

KOLEDAR 2011

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

FOTOGRAFIJE SILVANA PITTOLIJA odigrajo za spomin vlogo, ki jo je imela »petite madeleine« za Marcela Prousta; tako kot je pokušnja slaščice pomenila za pisatelja začetek vrtinčenja oddaljenih in na pogled izgubljenih spominov, tudi fotografije, postavljene na dolgih panojih, se v svojem malem kvadratnem formatu pred očmi gledalca odprejo kot dragocene skrinje spominov.

Podobe so delčki preprostih utrinkov, izrezi življenja in dejavnosti na vasi; vendar obzirne upodobitve imajo sposobnost prodreti v življenje vsakogar in ponuditi globoko čustveno razgibanost z dolgim trajanjem, vsekakor daljšim od neposrednosti vizije.

Kretnje, orodje in sadovi dela na polju so tisti, ki so zakoreninjeni v mladostnih spominih in ki smo jih neposredno doživljali oziroma jih sprejemali preko pripovedovanj v družinskem krogu. Gre za daljne spomine, ki pa so, ko priplujejo na površje, sposobni očarati s svojim bliščem. Naenkrat se znajdemo na travnatih stezah, v sončnih popoldnevih, prepojeni z vonjem razgrete zemlje in z vonjavami komaj pobranega sadja. Izgubimo se za obrisi hlevov in skednjev, ki so nekoč kot goste sence delovali preteče, a so tudi pritegnili pozornost.

Stara ponosna drža Pittolija se spoji s tanko in nikoli grenko nostalgijo, z znakom Današnjega dne: skozi filmski trak je zrak še vedno čist in odišavljen kot nekdanj. Zemeljski pridelki se že vedno bolj podrejajo ciklusom letnih časov kot pa burnim ritmom potrošništva; traktor se ponaša s krivuljastimi črtami, toda njegova kolesa vtisnejo v teren podobne sledi kot starejši modeli.

Za avtorja raziskava odgovarja prej človeški kot fotografski poti; veže se na prejšnja raziskovalna dela pri ohranjanju spomina in teritorija, razvije pa jih in obogati z vedno novo in plodno načrtovalnostjo.

September 2010

Lorella Klun
(prev. Vili Prinčič)

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA

**KOLEDAR GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE
ZA LETO 2011**

UREDIL

dr. Jože Markuža

ZA KOLEDAR ODGOVARJA

Marko Tavčar

SLIKOVNE PRILOGE NA PLATNICI IN V KOLEDARSKEM DELU

Silvan Pittoli

IZDALA

Goriška Mohorjeva družba

mohorjeva@gmail.com

ZALOŽILA

Zadruga Goriška Mohorjeva

NATISNILA

Tiskarna Budin v Gorici, 2010

KRATICE ZA KOLEDAR

ap apostol; es cesar(ica); c. uč cerkven(i)a učitelj(ica); ev evangelist;
dh duhovnik; dk diakon; dv devica; kn knez; kg kneginja; km kmet; kr kralj(ica);
oč očak; pr prerok(inja); op opat(inja); mč mučen(ec)ka; mh menih; pp papež;
rd redovni(k)ica; sv. ž svetopisemska žena; sp spokorni(k)ica; šk škof; pšč
puščavni(k)ca; us ustanovitelj(ica); vd vdova

ISSN 1124-6561

Registrirano na sodišču v Gorici dne 26. avgusta 1968 – št. 69

Izid publikacije je podprl Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu

KOLEDAR 2011

GORIŠKA MOHORJEVA DRUŽBA
GORICA 2010

- 1 **S** **NOVO LETO; Marija, sv. Božja Mati**
Našli so Marijo, Jožefa in Dete in mu dali ime Jezus (Lk 2, 16-21)
- 2 **N** **2. NEDELJA PO BOŽIČU; Bazilij Veliki in Gregor Nacijanški, šk c. uč**
Beseda je meso postala in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 3 **P** **SV. JEZUSOVO IME; Genovefa Pariška, dv; Anter I., pp mč**
- 4 **T** Angela Fol., rd; Benedikta, mč mlaj – nova luna: 04. ob 10.03
- 5 **S** Emilijana (Milena), dv; Simeon Stolpnik, pšč
- 6 **Č** **GOSPODOVO RAZGLAŠENJE – Sv. Trije kralji**
Z Vzhoda smo se prišli poklonit Kralju (Mt 2, 1-12)
- 7 **P** Rajmund Penjaf., dh; Lucijan Antioh., mč
- 8 **S** Severin Noriški, op; Erhard, šk
- 9 **N** **NEDELJA JEZUSOVEGA KRSTA; Julijan in Bazilisa, mč; Hadrijan, op**
Jezus ob krstu vidi prihajati nadse Božjega Duha (Mt 3, 13-17)
- 10 **P** Viljem, šk; Aldo, pšč
- 11 **T** Pavlin Oglejski, šk; Teodozij, op
- 12 **S** Tatjana (Tanja), mč; Ernest, šk prvi krajec: 12. ob 12.31
- 13 **Č** Hilarij (Radovan), šk c. uč; Veronika, dv
- 14 **P** Feliks (Srečko) Nolanski, dh
- 15 **S** Pavel, pšč; Maver, op
- 16 **N** **2. NAVADNA NEDELJA; Marcel I., pp; Berard, Oton in Peter, mč**
Jagnje Božje odjemlje greh sveta (Jn 1, 29-34)
- 17 **P** Anton Veliki (Zvonko), op; Marijan, dk mč
- 18 **T** Marjeta Ogrska, rd; *začetek molitvene osmine*
- 19 **S** Knut, kr; Marij in drugi mč ščip – polna luna: 19. ob 22.21
- 20 **Č** Fabijan, pp, in Sebastijan (Boštjan), mučenca
- 21 **P** Neža (Agnes, Janja), dv mč; Epifanij, šk
- 22 **S** Vincenc (Vinko), dk mč; Anastazij, mč
- 23 **N** **3. NAVADNA NEDELJA; Emerencijana, mč; Ildefonz (Ilde), šk**
Jezus izpolnjuje Izaijevo prerokbo (Mt 4, 12-23)
- 24 **P** Frančišek Saleški, šk c. uč; Ksenija, mč
- 25 **T** Spreobrnitev ap. Pavla; Ananija, mč
- 26 **S** Timotej in Tit, šk; Pavla, sp zadnji krajec: 26. ob 13.57
- 27 **Č** Angela Mérici, dv; Julijan, mč
- 28 **P** Tomaž Akvinski, rd c. uč; Peter Nolasco, rd
- 29 **S** Valerij, šk; Julijan Ubogi, sp
- 30 **N** **4. NAVADNA NEDELJA; Martina, dv mč; Hijacinta, rd**
Blagor ubogim v duhu (Mt 5, 1-12a)
- 31 **P** Janez Bosco, rd us; Marcela, vd

Vrnil se je z njima ter prišel v Nazaret in jima bil pokoren. (Lk 2, 51)

GO N p 32.578 / 2010

FEBRUAR

svečan 28 dni

- 1 T Brigita Irska, dv; Pionij, mč
- 2 S SVEČNICA – GOSPODOVO DAROVANJE
- 3 Č Blaž, šk mč; Oskar (Ansgar), šk mlaj: 03. ob 03.31 ●
- 4 P Andrej Corsini, šk; Jožef Leoniški, dh
- 5 S Agata, dv mč; Ingenuin in Albuin, šk
- 6 N **5. NAVADNA NEDELJA; Pavel Miki in tov. jap. mč; Amand, šk**
Vi ste luč sveta (Mt 5, 13-16)
- 7 P Rihard, kr; Adavkt in frigijski mučenci
- 8 T Hieronim Emiliani, rd; Jožica Bakhita, dv
- 9 S Apolonija, dv mč; Nikefor, mč
- 10 Č Sholastika, dv; Viljem Veliki, pšč; bl. Alojzij Stepinac, šk
- 11 P Lurška Mati Božja; Saturnin, mč prvi krajec: 11. ob 08.18 ●
- 12 S Evlalija, mč; Benedikt A., op
- 13 N **6. NAVADNA NEDELJA; Katarina de Ricci, rd; Ermelinda, rd**
Jezus dopolnjuje postavo (Mt 5, 17-37)
- 14 P Ciril in Metod, slov. ap.; Valentin (Zdravko), mč
- 15 T Jordan Saški, rd; Sigefrid (Žibert), šk
- 16 S Julijana, mč; Onezim, šk
- 17 Č Aleš in tov. us. servitov; Silvin, šk
- 18 P Simeon Jeruz., šk mč; Flavij, šk polna luna: 18. ob 09.36 ○
- 19 S Konrad, sp; Barbat, šk
- 20 N **7. NAVADNA NEDELJA; Sadot in tov., perzijski mč; Leon Sicilski, šk**
Kristus naroča ljubiti sovražnike (Mt 5, 38-48)
- 21 P Peter Damiani, šk c. uč; Irena, dv
- 22 T Sedež ap. Petra; Marjeta Kortonska, sp
- 23 S Polikarp, šk mč; Dositej, mh
- 24 Č Lucij, mč; Sergij, mč (v Sloveniji: Matija, ap)
- 25 P Valburga, dv; Tarazij (Taras), šk zadnji krajec: 25. ob 00.26 ●
- 26 S Aleksander, šk; Matilda, dv
- 27 N **8. NAVADNA NEDELJA; Gabrijel Žal. Matere Božje, rd; Baldomir, sp**
Kristus svari pred zaskrbljenostjo (Mt 6, 24-34)
- 28 P Roman, op; Hilarij, pp

Mi verujemo in vemo, da si ti Kristus, Sin Božji. (Jn 6, 69)

- 1 T Albin, šk; Antonina, mč
- 2 S Neža Praška, dv; Henrik, rd
- 3 Č Kunigunda, cs; Marin, mč
- 4 P Kazimir, poljski kraljevič mlaj: 04. ob 21.46 ●
- 5 S Janez Jožef od Križa, rd; Hadrijan, mč
- 6 **N 9. NAVADNA NEDELJA; Fridolin (Miroslav), op; Koleta (Nika), rd**
Hiša na skali in hiša na pesku (Mt 7, 21-27)
- 7 P Perpetua in Felicita, mč; Gaudioz (Veselko), šk
- 8 T Janez od Boga, rd us; Beata, mč
- 9 S PEPELNICA; Frančiška Rimska, vd; Gregor iz Nise, šk c. uč
- 10 Č 40 mučencev iz Sebaste; Makarij, mč
- 11 P Sofronij, šk; Konstantin, sp
- 12 S Doroteja (Dora), mč; bl. Luigi Orione, rd
- 13 **N 1. POSTNA NEDELJA; Teodora (Božidara), mč;** prvi krajec: 13. ob 00.45 ●
Jezus se je štirideset dni postil in je bil skušan (Mt 4, 1-11)
- 14 P Matilda, kr; Florentina, op
- 15 T Klemen (Milko) Dvoržak, rd
- 16 S Hilarij, šk mč, in Tacijan, dk mč; Herbert, šk
- 17 Č Patrik (Patricij), irski šk; Jedert (Jerica), dv
- 18 P Ciril Jeruzalemski, šk c. uč; Edvard, mč
- 19 S *Jožef, mož Device Marije in Jezusov rednik* polna luna: 19. ob 19.10 ○
- 20 **N 2. POSTNA NEDELJA; Klavdija in tov. mč; Martin iz Brage, šk**
Jezusov obraz je zasijal kakor sonce (Mt 17, 1-9)
- 21 P Nikolaj iz Flüe, pšč; Filemon, mč
- 22 T Lea, sp; Zaharija, pp
- 23 S Turibij, šk; Frumencij (Žitko), mč
- 24 Č Dionizij Palestinski, mč; Katarina Švedska, rd
- 25 P GOSPODOVO OZNANJENJE MARIJI; Dizma, desni razbojnik
- 26 S Ludgar, šk; Lara Krimska, mč zadnji krajec: 26. ob 13.07 ●
- 27 **N 3. POSTNA NEDELJA; Lidija, mč; Rupert Solnograški, šk**
Izvir vode, ki teče v večno življenje (Jn 4, 5-42)
- 28 P Bojan, kn mč; Sikst III., pp
- 29 T Bertold, rd; Ciril, dk
- 30 S Amadej Savojski, kn; Janez Klimak, op
- 31 Č Modest Gosposvetski, šk; Gvido, op

Hodite, dokler imate luč, da vas ne objame tema. (Jn 12, 35)

APRIL

mali traven 30 dni

- 1 P Hugo, šk; Venancij, šk mč
- 2 S Frančišek Paolski, rd us; Marija Egiptovska, sp
- 3 N **4. POSTNA NEDELJA; Sikst I., pp; Rihard, šk** mlaj: 03. ob 16.05
Jesus odpre oči sleporojenemu (Jn 9, 1-41)
- 4 P Izidor Seviljski, šk; Platon, op
- 5 T Vincenc Ferrer, dh; Julijana, rd
- 6 S Irenej Sirmijski, šk; Marcelin, mč
- 7 Č Janez de la Salle, rd us; Herman Jožef, rd
- 8 P Albert, šk mč, Valter, op
- 9 S Marija Klopajeva, sv. ž; Tomaž Tol., mč
- 10 N **5. POSTNA NEDELJA; Ezekijel, pr; Mihael Svetniški, rd**
Jesus je vstajenje in življenje (Jn 11, 1-45)
- 11 P Stanislav, šk mč; Gemma (Biserka) Galgani, rd prvi krajec: 11. ob 14.05
- 12 T Zeno, šk; Julij, pp
- 13 S Martin I., pp; Hermenegild, mč; Ida, sp
- 14 Č Valerijan in tov. mč; Lidvina, dv
- 15 P Milena, kg; Peter Gonzales, rd
- 16 S Bernardka Lurška, dv; Benedikt Labre, sp
- 17 N **6. POSTNA – CVETNA NED.; Rudolf, mč; Kateri Tekakwitha, dv**
Trpljenje našega Gospoda Jezusa Kristusa (Mt 26, 14-75)
- 18 P Elevterij Ilirski, mč; Apolonij, mč polna luna: 18. ob 04.44
- 19 T Leon IX., pp; Ema, rd
- 20 S Teotim, šk; Hilda, dv; Sulpicij, mč
- 21 Č *Veliki četrtek;* Anzelm, šk c. uč; Konrad iz Parzhama, rd
- 22 P *Veliki petek;* Leonid, mč; Aleksander (Saša), mč
- 23 S *Velika sobota;* Jurij, mč; Adalbert (Vojteh), šk mč
- 24 N **VELIKA NOČ – GOSPODOVO VSTAJENJE**
Potrebno je bilo, da je Kristus vstal od mrtvih (Jn 20, 1-9)
- 25 P **VEL. PONEDELJEK; Marko, ev; Dan osvoboditve** zadnji krajec: 25. ob 04.47
- 26 T Mati dobrega sveta; Pashazij, op
- 27 S Cita, dv; Hozana Koterska, dv
- 28 Č Peter Chanel, dh mč; Ludvik M. Grignon de M., dh
- 29 P Katarina Sienska, dv c. uč; Peter Veronski, mč
- 30 S Pij V., pp; Jožef Cottolengo, rd us

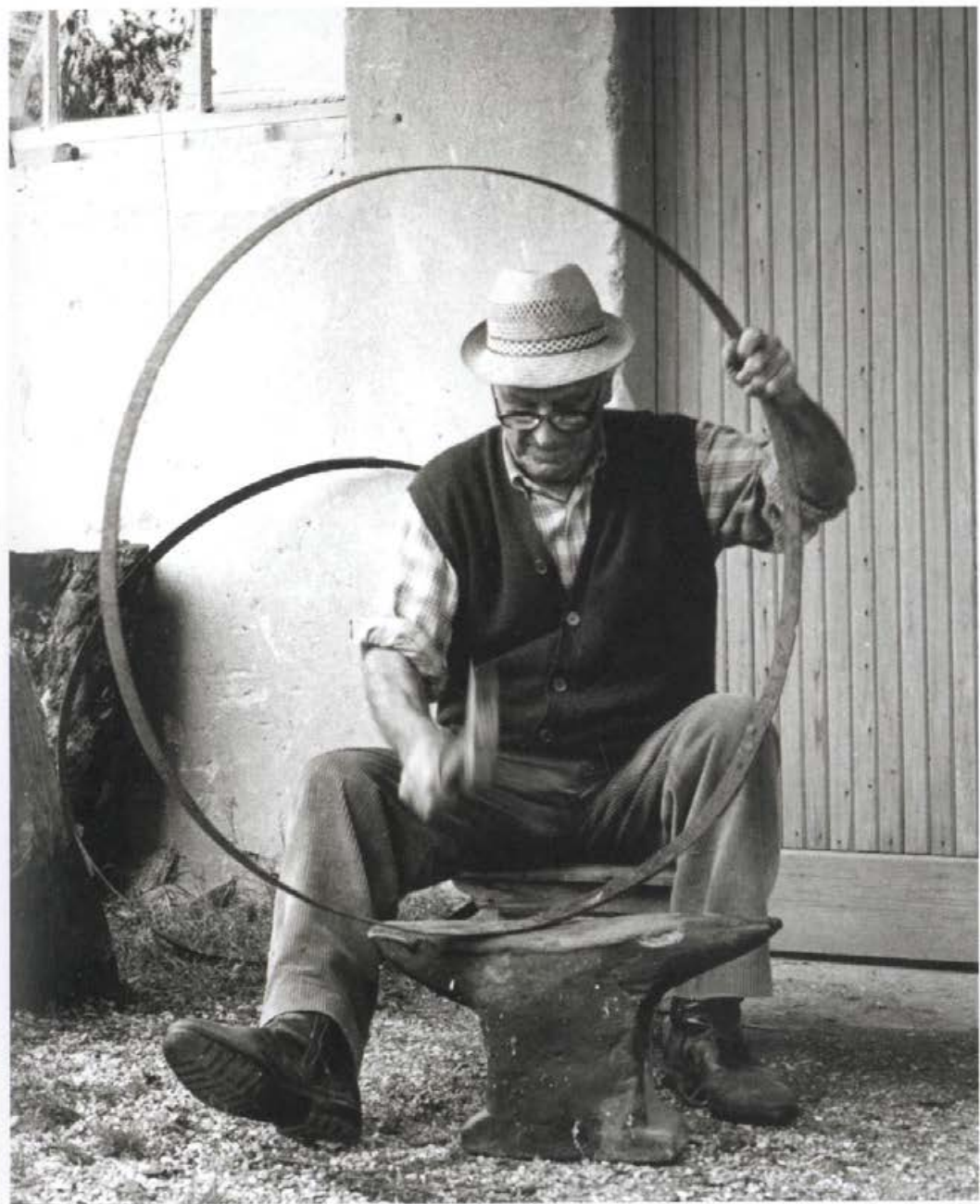
Vstal je od mrtvih. Pred vami pojde v Galilejo, tam ga boste videli. (Mt 28, 7b)

Ambridge, N.Y. - An elderly woman in the town of Ambridge, N.Y. is seen here with a basket of bread. She is one of the many who have been helped by the Ambridge Bread Project, which began in 1962.

- 1 N **NEDELJA BOŽJEGA USMILJENJA** – Jožef Delavec; Praznik dela
Čez osem dni je prišel Jezus (Jn 20, 19-31)
- 2 P Atanazij, šk c. uč; Boris, kn
- 3 T Filip (Zdenko) in Jakob ml., apostola mlaj: 03. ob 08.51
- 4 S Florijan (Cvetko), mč; Lazar Tržaški, mč
- 5 Č Gotard, šk; Angel, mč
- 6 P Dominik Savio, dijak; Evodij, šk
- 7 S Gizela, op; Flavij, mč
- 8 N **3. VELIKONOČNA NED.;** Viktor Milanski, mč; Dezider (Željko), šk
Učenca spoznata Jezusa po lomljenju kruha (Lk 24, 13-35)
- 9 P Herma, učenec ap Pavla; Pahomij, op
- 10 T Trsatska Mati Božja; Damijan Jožef de Veuster, dh prvi krajec: 10. ob 22.33
- 11 S Mamert, šk; Sigismund (Žiga), kr
- 12 Č Leopold Bogdan Mandić, rd; Pankracij, mč
- 13 P Fatimska Mati Božja; Marija Mazzarello, rd; Servacij, šk
- 14 S Matija, ap; Bonifacij, mč; Justina, mč
- 15 N **4. VELIKONOČNA NED.;** Zofija (Sonja), mč; Izidor, km
Jezus je pastir in vrata ovcam (Jn 10, 1-10)
- 16 P Janez Nepomuk, dh mč; Ubald, šk
- 17 T Pashal Baylon, rd; Jošt, op polna luna: 17. ob 13.09
- 18 S Janez I., pp mč; Erik, kr
- 19 Č Peter Celestin, rd; Ivo, dh
- 20 P Bernardin Sienski, rd; Plavtila, op
- 21 S Krispin, rd; Evtihij, mč; Krištof Magallanes in mehiški mučenci
- 22 N **5. VELIKONOČNA NED.;** Rita (Rjeta) Kasijska, rd; Renata, sp
Kristus je pot, resnica in življenje (Jn 14, 1-12)
- 23 P Leon Rostovski, šk; Ivana Antida, rd
- 24 T *Marija Pomočnica kristjanov*; Socerb Tržaški, mč zadnji krajec: 24. ob 20.52
- 25 S Beda Častitljivi, dh c. uč; Gregor VII., pp
- 26 Č Filip Neri, dh; Lambert de Vence, šk
- 27 P Avguštin Canterburyški, šk; Julij, mč; bl. Alojzij Grozde, mč
- 28 S German Pariški, šk; Bernard Menth., dh
- 29 N **6. VELIKONOČNA NED.;** Teodozija, dv; Maksim Emonski, šk
Na Jezusovo prošnjo prejmemo Duha Tolažnika (Jn 14, 15-21)
- 30 P Kancij in tov., oglejski mč
- 31 T *Marijino obiskanje*; Petronila, dv

Veseli se, milosti polna, Gospod je s teboj. (Lk 1, 28b)

- 1 S Justin, mč; Klavdij, op maj: 01. ob 23.03 ●
- 2 Č **Marcelin in Peter, mč; Erazem, šk mč; Dan republike**
- 3 P Karel Lwanga in ugandski mč; Klotilda, kr
- 4 S Frančišek Caracciolo, rd us
- 5 N **GOSPODOV VNEBOHOD; Bonifacij, šk mč; Svetko, mč; Igor, kn**
Jezus ima vso oblast v nebesih in na zemlji (Mt 28, 16-20)
- 6 P Bertrand Oglejski, šk; Norbert, šk
- 7 T Prvi mučenci tržaške Cerkve; Robert, op
- 8 S Medard, šk; Viljem, šk
- 9 Č Efrem Sirski, dk c. uč; Primož in Felicijan, mč prvi krajec: 09. ob 04.11 ●
- 10 P Bogumil, šk; Janez Dominici, šk
- 11 S Barnaba, ap; Feliks in Fortunat, mč
- 12 N **BINKOŠTI – PRIHOD SV. DUHA; Janez Fak., rd; Adela, dv**
Kakor je Oče mene poslal, tudi jaz vas pošiljam (Jn 20, 19-23)
- 13 P *Marija Mati Cerkve*; Anton Padovanski, rd c. uč; Trifil, šk
- 14 T Elizej, pr; Valerij, mč
- 15 S Vid (Vitomir), mč; Prot, oglejski mč polna luna: 15. ob 22.14 ○
- 16 Č Gvido Kortonski, rd; Beno, šk
- 17 P Gregor Barbarigo, šk; Adolf, šk
- 18 S Marcelijan in Marko, mč
- 19 N **SVETA TROJICA; Romuald, op; Nazarij, šk**
Oče je poslal Sina, da bi se svet po njem rešil (Jn 3, 16-18)
- 20 P Silverij I., pp mč; Mihelina, sp
- 21 T Alojzij (Vekoslav) Gonzaga, rd
- 22 S Niceta, oglej. šk; Tomaž More, mč; John Fisher, šk mč
- 23 Č Agripina, dv mč; Jožef Cafasso, dh zadnji krajec: 23. ob 13.48 ●
- 24 P *Rojstvo Janeza Krstnika*; Faust, mč
- 25 S Eleonora, kr; Doroteja, dv
- 26 N **SV. REŠNJE TELO IN KRI GOSPODOVA; Vigilij (Stojan), šk**
Jezusovo telo je resnična hrana (Jn 6, 51-58)
- 27 P Ema Krška, kg; Ladislav, kr; Ciril Aleksandrijski, šk c. uč
- 28 T Irenej (Hotimir), šk mč
- 29 S *Praznik sv. Petra in Pavla, prvakov apostolov*
- 30 Č Prvi mučenci rimske Cerkve; Emilijana, mč

- 1 P *Jezusovo Presveto Srce*; Teobald, pšč; Estera, sv. ž mlaj: 01. ob 10.54 ●
- 2 S *Brezmadežno Marijino Srce*; Oton Bamberški, šk; Vital (Živko), mč
- 3 N **14. NAVADNA NEDELJA; Tomaž, ap; Heliodor, šk**
Jezus je krotak in v srcu ponižen (Mt 11, 25-30)
- 4 P Urh, šk; Elizabeta Portugalska, kr
- 5 T Ciril in Metod, ap (v slov. škofijah.); Anton M., dh
- 6 S Marija Goretti, dv mč; Bogomila, sp
- 7 Č Izaija, pr; Vilibald, šk
- 8 P Kilijan, šk mč; Prokop, mč prvi krajec: 08. ob 08.29 ○
- 9 S Veronika Giuliani, op; Avguštin Zhao Rong, dh, in kitajski mč
- 10 N **15. NAVADNA NEDELJA; Amalija (Ljuba), rd; Pij I., pp mč**
Sejalec je šel sejat (Mt 13, 1-23)
- 11 P Benedikt, op; Olga Kijevska, kg
- 12 T Mohor, šk, in Fortunat, dk, mučenca
- 13 S Henrik II. (Hinko), kr; Evgen, šk
- 14 Č Kamil de Lellis, dh; Frančišek Solan, rd
- 15 P Bonaventura, šk c. uč; Vladimir Kijevski, kn polna luna: 15. ob 08.39 ○
- 16 S Karmelska Mati Božja; Elvira, op
- 17 N **16. NAVADNA NEDELJA; Aleš (Aleksij), sp; Marcelina, dv**
Pustite oboje skupaj rasti do žetve (Mt 13, 24-43)
- 18 P Friderik (Miroslav), šk mč; Arnold, šk
- 19 T Avrea (Zlatka), dv; Arsen, pšč
- 20 S Apolinarij, šk mč; Elija, pr
- 21 Č Lovrenc iz Brindisija, dh c. uč; Danijel, pr
- 22 P Marija Magdalena (Magda, Majda), sp
- 23 S Brigita Švedska, rd; Marjeta Antiohijska, dv mč zadnji krajec: 23. ob 20.40 ●
- 24 N **17. NAVADNA NEDELJA; Krištof, mč; Kristina, mč; Šarbel Makluf, dh**
Nebeško kraljestvo je podobno zakladu (Mt 13, 44-52)
- 25 P Jakob st., ap; Olimpija, vd
- 26 T Joahim in Ana, starša Device Marije
- 27 S Kliment Ohridski, Gorazd, Sava, Naum, Angelar, šk in op
- 28 Č Viktor (Zmago) I., pp; Samson (Samo), šk
- 29 P Marta iz Betanije, sv. ž; Olaf, kr
- 30 S Peter Krizolog, šk c. uč; Abdon in Senen, mč mlaj: 30. ob 20.40 ●
- 31 N **18. NAVADNA NEDELJA; Ignacij Lojolski, rd us; Helena Švedska, mč**
Jezus nasiti množico (Mt 14, 13-21)

Kar hočete, da bi ljudje delali vam, to delajte tudi vi njim. (Lk 6, 31)

Harvesting the corn crop in the field.

- 1 P Alfonz de Liguori, šk c. uč; Makabejski bratje, mč
- 2 T Evzebij iz Vercellija, šk; Štefan I., pp
- 3 S Lidija, sv. ž; Avguštin Kazotić, šk
- 4 Č Janez M. Vianney, dh
- 5 P Marija Snežna (Nives); Ožbalt, kr
- 6 S *Jezusova spreminitev na gori (Mt 17, 1-9)* prvi krajec: 06. ob 13.08
- 7 N **19. NAVADNA NEDELJA; Sikst II., pp, in tov. mč; Kajetan, dh**
Jezus vabi Petra k sebi (Mt 14, 22-33)
- 8 P Dominik (Nedeljko), rd us; Cirijak, mč
- 9 T Peter Faber, rd; Edith Stein, rd mč; Roman, mč
- 10 S Lovrenc, dk mč; Asterija (Zvezdana), mč
- 11 Č Klara (Jasna), dv; Tiburcij in Suzana, mč
- 12 P Hilarija, mč; Inocenc XI., pp; Ivana Frančiška de Chantal, rd
- 13 S Poncijan, pp, in Hipolit, dh, mučenca polna luna: 13. ob 20.58
- 14 N **20. NAVADNA NEDELJA Maksimilijan Kolbè, rd mč; Evzebij, dh**
Jezus hvali vero poganske žene (Mt 15, 21-28)
- 15 P **MARIJINO VNEBOVZETJE; Tarcizij, mč**
Bog povšuje nizke (Lk 1, 39-56)
- 16 T Rok, sp; Štefan Ogrski, kr
- 17 S Hijacint Poljski, rd; Liberat (Svobodan), op mč
- 18 Č Helena (Jelka, Alenka), cs; Agapit, mč
- 19 P Janez Eudes, rd us; Boleslav, mč
- 20 S Bernard, op c. uč; Samuel, pr
- 21 N **21. NAV. NED.; Pij X., pp; Sidonij (Zdenko), šk** zadnji krajec: 21. ob 23.54
Jezus obljubi Petru ključe kraljestva (Mt 16, 13-20)
- 22 P Devica Marija Kraljica; Sigfrid (Zmago), op
- 23 T Roza iz Lime, dv; Filip Benizzi, dh
- 24 S Jernej (Bartolomej), ap; Emilija de Vialar, rd
- 25 Č Ludvik IX., kr; Jožef Kalasanc, rd
- 26 P Rufin, šk; Ivana E. Bichier, rd us
- 27 S Monika, mati sv. Avguština; Cezarij, šk
- 28 N **22. NAVADNA NEDELJA; Avguštin, šk c. uč; Pelagij, mč**
Hoja za Kristusom zahteva odpoved (Mt 16, 21-27)
- 29 P Mučeništvo Janeza Krstnika; Sabina, mč mlaj: 29. ob 05.04
- 30 T Feliks (Srečko), mč; Gaudencija, mč
- 31 S Rajmund (Rajko) Nonat, rd; Pavlin, šk

Kdor bo veroval in bo krščen, bo zveličan. (Mr 16, 16)

SEPTEMBER **kimavec 30 dni**

- 1 Č Egidij (Tilen), op; Verena, dv
- 2 P Maksima, mč; Emerik, kr
- 3 S Gregor Veliki, pp c. uč; Mansvet, šk
- 4 N **23. NAV. NEDELJA; Rozalija (Zalka), dv; Ida, sp** prvi krajec: 04. ob 19.39 ●
Brata je treba klicati k spreobrnitvi (Mt 18, 15-20)
- 5 P Lovrenc Giustiniani, šk; Viktorin, šk mč; bl. Terezija Bohaju, rd
- 6 T Petronij, šk; Evelina, mč
- 7 S Regina, dv mč; Bronislava, rd
- 8 Č *Rojstvo Device Marije*; Hadrijan, mč
- 9 P Peter Klaver, rd; Dorotej in Gorgonij, mč
- 10 S Nikolaj Tolentinski, sp; Pulherija, cs
- 11 N **24. NAVADNA NEDELJA; Emilijan (Milko, Milan), šk; Nada, sp**
Odpušcanje nima meje (Mt, 18, 21-35)
- 12 P *Sveto Marijino ime*; Gvido, sp; Tacijan (Tihomil), mč počna luna: 12. ob 11.27 ○
- 13 T Janez Krizostom (Zlatousti), šk c. uč
- 14 S *Povišanje sv. Križa*; Notburga, dv
- 15 Č *Žalostna Mati Božja (Dolores)*; Melita, mč
- 16 P Kornelij, pp mč, in Ciprijan, šk mč; Ljudmila, kg
- 17 S Roberto Bellarmino, šk c. uč; Lambert, šk mč
- 18 N **25. NAVADNA NEDELJA; Jožef Kupertinski, dh; Irena, mč**
Božja dobrotá presega človekov pogled (Mt 20, 1-16a)
- 19 P Januarij, šk mč; Teodor (Božidar, Darko), šk
- 20 T Andrej Kim, dh, in korejski mučenci zadnji krajec: 20. ob 15.39 ●
- 21 S Matej (Matevž), ap ev; Jona, pr
- 22 Č Tomaž Villanovski, šk; Mavricij in tov. mč
- 23 P Lin, pp; Pij iz Pietrelcine, rd
- 24 S *Marija Devica, rešiteljica jetnikov*; bl. Anton M. Slomšek, šk
- 25 N **26. NAVADNA NEDELJA; Avrelija (Zlata), dv; Sergij Radoneški, op**
Grešniki pojdejo v Božje kraljestvo (Mt 21, 28-32)
- 26 P Kozma in Damijan, mč; Nil, op
- 27 T Vincencij Pavelski, rd us; Hiltruda, dv mlaj: 27. ob 13.09 ●
- 28 S Venceslav (Vaclav), kn mč; Lavrencij Ruiz in japonski mč
- 29 Č Mihael, Gabrijel, Rafael, nadangeli
- 30 P Hieronim, dh c. uč; Zofija, sp

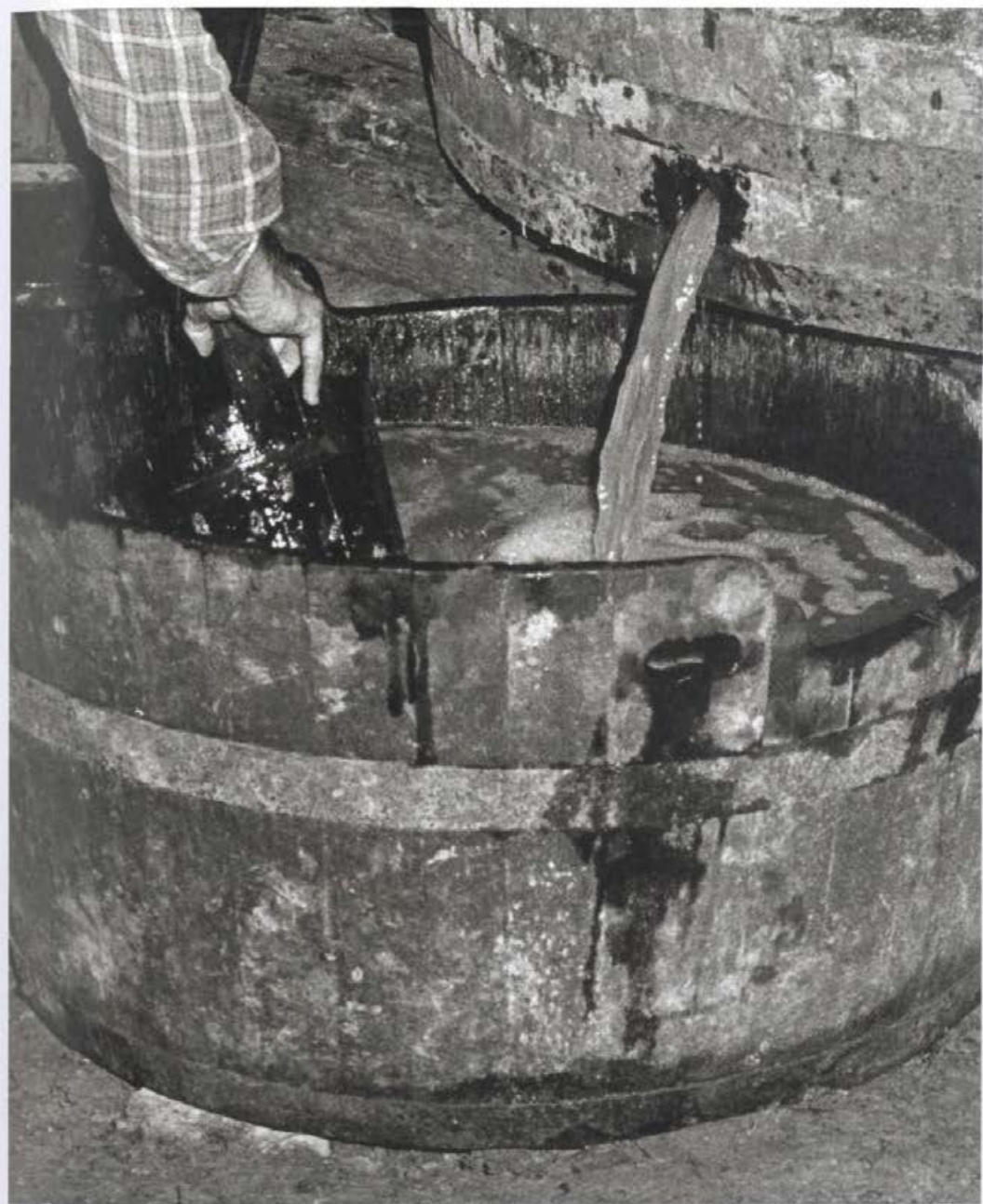
Prišli so, da bi ga poslušali in bi jih ozdravil njihovih bolezní. (Lk 6, 18)

OKTOBER **vinotok 31 dni**

- 1 S Terezija Deteta Jezusa, dv c. uč
- 2 N **27. NAVADNA NEDELJA; Angeli varuhi; Teofil (Bogoljub), sp**
Gospod bo dal vinograd v najem drugim (Mt 21, 33-43)
- 3 P Kandid (Žarko), mč; Evald, mč
- 4 T Frančišek Asiški, rd us prvi krajec: 04. ob 05.15
- 5 S Faustyna Kowalska, rd; Luigi Scrosoppi, dh; Marcelin, šk
- 6 Č Bruno, rd us; Renato, šk
- 7 P *Rožnovenska Mati Božja*; Marko I., pp
- 8 S Sergij Tržaški, mč; Demetrij (Mitja) Solunski, mč
- 9 N **28. NAVADNA NEDELJA; Dioniz šk, in tov. mč; Janez Leonardi, dh**
Vsi smo povabljeni na nebeško svatbo (Mt 22, 1-14)
- 10 P Frančišek Borgia, rd; Hugolin, mč
- 11 T German, šk; Aleksander Sauli, šk
- 12 S Maksimilijan Celjski, šk; Serafin, rd polna luna: 12. ob 04.06
- 13 Č Edvard, kr; Koloman, mč
- 14 P Kalist I., pp mč; Gaudencij (Veselko), šk
- 15 S Terezija Velika Avilska, rd c. uč
- 16 N **29. NAVADNA NEDELJA; Hedvika, rd; Marjeta M. Alakok, dv**
Dajte cesarju cesarjevo in Bogu Božje (Mt 22, 15-21)
- 17 P Ignacij Antiohijski, šk mč; Viktor, šk
- 18 T Luka, ev; Julijan, pšč
- 19 S Izak Jogues in kanadski mč; Pavel od Križa, dh
- 20 Č Vendelin, op; Irena (Miroslava, Mira), mč zadnji krajec: 20. ob 05.30
- 21 P Uršula, dv mč; Celina, sp
- 22 S Marija Saloma, sv. ž; Bertilda, rd
- 23 N **30. NAVADNA NEDELJA; Janez Kapistran, rd; Severin, mč**
Ljubi Boga in svojega bližnjega (Mt 22, 34-40)
- 24 P Anton M. Claret, šk rd us; Martin, op
- 25 T Krizant in Darja, mč; Krišpin, šk mč
- 26 S Lucijan, mč; Florij, mč mlaj: 26. ob 21.56
- 27 Č Sabina Avilska, mč; Vincenc, mč
- 28 P Simon in Juda Tadej, apostola; Cirila, dv mč
- 29 S Mihael Rua, rd; Narcis, šk
- 30 N **31. NAVADNA NEDELJA; Marcel, mč; Alfonz Rodriguez, rd**
Eden je naš učitelj, mi vsi pa smo bratje (Mt 23, 1-12)
- 31 P Volbenk, šk; Kvintin, mč

Kdor ne nosi svojega križa in ne hodi za menoj, ne more biti moj učenec. (Lk 14,27)

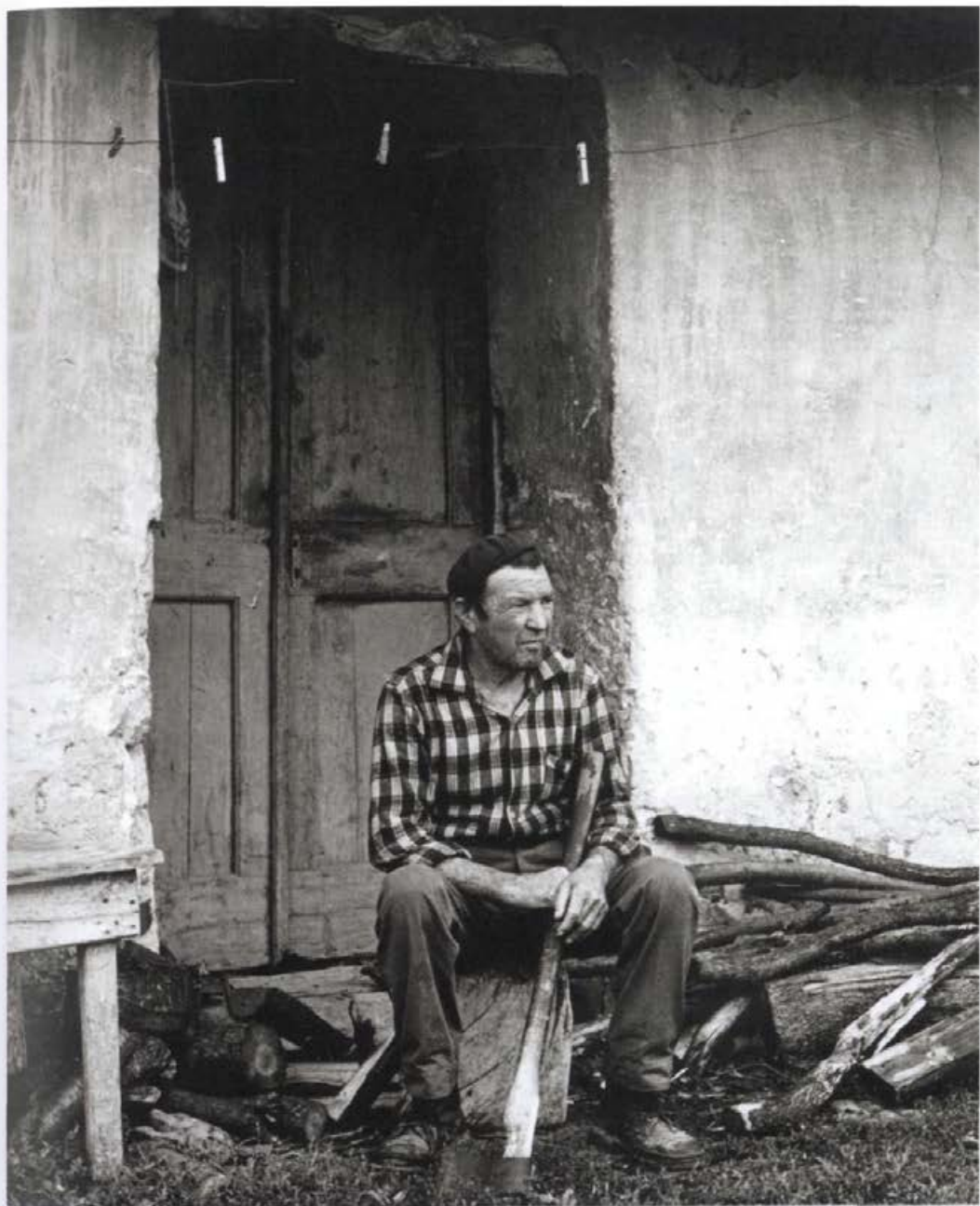

1977-1978

NOVEMBER listopad 30 dni

- 1 T VSI SVETI**
Veliko je plačilo v nebesih (Mt 5, 1-12a)
- 2 S *Spomin vseh vernih rajnih* prvi krajec: 02. ob 17.38 ●
- 3 Č **Just Tržaški, mč; Viktorin Ptujski, šk mč**
- 4 P Karel (Drago) Boromejski, šk
- 5 S Zaharija in Elizabeta, starša J. Krstnika; oglejski mučenci
- 6 N **32. NAVADNA NEDELJA; Lenart (Narte), op; Sever, šk**
Gospod prihaja, pojdimo mu naproti (Mt 25, 1-13)
- 7 P Engelbert, šk; Ernest, mč
- 8 T Deodat (Bogdan), pp; Bogomir (Mirko), šk
- 9 S Posvetitev lateranske bazilike v Rimu; Teodor (Darko), rd
- 10 Č Leon Veliki, pp c. uč; Andrej Avelinski, dh polna luna: 10. ob 21.16 ○
- 11 P Martin (Davorin), šk; Menas, pšč
- 12 S Jozafat Kunčevič, šk mč; Kunibert, šk
- 13 N **33. NAVADNA NEDELJA; Stanislav Kostka, rd; Bric, šk**
Zvestoba v malem bo nagrajena (Mt 25, 14-30)
- 14 P Nikolaj Tavelić, mč; Didak (Diego), rd
- 15 T Albert Veliki, šk c. uč; Leopold, kn
- 16 S Marjeta Škotska, kr; Gertruda (Jedert, Jerica), rd
- 17 Č Evfemija in Tekla, mč; Elizabeta Ogrska, rd
- 18 P Posvetitev rimskih bazilik sv. Petra in Pavla; Abdija, pr zadnji krajec: 18. ob 16.09 ●
- 19 S Neža Asiška, dv; Barlam, mč
- 20 N **PRAZNIK JEZUSA KRISTUSA – KRALJA VESOLJSTVA; Edmund, kr**
Kristus pride sodit v slavi (Mt 25, 31-46)
- 21 P *Marijino darovanje* (Marija od zdravja); Gelazij I., pp
- 22 T Cecilija, mč; Maver, šk mč
- 23 S Klemen I., pp mč (Milivoj, Milko); Kolumban, op
- 24 Č Andrej Dung-Lac in tov., vietnamski mč; Krizogon, mč
- 25 P Katarina Aleks., dv mč; Erazem, mč mlaj: 25. ob 07.10 ●
- 26 S Leonard Portomavriški, rd; Silvo, op
- 27 N **1. ADVENTNA NEDELJA; Valerijan Oglejski, šk; Virgil, šk**
Čujmo, ker ne vemo, kdaj pride hišni gospodar (Mr 13, 33-37)
- 28 P Katarina Labourè, dv; Jakob Markijski, rd
- 29 T Saturnin, mč
- 30 S Andrej, ap; Justina, dv mč

Videli bodo Sina človekovega priti na oblaku z veliko močjo in slavo. (Lk 21, 27)

DECEMBER **gruden 31 dni**

- 1 Č Eligij, šk; Natalija (Božena), sp; Charles de Foucauld, rd us
- 2 P Kromacij, šk; Bibijana (Vivijana, Živka), dv mč prvi krajec: 02. ob 10.52
- 3 S Frančišek Ksaver, rd; Kasijan, mč
- 4 N **2. ADVENTNA NEDELJA; Barbara, dv mč; Janez Damaščan, dh c. uč**
Izravnajmo steze za Gospoda (Mr 1, 1-8)
- 5 P Saba (Sava), op; Krispina, mč
- 6 T Nikolaj (Miklavž), šk; Apolinarij, mč
- 7 S Ambrož, šk c. uč; Agaton, pp
- 8 Č **BREZMADEŽNO SPOČETJE DEVICE MARIJE**
Zdrava, milosti polna, Gospod je s teboj (Lk 1, 26-38)
- 9 P Valerija, mč; Peter Fourier, rd
- 10 S Loretska Mati Božja; Melkijad, pp polna luna: 10. ob 15.36
- 11 N **3. ADVENTNA NEDELJA; Damaz I., pp; Danijel Stilit (Stolpnik), pšč**
Sredi med vami stoji, a vi ga ne poznate (Jn, 1, 6-8. 19-28)
- 12 P Edburga, rd; Simon Hoa, mč
- 13 T Lucija, dv mč; Otilija, op
- 14 S Janez od Križa, dh c. uč; Dušan, šk
- 15 Č Kristina, dv; Marija K. di Rosa, rd us
- 16 P Albina, dv mč; Adelhajde (Adela), cs
- 17 S Lazar iz Betanije; Vivina, dv
- 18 N **4. ADVENTNA NEDELJA; Teotim in Bazilijan, mč** zadnji krajec: 18. ob 01.48
Glej spočela boš in rodila sina (Lk, 1, 26-38)
- 19 P Urban V., pp; Favsta, sp
- 20 T Evgen in Makarij, mč; Dominik Siloški, op
- 21 S Peter Kanizij, dh c. uč; Severin, šk
- 22 Č Demetrij (Mitja) Afriški, mč; Francesca Cabrini, rd
- 23 P Janez Kancij, dh; Viktorija (Zmaga), mč
- 24 S *Božična vigilija – Sveti večer; prastarša Adam in Eva* mlaj: 24. ob 19.06
- 25 N **BOŽIČ – GOSPODOVO ROJSTVO; Anastazija, mč**
Beseda je meso postala in se naselila med nami (Jn 1, 1-18)
- 26 P Štefan, dk prvi mučenec
- 27 T Janez, ap ev; Fabiola, sp
- 28 S Nedolžni otroci, mučenci
- 29 Č Tomaž Becket, šk mč; David, kr
- 30 P SVETA DRUŽINA; Evgen, šk; Liberij, šk
- 31 S Silvester, pp; Melanija, op

Moj duh se raduje v Bogu, mojem Zveličarju. (Lk 1, 47)

ASTRONOMSKI PODATKI ZA LETO 2011

1. JANUAR LETA 2011 NAŠEGA (GREGORIJANSKEGA) KOLEDARJA JE:

19. DECEMBER 2010	po julijanskem koledarju
23. KOJAK 1727	po koptskem koledarju
25. TEVETH 5771	po judovskem koledarju
25. MUHARRAM 1432	po muslimanskem koledarju

ZAČETEK LETNIH ČASOV

POMLAD 21. marca ob 0.21

POLETJE 21. junija ob 18.16

JESEN 23. septembra ob 10.04

ZIMA 22. decembra ob 6.30

Sonce je v periheliju (najbližje Zemlji) 3. januarja ob 20. uri in v afheliju (najbolj oddaljeno) 4. julija ob 16. uri.

SONČEVA MRKA

4. januarja bo mrk delen.

Viden bo v Evropi, severni Afriki in zahodni Aziji.

Začetek mrka ob 7.40, maksimum ob 9.51 in konec ob 12.01.

1. junija bo mrk delen.

Viden bo v severnih polarnih deželah, v severo-vzhodni Aziji, severu Severne Amerike, Grenlandiji in Islandiji.

Začetek mrka ob 20.25, maksimum ob 22.16 in konec ob 24.07.

1. julija bo mrk delen.

Viden bo le na morju blizu Antarktike in sicer južno od Afrike.

Začetek mrka ob 8.54, maksimum ob 9.38 in konec ob 10.23.

LUNINA MRKA

15. junija bo mrk popoln.

Viden bo v Evropi, Afriki, Aziji, Avstraliji in Južni Ameriki.

Začetek polsenčnega mrka ob 18.25, začetek mrka ob 19.23, celotna Luna bo zakrita v zemeljski senci od 20.22 do 22.03, konec mrka ob 23.02 in konec polsenčnega mrka bo ob 24.01.

10. decembra bo mrka popoln.

Viden bo v Evropi, Aziji, Afriki, Avstraliji in Severni Ameriki.

Začetek polsenčnega mrka ob 12.34, začetek mrka ob 13.46, celotna Luna bo zakrita v zemeljski senci od 15.06 do 15.57, konec mrka ob 17.18 in konec polsenčnega mrka bo ob 18.30.

NB. Vsi podatki so v srednjeevropskem času. Ko je v veljavi poletni (legalni) čas, je v koledarskem delu prišteta ena ura.

Astronomske podatke zbral: dr. Pavel Zlobec

Anton Štrukelj

Blažena Mati Terezija iz Kalkute

Mati Terezija je ena največjih osebnosti, ki je vtisnila nezamenljiv pečat 20. stoletju in daje navdih prihodnjim rodovom. Celo neverni in kritiki priznavajo brez obojavljanja, da je izreden lik svetovne in cerkvene zgodovine. Predvsem je bila in je očarljivo pristna žena, polna miline, duha in humorja. To vidim v žarečih očeh številnih ljudi, ki me prosijo, naj jim pripovedujem o materi Tereziji, brž ko zvejo, da sem smel biti nekaj let v njeni bližini. Tako piše dr. Leo Maasburg v svoji najnovejši knjigi *Mati Terezija. Čudovite zgodbe* (Mutter Teresa. Die wunderbaren Geschichten, München 2010).

Kaj pravi sama o sebi? »Po rodu sem Albanka. Po državljanstvu sem Indijka. Po veri sem katoliška redovnica. Po svojem poklicu pripadam svetu. Po svojem srcu pa v celoti pripadam Jezusovemu srcu.« Tako je mati Terezija iz Kalkute opisala sama sebe. Majhna po postavi, kakor skala trdna v veri, vedra v trpljenju, neutrudna v iskanju najbolj potrebnih, nepopustljiva v izpovedovanju in življenju resnične ljubezni, svetilka sredi sveta, ki ga zatemnjujeta nevera in pomanjkanje ljubezni: mati Terezija je bila duša, napolnjena s Kristusovo lučjo, vžgana z ljubeznijo do njega in goreča v eni sami želji, da bi tešila njegovo žejo po ljubezni in dušah.

Sijajna glasnica božje ljubezni je bila **rojena 26. avgusta 1910 v Skopju**, v mestu na razpotjih balkanske zgodovine. Kot najmlajši otrok Nikolaja in Drane Bojaxhiu je dobila krstno ime Gonxha Agnes. Prvo sveto obhajilo je prejela, ko je bila stara pet let in pol ter bila birmana novembra 1916. Kasneje je sama zapisala, da se je na dan njenega prvega svetega obhajila v njenem otroškem srcu porodila globoka želja, da bi goreče ljubila vse ljudi. Družina je našla podporo v goreči

Bl. Mati Terezija

župniji Jezusovega srca. Gonxha je dejavno sodelovala, pela v cerkvenem zboru, nastopala v igrah in skupaj z drugimi mladimi romala v Marijino svetišče v Letnico. Prav v tem romarskem svetišču je začutila prve vzgibe svojega poklica. Dragoceno je pisno pričevanje (v Rimu, 22. avgusta 1974) matere Terezije o svetniškem škofu F. J. Gnidovcu. Pri osemnajstih letih je v želji, da bi postala misijonarka, zapustila svoj dom, ter se septembra 1928 pridružila družbi loretskih sester preblažene Deviče Marije na Irskem. Ob sprejemu so ji dali ime sestra Marija Terezija po sveti Tereziji iz Lisieuxa. Decembra je skupaj s tremi tovarišicami odpotovala v Indijo ter 6. januarja 1929 prispela v Kalkuto. Tu je vodila šolo za dekleta, ki jih je poučevala zemljepis in angleščino ter zanje skrbela z materinsko ljubeznijo.

Dne 10. septembra 1946 je na vožnji z vlakom iz Kalkute v Darjeeling na svoje letne duhovne vaje mati Terezija prejela »navdih«, ki ga je vedno imenovala »*klic znotraj klica*«. Tistega dne se je Jezusova žeja po ljubezni in dušah na neizrekljiv način polastila njenega srca. Želja, da bi tešila njegovo žejo, je postala vodilna sila njenega življenja. V naslednjih tednih in mesecih ji je Jezus z notranjimi govori in videnji-vizijami razodeval, da si njegovo srce želi »*žrtev ljubezni*«, ki bodo »*izžarevale njegovo ljubezen dušam*« in bodo njegova luč tistim, ki ga ne poznajo: »*Pridi, bodi moja luč. Ne morem iti sam.*« Razodel ji je svojo bolečino zaradi preziranja ubogih, svojo žalost nad tem, da ne poznajo njega in njegovega hrepenenja po njihovi ljubezni. Jezus je prosil mater Terezijo, naj ustanovi redovno skupnost misijonarke ljubezni, posvečeno služenju najbolj ubogim med ubogimi. V ganljivih videnjih je mati Terezija videla uboge, odete v temo, in devico Marijo, stoječo ob sebi, ki jo je prosila: »*Zavzemaj se zanje. ... Vodi jih k Jezusu. ... Uči jih moliti rožni venec, družinski rožni venec.*« Jezus sam jo je s križa prosil: »*Ali mi boš odrekla to prošnjo, da se zavzemaš zanje, da jih vodiš k meni?*«

Poslušajmo Terezijino pričevanje, v katerem navaja Jezusove besede:

»*Moja mala, pridi, pridi, ponesi me v votline ubogih. Pridi, bodi moja luč. Ne morem iti sam. Ne poznajo me in si me zato ne želijo. Pridi ti in pojdi mednje. Ponesi me s seboj k njim. Kako želim vstopiti v njihove votline, v njihovo temo, v nesrečne domove. Pridi, bodi njihova žrtev. V tvojem žrtvovanju, v tvoji ljubezni do mene bodo videli, spoznali in si želeli mene. Bojiš se. Kako me boli tvoj strah. Ne boj se. Jaz sem, ki te prosim, da to storiš zame. Ne boj se. Trpela boš; zelo veliko boš trpela. Toda spomni se, da sem s teboj. Ne boj se. Samo ubogaj. Vem, da si najmanj primerna oseba, slabotna in grešna, toda le zato, ker si takšna, te hočem uporabiti v svojo slavo. Boš odklonila?*«

Mistikinja in misijonarka

Mati Terezija ni zavrnila Jezusove prošnje. Sama pravi, da je sčasoma »začela ljubiti temino« popolne zapuščenosti. Po hudi notranji stiski je prišla do popolne predanosti: »Prvič po teh enajstih letih sem prišla do tega, da ljubim temino – kajti zdaj verujem, da je del, zelo, zelo majhen del Jezusove temine in bolečine na zemlji.«

Prisluhnimo njeni izpovedi: »V Loretu sem bila zelo srečna. – Mislim, da sem bila najbolj srečna sestra. – Nato je prišel klic. – Naš Gospod me je vprašal povsem neposredno – glas je bil jasen in povsem prepričljiv. – Vedela sem, da je bil On. In nato se je začelo Delo. Ko se je 1950 večalo število sester, je raslo tudi Delo.

Toda zdaj, od leta 1949 ali 1950, ta strahotni občutek izgubljenosti – ta nepopisna temina – ta osamljenost – to trajno hrepenenje po Bogu – ki v mojem srcu povzroča to globoko bolečino. – Tako globoka temina vlada, da resnično ne morem ničesar videti – niti s svojim duhom niti s svojim razumom... Bog me ne mara. – Večkrat – naravnost slišim krik svojega srca – 'Moj Bog' in nič več ne pride. – Muk in bolečin ne morem razložiti. – Od svojega otroštva sem občutila najnežnejšo ljubezen do Jezusa v Najsvetejšem – a izginila je tudi ta. – Ničesar ne občutim pred Jezusom – in vendar ne bi za nič na svetu hotela pogrešati svetega obhajila.

Vidite protislovje v mojem življenju. Hrepenim po Bogu – rada bi ga ljubila – Ga zelo ljubila – živela samo za Njegovo ljubezen – samo ljubila – in vendar je tu samo bolečina – hrepenenje in nobene ljubezni. – Pred leti – pred nekako 17 leti – sem hotela Bogu podariti nekaj lepega. – Pod kaznijo smrtnega greha sem se zaobljubila, da Mu ničesar ne odrečem. – Od tedaj sem držala svojo obljubo – in če je temina včasih zelo temna – in sem tik pred tem, da rečem »Bogu ne«, me iztrga misel na to obljubo. V svojem življenju bi rada samo Boga. Če me svet hvali – se me to resnično ne dotakne – niti površja – moje duše. Glede Dela sem prepričana: to je On.

Prej sem mogla ure preživeti pred našim Gospodom – Ga ljubiti – z Njim govoriti – in zdaj – še meditacije ne morem prav opraviti – nič drugega /ne spravim iz sebe/ kot samo »Moj Bog« – včasih pa še tega ne zmorem. – Zelo pogosto si želim, da bi se sama hranila s hrano, ki jo dajem svojim sestram /op. mišljena so navodila, ki jih je mati Terezija običajno vsak dan dajala sestram/ – a tega nikdar ne morem – isto velja za duhovne knjige. Ko se je Delo začelo – sem vedela, kaj to pomeni. – Toda tedaj sem vse sprejemala iz vsega srca. – Samo za eno sem prosila v molitvi – naj mi podari milost, da bi Cerkvi dala svetnike. Na teh duhovnih vajah sem naredila naslednji sklep – *da bom Bogu na voljo. Z menoj more storiti, kar koli hoče, kakor hoče in dokler hoče.*«

Edino ustrezno ravnanje v tej hudi preizkušnji je popolna izročitev Bogu in sprejetje temine v edinosti z Jezusom in njegovo zapuščenostjo na križu.

V tem duhu se je mati Terezija v duhovnih vajah odločila za »prisrčno 'pritrdivitev' Bogu in veliki 'smehljaj' do vseh«. Ali: »Kolikor temnejša bo temina, toliko prisrčnejši bo moj smehljaj za Boga«. Od Boga sprejema, karkoli ji daje. Piše: »Danes sem molila novo molitev – *Jezus, sprejemam, karkoli daješ – in dajem, karkoli jemlješ*«. Ta molitev, ena njenih najbolj priljubljenih molitev, je nastala v globini njene stiske in zapuščenosti. Bila je sad njenega živetega izkustva, dejanje volje, ki je bilo v nasprotju z njenimi čustvi. Kasneje je to svojo molitev spremenila v pogosto izrečeno priporočilo: »Z velikim nasmeškom sprejmi vse, karkoli ti On daje in daj, karkoli ti vzame«.

Nikdar ne bomo mogli dojeti, kaj se je dogajalo v globini Terezijinega srca v petdeset let trajajoči zapuščenosti. Kot skromen poskus pojasnila bom uporabil primerjavo: Kakor žareča lava privre iz globin zemlje in nato postane najbolj rodovitna prst, tako svetniki dokazujejo, kakšen ogenj gori v osrčju katoliške Cerkve. Svetniki so sporočilo nebes, so odgovor od zgoraj na vprašanja od spodaj. Bl. mati Terezija je pol stoletja živela v notranji temini. Križani Gospod je hotel z njo deliti svojo smrtno bridkost, svojo zapuščenost od Očeta in svojo gorečo »žejo« po ljubezni.

Svojo temno noč je vzljubila brez pridržka, zato je zapisala naslednje besede: *»Če bom kdaj postala svetnica, potem bom gotovo 'svetnica temine'. Nenehno bom manjkala v nebesih – da bi prižigala luč tistim, ki na zemlji živijo v temi«.*

Ob koncu življenja matere Terezije leta 1997 je bilo njenih sester blizu 4000, ki so bile razporejene v 610 hišah, v 123 deželah sveta. Poleg skupnosti sester je ustanovila še osem drugih skupnosti, kar izpričuje izjemno rodovitnost njenega trpljenja ljubezni, »passio caritatis« (sv. Avguštin).

Knjiga *»Pridi, bodi moja luč«* nam dokumentirano opisuje življenje in delo bl. matere Terezije. Mati pa je imela en sam namen: Cerkvi podariti svetnike! – Iz tega kratkega povzetka naj bi videli, da gre za poslanstvo, za objektivno naročilo in trajno sporočilo, ki ga je mati Terezija sprejela od Jezusa za njegovo Cerkev in vso človeško družino. V *mistiki* nikakor niso v ospredju subjektivna doživljanja prejemnika, ampak objektivno naročilo, poslanstvo. »Zedinjenje s Kristusom se imenuje 'mistično', ker je deležno Kristusove skrivnosti po zakramentih – 'svetih skrivnostih' – in v Kristusu skrivnosti svete Trojice. Bog nas vse kliče k temu notranjemu zedinjenju z njim, četudi so posebne milosti ali izredna znamenja tega mističnega življenja podarjena samo nekaterim zato, da bi razodevala vsem podarjeni nezasluženi dar« (Katekizem 2004).

Natanko to potrjuje bl. mati Terezija, *»nevesta križanega Jezusa«*. Svojo poklicanost je opisala z besedami: *»Bila sem poklicana, da postanem nevesta križanega Jezusa; poklicana, da tešim božjo žejo... Tešiti Jezusovo žejo na križu pomeni prinašati Jezusa ljudem in voditi ljudi k Jezusu. Čim bolj si svet, tem več duš boš privedel k Bogu«.*

Bila je kontemplativna sredi sveta. Na vprašanje: »Mati, kaj je pravzaprav Vaša skrivnost?« Ona je odgovorila: »To je zelo preprosto: Molim.« Rožni venec je bila njena najljubša molitev. Vse svoje poslanstvo je izpolnjevala v povezanosti z Marijo in Jezusom: *»Jaz ne storim ničesar. On stori vse. Jaz sem majhen svinčnik v božji roki. On piše. On misli. On giblje. Jaz moram biti samo svinčnik...«*

Papež Janez Pavel II. in bl. mati Terezija

Obe izjemni osebnosti našega časa sta vsak na svoj način gradili bolj človeški svet, ožarjen z ljubeznijo živega Boga. Kako srečna je bila mati, ko jo je papež obiskal v Kalkuti v domu za umirajoče Kaligat. (Tam je na vidnem mestu spomin-ska slika).

Papež Janez Pavel II. je dne 7. septembra 1997, dva dni po njeni smrti, takole orisal lik matere Terezije: »Imel sem priložnost, da sem se večkrat srečal z njo. V živem spominu imam njeno manjšajočo se postavo, upognjeno nad življenjem, ki je izgorevalo v služenju najbolj ubogim med ubogimi, a vedno napolnjeno z neugasljivo notranjo energijo: z močjo Kristusove ljubezni.«

Misijonarka ljubezni: to je bila mati Terezija po imenu in v dejanju. Dajala je tako privlačen zgled, da je pritegnila k sebi mnogo ljudi, ki so bili pripravljene vse zapustiti ter hoditi za Kristusom, navzočim v ubogih. Ta sestra, ki jo vsi poznamo kot mater ubogih, zapušča zgovoren zgled za vsakogar, za verujoče in neverujoče. Dela, ki jih je izvrševala, govorijo sama zase in kažejo ljudem našega časa tisti vzvišeni smisel življenja, ki se pogosto zdi, da je na žalost izgubljen. V poslušnosti evangeliju je postala 'usmiljeni Samarijan' vsakomur, ki ga je srečala, vsakemu človeku v krizi, v trpljenju in ponižanju.

Njeno poslanstvo se je začinjalo vsak dan pred jutranjo zarjo v navzočnosti evharistije. V tihoti kontemplacije je mati Terezija iz Kalkute poslušala odmev Jezusovega krika na križu 'Žejen sem'. Ta klic, ki ga je sprejela v globini svojega srca, jo je spodbujal k iskanju Jezusa v ubogih, zapuščenih in umirajočih na cestah Kalkute in po vsem svetu.

V srcu matere Terezije je bil poseben prostor prihranjen za *družino*. 'Družina, ki moli, ostane skupaj, je srečna družina. V družini smo ljubljene, kakor nas Bog ljubi: to je ljubezen podarjanja. V družini človek doživlja veselje, da ljubi in je ljubljen. V družini se mora človek naučiti skupne molitve.' Kako naj ne bi sprejeli tega povabila, da osnujemo pristni blagor in resnično srečo družine na trdnem temelju molitve, ljubezni in medsebojnega služenja?«

Papež Janez Pavel II. je mater Terezijo razglasil za blaženo v Rimu, 19. oktobra 2003.

Nekaj osebnih spominov na srečanja z materjo Terezijo

Dano mi je bilo, da sem v Rimu večkrat osebno srečal mater Terezijo, zlasti ob večnih zaobljubah njenih sester. Na pepelnico 1983 sem prišel maševat v njihov noviciat. V kapeli je bila tudi mati. Bil sem v veliki zadregi zaradi pepeljenja. Materi, ki je od zadaj prva pristopila k oltarju, sem molče ponudil krožnik z blagoslovljenim pepelom in sklonil svojo glavo, da me je posula s pepelom. Nato sem liturgični obred pepeljenja izvršil tudi nad njeno glavo. Ob spominu na to sem še danes pretresen.

Skupina slovenskih romarjev iz Domžal in okolice je smela v eni njenih skupnosti v Rimu 28. aprila 1990 prisostvovati pri sveti maši. Mati je nato stopila v kapelo. Ob slovenski Marijini pesmi je čudovito zažarelo njeno obličje. Srečanje je na vse romarje napravilo nepozaben vtis. Mati se je sproščeno pogovarjala z nami. Govorila je hrvaško, mi pa slovensko. Zaupala nam je, da se je v čast rožnovenski Kraljici namenila še v tedanji Sovjetski zvezi odpreti petnajst hiš za uboge. Za vsako

skrivnost rožnega venca po eno. Marija, Kraljica presvetega rožnega venca, ki jo je mati Terezija posebej častila in se ji priporočala (prav na njen praznik 7. oktobra 1950 je bil uradno priznan red misijonark ljubezni), je uslišala njeno molitev. Ob tem je mati večkrat dodala: »Molite za nas, da ne bi pokvarile božjega dela«. Ob koncu nam je položila na srce, naj skrbimo za molitev in ljubezen po družinah. Nato je vsakemu podarila svojo »vizitko« z lastnoročnim podpisom in naslednjim besedilom »*Sad molitve je vera; sad vere je ljubezen; sad ljubezni je služenje; in sad služenja je mir*«. Prav posebej nam je naročila: »*Prosim, recite svojim dušnim pastirjem, naj v vsaki župniji uvedejo vsak teden vsaj en dan češčenje Najsvetejšega.*«

Od 1. do 12. februarja 2010 sem s skupino duhovnikov, članov gibanja za duhovnike »Corpus Christi Movement«, ki ga je ustanovila mati Terezija, obiskal Kalkuto. Vsak dan smo maševali v materni hiši ob njenem grobu. Tu se vedno zbirajo romarji z vsega sveta. Veliko je hindujcev in muslimanov. V isti kapeli smo imeli vsako popoldne skupaj s sestrami češčenje Najsvetejšega. Sicer pa smo vsak dan obiskovali hiše, v katerih sestre misijonarke ljubezni nadaljujejo poslanstvo služenja najbolj ubogim med ubogimi. Posebej pretresljivo je bilo v hiši za umirajoče, Nirmal Hridai (Prečisto Srce) v Kaligatu, v hindujskem svetišču. Obiskali smo tudi dom za gobave, številna zavetišča za bolne in trpeče ljudi, ter hišo otrok, Šišubavan, kjer sestre s sodelavci negujejo na stotine novorojenčkov, ki jih pozneje posvojijo zlasti družine iz zahodnih dežel.

Molitev k blaženi Tereziji iz Kalkute

Blažena Terezija iz Kalkute,

ki si želela ljubiti Jezusa tako, kakor še ni bil ljubljen nikoli poprej,
v celoti si se mu podarila in mu nisi ničesar odrekla.

V zedinjenju z Marijinim brezmadežnim srcem

si sprejela njegov klic, da tešiš njegovo neskončno žejo po ljubezni in po dušah
ter postaneš prinašalka njegove ljubezni najbolj ubogim med ubogimi.

Z ljubečim zaupanjem in popolno predanostjo si izpolnila njegovo voljo
in izpričala veselje popolne predanosti njemu.

Tako tesno si se zedinila z Jezusom,

svojim križanim Ženinom,

da je blagovolil s teboj deliti smrtni boj svojega srca,
ko je visel na križu.

Blažena Terezija, obljubila si, da boš nenehno prinašala luč ljubezni tem,
ki so na zemlji;

prosi za nas, da bomo tudi mi želeli tešiti Jezusovo žgočo žejo,

ga goreče ljubili, z njim veselo delili trpljenje,

in mu z vsem srcem služili v svojih bratih in sestrah,

posebno v teh, ki so najmanj ljubljene in najbolj nezaželeni. Amen.

»Sonce mojega življenja«

Slovenski evharistični kongres spet po tri četrt stoletja

V letu evharistije je 13. junija 2010 v Celju Rimskokatoliška cerkev na Slovenskem obhajala vseslovenski evharistični kongres. To ni bil praznik le za vseh 32 tisoč udeležencev iz domovine in tujine, med njimi presenetljivo število mladih s posebnimi programi, ampak celotnega slovenskega krščanskega občestva, saj so ob njem razglasili za blaženega prvega slovenskega mučenca Lojzeta Grozdeta.

Množična udeležba na veličastnem katoliškem shodu v Celju je preseгла vsa pričakovanja. Romarje je pripeljalo 8 vlakov in 410 avtobusov, drugi so šli na pot z avtomobili, motorji in kolesi, marsikdo pa je poromal peš. Bogoslužje je vodil vatikanski »drugi človek«, državni tajnik kardinal Tarcisio Bertone, somaševalo je 750 duhovnikov, ki jim je streglo okoli 400 ministrantov, prepevalo je 1300 pevcev iz 35 slovenskih zborov od vsepovsod, ki jih je spremljal orkester slovenske policije, k slovesnemu razpoloženju pa so prispevali tudi mojstrski pri-trkovalci. Kljub množičnosti in vročini je vse potekalo brez zastojev in nerodnosti – tudi pred samim kongresom in ob razhodu, ker je bilo za vse odlično poskrbljeno. Medicinsko osebje skoraj ni imelo dela, požrtvovalni skavti pa so romarjem neutrudno delili kartonaste sedeže in pitno vodo.

Toda že v mesecih, ko so kongres napovedovali, ni manjkalo nasprotovanj. Nekaj pomislekov se je pojavilo celo znotraj Cerkve same – češ da naj bi šlo bolj za povnanjeno dejanje, pa da zakaj poveličevati manj znanega mladeniča, ko pa je pri nas še cela vrsta drugih, mučenih in pobitih zaradi vere, tudi žensk. Pozneje so pravcati napadi prihajali predvsem iz okolja, za katerega bi bilo nenavadno, če jih ne bi bilo: politični nasledniki komunistov, ki se imajo za liberalne, so preko svojih medijskih vzvodov skušali kongres omalovaževati, predvsem pa prikazati razglasitev mučenega Grozdeta za revanšistično dejanje. Prikazati so ga hoteli kot sodelavca okupatorja,

Blagoslov z Najsvetejšim kardinala Tarcisia Bertoneja vsej slovenski domovini (Arhiv Družine)

čepprav je celo iz dokumentov NOB razvidno, da sta bila njegovo mučenje in zverinski uboj pre nagljena in za ugled partizanskega gibanja škodljiva. Na kongresu potem tudi ni prišel nihče z državnega vrha, kar je evropska posebnost.

Kljub temu da na tem katoliškem shodu mučitelji niti z besedico niso bili omenjeni, saj je izzvenel v popolnoma drugačen, vzvišen poudarek, se je kdo vendarle lahko zavedal, da je razglasitev potekala na prizorišču s tragičnimi kulisami bližnjih Teharij, Košnice, Medloga, Hude jame ... A tudi ob bližini Trga celjskih knezov, I. osnovne šole, Starega piskra, Frankolovega ... Češčenje mučencev se ne ustavlja ob rabljih, ampak pri plemeniti držji in junaškem zgledu mučencev.

Vendar so številni pozitivni odzivi (tudi v nekaterih javnih glasilih) na ta evharistični kongres utrdili prepričanje, da je dosegel svoj namen: poleg duhovne obogatitve in nepozabnega doživetja tudi spodbudo za prenovo moralnega in poživitev verskega življenja pri nas, kar je ob upadanju in celo izgubljanju vrednot eden najpomembnejših razlogov za to, da so ta shod sklicali. Prireditve je bila tudi zaradi pestrosti duhovnega dogajanja zares radostno, milostno in osrečujoče doživetje. Bila je vstajenje slovenske vernosti, hkrati pa tudi mogočen dokaz, kako je vera pri nas še živa. Tako naj bi »sv. Evharistija, sonce mojega življenja,« kakor si je kot geslo zapisal Lojze Grozde, res postala tista luč in toplota, ki naj poživljata naše življenje, mu dajeta smisel in upanje. Bili bi nespametni, če se ne bi Bogu zahvalili za vse milosti tega kongresa, ki naj ne zapustijo našega življenja.

Prizorišče z udeleženci evharističnega kongresa (Arhiv Družine)

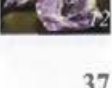
Žlahtni kamni božjega mesta

»Temelji mestnega obzidja so bili okrašeni z vsakovrstnim dragim kamenjem ...« (Raz 21,17)

Že ta opis je nenavaden, saj navadno okrašujejo prostore znotraj pomembnih zgradb ali kvečjemu pročelja, tu pa so »okrašeni« temelji in to z dragimi kamni. Ti so primerni za to, da jih vdelajo v nakit iz dragih kovin. Še bolj nenavadno pa se bere to, kar sledi, da so namreč temeljni kamni bili dragi kamni sami. Kako veliki so morali biti? Koliko ton je moral vsak tehtati? Sicer pa je pri tem novem Jeruzalemu, ki v Janezovem videnju prihaja iz nebes, vse tako nenavadno, da se lahko kar nehamo čuditi. Saj si je tudi nemogoče predstavljati mestna vrata, ki niso okrašena z biseri, ampak so biseri (v. 21). Kje pa je mogoče dobiti tako velike bisere? Ne, taka vprašanja so odveč. Gre za podobo Božjega mesta, kjer vsa človeška domišljija le slabotno jeclja ob misli, kako neskončno razsežno, dragoceeno, bleščече in barvito bi moralo biti bivališče samega Boga. Zaradi templja v zemeljskem Jeruzalemu se je namreč nekoč reklo, da je ta kraj »Božje mesto, najsvetejše med bivališči Najvišjega« (Ps 46,5) in »dvor velikega kralja« (Ps 48,3). Janezovo videnje pa naznanja, da je pravo »Božje bivališče« šele nebeški Jeruzalem, ki se bo razodel ob koncu časov. Sicer je v odlomku o novem Jeruzalemu prevladujoč gradbeni material zlato in glavna cesta skozi mesto »je bila iz suhega zlata kakor prosojen kristal« (Raz 21,21). Vtis bleščave celotnega kompleksa v videnju se povezuje z dragim kamnom: »Njegov sijaj je bil podoben najdražjemu kamnu, kakor je kristalni jaspis« (v. 11). »Kakor« je tu izredno pomenljiva beseda, nakazuje, da prejemnik videnja išče primeren izraz in priznava, da ne najde boljšega in se zaveda, da so uporabljene besede daleč preslabotne. Sicer pa novi Jeruzalem ni podoba na razstavi, ki bi jo smeli le občudovati iz primerne razdalje. Ne, to je tudi kraj za ljudi, sicer samo za čiste, bolje očiščene, za tiste, ki »so vpisani v Jagnjetovo knjigo življenja«, ti bodo smeli vstopiti in tam prebivati (v. 27).

Temelji novega Jeruzalema

V izvorni grščini si v vrsticah 19-20 sledijo: 1. *iaspis*, 2. *sapfiros*, 3. *chalkedon*, 4. *smaragdus*, 5. *sardonyx*, 6. *sardion*, 7. *chrysolithos*, 8. *beryllos*, 9. *topazion*, 10. *chrysoprasos*, 11. *hyakinthos*, 12. *amethystos*. Nobenega namiga ni v besedilu, katero apostolsko ime je povezano s posameznim kamnom. Ta špekulacija je nastala pozneje in nima prave

osnove, saj se tudi sezname dvanajsterih Jezusovih izbrancev v evangelijih glede zaporedja imen ne ujemajo popolnoma. Ena od takih teorij povezuje Petra z jaspisom, Pavla s safirjem in tako naprej vse do ametista, ki naj bi nosil ime apostola Mateja. Očitno Janez ni mislil na to, katere lastnosti kamnov naj bi se ujemale z posebnostmi posameznih apostolov. Simbolika je jasna: dvanajst rodov iz Jakobovih sinov predstavlja izvoljeno ljudstvo Izrael, ob koncu časov pa bodo imena dvanajsterih Jagnjetovih apostolov označevala »novi Izrael«. Tega bodo sestavljali odrešeni ljudje »iz vseh narodov pod nebom« (Apd 2,5).

Vsi ne moremo biti izvedenci za dragulje in vsak si ne more privoščiti, da bi pogosto zahajal v draguljarno in tam izbiral ter kupoval. Vsaj nekatera izmed imen temeljnih kamnov so nam znana iz literature. Od nekdanj vem, da so rubini rdeči, o smaragdu sem iz neke pustolovske povesti ohranil spomin, da se blešči zeleno, ime ametist me, ne vem, od kdaj, spominja na diskreten vijoličen sijaj. Sicer so tudi bogoslužne posode v cerkvi in posebno monštrance pogosto bolj ali manj bogato okrašene z večjimi ali manjšimi dragimi kamni raznih barv. Pri tem žlahtnem kamenju, ki se omenja v Svetem pismu, pa moramo vedeti, da je komaj mogoče vedeti, kateri mineral ali kristal je imel v mislih biblični pisec. Takrat niso gojili geološke stroke in niso znali analizirati in klasificirati mineralov glede njihovih kemičnih in fizikalnih lastnosti. Razlikovali so jih po barvi, sijajnosti in po morebitnem barvnem vzorcu. Moderne klasifikacije in strogo določenega poimenovanja niso poznali. Knjiga Razodetje (Apokalipsa), ki je zadnja knjiga Svetega pisma, je torej izvorno napisana v grščini. Pomemben vpliv na simbolne podobe v tej knjigi je imelo judovsko Sveto pismo, ki je izvorno v glavnem spisano v hebrejščini in je bilo že pred nastankom Nove zaveze prevedeno v grški jezik. Že prevajalci iz hebrejščine v grščino niso mogli z gotovostjo vedeti, kateri kamen se skriva pod določeno hebrejsko besedo. Podobno se je godilo prevajalcem iz grščine v latinščino in pozneje v druge jezike. Saj tudi danes poznamo pojav, ko eni in isti stvari rečemo na enem koncu slovenskega jezikovnega ozemlja tako, na drugem pa uporabljajo čisto drugačno besedo.

V prevodih najdemo za drage kamne besede, ki neredko ohranjajo grško osnovo, kar se lepo vidi v slovenskem prevodu. Nekateri prevajalci v moderne jezike pa se sem in tja odločijo za kako v našem času veljavno ime kamna. Za takimi poskusi je lahko veliko študija, tudi spoznanj iz arheoloških izkopavanj, ali pa le stoletja staro prevajalsko izročilo. Standardni angleški prevod ima za haledon besedo *agate* (ahat) in za sardij ime *carnelian* (karneol).

Dvanajst dragih kamnov na Aronovem naprsniku

Kakšen je odnos med temi dvanajsterimi in onimi iz naprsnika velikega duhovnika? V Stari zavezi se dragi kamni pogosto omenjajo v sobesedilih z zlatom kot kraljevskim bogastvom (prim. 1 Kr 10,2.10). Prava vzporednica k Raz (21,17-21) pa je zaradi števila dvanajst seznam imen kamnov, ki so bili vdeleni v naprsni del slovesnega oblačila velikega duhovnika Arona (2 Mz 28,17-20 in 39,10-13). Kot so

na temeljih novega Jeruzalema vgravirana imena aposto-
lov, je na tej plošči na vsakem kamnu vrezano po eno ime
dvanajsterih Jakobovih sinov. Kamni so pri velikem duho-
vniku vdeleni v štirih vrstah po tri v bogato tkanino in
celotna podlaga je kvadratne oblike s stranico, ki meri
nekako 22 centimetrov. V Drugi Mojzesovi knjigi ni
določeno, kateri kamen nosi ime katerega rodovnega pre-
dnika, pozneje pa so rabini na široko razpredli, zakaj se
barva, sijaj in druge vidne lastnosti kamnov podajo po
vrsti Rubenu, Simeonu in drugim vse tja do najmlajšega
Jakobovega sina Benjamina. Ni dvoma, da je Janez v Novi
zavezi imel pred očmi to naprsno ploščo iz časa posta-
vljanja svetega šotor v puščavi, vendar se niza imen ne
ujemata povsem. Osem imen dragih kamnov, če seveda
vzamemo za primerjavo grški prevod Stare zaveze, je isti
v obeh opisih, štiri pa so drugačna. Zanimivo je, da v
nekaterih modernih prevodih med temi kamni najdemo
tudi diamant, npr. v francoski Jeruzalemski Bibliji. Prav
o diamantu pa berem, da ga zagotovo ni bilo med temi kamni, češ da so ga začeli
upoštevati kot drag kamen šele v 15. stoletju po Kristusu, ko so šele odkrili, kako ga
je treba brusiti.

*Aronov naprsnik z dvanajstimi
dragocenimi kamni*

Rajska bleščava dragih kamnov

Od starega veka vse do danes se različnim kamnom pripisujejo ne le simbolični
pomni, ampak tudi posebne moči. Kamniti obeski amuleti naj bi človeka, ki jih
nosi, varovali pred zlimi duhovi in pred nesrečami, nekateri kamni naj bi podeljeva-
li magično moč in uspeh svojemu lastniku. Nič od tega ni zaslediti v svetopisemskih
vrsticah. Je pa prav, da se vendarle omeni zanimiva povezava med Božjim vrtom ali
paradižem, ki mu Slovenci rečemo raj, in nebeškim Jeruzalemom. Mimogrede se
zlato in dragi kamni omenjajo že v pripovedi o zemeljskem raju v Genezi (glej 1 Mz
2,12). Prerok Ezekiel v Božjem imenu v obliki žalostinke izreka sodbo nad bogatim
in oholim tirskim kraljem in mu napoveduje strašen padec. Najprej zato govori o
višini, na kateri je bil: »Bil si v Edenu, Božjem vrtu. Sami žlahtni kamni so bili tvoja
zaščita: karneol, topaz in jaspis, hrizolit, beril in oniks, safir, rubin in smaragd ...«
(Ezk 28,13). Vrstni red hebrejskih imen se razlikuje od tistega na duhovniškem
naprsniku in v različnih prevodih ni opaziti velike doslednosti glede na izvornik ali
stari grški prevod. Je pa v hebrejščini tu le devet žlahtnih kamnov in na njih ni
nobenih imen. Dragulji torej le označujejo rajsko bogastvo in sijaj. Dragi kamni s
svojim bleskom in barvnimi odtenki odsevajo nebesna telesa in tako na zemlji pre-
dstavljajo nebesa. Torej so tudi temelji nebeškega Jeruzalema spomin na Eden, ki
pa je v slavi Odrešenika in njegovih rešencev dobil nepopisno nebeško popolnost.

Slovenski škofje v obeh Amerikah

Leta 2008 je bilo po podatkih papeškega letopisa 5000 škofov (natančneje 5002). Desetim slovenskim (nad)škofom: dr. Antonu Stresu, dr. Francu Krambergerju, msgr. Metodu Pirihi, Andreju Glavanu, dr. Petru Štumpfu, dr. Stanku Lipovšku, dr. Marjanu Turnšku, dr. Juriju Bizjaku, dr. Antonu Jamniku, dr. Jožefu Smeju ter nunciju dr. Ivanu Jurkoviču v Ukrajini in msgr. Stanislavu Hočvarju v Srbiji se pridružujejo tudi škofje iz Severne in Južne Amerike. Od škofa Friderika Baraga do današnjega dne se je zvrstilo kar nekaj slovenskih duhovnikov, ki so postali škofje v različnih mestih, še posebno v Severni Ameriki. V minulem desetletju pa sta papeža Janez Pavel II. in Benedikt XVI. našla primerne može med duhovniki s slovenskimi koreninami tudi v Južni Ameriki. Vsak od spodaj opisanih bi zaslužil daljši opis, a prostor tega ne dovoljuje. Tu je zbranih le nekaj posebnih poudarkov, povezanih z njimi. Vse zapisano naj služi utrditvi našega spomina in izrazi spoštovanje do njihovega čuta pripadnosti slovenskemu narodnemu drevesu.

1. Kardinal dr. Alojzij Ambrožič Upokojeni nadškof, Toronto, Kanada

Kard. dr. Alojzij Ambrožič

Krstna knjiga župnije Dobrova za leto 1930 ima pod redno številko 2 ob datumu 27. januar 1930 zapisano ime Alojzij, sin Alojzija Ambrožiča in Helene, roj. Pečar. Nekaj ur po rojstvu sta namreč botra Ivan Guzelj in njegova žena Marija v farno cerkev iz »Žirovnikovega grabna« iz vasi Gabrje prinesla Trnovčevega drugega otroka, malega Lojzeta, da ga je krstil dobrovski kaplan Franc Moze-tič. Krstna knjiga ima pod rubriko »Opombe« danes zapolnjen že ves prostor, saj se je v njegovem življenju nabralo toliko stvari, da za nove podatke ni več prostora.

Alojzij Ambrožič se je rodil v družini malega posestnika v vasi Gabrje, ki leži ob cesti iz Dobro-ve v Polhov Gradec. Oče je bil ugleden veljak, zelo podjeten in sposoben. Imel je kmetijo, trgovino in gostilno. Zato je bil med drugo svetovno vojno »na udaru«. Partizanskim napadom na italijanske vojake je maja 1942 sledilo kruto maščevanje. Pred zid so Italijani, potem ko so požgali sosedovo domačijo, postavili tudi Trnovčevo družino. Le očetova okorno izrečena prošnja v italijanščini jih je rešila smrti. Parti-zani so zato Trnovčeve gledali postrani. Kot smo objavili v Družini št. 6 leta 1998, so zanje že izbrali likvidatorja. Ta pa je Ambrožičeve opozoril, kaj jih čaka, in sam

pobegnil od partizanov. Ob takih grožnjah je jasno, da se je Ambrožičeva družina ob koncu vojne odločila za odhod na tuje.

Mladi Lojze je začel svoje šolanje v domači fari, nižjo gimnazijo je obiskoval v Ljubljani, nato pa v begunskem taborišču v Špitalu ob Dravi (Spittal an der Drau). Leta 1948 se je vsa družina preselila v Kanado, kjer je Alojzij končal bogoslovje in bil 4. junija 1955 posvečen v duhovnika. Novo mašo je imel v slovenski župniji Marije Pomagaj. Kot duhovnik torontske nadškofije je začel podiplomski študij na bibličnem inštitutu v Rimu in v Würzburgu, kjer je doktoriral. Nato je poučeval Sveto pismo na teološki fakulteti v Torontu, tam pozneje postal tudi dekan in ravnatelj semenišča. Leta 1976 ga je papež Pavel VI. imenoval za naslovnega valabrijskega in pomožnega škofa v Torontu. Posvečen je bila 27. maja tega leta v Torontu. Za škofovsko geslo si je izbral besede: »*Jezus je Gospod*«. Pri vseh službah, ki jih je opravljal, sta ga vodili ljubezen do Cerkve in z vestoba papežu. To je opazil tudi Janez Pavel II. in ga 22. maja 1986 imenoval za nadškofa pomočnika s pravico nasledstva torontskemu nadškofu kardinalu Carterju. Po štirih letih, 9. maja 1990, je za njim tudi uradno prevzel nadškofijo. Dne 18. januarja 1998 je Janez Pavel II. objavil njegovo imenovanje za kardinala in mu 21. februarja istega leta v Rimu podelil biret. Čeprav je bil izbran za kardinala kot torontski nadškof, smo bili Slovenci tega imenovanja posebej veseli. Ko je dopolnil 75 let, je v skladu s cerkvenimi predpisi papežu ponudil odstop. Benedikt XVI. ga je sprejel in 16. decembra 2006 imenoval njegovega naslednika. Kardinal se je preselil v Dom oskrbovancev. V torek, 27. januarja 2010, je v Torontu tiho obhajal 80 let. Dr. Ambrožič se je v slovenski spomin zapisal kot drugi kardinal v naši zgodovini (za dr. Missio) in kot prvi slovenski kardinal, ki je volil kakšnega papeža.

2. Dr. Elden Francis Curtiss Upokojeni nadškof, Omaha, Nebraska, ZDA

Elden Francis Curtiss se je rodil 16. junija 1932 v mestu Baker staršem Eldenu in Mary, roj. Neiger, ki je bila slovenskega rodu in pranečakinja župnika Čadeža v Mekinjah. Ima tri brate. Študije je končal v semenišču sv. Edvarda v mestu Kenmore v državi Washington. Podiplomski študij je nadaljeval na univerzah Fordham (v New Yorku), Portland in Notre Dame. Ima dva magisterija (iz duhovnosti in administracije).

V duhovnika je bil posvečen 24. maja leta 1958 za škofijo Baker v Vzhodnem Oregonu. Služboval je kot kaplan in župnik v župnijah Lakeview, La Grande in Jordan Valey v Oregonu. Bil je tudi

Dr. Elden Francis Curtiss

bolnišnični kaplan. V teh letih je opravljal tudi službo nadzornika katoliških šol v škofiji Baker in rektorja semenišča Mount Angel za Zahodni Oregon.

Papež Pavel VI. ga je leta 4. marca 1976 imenoval za škofa škofije Helena v Montani. Škofovsko posvečenje je prejel 28. aprila 1976. Po sedemnajstih letih delovanja v Heleni je bil 4. maja 1993 imenovan za nadškofa v Omahi v Nebraski, umeščen pa 25. junija istega leta. Dne 3. junija 2009 je bil upokojen. Še vedno je član Papeškega sveta za družine v Rimu in Sveta za zakon in družino Ameriške škofovske konference ter nekaterih drugih komisij te konference.

Družina je ob njegovem škofovskem posvečenju leta 1976 zapisala: »Oče novega škofa je upokojeni poštar. V hribovskem kraju Baker je spoznal bolničarko, Slovenko iz Trziča na Gorenjskem. Njeni starši so jo tri leta staro pripeljali iz Trziča v Rock Springs, država Wyoming. Takrat je bilo tam več naših rojakov in tudi župnik katoliških prebivalcev je bil Slovenec Albin Gnidovec, sorodnik poznejšega škofa v Skopju dr. Janeza Gnidovca. Družina se je pozneje preselila v Baker (Oregon) in tam se je mati sedanjega škofa poročila. Na škofovskem posvečenju sta bila oče in mati najdražja gosta.«

Škof Curtiss je zelo pogosto obiskoval Slovenijo in je močno povezan s sorodniki. Redno se udeležuje Baragovih dnevov v Združenih državah in vztrajno podpira prizadevanje za njegovo beatifikacijo. Ko je bil škof v Heleni, je za svojega generalnega vikarja imenoval Slovenca prelata Jožeta Mavsarja. Njega je tudi nekajkrat spremljal na obiskih v domovini, posebno ko je prišel domov, da bi se spravil s tistimi, ki so bili krivi za poboj Mavsarjeve družine v Šentrupertu na Dolnjemskem.

3. Dr. Edvard Pevec

Pomožni škof v pokoju, Cleveland, ZDA

Dr. Edvard Pevec

Edward Pevec se je rodil 16. aprila 1925 v Clevelandu Antonu in Frančiški Pevec, priseljencema s Kranjskega: oče je bil doma iz Šentlovenca, mama pa iz Vavte vasi. Na duhovniški poklic je začel misliti med osnovno šolo, ko se je izkazoval kot nadarjen športnik in je ministriral v znameniti slovenski župniji sv. Vida ob aveniji St. Clair, kjer je bila največja slovenska naselbina v Clevelandu. Poseben vzor mu je bil takratni župnik msgr. Jernej Ponikvar. Šolanje je nadaljeval na Latinski visoki šoli v Clevelandu. Po maturi je vstopil v bogoslovje v Detroitu. V duhovnika je bil posvečen 29. aprila 1950.

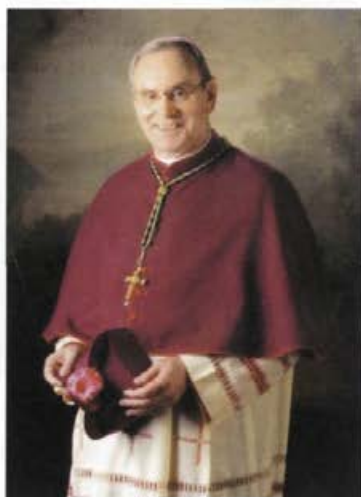
Kot kaplan je služboval najprej dve leti v župniji Mater božje v Elyriji, nato v slovenski župniji sv. Lovrenca v Clevelandu, kjer je živel in deloval po prihodu v ZDA tudi ljubljanski škof dr. Gregorij Rožman. Leta 1953 je začel poučevati na Visoki bogoslovni šoli sv. Boromeja v Wickliffu. Leta 1956 je

opravil magistriraj na univerzi John Carroll v Clevelandu, leta 1964 pa doktorat na univerzi Western Reserve. Leta 1975 se je vrnil za župnika v domačo župnijo sv. Vida. Štiri leta pozneje je postal rektor bogoslovnega semenišča za clevelandsko škofijo. Dna 13. aprila leta 1982 ga je papež Janez Pavel II. imenoval za clevelandskega pomožnega škofa in vikarja za področje z 52 katoliškimi župnijami in okoli 200.000 prebivalci. Posvečen je bil 2. julija 1982 za naslovnega škofa antične škofije Mercia. Njegovo škofovsko geslo je: »Prihajam, da izpolnim Tvojo voljo«. Časopisi so tedaj zapisali o njem: »Škof Pevec gleda na svojo novo službo kot na prejšnjo službo župnika in učitelja: biti Jezus bližnjemu.« Zaradi starosti se je leta 3. aprila 2001 upokojil.

V polstoletnem delovanju se je številnim ljudem priljubil s svojo veliko ponižnostjo, prijaznostjo in ljubeznijo, da je vsem v resničen zgled. Leta 2003 je bil v Clevelandu izbran za osebnost leta. Šestdeset let duhovništva je praznoval v nedeljo, 2. maja 2010, v svoji rojstni župniji pri sv. Vidu v Clevelandu. Škof Pevec je zelo priljubljen ne le med slovenskimi, ampak tudi drugimi verniki v clevelandski škofiji. Posebno pri srcu mu je tudi postopek za razglasitev škofa Baraga za blaženega.

4. Msgr. Roger J. Foys **Škof, Covington, Kentucky, ZDA**

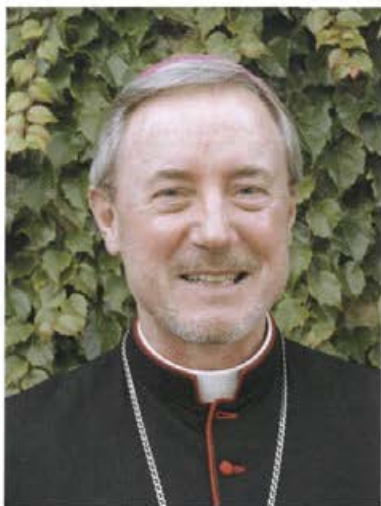
Roger J. Foys se je rodil 27. julija 1945 Martinu Foysu in Tereziji, roj. Haklin, v slovenski župniji sv. Štefana v Chicagu. Obiskoval je tamkajšnjo župnijsko šolo, po uspešno končanem šolanju pa študiral v Steubenvillu in bil 16. maja 1973 tam posvečen v duhovnika. Kot duhovnik steubenvillske škofije je 29 let služboval kot župnik na župnijah sv. Jožefa in sv. Frančiška, obenem pa deloval v škofijski kuriji. Bil je sodnik cerkvenega sodišča in profesor v bogoslovju. Škofje so mu zaupali številne naloge: vodil je škofijsko sinodo, duhovniški svet, škofijsko gospodarsko komisijo, komisijo za duhovne poklice ter bil svetovalec in duhovni voditelj raznih združenj. Od leta 1982 je opravljal službo generalnega vikarja in bil, kot je dejal škof Sheldon v poslovnem pismu, »desna roka« ordinariju. Frančiškanska univerza v Steubenvillu ga je odlikovala s častnim doktoratom, za prelata in apostolskega protonotarja pa ga je imenoval papež Janez Pavel II. Dne 31. maja 2002 je bil imenovan za škofa. Posvečen in umeščen za škofa v Covingtonu pa je bil 15. julija istega leta. Škofija Covington sodi v metropolijo Louisville. Ima 89.000 katoličanov v 53 župnijah, vseh prebivalcev na njenem ozemlju pa je 401.000. Njegovo delo v Covingtonu so od začetka močno zaznamovali sodni procesi zaradi spolnih zlorab, ki so jih storili duhovniki v preteklosti.

Msgr. Roger J. Foys

Kot lahko razberemo iz škofovega življenjepisa, izhaja iz družine s slovenskim poreklom. Tudi sam vedno to rad poudarja, saj se zaveda svojih korenin. Krščen je bil v slovenski župniji sv. Štefana v Chicagu, ki so jo prav v letu njegovega imenovanja za škofa zaprli. Njegovi stari starši po očetovi strani so doma iz župnije Črenšovci. Stari oče Martin Foys je doma iz Žižkov. V Ameriko je prišel leta 1911. Tam se je spoznal s Katarino Haklin, ki je prišla iz Gornje Bistrice v župniji Črenšovci leta 1910. Poročila sta se leta 1914. Imela sta dva sinova in tri hčere. Njun sin Martin, oče novega škofa, je bil rojen 28. avgusta 1915 in je umrl 16. junija 1996. Škof Foys je zapisal ob svojem imenovanju o svojih starših: »Hvaležen sem jim, ker so mi vsadili ljubezen do Kristusa in njegove Cerkve ter s svojim zgledom pokazali zvestobo Cerkvi.«

5. Dr. Andrej Stanovnik Nadškof, Corrientes, Argentina

Dr. Andrej Stanovnik

Andrej Stanovnik se je rodil 15. decembra 1949 v slovenski družini v Slovenski vasi v Lanusu (župnija Marije Kraljice) na jugu Buenos Airesa. Oče je bil doma iz Žirov, mama pa iz Spodnjega Brnika. V družini so bili trije otroci, ima še brata in sestro. Po opravljeni osnovni in srednji šoli je študiral filozofijo in teologijo na Univerzi Salvador v Buenos Airesu, nakar je 16. julija 1978 izrekel večne zaozbljube in bil 2. septembra istega leta posvečen v duhovnika. V kapucinskem redu je opravljal več odgovornih služb: bil je voditelj novincev in narodni voditelj frančiškanske mladine. Od leta 1981 do 1986 je bil provincialni definitor, nato pa od leta 1987 do 1992 provincialni vikar. Vsa ta leta je posvetil pastoralnemu delu na argentinskem podeželju.

Leta 1992 je bil poslan v Rim z namenom, da dokonča študij duhovne teologije. Kmalu po tem (1994) je bil izvoljen za generalnega definitorja. Dne 30. oktobra 2001 ga je papež Janez Pavel II. imenoval za škofa škofije Reconquista (provinca Santa Fé v Argentini). Škofovsko posvečenje je prejel 16. decembra 2001 v tamkajšnji katedrali. Njegovo škofovsko geslo je: »Kar koli vam reče, storite« (Jn 2,5).

Dne 27. septembra 2007 je bil imenovan za nadškofa Corrientesa. Nadškofija se razprostira na področju 26.218 km² in šteje 946.936 prebivalcev, 880.649 katoličanov. V nadškofiji je 50 župnij, v katerih deluje 96 duhovnikov, 21 stalnih diakonov, 87 redovnikov in 38 cerkvenih vzgojnih središč. Istega leta je nadškof Stanovnik postal podpredsednik Latinskoameriške škofovske konference, saj je imel kot tajnik CELAM-a in član predsedstva na generalnem zasedanju osrednjo koordinacijsko vlogo. Slovenijo je obiskal dvakrat: v letih 2002 in 2007.

6. Msgr. Alojz Urbanč **Škof, Catamarca, Argentina**

Družina škofa Urbanča je doma iz Leskovca pri Krškem. Oče je bil Lojze Urbanč, mati pa Ančka Pirc, oba sta že pokojna. Oče je prišel v Argentino leta 1949 iz taborišča v Italiji, mati je prišla leta 1956. Poročila sta se v Lanusu, predmestju Buenos Airesa. Alojz se je rodil 25. julija leta 1958 v slovenski vasi v Lanusu v južnem predmestju Buenos Airesa. Družina se je leta 1960 preselila v Tucumán, 1200 km severozahodno od Buenos Airesa, kjer je že deloval očetov brat, duhovnik Janez Urbanč. V Trancas, kjer je deloval, se je naselila tudi Lojzetova družina. Tam je sin Lojze obiskoval osnovno šolo; materinščine se je naučil doma v družini, španščine v šoli, ker se je pri njih doma govorilo le slovensko.

Bližina duhovnika strica Janeza in dosledna krščanska vzgoja v družini sta pripomogli, da sta se sinova Lojze in Franci odločila za duhovniški poklic. Imeli so še tretjega sina, Jožeta, ki pa je umrl v zgodnji mladosti. Na duhovništvo sta se pripravljala v medškofijskem semenišču v Tucumanu. Lojze je bil posvečen 30. maja 1982 in je kot kaplan in pomočnik sodeloval na raznih župnijah v mestu Tucumán in okolici, dokler ga ni škofija poslala v Rim na študij Svetega pisma; dosegel je licenciat iz svetopisemskih ved. Po vrnitvi je deloval kot profesor v semenišču, župnik v župnijah Pija X. in Fatimske Matere božje, duhovni vodja Katoliške akcije, družinskega krščanskega gibanja, bolniški kaplan v državni bolnišnici. Leta 1996 je bil imenovan za rektorja medškofijskega semenišča v Tucumanu. Nadvse delaven se ni ustrašil nobenega, niti fizičnega dela (popravljal je traktorje na domačem posestvu itd). Po smrti strica Janeza je skrbel za slovensko mašo za tamkajšnje Slovence in poučeval verouk v slovenskem tečaju za osnovnošolsko mladino. Bil je tudi škofijski kancler. Po 25-letnem duhovniškem delovanju ga je 14. novembra 2006 papež Benedikt XVI. imenoval za škofa koadjutorja (pomožnega škofa s pravico nasledstva) v mestu San Fernando del Valle de Catamarca v provinci Catamarca. Provinca ima okrog 350.000 prebivalcev, skoraj polovica jih živi v glavnem mestu. Škofovsko posvečenje je prejel 10. marca 2007. Dne 27. decembra istega leta je njegov predhodnik stopil v pokoj in škof koadjutor Urbanč je v skladu s kan 403, 3 ZCP prevzel škofijo Catamarca.

Msgr. Alojz Urbanč

7. Msgr. Vinko Bokalič Iglič **Pomožni škof, Buenos Aires, Argentina**

Dne 15. marca 2010 je papež Benedikt XVI. za pomožnega škofa v Buenos Airesu in naslovnega škofa Summe imenoval duhovnika lazarista slovenskega rodu 57-letnega Vinka Bokaliča Igliča.

Msgr. Vinko Bokalič Igljč

katoliški univerzi (UCA) v Buenos Airesu. V duhovnika je bil posvečen 11. aprila 1978. Prva leta duhovništva je delal predvsem z mladimi. Med letoma 1991 in 1994 je bil župnik župnije Brezmadežne čudodelne svetinje, nato pa župnik v mestu Cordoba (1994–1997) in na misijonski župniji v mestu Goya na severovzhodu Argentine, provinca Corrientes. Med leti 1983–1990 in 1997–2000 je bil vzgojitelj bogoslovcev, od leta 2008 naprej pa je deloval kot ljudski misijonar. V skupnosti lazarištov je opravljal službo ravnatelja semenišča, provincialnega svetovalca ter vizitatorja-proviciala argentinske province (2003–2009).

Škofovsko posvečenje je prejel v soboto, 29. maja 2010, v svetišču Brezmadežne čudodelne svetinje v Buenos Airesu. Posvetil ga je kardinal Jorge Bergoglio, nadškof v Buenos Airesu, sopsosvečevalca sta bila Andrej Stanovnik in Mario Poli, škof v mestu Santa Rosa.

8. P. Gerard Anton Žerdin Bukovec **Škof, San Ramonu, Peru**

P. Gerard Anton Žerdin Bukovec

in jih povabil v misijon. Anton je v treh mesecih zapustil tedanjo domovino ter odšel v Peru. Zaznamovalo ga je več kot tridesetletno misijonsko delovanje v pragozdu ob reki Amazonki, kjer je skrbel za duhovni blagor štirih indijanskih plemen staroselcev Shipibo, Ashaninka, Yine in Yaminawa. V svoji župniji Atalaya, ki je tako velika kot štiri Slovenije, je zidal šole, cerkve, ustanavljal učiteljišča, izobraževal katehete, postavil radijsko postajo, ki pokriva celotno področje župnije. V Atalayi je ustanovil tudi univerzo Nopoki, kjer se šolajo Indijanci.

Dne 19. januarja 2002 je bil imenovan za škofa pomočnika v apostolskem vikariatu (misijonska škofija) San Ramon in bil 14. aprila 2002 posvečen za naslovnega škofa (škofije Thucca Therbenthina). Dne 11. marca 2003 pa je postal redni apostolski vikar v San Ramonu. Vikariat meri 80.000 kvadratnih kilometrov. Ostal je še naprej misijonar. Veliko časa je v Atalayí, kjer pomaga pri dušnopastirskem delu, vmes pa obiskuje misijonske postojanke in župnije. Pri zahtevnem misijonskem poslanstvu ga spremlja geslo, ki si ga je izbral ob škofovskem posvečenju: *Orodje Tvojega miru*. Večkrat je že obiskal Evropo. Takrat se ustavi tudi na Hrvaškem in med sorodniki v Sloveniji. Sam pravi, da govori madžarsko (materni jezik), hrvaško (ima hrvaško državljanstvo), špansko in tudi slovensko. Ko pride med sorodnike, rad zaigra na harmoniko slovenske pesmi.

9. Msgr. John Kudrick **Škof, Eparhija Parma, Ohio, ZDA**

John Kudrick je bil rojen 23. decembra leta 1947 v kraju Lloydell v Pensilvaniji staršem Georgu in Amaliji, ki je bila slovenskega porekla, kakor sam večkrat pove. Starši so že pokojni.

Po osnovni šoli v domačem kraju je obiskoval Adams-Summerhill High School in nadaljeval šolanje na Saint Francis College v mestu Loretto, kjer je leta 1970 diplomiral iz umetnosti, filozofije in matematike. Januarja 1967 je vstopil k frančiškanom v provinco Presvetega Srca v Pensilvaniji. Po diplomi na Saint Francis College je nadaljeval študij v semenišču v Lorettu in leta 1973 pridobil magistrski naslov. Leta 1977 pa je na državni univerzi Ohio v Clevelandu magistriral tudi iz računalništva.

V duhovnika je bil posvečen 3. maja 1975 ter začel poučevati matematiko in računalništvo na fakulteti v Lorettu v Pensilvaniji. V letih 1976 do 1980 je bil pomočnik voditelja novincev v frančiškanskem redu. Kot frančiškanski duhovnik je več let pomagal v župnijah pittsburške arhieparchie (nadškofije bizantinskega obreda). Leta 1987 se je inkardiniral (včlanil) v to nadškofijo bizantinskega obreda in nato služboval v naslednjih župnijah: St. Nicholas, Nanty Glo; St. Mary, Windber; SS. Peter and Paul, Jerome; SS. Peter and Paul, Patton; St. Anne, Clymer; Holy Spirit, McKees Rocks; SS. Peter and Paul, Duquesne; and SS. Peter and Paul, Brad-dock. Od leta 1998 do škofovskega posvečenja je služil kot protoprezbiter v stolnici sv. Janeza v mestu Munhall v Pensilvaniji. Leta 1998 je bil povišan v arhiprezbiterja te nadškofije. Ob smrti metropolita Judsona je bil aprila 2001 izvoljen za apostolskega administratorja pittsburške nadškofije vzhodnega obreda in je to službo opravljal vse do umestitve novega metropolita julija 2002. Dne 3. maja 2002 je bil imenovan in 10. julija 2002 posvečen ter umeščen za škofa bizantinskega obreda v Parmi.

Opomba: Zahvaljujem se prof. dr. Ediju Gobcu, vodji Slovenskega ameriškega raziskovalnega središča pri zbiranju podatkov za pisanje zgornjega članka.

Msgr. John Kudrick

Svete Višarje – 650 let romarske poti

Romanje treh Slovenij

Na Svetih Višarjah, blizu tromeje med Italijo, Slovenijo in Avstrijo, se je v nedeljo, 1. avgusta, ob 650. obletnici romarske poti že 22. tradicionalnega srečanja treh Slovenij, ki ga organizirata Rafaelova družba in Zveza evropskih izseljenskih duhovnikov, udeležilo vsaj tri tisoč slovenskih vernikov iz Slovenije, zdomstva in zamejstva. Osrednje predavanje na tradicionalnem svetovišarskem srečanju in romanju je imel rektor Katoliškega doma v Tinjah na Koroškem g. Jože Kopeinig, medtem ko je opoldansko mašo v nabito polni cerkvi daroval mariborski metropolit in nadškof dr. Franc Kramberger ob somaševanju izseljenskih in drugih duhovnikov.

Udeleženci romanja treh Slovenij na Svete Višarje smo se zbirali že pred osmo uro, kajti prav takrat se je začel križev pot, ki je vodil do cerkve Matere Božje na Svetih Višarjah, ki jo krasijo imenitne poslikave Toneta Kralja. Križevega pota se je udeležilo več kot sto vernikov, letos so ga posvetili blaženemu Lojzetu Grozdetu in trpljenju, ki se je zgodilo v Hudi jami. Sicer pa so organizatorji povedali, da je na Svete Višarje letos prišlo peš na Srečanje treh Slovenij vsaj 600 ljudi, med njimi izjemno veliko takih, ki na Svete Višarje prihajajo vsako leto.

G. Jože Kopeinig je po pozdravu predsednika slovenskih izseljenskih duhovnikov msgr. Janeza Puclja imel za svetiščem višarske Matere Božje predavanje z naslovom Dialog – iskati resnico in v njej živeti!, v katerem je množico prisotnih Slovencev iz treh Slovenij nagovarjal k dialogu, strpnosti, prijaznosti in iskanju skupne resnice, ki nas edina lahko po njegovem osvobaja in nam kot narodu omogoča polno življenje. Če lahko damo samo kratek komentar k letošnjemu romanju treh Slovenij, bomo rekli, da je g. Kopeinig pripravil zares imenitno predavanje, saj je nagovarjal prav vse, skušal združiti vse in spodbujal k združevanju, sodelovanju, dialogu, lepšemu skupnemu življenju. Dolgoletni udeleženec srečanj na Sv. Višarjah prof. Tomaž Pavšič nam je pomenljivo dejal, da se je srečanje zares »prijelo in tako naše Svete Višarje zares postajajo duhovno središče, polno plemenite simbolike, ki lahko nagovarja tudi ljudi, ki niso verni.«

Jože Kopeinig je o Svetih Višarjah dejal, da so »strateška točka Združene Evrope, kjer so se že nekdam zbirali verniki romanskih, slovanskih in germanskih narodov. Tu se niso zbirale armade z orožjem in nabojem sovraštva drug proti drugemu, temveč z nabojem vere in ljubezni, sprave in bratstva med narodi«. G. Kopeinig se je nato naslonil na misel nemškega kanclerja in enega ustanoviteljev sedanje Evrope Adenauerja, ki je dejal, da so romarski kraji pravšnja glavna mesta sveta. O Svetih Višarjah je dodal, da so simbol združene Evrope, kraj srečanja in dialoga med sosednjimi narodi in kulturami.

22. tradicionalno srečanja treh Slovenij na Svetih Višarjah 1. avgusta 2010 ob 650. obletnici romarske poti (Foto JMP)

Sicer pa je g. Kopeinig glavno misel svojega predavanja razgrnil v svojem pogledu na potrebo in nujo po dialogu, »ki naj bi nam omogočal bolje spoznati resnico o naši zgodovini, se z njo spraviti in v njej sproščeno zaživeti«. Poudaril je, da skupna zgodovina združuje in razdvaja, po njegovem bi jo morali pisati s svinčnikom in ne s črnilom, to pa zato, da bi lahko sproti in sproščeno dodajali nova spoznanja in nova vedenja, ki prihajajo o preteklosti na dan. Poudaril je, da je zgodovinska resnica sicer res ena sama, da pa jo vsak po svoje tolmači, navaja, interpretira, kot se je tudi spomnil trpljenja pod fašizmom, nacizmom, komunizmom, o slovenskem narodu pa je dejal, da ni ne boljši in ne slabši od drugih narodov. Iz zgodovine bi se po g. Kopeinigovem mnenju morali vsi naučiti, kako potreben in pomemben je ploden dialog med nami vsemi, saj v globaliziranem svetu edino z dialogom »skupaj z drugimi iščemo resnico o človeku, o svetu in o Bogu«. In g. Kopeinig je zatrdil, da resnice ni mogoče iskati brez dialoga z drugače mislečimi. Prav tako je zatrdil, da katoliška Cerkev ne more razlagati Božje resnice ljudem, če le-teh najprej sama ne posluša, kot je tudi poudaril, da resnica niti enemu posamezniku ni vsa dostopna.

»Dialog zahteva ponižno spoznanje, da nihče nima monopola nad resnico noben učitelj, noben duhovnik, noben državnik, tudi noben papež,« je dejal g. Kopeinig, ki je tudi zatrdil, da dialog »ni in ne more biti zmagoslavje enih nad drugimi«, kajti pri dialogu ni poraženca in ne zmagovalca, temveč smo vsi soudeleženi, skupno obogateni z novimi spoznanji. Zato se je g. Kopeinig zavzel za lepše in bolj strpno življenje na vseh ravneh, na osebni in seveda tudi javni ravni, za večjo simpatijo med ljudmi, predvsem pa zato, da bi znali bolje in veliko bolj sogovornike poslušati. Cilj dialoga po njegovem ni v tem, »da množimo besede, marveč da raste

ljubezen, da zmaga resnica. Dialog pomeni iskati resnico in v njej živeti!« Jože Kopeinig je svoje predavanje končal z besedami: »Le v iskrenem dialogu in z vzravnano hrbtnico bomo premagali, kar nas še ločuje, in le tako bomo sposobni za iskreno spravo.«

Slovesno mašo je daroval metropolit in mariborski nadškof dr. Franc Kramberger, ob katerem je sodelovalo veliko izseljenskih in drugih slovenskih duhovnikov, višarska Marijina cerkev pa je bila pretesna za vse vernike, zato jih je izjemno veliko poslušalo mašo tudi pred njo. Nadškof dr. Kramberger je najprej poudaril izjemen pomen Svetih Višarj in božjepotnega središča skozi stoletja in nato dejal: »Že od 16. stoletja so Svete Višarje imenovali 'Božja pot treh narodov', danes lahko rečemo 'Božja pot Evrope'. – In temu jubilejnemu dogajanju pridružujemo danes 'Srečanje treh Slovenij'. Slovenska beseda 'srečanje' vključuje besedo 'sreča'«. V svoji homiliji je nadškof spregovoril predvsem o verskih resnicah in prikazal tri matere: Marijo, Cerkev in domovino, a dotaknil se je tudi odnosa vernika do države in domovine Slovenije: »Odkar imamo samostojno neodvisno državo, pišemo sami svojo zgodovino v svojo knjigo, ne več v zgodovinsko knjigo drugega naroda; smo svoji gospodarji pred svetom, tudi pred Bogom, sami smo odgovorni za vse, kar se dogaja pri nas.«

Prav zato po mnenju nadškofa: »Po skoraj 20 letih samostojnosti ugotavljamo, da ni vse tako, kakor smo pričakovali. Mnogi so, žal, celo razočarani, malodušni, brezvoljni, naveličani, bolj obrnjeni v preteklost kot v prihodnost. Vsi, ki oblikujemo življenje v matični domovini, pa tudi v zamejstvu in izseljenstvu, si moramo prizadevati, da bo naše življenje bolj pravično, solidarno, dostojanstveno, manj zamorjeno, bolj veselo in srečno, manj sprto, razdvojeno in bolj spravno. Vsem, ki se danes udeležujemo že 22. srečanja treh Slovenij na Svetih Višarjah, in vsakemu posebej, želim ponoviti o domovini Jezusove besede: 'Glej, tvoja mati!' Vzemi jo k sebi! Nosi jo v svojem srcu! In ko smo že nekaj let v družini evropskih narodov, skrbimo v podvojeni meri, da bo ostala mati, da bo ohranila svojo identiteto, krščanske korenine, vero očetov, svoj jezik, ki je po bl. škofu A. M. Slomšku 'ključ do zveličavne narodove omike', se pravi kulture, ki so jo ustvarjali naši predniki skoz več kot 1250-letno zgodovino, ki razodeva slovensko dušo in slovenskega duha! Glej, tvoja Mati! – Marija, Cerkev in domovina!«

Med sveto mašo je pel slovenski mešani pevski zbor iz Augsburga v Nemčiji, ki je tudi pomagal sooblikovati kulturni program, s katerim se je srečanje-romanje treh Slovenij na Sv. Višarjah tudi končalo. Med programom so imeli krajše nagovore številni vidni slovenski politiki, med njimi evropski poslanec Lojze Peterle ter Mojca Kucler Dolinar, prisotni pa so bili tudi nekdanja ministra Andrej Capuder ter Andrej Bajuk in številni drugi vidni predstavniki slovenskega življenja iz zamejstva, izseljenstva in Slovenije, predvsem pa smo na Svete Višarje prišli vsi tisti, ki verjamemo v enotni slovenski kulturni prostor, iščemo pomoč pri Višarski Materi Božji in še verjamemo v lastno in slovenskega naroda prihodnost!

Nadškof Sedej in prva svetovna vojna

Ob 80. obletnici Sedejeve smrti

Goriški nadškof Frančišek Borgia Sedej je bil že velikokrat predmet proučevanja, ne nazadnje je leta 1986 v Rimu potekal tudi simpozij v njegov spomin, kjer so zgodovinarji in teologi podrobno osvetlili njegovo delo. Čez dve leti je izšel zbornik 20 referatov z omenjenega simpozija. Škoda je, ker nadškof Sedej ni zapustil osebnega dnevnika oziroma dnevniških zapiskov, vendar zvemo veliko o njem iz dnevnika, ki ga je dokaj redno pisal tedanji ljubljanski škof A. B. Jeglič. Ljubljanska škofija je od leta 1830 sodila v okvir Ilirske metropolije in prihajalo je do pogostih srečanj med obema škofoma.

Frančišek B. Sedej je bil rojen 10. oktobra 1854 v Cerknem v tedanji avstrijski deželi Goriško-Gradiščanski. Temeljno versko vzgojo je dobil v domači kmečki družini s šestimi otroki. Že zelo zgodaj je pokazal veliko nadar-

jenost, zato so mu starši omogočili nadaljevanje šolanja. Po nemški gimnaziji v Gorici je študiral v goriškem bogoslovju in konec avgusta 1877 ga je tedanji goriški nadškof Andrej Gollmayr posvetil v duhovnika. Septembra 1878 se je Sedej preselil na cesarski Dunaj, študije je nadaljeval na dunajski univerzi. Bival je v zavodu Avguštinaj (Augustineum), kovnici avstrijske višje duhovščine. Še pred doktoratom se je jeseni 1882 vrnil v Gorico. Postal je predavatelj v goriškem bogoslovju, kjer je predaval biblične vede in semitske jezike. Dne 25. junija 1884 je na Dunaju doktoriral iz teologije z dizertacijo *Monumenta scripturae cuneatae cum speciali respectu ad Biblia sacra*.

Goriški nadškof Frančišek B. Sedej, fotografiran v Sv. Križu (danes Vipavski Križ) med prvo svetovno vojno. (Arhiv Društva Soška fronta Nova Gorica)

Očitno je bilo njegovo delovanje zelo opazno in uspešno, saj ga je nadškof Gollmayr po šestih letih ponovno poslal na Dunaj, kjer je opravljal pomembne pedagoške in vzgojne naloge v že omenjenem zavodu. Med drugim je Sedej postal tudi dvorni kaplan na cesarskem dvoru in navezal pristržne stike s habsburško družino. Posebej je gojil spoštovanje in vdanost do cesarja Franca Jožefa. Ta zavezanost Habsburžanom je pri Sedeju ostala do razpada monarhije.

Po smrti nadškofa Jordana je bil Sedej izbran za novega goriškega nadškofa. Slovesna posvetitev in umestitev je potekala v goriški stolnici konec marca 1906. Z njegovim imenovanjem sta se strinjala tako Sveti sedež kot avstrijski cesar Franc Jožef, ki je imel pravico veta do imenovanja avstrijskih škofov. Nadškof Sedej je sprejel težko nalogo v nacionalno mešani škofiji, kjer so poleg večinskih Slovencev živeli tudi Furlani in Italijani ter maloštevilni Nemci. Obenem je nosil naslov ilirskega metropolita, kateremu so bile od leta 1830 kot sufragani podrejene škofije v Ljubljani, Poreču-Pulju, Trstu-Kopru in na otoku Krku.

Nadškofovo delo in poslanstvo je bilo najtežje v letih prve svetovne vojne, posebej še po italijanskem vstopu v vojno maja 1915, ko se je Goriška spremenila v bojišče. Z začetkom spopadov po Evropi ob koncu poletja 1914 so se tudi za cerkveno oblast na Goriškem spremenile razmere. Avstro-ogrška država se je znašla v vojni. Za Cerkev in Sedeja je to pomenilo spopad, ki je imel tudi duhovne razsežnosti. Večina avstro-ogrskih škofov je bila globoko vdana habsburški vladarski družini in posledično državi. Imeli so jo za branik krščanstva, zato so v vojni videli napad na Habsburžane in seveda krščanstvo. Hkrati pa so verjeli, da lahko pomeni vojna neko notranje očiščenje za državo in družbo. Mislili in upali so, da bodo po vojni nastopile razmere, ko bo nemški (liberalni) vodilni sloj pripravljen sklepati kompromise.

V torek, 13. aprila 1915, mesec dni pred italijanskim vstopom v vojno, so Sedeja obiskali škofje Ilirske metropolije. Prišli so na posvetovanje o zadnjem delu Zakonika cerkvenega prava. Skupaj so poromali na Mirenski Grad, kot da bi slutili, da tega svetišča že čez leto ne bo več. Ob tej priložnosti je škof Jeglič zapisal v svoj dnevnik: »*V Gorici se Lahov prav nič ne boje, pač pa v Trstu.*«

Sredi poletja 1915 se je nadškof zaradi nevarnosti le moral umakniti iz Gorice, čeprav je tik pred začetkom spopadov z Italijo svojim duhovnikom s posebno okrožnico ukazal, naj ne zapuščajo svojih vernikov. Razmere so namreč postajale nevzdržne. Kot je zapisal črniški dekan Novak: »...*služabnik nadškofov ima v kuhinji na mizi celo zbirko granatnih in šrapnelskih ovojev, ki so eksplodirali v škofijski palači in na škofijskem vrtu. Nadškof se pa vendarle še pogumno drže doma in hodijo na sprehod v okolico.*«

Razmere na Goriškem so bile tedaj zelo napete. Velik del ozemlja goriške nadškofije (vzhodna Furlanija, Posočje, Brda) je že zasedla italijanska vojska. Mesto Gorica se je znašlo na udaru italijanskega topništva. Tudi poveljnik avstro-ogrške obrambe na Goriškem, general Erwin Zeidler, je nadškofu svetoval umik na

Nadškof Sedej s pisano skupinico duhovnikov, dveh vojakov in civilistov v Sv. Križu (danes Vipavski križ) med prvo svetovno vojno. (Arhiv Društva Soška fronta Nova Gorica)

varno. Nadškof Sedej je iz mesta odpotoval 27. julija 1915 in še isti dan prispel v Vipavo, kje je ostal do 23. avgusta 1915. Nato se je umaknil v župnijo Ravne pri Cerknem, ki je bila v tistem času brez duhovnika. Za začasno namestitev na Cerkljanskem sta bila dva poglobitna razloga:

1. Bivanje na ozemlju goriške nadškofije, ki je bilo varno pred vojnimi spopadi.
2. Bližina nadškofovega doma v bližnjem Cerknem.

Očitno je bila vsaj višja duhovščina, mislim zlasti na dekane, dobro obveščena o gibanju in nastanitvi goriškega nadškofa. Dekan Novak je 10. oktobra 1915 zapisal: »God našega nadškofa Dr. Franč. Borg. Sedeja. Granate so ga prepodile iz Gorice, (najprej nekaj tednov v Vipavo), potem je odšel v Cerkno. Tja sem mu voščil, da bi se lahko kaj kmalu vrnil.«

Isto lahko rečemo za goriške uršulinke, ki so sredi oktobra 1915 vedele za usodo nadškofa-begunca v Ravnah pri Cerknem, zanj so vneto molile in ga pomilovale, saj naj bi opravljal težko delo, »kot zadnji podeželski župnik« (Uršulinska kronika).

Na Cerkljanskem je nadškof Sedej bival dva meseca. Po dolgotrajnih selitvah je v začetku decembra 1915 našel trajnejšo nastanitev v cistercijanskem samostanu v Stični. V igri so bili tudi drugi kraji za begunsko namestitev nadškofa; Ljubljana, Maribor, Dunaj, Celje in Št. Andraž na Koroškem. V Stično mu je uspelo umakniti tudi goriško bogoslovno semenišče in semeniško knjižnico. Pri iskanju primerne mesta in pri sami selitvi je bil nadškofu Sedeju v veliko pomoč deželni glavar dr. Luigi Faidutti. Bogoslovno semenišče je že pred božičem pričelo z delom. Pri na-

mestitvi v Stični je nadškofu Sedeju precej pomagal tudi ljubljanski škof Jeglič. O tem je 11. decembra 1915 v svoj dnevnik zabeležil:

»Prišel je 8/12 zvečer naš Metropolit. Zadržal se je na Dunaju zaradi zdravljenja zob. V Gorico ne more. Povabil sem ga, naj ostane pri meni. Tudi opat Zatičenski ga je povabil, naj bi ostal v Zatičeni, kjer so njegovi bogoslovci in profesorji. V četrtek 9/12 popoldne sva se odpeljala v Zatičino, da vidi kraj in obišče svoje klerike. Prav zadovoljen je bil, ker je kraj lep in miren, ter redovniki prav prijazni in je sklenil, da ostane v Zatičini. Danes se je odpeljal v Vipavo in če bo mogoče do Gorice, da vidi, kaj je poškodovanega, in opravi neke nujne posle in potem se vrne. Prav vesel sem, da bo imel v Zatičini mirno življenje in bo sred svojih klerikov.«

V Stični se je nadškof Sedej dokončno namestil 23. decembra 1915. Skupaj z njim so prišli tudi profesorji in 36 bogoslovcev iz različnih škofij, ki so se prej šolali v bogoslovnem semenišču v Gorici. Dekan Novak piše: *»Tu bodo čakali, dokler ne bodo mogli nazaj v Gorico. Hvala Bogu, da so pri nas zavetišče dobili.«* Sredi oktobra 1916 je Sedej poročal, da je bilo v stiškem bogoslovju 30 goriških bogoslovcev, še toliko se jih je šolalo v Ljubljani. Ljubljanska škofija je namreč imela organiziran svoj visokošolski študij teologije, za razliko od drugih škofij ilirske metropolije.

V Stični se je nadškof Sedej očitno dobro znašel, tako je škof Jeglič 16. marca 1916 zapisal: *»Danes je bil v Ljubljani naš Metropolit. Hvala Bogu, zdrav je in zadovoljen, da je dobil zavetišče v Zatičini za se in za bogoslovce.«*

Med vojno je nadškof Sedej neutrudno skrbel za vse pomoči potrebne, še posebej ga je prizadela usoda številnih goriških beguncev. Zanje se je prav posebej zanimal, jih obiskoval v begunskih taboriščih in jim priskrbel duhovno oskrbo. Bil je tudi član Pomožnega odbora za begunce z juga, nase je poleti 1916 prevzel skrb za organizacijo pastoralne dejavnosti med begunci. Pri tem se ni oziral na narodno pripadnost; med drugim je italijanskim beguncem v Ljubljani priskrbel duhovnika, poznejšega tržaško-koprškega škofa Alojzija Fogarja.

S škofom Jegličem je Sedej ohranjal pristne in redne stike. Velikokrat sta se obiskala, vsako srečanje z metropolitom je Jeglič zabeležil v svoj dnevnik:

»V Zatični

V torek 10/X sem bil v Zatični; praznovali smo god nadškofov; bil je vesel. Srce ga boli, ker mu je nadškofija vsa razdrta in uničena, duhovniki in verniki povsod razkropljeni.« (12. oktober 1916)

Dne 10. oktobra 1916 je Sedej prejel številne čestitke za god. Črniški dekan Novak mu je voščil: *»Bog daj, da bi vam prihodnji god Vaša duhovščina voščila v Gorici!«*

Kot je razvidno iz Jegličevega dnevnika, so se vsi škofje Ilirske metropolije, razen poreškega škofa Pederzollija, udeležili pogreba cesarja Franca Jožefa na Dunaju. V Ljubljano so se skupaj pripeljali zjutraj, 2. decembra 1916. Habsburški cesar Karel I. je nadškofu Sedeju 18. avgusta 1917 podelil visoko državno odliko-

vanje, Red železne krone prvega reda. Odlikovanje si je zaslužil za delo v dobrobit ljudstva in države.

V začetku decembra 1917 je Sedej prvič po kobariškem preboju in italijanskem umiku obiskal porušeno Goriško. Kot je poročal v pismu prijatelju in sošolcu dr. Antonu Primožiču, ga je zelo prizadela uničena goriška okolica: Šempeter, Vrtojba, Pevma in Podgora. Tudi cerkve v samem mestu so bile uničene ali vsaj močno poškodovane. Trpela je nadškofijska palača in novo malo semenišče.

Osmega marca 1918 je Sedej obvestil škofijski ordinariat v Ljubljani, da se 13. marca vrača v Gorico. V porušeno mesto, ki je doživelo pekel soške fronte, se je nadškof Sedej dokončno vrnil 17. marca 1918. Dočakalo ga je razdejanje, tako v materialnem kot duhovnem smislu. Večnacionalna habsburška monarhija je razpadala, nastajale so nove države in novembra 1918 so na Goriško vkorakale italijanske čete. Že takoj na začetku je prišlo do konflikta med nadškofom Sedejem in novo oblastjo, kajti nadškof ni hotel zapeti zahvalnega Te Deuma ob zmagi italijanskega orožja. Bil je duhovni pastir vsem prebivalcem svoje škofije, ne glede na narodnost, in tako kot je zavrnil podpis Majniške deklaracije, čeprav je bil zaveden Slovenec, tudi ni hotel sodelovati pri italijanskih nacionalističnih avanturah. Predvsem pa je bil Sedej pripadnik avstrijskega episkopata, zavezanega nekim drugim idealom in srednjeevropskemu mišljenju ter zvestega cesarju dani prisegi.

Nadškof Sedej je bil realist in je ljubil svoj narod, kar je razvidno iz njegovega delovanja ob koncu prve svetovne vojne. Ob razpadanju nekdanje monarhije je 4. novembra 1918 izdal posebno okrožnico, pisano v latinščini in jo naslovil na duhovnike ob koncu vojne. To je bil prelomen čas, poln preobratov. Nadškof Sedej je goriško prebivalstvo pozval k miru in redu. Z okrožnico je tudi priznal oblast goriškega Pokrajinskega odseka Narodnega sveta nove Države SHS. Razmere so potem šle svojo pot, saj so že čez tri dni na Goriško vkorakale italijanske čete in sanj o priključitvi k novi jugoslovanski državi je bilo konec.

Nove italijanske zasedbene oblasti so kmalu pokazale svoj pravi obraz, tudi v odnosu do nadškofa Sedeja. Začelo se je dolgo obdobje preizkušenj. Italijanskim nacionalistom ni bil po godu »slovanski« in »avstrijakantski« nadškof v »italijanski« Gorici. Zahtevali so njegov odstop.

Ko je bila slovenščina končno izrinjena iz uradov in šol, je našla v cerkvi svoje zadnje pribežališče, v nadškofu Sedeju pa velikega zagovornika. Poskrbel je za ustanovitev Goriške Mohorjeve družbe, ki je primorskim Slovencem dajala narodnega upanja v težkih časih. Italijanske oblasti so uprizorile pravicato gonjo proti slovenskim duhovnikom in staršem, ki so pošiljali otroke k slovenskemu verouku. Toda nadškof je ostal trden pri svojih legitimnih stališčih. Osebnostno je bil prizadet, ko so trije višji duhovniki – prelati iz nadškofije leta 1925 vodili kampanjo za njegov odstop. Sestavili so memorandum, ki so ga naslovlili na Mussolinija, predsednika tedanje italijanske vlade. Tri »nergače« je doletela cerkvena kazen, ki jo je izrekel Sveti sedež.

Julija 1931, tik pred smrtjo, je Sedej izdal slovite Norme oz. navodila dušnim pastirjem (*Normae ad instructionem cleri curati*). V njih je naročil, naj se poučuje verouk v narodnem jeziku, prepovedal je izrabo verskega pouka v politične namene in določil rabo narodnega jezika pri bogoslužju. S preselitvijo verouka v narodnem, to je slovenskem jeziku v veroučne učilnice, je nadškof Sedej dejansko omogočil edino izobraževanje v slovenščini na Primorskem do razpada Italije septembra 1943.

Nadškof je 25. marca 1931 v goriški stolnici slovesno obhajal 25-letnico svojega škofovanja. Med drugimi mu je voščil tudi papež Pij XI. Toda v Rimu se je že rojeval načrt za Sedejevo odstranitev. Ni še popolnoma jasno, ali je bil med tajnimi pogajanjmi za sklenitev lateranskega konkordata med Italijo in Svetim sedežem tudi člen, ki je določal umik nadškofa Sedeja iz Gorice. Vsekakor so se jeseni 1931 vrstili pritiski, obiski in pisma, ki so pripeljali do nekoliko nepričakovanega Sedejevega odstopa z nadškofovskega mesta v Gorici. Od goriške nadškofije se je nadškof Sedej poslovil 1. novembra 1931 s pontifikalno mašo. Čeprav mu je bilo iz Vatikana obljubljeno, da bo njegov naslednik toleranten duhovnik, več obeh deželnih jezikov, je sledilo grenko Sedejevo razočaranje. Za novega apostolskega administratorja oz. upravitelja goriške nadškofije je bil imenovan Istran Giovanni Sirotti.

To je nadškofa Sedeja dokončno strlo. Umril je že slab mesec po odstopu, 28. novembra 1931. Pokopali so ga 3. decembra na romarski Sveti Gori. Njegov pogreb je bil prava manifestacija narodnega ponosa in se ga je udeležila množica ljudi.

VIRI IN LITERATURA:

- Archivio della Curia Arcivescovile di Gorizia – Nadškofijski arhiv v Gorici, fonda Arcivescovi in Atti cancellereschi
- Nadškofijski arhiv v Ljubljani, Jegličev dnevnik
- *Folium ecclesiasticum Archidioecesis Goritiensis*, 31. marec 1918
- *Status personalis et localis Archidioeceseos Goritiensis* za leto 1915, Gorica 1915
- Časopisa *Slovenec* in *L'Eco del Litorale*
- Giuseppe del Bianco, *La guerra e il Friuli*, 2. del, Videm 1939
- Camillo Medeot, *Lettere da Gorizia a Zatičina*, La nuova base, Videm 1975
- Camillo Medeot, *Storie di preti Isontini internati nel 1915*, *Iniziativa Isontina*, Gorica 1979
- Alojzij Novak, Črniška kronika (rokopis)
- Lucia Pillon, Cronaca del monastero delle Orsoline, v: *Qualestoria : La Grande Guerra nell' Isontino e sul Carso*, letnik 26, št. 1-2, Trst 1998
- Renato Podbersič, Katoliška Cerkev na Goriškem med prvo svetovno vojno, *magistrska naloga*, Ljubljana 2004
- *Sedejev simpozij v Rimu* (zbornik), ur. Edo Škulj, Mohorjeva družba v Celju in Goriška Mohorjeva družba, Celje 1988

Janez Jenko – prvi škof obnovljene koprške škofije

Ob 100-letnici rojstva

V soboto, 29. oktobra leta 1977, je dotedanji naslovni škof akufidski in apostolski administrator za slovensko Primorje dr. Janez Jenko (1910 – 1994) po vatikanskem radiu v Slovenijo sporočil veselo novico: »Sveti oče je podpisal dekret, da se koprška škofija pravno loči od tržaške, s katero je imela od leta 1830, torej skoro 150 let, istega škofa. Odslej bo vsaka od njiju imela svojega škofa. Od koprške škofije se odcepijo tisti deli, ki se nahajajo v Italiji in na Hrvaškem. Priključijo pa se ji tisti deli goriške nadškofija, tržaške škofije in reške nadškofije, ki se nahajajo v SR Sloveniji. Prav tako koprška škofija ne spada več pod goriško metropolijo, temveč pod ljubljansko«. Hkrati z ločitvijo škofij je papež Pavel VI. apostolskega administratorja za Slovensko Primorje imenoval za prvega rezidencialnega škofa obnovljene in močno povečane koprške škofije. Tako se je končal tri desetletja dolg postopek urejanja cerkvene uprave v Slovenskem Primorju, v katerem je od leta 1964 odločilno vlogo odigral dr. Janez Jenko.

Nedorečena državna meja med Italijo in Jugoslavijo je namreč na podlagi mirovne pogodbe, podpisane 10. februarja leta 1947 v Parizu in uveljavljene 15. septembra istega leta, razdelila ozemlje goriške nadškofije in tržaške škofije na cono A pod angleško-ameriško in cono B pod jugoslovansko vojaško upravo. Za slovenski del cone B Svobodnega tržaškega ozemlja je Sveti sedež najprej ustanovil apostolske administrature, in sicer za slovenski del reške škofije 22. marca, za slovenski del goriške nadškofije in tržaško koprške škofije pa 15. septembra leta 1947. Leta 1964 je Sveti sedež nato vse tri apostolske administrature združil v enotno Apostolsko administracijo za Slovensko Primorje. Papež Pavel VI. je vodenje enotne Apostolske administracije za Slovensko Primorje zaupal dotedanjemu generalnemu vikarju beograjske nadškofije dr. Janezu Jenku in hkrati imenoval za naslovnega akufidskega škofa.

Dr. Janez Jenko

Škofovsko posvečenje je Janez Jenko želel prejeti v božjepotni cerkvi Marije Tolažnice žalostnih v Logu pri Vipavi, ker je, kot je dejal, »dovolj velika in leži nekako na sredi Slovenskega Primorja«. Ob asistenci ljubljanskega nadškofa dr. Jožefa Pogačnika in mariborskega škofa dr. Maksimilijana Držečnika je naslovnega akufidskega škofa 6. septembra leta 1964 posvetil beograjski nadškof dr. Gabrijel Bukatko. Po posvečenju je globoko pretreseni novoposvečeni škof po izrazih hvaležnosti svetemu očetu, svojim staršem, posvečevalcem in vsem, ki so se slavja udeležili, nagovoril duhovnike z besedami: *»Vaš duhovni pastir sem, ne najemnik. Ob priliki kronanja je papež Janez XXIII. rekel: za papeža ni glavno, da je spreten diplomat, da je velik učenjak, ampak predvsem da je dober pastir. Če to velja za rimskega škofa in škofa vesoljne Cerkve, velja tudi za škofo lokalnih Cerkva. Kakšen pa je dobri pastir, je povedal Jezus sam, ko je dejal za sebe: 'Jaz sem dobri pastir. Dobri pastir da življenje za ovce ... in poznam svoje in one poznajo mene; in svoje življenje dam za svoje ovce' (Jn 10)«.* Vernikom pa je zagotovil: *»Rad vas imam, postali smo si ena družina. Posvečujem vam svoje moči, dajem vam svojo ljubezen, samega sebe, Vaš sem. Naj Bog podpira to mojo voljo! Molite zame, kakor jaz molim za vas ...«* In še. *»Ljubimo svojo zemljo in ne bežimo drugam«.*

Po prevzemu vseh treh administratur, je škofu Jenku takoj postalo jasno, da je sprejel nemogočo dediščino, ki jo bo izjemno težko učinkovito upravljati, če se vse tri administrature cerkvenopravno čim prej ne združijo v enotno cerkvenopravno enoto oziroma škofijo. Zato je že 19. septembra leta 1964 pisal papežu Pavlu VI. in ga prosil, naj vse tri apostolske administrature združi v enotno škofijo, oziroma naj obnovi nekdanjo koprsko škofijo in razširi njene meje na vse tri apostolske administrature. Svoj predlog je podkrepil z dejstvom, da se ozemlje apostolskih administratur pokriva s civilno upravno enoto, imenovano Slovensko Primorje. Enotnost civilne uprave, pravi Jenko, sugerira tudi enotno cerkveno upravo. Zdi se, da je to upošteval tudi Sveti sedež, ki je upravo vseh treh administratur zaupal podpisaneemu in z zadovoljstvom sprejel njegovo odločitev, da se naseli v Kopru.

Ker pa meja med Jugoslavijo in Italijo mednarodno pravno še ni bila dokončna, se Sveti sedež z obnovitvijo koprške škofije, kljub stopnjevanim pritiskom škofa Jenka in primorskih duhovnikov, ni želel pre nagliti. V času od leta 1964 do 1977 so škof Jenko in primorski duhovniki poslali v Rim vsaj 15 uradnih prošenj. Rojstvo nove škofije je omogočila šele politična rešitev meje med Italijo in Jugoslavijo z ratifikacijo osimskih sporazumov leta 1977.

Proglasitev obnovljene koprške škofije, v katero je bilo vključeno celotno ozemlje dotodanje Apostolske administracije za Slovensko Primorje, je bila na nedeljo Jezusovega krsta 8. januarja leta 1978 v koprski stolnici. Slovesnosti se je udeležilo osem nadškofov in škofov, nad sto duhovnikov in nepregledna množica vernikov. V pozdravnem nagovoru je škof dr. Janez Jenko duhovnikom ponovno zagotovil:

»Želim biti ne toliko predstojnik, temveč bolj koristen služabnik. Pasti Gospodovo čredo je služba ljubezni. Dragi duhovniki, trudil se bom, da se bom teh navodil držal, čeprav mora tudi oblast ostati«. Nato je nagovoril vernike z besedami: »In vi, dragi verniki, upam, da se že poznamo, saj sem skoro štirinajst let med vami. Moja srčna želja je, da bi se odslej Primorska še bolj duhovno povezovala, da bi se verniki med seboj podpirali in rasli v zvestobi do Kristusa in Cerkve«. V pismu sbratom duhovnikom z naslovom *O doživljanju vere* pa je ponovil programsko misel svojega škofovskega gesla z besedami: »Vera mora prežemati celotno človekovo življenje. Vsak trenutek in na vsakem mestu mora človek povečevati Boga in pričevati za Kristusa. Nobeno področje človeškega delovanja ni izvzeto iz božje visoke oblasti. Naj nam vedno zvene v ušesih besede apostola Pavla: 'Pravični bo živel iz vere' (Rim 1,17)«.

Prvi rezidencialni škof obnovljene in močno povečane koprške škofije dr. Janez Jenko je nadaljeval s pastoralnim programom, ki si ga je začrtal že kot administrator Apostolske administracije za Slovensko Primorje. V mesečnih pastirskih pismih duhovnikom je svoje sodelavce v pastirski službi vzpodbujal k prizadevanju za osebno svetost, zvestobi molitvi, bratski povezanosti in pastoralni gorečnosti, da bodo tudi v neugodnih političnih in ekonomskih razmerah vztrajali v službi oznanjevalcev svetih skrivnosti. Priporočal jim je članstvo v duhovniški bratovščini Presvetega srca Jezusovega (*Sodalitas SS. Cordis Jesu*). Sproti jih je seznanjal z dogajanjem na škofijskih sinodah in o aktualnih teoloških diskusijah v Cerkvi. Navduševal jih je za prenovo bogoslužja in jim razlagal aktualna teološka vprašanja.

Posebno skrb je škof Jenko namenjal družini. Rad je pridigal o odgovornem starševstvu in vzpodbujal k številnim družinam. Pri srcu mu je bila skrb za vzgojo in izobraževanje (tudi versko) mladine. Po njegovi zaslugi je Družina postala verski tednik za vso Slovenijo, Ognjišče pa se je uveljavilo kot najbolj bran mesečnik za mladino. Skrbno je bdel nad razvojem in delom Škofijske klasične gimnazije v Vipavi in upal, da se bo kdo med dijaki in dijakinjami odločil tudi za duhovniški ali redovniški poklic.

V odnosu do oblasti je bil škof Jenko vedno spoštljiv, vendar jasen, odločen in nepopustljiv, ko je šlo za pravice vernih in Cerkve. Pozorno je spremljal razvoj odnosov med Svetim sedežem in Jugoslavijo, ki so leta 1966 privedli do podpisa Protokola in slovensko oblast nenehno opozarjal na spoštovanje slovenske zakonodaje v odnosu do Cerkve.

Z ljubljanskim nadškofom dr. Jožefom Pogačnikom in mariborskim škofom dr. Maksimilijanom Držečnikom se je udeležil dveh zasedanj drugega vatikanskega cerkvenega zbora (1964/65). Svoje vtise na koncilu in dogodke ob njem je podrobno in plastično opisal v govoru po vatikanskem radiu dne 3. oktobra leta 1964, ki ga je nato 20. oktobra v celoti prinesla okrožnica Apostolske administrature za Slovensko Primorje. Koncil je škof Jenko doživljal kot nove binkošti in kot izredno mani-

festacijo vere za ves svet. Zato si je po koncilu tudi tako prizadeval za uresničitev koncilskih odlokov in kasneje sklepov škofijskih sinod v Rimu v svoji škofiji. O njih in kasneje o razpravah na Jugoslovanski škofovski konferenci v Zagrebu je podrobno obveščal duhovnike v Okrožnicah Apostolske administracije.

Druga velika želja škofa Jenka je bila vzpostavitev slovenske cerkvene province (metropolije). Obe slovenski škofiji in Apostolska administracija za slovensko Primorje so bili neposredno podrejeni Svetemu sedežu, škofje pa vključeni v Jugoslovansko škofovsko konferenco, ki je pod predsedstvom zagrebškega nadškofa enkrat letno zasedala v Zagrebu. Slovenske pastoralne probleme so slovenski škofje reševali posebej na občasnih neformalnih srečanjih. Ko je bilo leta 1964 Prekmurje priključeno mariborski škofiji (15. avgust) in nato apostolske administrature za reško, tržaško in goriško (nad)škofijo združene v Apostolsko administracijo za Slovensko Primorje (21. december), sta mariborski škof dr. Maksimilijan Držečnik in apostolski administrator dr. Janez Jenko Sveti sedež zaprosila, naj Ljubljano povzdigne v sedež metropolije, kot je bilo to predvideno v neuresničenem konkordatu iz leta 1935, vanjo pa kot sufragana vključi lavantinsko škofijo in Apostolsko administracijo za slovensko Primorje. Ker je bil odgovor Svetega sedeža negativen, sta mariborski škof dr. Maksimilijan Držečnik in koprski apostolski administrator dr. Janez Jenko 10. februarja leta 1966 zaprosila Predsedstvo škofovskih konferenc v Zagrebu, da je podprlo njuno prošnjo in tudi v svojem imenu zaprosilo Sveti sedež, naj *»vse cerkvene upravne enote v Sloveniji združi v samostojno cerkveno provinco z metropolitom v Ljubljani in sufraganoma v Mariboru in Kopru«*.

Odgovor iz Rima ni v celoti izpolnil slovenskih pričakovanj. Papež Pavel VI. je z bulo *Quisquis cum animo* 22. novembra leta 1968 resda ustanovil ljubljansko cerkveno pokrajino s sufraganom v Mariboru, vendar vanjo ni vključil Apostolske administracije za Slovensko Primorje. Rahlo razočarani škof Jenko je ob tej priložnosti v obvestilu duhovnikom zapisal: *»Cerkvenopravni položaj Slovenskega Primorja še ni urejen, zato pravno ostanemo zunaj slovenske metropolije. Ko se bo reševalo vprašanje ostalih delov jugoslovanskega ozemlja, ki je bilo med vojnama pod Italijo, je upanje, da bo rešeno tudi naše vprašanje. // Ustanovitev slovenske metropolije moramo pozdraviti kot vesel in važen dogodek v zgodovini slovenskih katoličanov. Ker je postavljeno cerkveno središče v slovensko metropolo, je čisto naravno, da bodo vsi katoliški Slovenci težili tja. // Čeprav pravno še ne pripadamo k slovenski metropoliji, pripadamo pa dejansko. Tam študirajo naši bogoslovci, tam tiskajo naše liturgične, katehetske in druge verske knjige. Imamo že razne medškofijske svete, skupno duhovniško revijo, skupen verski tisk, skupne tečaje oziroma program zanje«*. Slovensko Primorje je bilo pridruženo slovenski metropoliji šele leta 1977, ko je bila ponovno obnovljena koprška škofija. Tako je bilo prvič v zgodovini celotno slovensko ozemlje – takrat še Socialistične Republike Slovenije združeno v lastni metropoliji z naravnim središčem v Ljubljani.

Ko je škof Jenko leta 1985 dopolnil 75 let, je skladno s smernicami II. vaticanskega cerkvenega zbora ponudil papežu svoj odstop. Papež ga je prosil, naj škofijo vodi še dve leti, in mu hkrati za škofa pomočnika s pravico nasledstva imenoval msgr. Metoda Piriha. Apostolski pronuncij msgr. Gabriel Montalvo je z dopisoma 3. in 13. aprila leta 1987 obvestil koprskega škofa dr. Janeza Jenka, da je sveti oče sprejel njegovo odpoved koprski škofiji. V pridigi pri krizmeni maši v koprski stolnici je s spremembo na vrhu koprške škofije škof Jenko seznanil tudi vernike. Poslovil se je z besedami: *»Če sem kdaj koga užalil ali mu storil krivico, ga ponižno prosim odpuščanja. Sam lahko rečem, da ne nosim v sebi ne jeze ne zamere do nikogar ... Hvala vam za zvesto sodelovanje in ostanite tako tudi ob mojem nasledniku Metodu«*. Oceno delovanja škofa Jenka je v poslovilnem govoru povzel dr. Alojzij Vetrih, župnik iz Vrtojbe z besedami: *»Moram priznati, da smo se včasih jezili na vas, hkrati pa smo bili ponosni, da imamo škofa, ki ima pogum vedno govoriti resnico ter vedno in ob vsaki priložnosti povedati pošteno besedo«*. Urednik Družine, dr. Drago Klemenčič, pa je v spominskem zapisu v listu Družina posebej poudaril, da je bil škof Jenko *»trden in dosleden v načelih, pošten, zahteven najprej do sebe, nato šele do drugih, hkrati pa človeško razumevajoč in očetovski. Njegova doba bo gotovo našla posebno mesto v zgodovini koprške škofije«*.

Po upokojitvi je škof Jenko ostal v Kopru. Nekaj let je pomagal na birmovanjih, zadnja leta, ko tega ni zmožel več, se je popolnoma posvetil apostolatu dobrih del za duhovno prenovo škofije. Umrli je 24. decembra leta 1995 na rokah svojega naslednika dr. Metoda Piriha. Njegov pogreb je bil veličastna manifestacija vere. Pogrebne slovesnosti 28. decembra je ob navzočnosti 14 škofov in 200 duhovnikov vodil ljubljanski nadškof in metropolit dr. Alojzij Šuštar. V poslovilnem govoru je koprski škof Metod Pirih posebej izpostavil, da si je škof Jenko po vzoru dobrega pastirja prizadeval spoznati vse duhovnike in čim več vernikov koprške škofije in tudi v ta namen kar petkrat obhodil vso škofijo. *»Njegova srčna želja je bila, da bi se moralno življenje na Primorskem z ureditvijo škofije Koper ... dvignilo in okrepi- lo. Škof Janez je bil možat, pokončen, delaven, urejen in iskren človek, sinovsko vdan svetemu očetu in globoko povezan z Bogom«*.

Silvester Gaberšček

300-letnica baročne prenovе cerkve sv. Petra v Zatoľminu

*Cerkve sv. Petra v Zatoľminu
(pogled s ceste v Javorco)*

Na temenu kamnitega slavoloka pred tristo leti vklesana letnica 1710 sproža željo po večjem vedenju o nastanku in zgodovini cerkve sv. Petra v Ralnah nad Zatoľminom.

Njena izven naselja izpostavljena lega na razglednem platoju strmega pobočja Vodil vrha, tik nad cesto, ki za robom zavije v dolino Tolminke in njen zavetnik – patrociniј sv. Peter dajeta slutiti, da gre v tem primeru za globoke korenine. Strokovnjaki, ki se ukvarjajo s cerkveno arheologijo in spomeniško – varstveni izvedenci ob cerkvah posvečene sv. Petru pogosto najdejo povezavo s pozno rimskim časom /*Franc Truhlar, Problemu starih patrociniјev v Sloveniji, Bogoslovni vestnik, Ljubljana 1973, str. 61-116*/. Bronaste profilirane fibule – sponke, železni nož iz časa Rimljanov in pozno antičnega časa, ki so

bili najdeni v zadnjih letih na terasastem pobočju med Kaštelutami in Selci in Selivcem /*Miha Mlinar, Nova arheološka odkritja s Tolminskega, Tolminski zbornik 4, Tolmin 2010, str. 250-257*/ so zbudili pozornost arheologov, da so ta prostor podrobneje pregledali in na njem odkrili sledi nekdanjih bivališč staroselcev, ko so se umikali pred Huni, Avari, Langobardi in našimi predniki v zavetje gora. Še danes razločno vidni krogi prazgodovinskega gradišča – 'kaštela' na morenastem rtu, po domače Ivajnsčev Krog, nad nekdanjo globeljo Štrklepce in reko Tolminko in nenavadno ledinsko ime 'Kaštelute' /*zelo blizu besedi 'castelutis' v furlanščini*/ za bližnjo gričevnato vzpetino, priključijo iz pra spomina zgodbo o gradu – utrdbi na Krogu in

treh cerkvah na Kašteluteh /*Helena in Špela Stres, Razvoj ledinskih imen na področju Zatoľmina z visokogorski-mi planinami, Traditiones 37/1, Ljubljana 2008, str. 185-186*/. Star-i Zatoľminci /*Janez Pomolov, Flukcovi Ivanc, Mica in Pepa, Lucija Zetcova, Lucija Kovačeva*/ so pripovedova-li, da je bila cerkev sv. Petra v Ralnah pozida-

Koprski škof msgr. Metod Pirih je 28.6.2010 blagoslovil obnovitvena dela in novi oltar, ambon, sediljo in klopi.

na namesto nekdanje cerkve sv. Ivana na 'Čemanovi buli', kar pa / ne ustreza dejstvu, ker je bila cerkev sv. Ivana na Čemanovi buli opuščena šele 1782 po ukazu cesarja Jožefa II. /*Silvester Gaberšček, Župnija Marijinega vnebovzjetja, Tolmin 2005, str. 80*/. Najverjetneje je v tem primeru, zaradi časovne odmaknjenosti, prišlo do stapljanja različnih zgodb v ustnem izročilu in tako so združili zgodbo morebitnih cerkvic na Kašteluteh povezali z drugo starinsko cerkvico iz post langobardskega časa na Čemanovi buli /*Janez Hefler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Primorsko: Oglejski patriarhat/Goriška nadškofija, Tržaška škofija, Nova Gorica 2001, str. 78*/. Morda pa se v podatku, ki ga prinaša prof. Janez Hofler v gradivu predjožefinskih župnij Goriške nadškofije /*Janez Hofler, Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem. Primorska: Oglejski patriarhat, Goriška nadškofija, Tržaška škofija, Nova Gorica 2001, str. 79*/, skriva prva posredna pisna omemba cerkve v 2. polovici 12. stoletja. Naslednja do sedaj poznana pisna omemba cerkve sv. Petra v Zatoľminu je z dne 26. maja 1570, ko jo je ob apostolski vizitaciji Tolminske obiskal Bartolomej Pottzia – opat v Možacu. /*Visita alla chiesa di San Pietro ubicata sotto la montagna (in monte posita), prepis hrani župnijski arhiv v Tolminu*/. V arhidiakonskih vizitacijah in drugih listinah se omemba cerkve sv. Petra v Zatoľminu pojavi še v letih 1650, 1688, 1747, še posebno je zanimiva zaznamba z dne 23.9. 1755, ko jo je vizitiral prvi goriški nadškof Karel Mihael Attems in o njej naredil daljše poročilo, v katerem govori, da ima cerkev urejen glavni oltar in starejši stranski, ki ga je ukazal odstraniti zaradi slabega stanja in ker leze v cerkev. /*Carlo d'Attems, Vizitacijski zapisi goriškega, tolminskega in devinskega arhidiakonata Goriške nadškofije 1750-1759, Gorizia 1991, str. 466*/. V 'Katapanu' – obredniku iz leta 1748 sta zapisani dve župnijski procesiji k cerkvi sv. Petra, prva v začetku maja ob prazniku apostolov sv. Filipa in Jakoba, ki je spominski dan posvetitve cerkve in druga 29. junija na praz-

nik sv. Petra in Pavla. V župnijski kroniki se v povezavi s cerkvijo sv. Petra v Zatoľminu omenja še letnica 1720, ko je bila cerkev ponovno posvečena, najbrž po končanih gradbenih delih, ki so se izvajala okoli leta 1710, o čemer govori letnica na slavaloku. V ta čas sodi tudi nastanek Urbarja cerkve sv. Petra, ki se hrani v župnijskem arhivu, to pa pomeni, da je cerkev imela svoje premoženje, zato ne čudimo se podatku, da je prišlo leta 1785, za časa prvega cesarskega nadžupnika v Tolminu Joannesa Bannesa do prodaje planine Sleme vaščanom Zatoľmina za 1601 zlati dukat. V kroniki je v zvezi s cerkvijo sv. Petra pomembna še letnica 1752, ko so v cerkvi ponovno potekala obsežnejša obnovitvena dela.

O častitljivi starosti cerkve pričujeta tudi posvetilni križ iz prve polovice 15. stoletja in ostanek zelo kakovostne stenske poslikave apostolove glave, ki je delo furlanskih mojstrov /po akademiku dr. Emilijanu Cevcu nastalo okoli 1470/ in je bil pozneje vzdian na podstrešju kot gradbeni material iz predhodne starejše cerkve. Pri zadnjem popravilu strehe 1997 je bil odstranjen in prenesen v hrambo Tolminskega muzeja. Na Lokarjevem podstrešju so do šestdesetih let prejšnjega stoletja hranili štiri lesene plastike – kipe iz nekdanjega 'zlatega' oltarja, delo kobariške delavnice /t.i. Kobariška delavnica je delovala v 17. in 18. stoletju; njena najpomembnejša predstavnik sta: rezbar Jernej Vrtav in polihromator in pozlater Luka Šarf/. Tri kipe je akademski slikar Rudi Kogej odnesel v Tolminski muzej in so bili pozneje vrnjeni župnijskemu uradu, /po podobnosti z oltarjem v Kravarju v Benečiji, ki je delo iste delavnice, je mogoče ugotoviti, da gre v enem primeru za kip sv. Matije, večji kip je sv. Petra, tretji je najverjetneje sv. Pavel/, enega pa je prodal v tujino /po atributih je bil to sv. Andrej/, še zanimivost, da je pred prvo svetovno vojno Lokarjev Janez enega svetnika dal v peč, ker pa je les med gorenjem močno cvilil, se drugih ni upal sežgati.

Strop cerkvene ladje sv. Petra je do furlanskega potresa leta 1976 krasila dekorativna poslikava s simboli »Arma Cristi«, delo črkoslikarja Franca Lebana – Vajlavca iz Tolmina, ki je nastalo v letih po prvi svetovni vojni. Med 'Velikonočnim' potresom 1998 je cerkev utrpela večje poškodbe, zato je bila v programu Državne popotresne obnove izvedena temeljita statična obnova. Leta 2007 pa sta bila obnovljena obzidje in mogočno stopnišče, ki je bilo poškodovano v letih po drugi svetovni vojni.

Ob obhajanju 300-letnice baročnih prezidav je cerkev z zamenjavo dotrajanih vrat in oken in z novo notranjo opremo /po načrtih Simona Kutin-absolventa arhitekture/, daritvenim oltarjem, ambonom, duhovniško sediljo, klopmi za vernike, zažarela v posodobljeni podobi v skladu z njeno namembnostjo in poslanstvom v današnjem času. Na predvečer praznika sv. Petra in Pavla je koprski škof msgr. Metod Pirih med slovesno mašo blagoslovil obnovljeno cerkev in novi oltar z drugo notranjo opremo. Za obletnico je bila narejena tudi elektrifikacija zvonjenja, ki bo odslej krajane vsak dan vabila k molitvi in domačinom posredovala pozdrav z domače cerkve sv. Petra!

Za praznik sv. Petra 2010

Slovenci in italijanski preporod

Ob 150-letnici italijanske države

»Minister Cavour je predložil starašinstvu svèt naj sklene, da se kralj sardinski Viktor Emanuel in njegovi nasledniki imenujejo 'kralji italijanski'«.

(Novice. 20. februar 1861)

Razmerje med Slovenci in italijanskim preporodnim gibanjem (risorgimentom) ter obratno je sestavni del sožitja med Slovenci in Italijani ter Furlani oziroma njihovimi predniki od zgodnjega srednjega veka dalje. Slovenci so se s svojimi romanskimi sosedi srečevali in sožitje dograjevali na ozemljih od zahodne Koroške (Kanalne doline) do Istre. Prav to dejstvo pa lahko postavlja slovensko-italijanske odnose na dva nivoja, in sicer na dogajanja ter razvoj, ki je izhajal iz neposredne slovensko-italijanske sosesčine ter na raven bolj posrednega razmerja, zlasti s postopnim uveljavljanjem preporodnih idej pri Italijanih in nato pa še pri Slovencih. Posrednost tega razmerja so pogojevali tudi interesi državnih skupnosti, katerim so tako Slovenci kot Italijani pripadali. Medtem ko so se v neposredni slovensko-romanski sosesčini ustvarjali stiki in medsebojni vplivi v stoletja dolgem razvoju z oblikovanjem slovenskega in italijanskega naroda, pa je druga raven značilna predvsem za precejšen del 19. stoletja, ko se je po Evropi rojevala in nato povsem dozorela tako imenovana narodna ideja.

Dobršen del slovenske javnosti je bil od sredine 19. stoletja dalje razmeroma dobro seznanjen s cilji, razvojem in nosilci italijanskega preporodnega gibanja. Bralci slovenskih in listov, ki so na Slovenskem izhajali v nemškem in italijanskem jeziku, so se mogli razmeroma veliko, a vendar obenem enostransko poučiti o italijanskem preporodnem gibanju, saj so bile vesti in članki napisani v duhu temu gibanju nenaklonjene politike avstrijske države. Njeno prisotnost na italijanskih tleh je namreč ogrožal prav risorgimento. V slovenski javnosti je krožilo veliko vesti iz italijanskih dežel, zlasti v povezavi z vojnami, ki jih je avstrijska monarhija vodila na Apeninskem polotoku (1848–1849, 1859, 1866), kot vojaki so se teh vojn udeleževali tudi Slovenci. Italijanske dežele so obiskovali mnogi Slovenci in nekateri med njimi so objavili vtise s potovanj. Slovencem je bila predvsem skupna bojazen, da ne bi iz risorgimenta nastala italijanska država, z zaokroževanjem svojega državnega ozemlja, zasedla v danih okoliščinah tudi s Slovenci naseljene kraje in območja ob slovensko-romanski jezikovni meji. V taki državni skupnosti pa naj bi Slovencem pretila asimilacija, kar je bilo mogoče razbrati iz izjav in pisanja predstavnikov italijanskega narodnega gibanja v avstrijskih deželah že ob dogodkih iz leta 1848 in

še mnogo bolj določeno kasneje v šestdesetih in sedemdesetih letih 19. stoletja. Navsezadnje pa so Slovenci tudi vedeli za usodo slovenskega jezika v Beneški Sloveniji od leta 1866 dalje.

Nameni in cilji italijanskega preporoda, ki so rušili avstrijski državni prostor in s tem domnevno ogrozili obstoj dela slovenskega naroda, so vodili k izpovedovanju slovenske zvestobe habsburški monarhiji. Ta zvestoba naj bi zagotovila Slovencem enakopraven položaj, zlasti pri rabi jezika – tudi v odnosu do italijanščine – v javnem življenju države, katere podaniki so bili. Na problem enakopravnosti so opozarjali zlasti Slovenci v Avstrijskem Primorju, v upravni enoti, za katero je Goričan Graziadio Isaia Ascoli skoval leta 1863 novo ime – Venezia Giulia. V ravnanju tedanjih slovenskih politikov je bilo veliko neizkušenosti in naivnosti. Kasnejše obžalovanje, da leta 1866 ni imel slovenski prostor takih politikov, ki bi znali v stikih z evropsko politiko drugače rešiti problem Beneške Slovenije, je lahko le mnenje.

V italijanski javnosti preporodnega časa se je širila trditev, da je slovenski narodni preporod konservativen tudi zato, ker naj bi ga vodili duhovniki. Ta trditev je le deloma resnična. V slovenskem političnem življenju se že od leta 1848 dalje kaže, sicer neizrazito, konservativna in liberalna struja. Ko je bilo pred stopetdesetimi leti s temeljnimi reformami v letih 1860 in 1861 uvedeno v habsburško monarhijo parlamentarno življenje, se je pričelo tudi

zgledu so se jelo tudi v Beigu družbe po ot osou zovati, ki se tako zverstijo, de vsak dan kdo zmed družbe za Očeta vsiga keramstva k sv. Obhajitu gre. — Ako po svetnjaki in prekučovski listi tako pišejo, kakor bi bilo vse zoper papeža in njih vlado, jim naj nihče ne vorjame. Tako zoper papeža in njih vlado, jim naj nihče ne vorjame. Tako je, kakor splah; kravji zvonci rožljajo, de se razlega čez je, hribe in doline: bogaboječi pa molče, molijo in zdihujejo. — „Münc. Sonntagsbl.“ pravi: Ko bo molitev tako oživela, „Münc. Sonntagsbl.“ pravi: Ko bo molitev tako oživela, kakor v dnevih prvih kristjanov, ki so svojiga papeža (sv. Petra) z molitvijo rešili iz verig Herodovih (Djan. ap. 12. c.), takrat bo Jezus čudež iz Damaska obnovil in molitvini družbi se bo dogodilo, kakor nekdanj Ananiju, ki ni imel zaupanja v spreobrnjenje Savlovo. Rečeno pa mu je bilo: „Glej, moli!“ Tudi naša molitvenost bo kakor nov Ananija blagoslovjavne roke razpela čez raztrezeni čas in vidila ga bo moliti, in bo Savla posvetniga duha spremljala k Pavlu duha Kristusoviga in njegove Cerkve.

V Rimu je bila 12. t. m. velika slovesnost, namreč spomin na povernitev sv. Očeta iz Gaete 12. mal. travna 1850, in njih srečniga otenja ravno ta dan 1856.

„Kaj bo iz papeža?“ se je vprašalo v nekim govoru Pijeve družbe v Berlinu. „Kaže, de bo iz njega svetnik, zakaj kdor se kakor Pij enači Kristusu v terpljenji, se bo Kristusu enačil v veselji.“ To je bil odgovor.

Prijatlan blažene (?) edine Italije preslavna „Armonia“ v Tarinu dve veliki zgodbi v premislik daje: Kam je zasramoval svojiga očeta, in strahovanje nad njegovim zarodom je sužnost. Judje, izvoljeno Bozje ljudstvo, so zavergli kraljestvo Kristusovo in so Ga umorili, in oni so razkropljeni po vsim svetu, brez domovine, brez temeljna, brez altarja. Kaj bo Italijo zadelo, ako se prederzue, ob enim ti dve veliki hudobii dopolniti, svojiga očeta zasramovati, kakor Kam, in judovsko bogomorstvo obnoviti ter Jezusa Kristusa v osebi Njegoviga namestnika na križ pribiti?

Na Poljskim punt zoper rusovsko vlado zmiraj hušji gospodari. V Varšavi je v drugič tekla bratovska kri. Tudi

Zgodnja danica (25. april 1861) o razmerah v Italiji pomladi 1861

na Slovenskem pravo politično gibanje, ki je ob koncu šestdesetih let pokazalo, da sta se ustvarili dve nasprotujoči si politični misli: konservativna staroslovenska in liberalna mladoslovenska. Oba tabora sta imela do italijanske problematike nekoliko različna stališča, a zagotovo skupna do iredentizma, ki se je kot politična sila pričel kazati po ustanovitvi italijanske države. Pri delu Slovencev, zlasti pri pripadnikih katoliške politične skupnosti, pa je vzbudilo nemir tudi tako imenovano papeško vprašanje, ki je zaostriło odnos slovenskih katoličanov do italijanske države, njenih voditeljev in preporodnega gibanja. Katoliški cerkveni list štirinajstdnevnik *Zgodnja danica* je v dneh, ko je svet obšla novica, da je Viktor Emanuel II. postal prvi kralj Italije, zapisal, da se v Italiji dogaja

denen Sprachen und Nationalitäten, berühren, jedem wie immer gearteten Zwänge oder Drucke, als auch jedem unbefogten Hervorrufen, Fördern und Verbittern nationaler oder sprachlicher Gegensätze auf das Entschiedenste entgegenzutreten zu wollen.“ In vi „Friedensaposteln“, ki priporočate zmiraj „Einigkeit“, recite očito, komu je ta „Einigkeit“ potrebna. Kdo je nepokojnež: ali tisti sin, ki bi se tudi rad in pohlevno k očetovi mizi vsedel, pa ne sme. — ali pa ta, ki ga od mize suje? Če priporočate „Einigkeit der Nationalitäten“, priporočajte jo tistim, ki vse hucejo pograbit za se, pa ne tistim, ki nič nimajo, čeravno imajo pravico kakor uni. Berite prvi spis v 1. listu „Ost und West“ pod naslovom: „Oesterreich und Nationalitäten“, Ako imate še mervico postenja in če ste res Avstrijci udani, pohljšali se bote. To je spis, ki je zidan na terdni skali, ki je tudi največa hudobija podreti ne more; to je zlato skoz in skoz. Pa ne mislite, da ga je spisal prenapeti Slovan v prederzni zabavljivi besedi; spisal ga je v mirni besedi slavnj vrednik, ki je z edinim tem spisom pokazal, da bo angelj nebeski Avstrijci, pa tudi strah vsem njenim protivnikom. Vi pa, Slovenci vsi, ki bote tudi nemško časniko, naročite se na-nj, živo vas prosimo, da podpiramo vsi naš list. — Pa prestopimo iz tega ranega poljana bolj kratkečasnno in poglejmo, kako se poganjajo in pregarjajo sedaj ponudniki (kandidati) za deželni zbor. Čeravno nam dobajajo žalostne novice iz dežele, kako se ljudem odbijajo poslanci po njih volji, in se jim vrivajo drugi (ob svojem času bomo morebiti o tom kaj več govorili), vendar tudi ni brez smeha slišati, kako iz Ljubljane vhajajo na deželo se ponujat gospodje, kterih nihče ne pozna, v objubami, da bo deželo izveličali, čeravno je malo več poznanje kot rak letje, in kako so nekteri „liberalni“, da je strah! Ta strah,...

mesta blizo škociejkih mestnih vrat čisto novo poslopje, ki mora že do 25. aprila gotovo biti; ta bojo 8 čevljev visoko zidane, vse drugo bo leseno. 4 može so prevzeli to stavbo in se zavezali za vsaki zakasneni dan 1000 gold. kazni plačati. Če pa kdo misli, da bo to poslopje le 20.000 gold. veljalo, se pač zlo moti. Več ko 300 poslušavcov pa tudi ne bo v njem prostora imelo.

— „Fortschritt“ hoče vediti, da deželni zbori v posamesnih deželah bojo le do 26. aprila vkupje ostali, ker po tem času so boje iz deželnih zborov izvoljeni državni poslanci začeli na Dunaj podajati.

Iz Tersta 14. suca. „Wanderer“ piše, da so za danes, kakor na keratni dan kraljevstva italijanskega, tudi nekteri tukajšnji „italianissimi“ nameravali demonstracijo, pa kraška burja je jo odpihala; ponoči so sém ter tjé potaknili tribrojne banderice; al nihče ni porajal te otročarije.

Iz Gorice 14. suca. Naš svetli veliki škof in knez gg. Andrej Gollmajer so na 20. t. m. poklicali valivce za deželni zbor v Gorico, da bi se pred posvetovali, koga bojo volili 21. t. m.

Iz Tirolov. Iz Inšpruka. Pri nas se nahaja posrejenih goldinarskih bankovcov in papirnatih desetic, pa vsi so tako slabo s peresom izrisani, da se lahko poznajo.

Horvaško. Iz Zagreba 17. suca. Predčeranjim je presviti cesar kot kralj horvaško-slavonski 6 razpisov, ki mu jih je začasni horvaško-slavonski dvorni dikasterij v horvaškem jeziku predložil, svoje imo v horvaškem jeziku z „Franjo Josip“ podpisal. To je menda prvi-krat, da je cesar avstrijski pisma v horvaškem jeziku podpisal tudi o horvaških podpisom.

— „Ost und West“ naznanja novice iz gotovega vira, da je prestrojitev horvaško-slavonskega deželnega pogla-

Časopisno poročilo o nameravani počastitvi ustanovitve italijanske kraljevine v Trstu (Novice, 20. marec 1861)

»bogomor« in še: »Italija ne bo mogočna, ne velika, ne edina brez papeštva.« Nastanka nove evropske države slovenski tisk (*Zgodnja danica*, *Novice*) ni pozorno spremljal, novo državo je od slovenskih dežel ločevala Benečija, ki je bila še vedno v avstrijskih rokah in zemljepisno daleč.

Nedvomno pa je italijanska prepovedna misel ogrožala avstrijske državne interese in slovenski politični program in zato ni bila dobro sprejeta med Slovenci. Toda njena temeljna usmeritev, osvobajanje Italijanov od tuje oblasti, je vsebovala prvine, v katerih so Slovenci spoznavali tudi svoj politični program, nastal leta 1848. Italijansko ozemeljsko združevanje je Slovence (pa tudi Hrvate) napotilo k iskanju tistega Piemonta, ki bi zmozel prav tako uspešno prispevati k združevanju južnih Slovanov. Srbija naj bi kot: »izgledna država bode ostalim posebno pa pod polmesecem zdihajočim krščansko-slovanskim narodom na balkanskem polotoku postala 'jugoslovanski Piemont',« kot je zapisal poleti 1872 najverjetneje takrat kraljan v Renčah Marko Vales v goriški *Soči*. Srbija pa ni nikdar prevzela take naloge.

Leta 1868, v času ko je slovensko narodno ozemlje na zahodu že mejilo na italijansko državo in ko se je po tretji italijanski vojni za neodvisnost (1866) ustvarilo novo obdobje razmerja Slovencev do italijanskega prepoveda in italijanske države, je mladoslovenski politik dr. Valentin Zarnik objavil članek (*Slovenski gospodar*, *Slovenski narod*) o italijanskem prepovedu. V njem je uvodoma tudi razvil temeljno Mazzinijevo politično misel: »osnažiti Italijo vsakega in tudi najmanjšega in najbolj skritega tujega gospodarstva«. Zarnik je nato omenil še druge tvorce italijanske zedinjevalne misli, kot so bili še Vincenzo Gioberti, Massimo d'Azeglio

in Camillo Cavour; spomnil pa se je tudi na Silvia Pellica. Poznal je Giobertijevo programsko delo *Il primato morale e civile d'Italia* iz leta 1843. Zarnik je predstavil tudi Massima d'Azeglia in Camilla Cavourja, ki sta bila »nekoliko« privrženca Giobertijevih zamisli. D'Azeglio je deloval spočetka predvsem kot književnik in njegovi književni spisi so imeli v množicah večji odmev kot Mazzinijeve in Giobertijeve politične knjige. Cavourjev program je zmes Mazzinijevih in Giobertijevih zamisli. Med navedenimi je bil po Zarnikovem mnenju najgenialnejši Cavour, ki je poznal tudi razmere pri Slovanih in jim izkazoval naklonjenost.

Ob koncu sedemdesetih let so se razmere spremenile. Leta 1878 je Italija že rešila problem vatikanske države, skoraj je dokončala zamejitev svojega državnega prostora z izjemo ozemelj na severovzhodnih mejah. Balkanska kriza (1877–1878) pa je v tem času vlivala Italiji up, da bo rešila tudi vprašanje svojih vzhodnih (Avstrijsko Primorje) in severnih meja (Južna Tirolska). Saj naj bi si te meje zagotovila s pristankom Avstriji, da zasede Bosno, ni pa bila izključena možnost vojne z Avstrijo. V Italiji se je tedaj močno razširilo iredentistično gibanje z zahtevami po novih mejah italijanske države. Zlasti na Primorskem se je med Slovenci v prvi polovici leta 1878 razvijalo močno protiitalijansko vzdušje, povezano z manifestacijami avstrijskega patriotizma (takrat je nastala Gregorčičeva oda *Soči*). V ta čas sodi Zarnikovo predavanje v ljubljanski čitalnici pomladi 1878 o najnovejši zgodovini Italije. Svoje poglede na italijanski risorgimento izpred desetih let je razširil in jim dal širšo evropsko umestitev. Kot njegov članek iz leta 1868 je tudi to predavanje imelo veliko namigov na slovenske razmere.

Zarnikovo slavljenje Italije in njenih zediniteljev pri Slovencih ni moglo biti ravnodušno sprejeto. Predvsem primorski Slovenci, neposredni mejaši, preizkušeni v stoletja trajajočem sožitju, so že od »pomladi narodov« dalje italijanski prepored spremljali z nezaupanjem. Prav zato je italijanskemu osvobodilnemu gibanju naklonjeno pisanje vzbudilo javne kritike, ne le na Primorskem. Podobno se je primerilo ob Garibaldijevi smrti (1882), saj naj bi na eni strani umrl prvak italijanskega zedinjenja, na drugi strani pa naj bi bil Garibaldi prekucuh, vzornik iredentistov.

Desetletno obdobje med obema Zarnikovima objavama pa ne pomeni, da se slovenska javnost ni seznanjala s problematiko dogajanj na Apeninskem polotoku. Tako je smrt dalmatinskega rojaka književnika in politika Niccoloja Tommasea spodbudila v Trstu živečega duhovnika in publicista Ljudevita Vuličevića, da je v *Slovenskem narodu* objavil nekrolog. Objava pa je zgolj nekrološki slavospev Tommasejevemu domoljubju, za njim da jokajo »device dalmatinske« in »hčere Italije.« Vuličevića so poznali tudi Slovenci predvsem zaradi njegove publikacije *Slavi e Italiani dal Judri al Quarnero*, izšla je v Trstu leta 1877 in je obmejno problematiko predstavila s slovanske/slovenske strani. Slovenci so Vuličičevo knjigo pozdravili in časopisno poročilo je ugotavljalo, da je namen knjige »dokazati, da na Primorji niso le Italijani [t]isti, kateri imajo pravico eksistirati in kakor národ napredovati, ampak da se tudi slovanski národ še ni odpovedal svojim pravicam.«

Leta 1878 je revija *Zvon* prinesla dve razpravi o italijanski problematiki. Zgodovinar Fran Šuklje je napisal razpravo *Niccolò Machiavelli in knjiga »Il principe«*. Čeravno se Machiavelli (1469–1527) bolj posredno veže na italijansko zedinjenje je pisec razprave ugotavljal njegovo stremljenje za: »uničenje svetne oblasti papeževe in združenje vsega naroda v eno politično celoto«. Odveč bi bilo poudarjati, da so v citiranih besedah tudi aluzije na slovenske razmere. Zemljepisec in zgodovinar na nemški državni gimnaziji v Trstu Janez Jesenko je leta 1878 objavil daljšo razpravo o književniku, slikarju, politiku in državniku Massimu d'Azegliu. Bila je prva predstavitev kakega predstavnika sodobne Italije v slovenski javnosti, do takrat je slovenski tisk vso pozornost namenjal italijanskim pomembnikom iz starejših obdobj, zlasti slikarjem. Septembra leta 1878 je bil v Ljubljani proces proti Italijanoma iz Istre Feliceju Bennatiju in Luigiju Quarantottu, obtoženima protidržavne dejavnosti v demonstracijah, ki so tistega leta vznemirjale javnost v Avstrijskem primorju. Branila sta ju ljubljanska odvetnika dr. Alfonz Moschè in dr. Valentin Zarnik; uspelo jima je, da sta bila obtožena oproščena krivde. Zarnik je v zagovoru tudi poudaril, da želi zatiralec narediti Slovence za rablje Italijanov. Očitno je bil Zarnik in krog njegovih somišljenikov zadovoljen z rzsodbo. V ljubljanski čitalnici so po končani rzsodbi pripravili sprejem za oba Istrana in njuna zagovornika; pri tem so prepevali Garibaldijevo himno. Zarnikova naklonjenost italijanskemu risorgimentu se je tako pokazala tudi kot konkretno dejanje.

Konec sedemdesetih let je iskanje vzorov pri italijanskem risorgimentu pri Slovencih izgubilo na svoji moči. Risorgimento je pravzaprav zaključil svojo vlogo, ko je postavil temelje italijanski državni politiki. Z osemdesetimi leti 19. stoletja se začenja novo razdobje. Slovenska javnost je v odnosih z Italijani in Italijo namenila pozornost ozemeljskim načrtovanjem italijanske države in iredentističnemu gibanju zunaj in znotraj avstro-ogrske države. Veliko izkušenj so imeli Slovenci na Primorskem, saj so se lahko dnevno srečevali s predstavniki italijanske javnosti znotraj monarhije. V tej neposredni italijansko-slovenski soseščini so se narodnostna nasprotja še bolj okreplila. Italijani niso skrivali protiavstrijskega razpoloženja in iredentističnih teženj, Slovenci pa ne svojega nasprotovanja tem težnjam. V začetku osemdesetih let je Italija postala članica trozveze (Avstro-Ogrska, Italija, Nemčija), kar pa ni spremenilo odnosa velikega dela slovenske javnosti do namenov italijanske politike in njenih sopotnikov. Ta problematika je bila temeljna značilnost slovensko-italijanskih odnosov tudi naslednja desetletja in posledično tudi odnosa Slovencev do risorgimenta in do njegovih tvorcev. Slovenci so v italijanskem risorgimentu in njegovih nosilcih spoznali veliko napotkov, vzorov in metodo, kako uresničevati slovenski politični program. Bili pa so nasprotni tisti sestavini ciljev risorgimenta, v kateri so se zarisovale meje združene Italije. Ti cilji niso upoštevali narodnostnega načela, pač pa so to načelo podredili strateškim potrebam italijanske države, kar se je najbolj izrazito pokazalo pred prvo svetovno vojno, med vojno in po njej.

Odmevi na italijanski vojaški pohod v Libiji

Pred okroglimi stotimi leti, leta 1911, je italijanska kraljevina začela svoj vojaški pohod v Tripolitaniji in Cirenajki. Otomani, ki so dotlej vladali v obeh deželah, so po enoletnem upiranju – vojna je trajala od konca septembra 1911 do sredine oktobra 1912 – priznali premoč italijanskih čet, tako da sta bili Tripolitanija in Cirenajka (sedaj sestavni del Libije) na koncu zasedeni in anektirani k Italiji. V končni fazi sta nato postali njena kolonija.

Dogodki v severni Afriki so spodbudili pesnika Antona Aškerc, da je spesnil Tripolitansko balado (Poljub). V njej je ostro kritiziral vojaški poseg Italije, pri čemer si je za simbol osvajalcev izbral častnika bersaljerjev.1) Balada spada med zelo pozne pesnikove stvaritve. Spesnil jo je proti koncu leta 1911 (torej po 28. septembru 1911, začetku vojaških operacij na libijskih tleh) in je ni utegnil za časa življenja sploh objaviti. Umril je namreč v začetku junija 1912, objavljena pa je bila šele 15 let po pesnikovi smrti v literarni reviji Ljubljanski zvon.2)

Pesem spada v zvrst družbeno angažiranega pisanja, ki ga je Aškerc pogosto gojil, še posebej potem, ko je pri 42 letih, po dolgoletnem hudem sporu s cerkveno hierarhijo odšel v pokoj in odložil duhovniški talar. Kot dokaz angažiranega pristopa bi lahko navedli ostro kritiko pokola demonstrantov v Trstu med stavko kurjačev leta 1902 (priobčeno v Ljubljanskemu zvonu), obsodbo ustrelitve katalonskega pedagoga in anarhista Francisca Ferrerja (objavil jo je leta 1909 v Slovenskem narodu in Svobodni misli), nastope proti smrtni kazni in takrat še vedno toleriranemu dvo-boju, pesmi zoper britanski kolonializem in še bi lahko naštevali. Prav zaradi tega ne preseneča, da ga dogodki v Libiji niso pustili neprizadetega.

Takratni slovenski mediji so dogajanje v Tripolitaniji in Cirenajki spremljali z zanimanjem. Poleg poročil o stanju na bojišču so objavljali tudi prispevke o geografskih in gospodarskih značilnostih te dežele. O njej je bila javnost namreč razmeroma slabo poučena.3) Za Aškerc to gotovo ne velja, saj gre njegov razmeroma nagli odziv na dogajanje na južni strani Sredozemlja pripisati predvsem njegovi razgledanosti oz. poznavanju problematike. Da je islamske dežele poznal, vemo iz njegovih stvaritev, v katerih se je zavzel za dialog med svetovnimi religijami. Njegov panteistični pristop so izoblikovala potovanja v tuje, tudi islamske dežele in študijsko razglabljanje tudi o kolonialnih odnosih. Zanimivo je, da pri omenjeni pesmi ni postavil v ospredje frontalnega spopada dveh vojskujočih se strani (npr. na bojnem polju, kot so dotlej prikazovali), marveč odpor napadenega z drugimi, nekonvencionalnimi sredstvi, kot da bi slutil, da se bo prav ta način bojevanja pozneje razvil na libijskih tleh. Več razumnikov se je izreklo proti italijanski intervenciji, pri čemer je zanimivo, da so to vprašanje mnogi povezali z nekim drugim, takrat zelo aktualnim vprašanjem znotraj slovenske kulturne sredine – italijanskim futurizmom.

Ostaja na dlani, da je bilo to gibanje tesno povezano tudi z vojno v dotedanji otomanski koloniji v letih 1911-1912. Eden od kamnov spotike je bila nedvomno zbirka prispevkov oz. pesniških reportaž v knjižici *La battaglia di Tripoli* (Bitka pri Tripolisu) iz leta 1911 vodilnega italijanskega futurista Filippa Tommasa Marinettija. Ta je v knjižici – tudi na podlagi izkušenj, pridobljenih na severnoafriškem bojišču, kot dopisnik enega od francoskih dnevnikov – podkrepil stališče, ki ga je izrazil že nekaj let poprej, in sicer da ima vojna katarzične učinke oz. da je higiena sveta.

Tržaški slikar Avgust Andrej Bucik je leta 1912 v socialistični reviji *Naši zapiski* zatrdil, da je omenjena knjižica sicer »mogočno pisana, a motiv nam je manj simpatičen. Vemo, da so futuristi navdušeni za narodnost in za militarizem, ...; kljub temu pa se nam zdi čisto odveč, da se je poleg plačanih žurnalistov tudi Marinetti oprijel te nesrečne vojske, ki ni... nič boljša od vsakega drugega podobnega političnega podjetja...«(4)

Podobno stališče je za njim zavzel romanist Ivan Gruden v daljšem prispevku v nadaljevanjih, objavljenem v katoliški literarni reviji *Dom in svet*.(5) Dejal je, da je Bitka pri Tripolisu »prvo mrtvorojeno dete« tehniškega manifesta, enega poglobitvenih manifestov futuristov, v katerem so zapisali hvalnico tehničnemu napredku.(6) To pa zato, ker je futurizem zašel »v nacionalizem ter dosegel rekord oportunitizma in neodkritosti. Postavil je na glavo, ne da bi se zavedal, svoje lastne principe. Propagiral je vojsko in prostost ter ni pomislil, da imajo pravico do slednje tudi Arabci«. Tehniški manifest je kratkoma označil za »budalost, dasi ji ne bi odrekal nekoliko originalnosti«, medtem ko je futurizem nasploh zavrnil tudi zaradi protikrščanskih elementov in sovraštva, ki da ga je propagiral. Čeprav so nekateri slovenski razumniki ostro kritizirali italijanski futurizem, še zdaleč ne moremo trditi, da se je zoper njega ustvarila enotna fronta. Futurizem je namreč zaradi novega pristopa v umetnosti med delom slovenske kulturne skupnosti vzbudil precejšnjo senzacijo in hkrati zanimanje. Na ta pojav so bili pozorni predvsem na Primorskem, najbližjem oknu v romanski svet. Dokaz tega so prevodi nekaterih pesmi futurističnih avtorjev Luciana Folgoreja in Libera Altomareja, ki jih je poslovenil Alojz Gradnik. Še pred objavo znanega futurističnega manifesta leta 1909 pa je o njegovem utemeljitelju Filipu Tommasu Marinettiju in reviji *Poesia*, ki jo je vodil, z veliko naklonjenostjo pisala v literarni reviji *Slovan* Tržačanka Marica Gregorič tudi zaradi objave nekaj prevodov pesmi vodilnih slovenskih pesniških klasikov v Marinettijevi reviji.(7)

Na Slovenskem je imel futurizem navsezadnje tudi zagovornike. Eden od teh je bil pravnik Vladimir Svetek, ki je v *Slovanu* priobčil daljši zapis o Marinettiju. Še bolj pa je hvalil futuriste Anton Debeljak.(8) V spisu *Paseizem in futurizem* iz leta 1912 je zgovorno predstavil novo gibanje, pri čemer je izpostavil tudi njegov odnos do vojne (»...Vsega nam je nadejati od boja, od gibanja, ničesar od miru...«).(9) Debeljak sicer vojne v Tripolitanijski in Cirenajki ne omenja, dotika pa se vprašanja, ki je pozneje postalo še bolj usodno – odnosov med Italijo in Avstrijo. Ob predstavljanju futurističnega programa namreč poudari, da v njem »najdete mojstrsko naslikano bodoče lice zemlje, lepše bo nego v zlatem veku; napoveduje se električna

vojska. Italija naj pazi, da ne bo zadnja; dežela... naj se oboroži zoper večno nasprotnico Avstrijo... Zahteva od vlade vojno in sicer je začeti pri Trstu, tej lični smodniščnici, pretrga naj se sramotna trozveza...« Pri utemeljitvi futurizma je izpostavil več njegovih značilnih elementov, in sicer ničejansko razočaranje nad demokratičnimi idejami, zavračanje preteklosti (od tu izraz paseizem, ki ga je po italijanskem vzoru večkrat uporabil), slo po drznosti, absurdnem, neskončnem itd.

Zanimivo je, da je zoper Debeljaka (ta je o gibanju futuristov priobčil več člankov) isto leto nastopil takrat 19-letni Ignacij (Igo) Gruden, ki se je prav takrat začel uveljavljati s pesmimi v slovenskih literarnih revijah. V Literarnih sonetih, objavljenih v Naših zapiskih, je takole zapel: »...Kdor rad bi v eno trobil s futuristi, / posnema naj Antona Debeljaka; / ker on na čelu zdaj nas vseh koraka...«(10)

Vendar to že presega namen pričujočega prispevka, katerega cilj je na kratko prikazati odmev turško-italijanske vojne v slovenskih kulturnih krogih. Pri tem je potrebno dodati, da se s prevlado Italije v Tripolitaciji in Cirenajki to vprašanje ni zaprlo, saj se je nekaj let pozneje dobršen del Slovencev, ki so prišli po prvi svetovni vojni pod Italijo, znova soočil z njim. Kajti vedeti je treba, da je ta dežela, tudi po končani vojni 1911-1912, ostala nemirna. Tja so navsezadnje poslali tudi marsikaterega primorskega vojaškega obveznika.(11)

Izguba ozemelj ob sredozemski obali je dodatno ošibila turško državo. To so poleti 1912, tudi zaradi otomanskega poraza proti Italiji na libijskih tleh, uspešno izkoristile balkanske države, ki so v t. i. prvi balkanski vojni še bolj spodjedle ozemlje otomanskemu cesarstvu. Prva in za njo še druga balkanska vojna (v njej so se vloge nekoliko zamenjale, pri čemer se je stanje na koncu zapletlo) sta imeli izreden odmev tudi na Slovenskem, ne samo v kulturnih, temveč tudi političnih krogih in med navadnimi ljudmi.

OPOMBE: 1) Zadnji del pesmi se glasi: ... Pomniš, častnik, mojo ženo krasno, / ženo mlado, sonce moje jasno? / Ti si mi nedavno jo ubil! / V koči moji tu si kri preli! / Brata si ustrelil mi, očeta... / Duša tvoja bode naj preklela!... Avtor uporablja za bersaljerja ime in priimek (Giorgio Borghi), vendar ne vemo, ali se je pri tem opiral na resnični ali pa zgolj na namišljeni dogodek. Kot bersaljerjev antagonist nastopa arabski šejk, ki pa italijanskega oficirja ne izzove z orožjem. Ko sprejme Italijana, se namreč izkaže, da je bil njegov poljub smrtonosen (od tod ime balade), s čimer se maščuje nad pobojem svojih najbližjih.

2) Anton Aškerc, Zbrano delo, 6, DZS, Ljubljana, 1991, str. 417.

3) Kritična mnenja o italijanskem pohodu na Cirenajko in Tripolitaciji so se pojavila šele sčasoma. Značilen je primer časnika Gorica, ki je 3. septembra 1912, skoraj leto dni po začetku vojaških operacij, objavil prispevek, ki se tako začne: »Tripolitacija, ki velja za laško obljubljeno deželo, ni ravno tako polna medu in mleka, kot se pripoveduje...«

4) Naši zapiski 1912, letnik 11, str. 152 in 153.

5) Dom in svet, 1913, letnik 26, str. 378 in 379.

6) Ivan Gruden je skušal pri tem prikazati vpliv, ki ga je na Marinettija oz. futuriste imela tehnika: »...Marinetti je v svoji 'Tripolitanski bitki' (Battaglia di Tripoli) primerjal utrdbeni prekop, iz katerega zijajo cevi pušk in bajoneti, z orkestrom; ali mitraljez s fatalno žensko itd. Ali se s sličnimi analogijami res vpelje v slog velik del vesoljstva v kratko epizodo in ali je Marinetti to dosegel, je vprašanje...«

7) Slovan, 1908, letnik 7, str. 349-350.

8) Pristop slovenskih razumnikov do pojava futurizma je obdelal Lino Legiša v Zgodovini slovenskega slovstva, VI. del, Slovenska matica, Ljubljana, 1967, str. 21-23. Ob bok Svetka in Debeljaka kot zagovornika futurizma je postavil Jožo Lovrenčiča, avtorja nekaterih pesmi, ki se približujejo futurističnemu slogu, in nekaj drugih avtorjev, npr. manj znanega Franceta Štajerja.

9) Dom in svet 1912, letnik 25, str. 129-134.

10) Naši zapiski, 1912, letnik 11, str. 382.

11) Tega vprašanja se je lotil tudi Drago Sedmak v prispevku Mobilizacije v italijansko vojsko, Primorska srečanja, št. 318-319/2007, str. 41-64.

Slovenski literarni Trst in njegov dvojnik: Trieste. Nemogoč dvogovor?

Ne moremo živeti v utvari, da se bo svet odprl našemu maloštevilnemu narodu, če mi sami ne bomo prepoznavali govornice sveta in mu v njegovi govornici predstavljali sebe: kultura ni »kompendij nenaravnih življenjskih rešitev«, je zapisal Kocbek. In dodal: »V tako imenovani pravi kulturi smo razvijali zapoznele sublimite.« Kar tudi pomeni, da smo dejanje samo po sebi posredovali drugim, da si nismo postavili vprašanja o tem, kako pravzaprav želimo, da nas tuji, drugi ali bližnji, vidijo, po čem naj nas prepoznavajo. Iz izkušnje vemo, da se bomo lahko prebili v zavest in podzavest drugega s sodelovanjem: soočenje z drugim lahko straši, ker pomeni izhod iz getizacije in torej konfrontacijo, ki nikakor ni preprosta, če nismo prepričani v svoje sposobnosti, lahko pa vzraste v izziv, da se brezkompromisno vprašamo, kaj želimo: ne moremo namreč živeti kot nekakšni apatridi, prežeti z grenkobo preteklega, ampak nasprotno, razumeti, kako tudi grenkoba spomina na trpkost preteklih dni in preteklih totalitarnih sistemov postane os, okoli katere naj se vrtili nov čas.

Slovinci v Italiji smo bolj kakor resnični asimilaciji stalno izpostavljeni subtilni kulturni kolonizaciji. Lev Kreft je za postopek dekolonizacije pred kratkim ponudil tri rešitvene možnosti: prva možnost je rušenje, torej brisanje tujega spomina, ki ne samo, da etično ne predstavlja slovenske karakteristike, ampak je dejansko neizvedljiva. Druga je prevzem elitnih nadzornih prostorov, kar prav tako ne odpira, razen v izjemnih primerih, veliko možnosti za realizacijo. Tretja, edina možna in sprejemljiva, ki jo ponuja Kreft, je dekolonizacija, ki prepreči, da bi moč vladala v prostoru in času in kot môra pritiskala na ljudi. Srečko Kosovel je zapisal: »Moje življenje je moje, slovensko, evropsko in večno.« In tega načela bi se lahko večkrat spomnili.

Miroslav Košuta je ob spominski slovesnosti ob osemdeseti obletnici ustrelitve Bazoviških junakov povedal: »Kljub vsemu se zastavi vprašanje, kako se je lahko zgodil Boris Pahor. Ko bi živel samo devetdeset let, ki jih za človeka z njegovim križevim potom nikakor ne bi bilo malo, bi umrl v Italiji popolnoma neznan, v domovini pa domala tudi. Moral je zasloveti v Franciji in drugod po svetu, da ga je nazadnje spoznal italijanski del rodnega mesta in v tej novi luči tudi dežela Kranjska. Zdaj mu vsevprek kadijo in ga obremenjujejo s priznanji, ko da bi spirali s sebe izvorni greh, ki je v nepoznavanju stvarnosti, katere glasnik je njegov opus. Borisu Pahorju, živi priči požiga Narodnega doma, kovanemu v soju krematorijskih peči, njegovemu trmastemu vztrajanju, njegovemu sitnemu vračanju na kraj tujega zločina se moramo zahvaliti, če smo kot skupnost v nekaj mescih napravili desetletja dolg korak na poti do svoje resnične podobe v očeh bližnjih in širšega sveta.«

Vloga Trsta in tega našega obmejnega prostora je bila v kontekstu vseslovenskih literarnih dosežkov vsaj do 1848. leta nekako marginalna. Šele v drugi polovici devetnajstega stoletja, ko Trst postaja laboratorij slovanske kozmopolitskosti in vzajemnosti, se književnost začenja postopoma prepletati s političnim in družbenim življenjem: ob ustanovitvi prve slovenske čitalnice – Slavjanske narodne čitalnice v Trstu leta 1861 – postane njen tajnik Fran Levstik. Jasno je torej, da v Trstu »dvojnost« tržaške duše, slovenske in italijanske srži, ni prihajala vzajemno do izraza: obstajata vsaj dve osrednji tržaški stvarnosti, ki sta bili sredi devetnajstega stoletja povsem enakopravni v svojem iskanju potrditve lastne samoniklosti znotraj avstro-ogrške stvarnosti.

Koncept Trsta kot emblema Mitteleвроpe se oslanja na poenostavljanje tržaškega literarnega vprašanja, ki je dejansko tudi narodnostno vprašanje in ga ne moremo enostavno uokviriti znotraj nadnacionalnega in metalingvističnega kulturnega mita, ki sta ga mogoče prva zgodovinsko – literarno konceptualizirala Angelo Ara in Claudio Magris v znamenitem eseju o Trstu in njegovi obmejni identiteti. (Ara, Magris 1983). Kosovelov starejši tržaški sodobnik Scipio Slataper je pisal, kako Trst dejansko nima kulture: vsa zahodna kultura je na prelomu stoletja zagovarjala potrebo po svežem cepivu, ki naj bi ga predstavljali »barbari«. Za tržaško stvarnost je bilo edino »barbarstvo« ono, ki je prihajalo z vzhoda, torej »slovanstvo«, ki seveda z »barbarstvom« nekakšne divjine ni imelo nobene zveze. Kvečjemu bi lahko razmišljali o Kosovelovem kozmopolitizmu, ki je, če parafraziramo Sabo, »drugačne vrste«, prav kakor je »drugačne vrste« (kljub iredentističnemu dejavniku in prepričanju o nujni italijanske intervencije v prvi svetovni vojni) tudi zavest Tržačanov Scipia Slataperja ali Gianija Stuparicha. Oba sta prav kakor Kosovel oziroma še pred njim razmišljala predvsem o samobitnosti znotraj predvojne multietnične tržaške stvarnosti, ki jo je tlačila avstrijska oblast. Sam Slataper je v pismu Gigetti Carniel januarja 1912 zapisal, kako je Trst ne samo njegova domovina, ampak tudi stičišče različnih civilizacij. In njegov nemir se naznanja v nemoči, da ponazori ta tržaški nemir, kjer se soočajo med seboj navidezno nasprotujoči si elementi: trgovina in književnost, podeželje in mestno središče, slovenska in italijanska duša. Dokler se vsi ti faktorji ne bodo spojili v njem, piše Slataper, dotlej »nisem pesnik«.

Ta nemir karakterizira tisti Trst, ki ga Elvio Guagnini označuje za emblem evropske moderne civilizacije, in ta nemir je lasten tudi Srečku Kosovelu, ki ga doživlja, vsaj na videz, na Slataperju nasprotnem bregu. In v tem kontekstu je Slataper zelo soroden Kosovelu: oba živita popolnoma odtujena od Ljubljane, Firenc, Rima, v tistem edinstvenem obmejnem pasu nikogaršnje zemlje, ki pa ima kljub temu, paradokсно, neko točno določeno identiteto.

Slataper predvsem v svojem znanem delu *Moj Kras*, ki je preraslo v sam simbol tržaškosti in ki ga ni mogoče uokviriti v klasične oblike literarne tipologije, udejanja nekakšno posebno predromantično čustvovanje, v katerem so se prepoznavali mladi Tržačani italijanske (in ne samo italijanske) narodnosti, in to predvsem preko

dejanskega sovpadanja glavnega junaka in avtorja samega, ki zadobiva preko letega svojo mitično valenco. Tako Kosovel kakor Slataper predstavljata v posamezni narodnostni koncepciji literarni hibrid, v tem je njuna točno določena identiteta obmejnega človeka: oba sta Kras opredelila za svoj idealni mentalni laboratorij, vendar je Slataper v njem iskal začetek in konec vsega, kraj, kjer se rojeva mit, Kosovel pa izvor vsega, edini kraj, v katerega se lahko vrača in ki ne pripada ljudem, ampak njemu edinemu, kjer sta življenje in smrt ključna pola, okrog katerih se razpleta poetična fabula.

V ta kontekst »drugačnosti« se vključuje tudi Slataperjeva namera, da prestižna florentinska revija *La Voce* objavi celo serijo člankov o »tlačeni narodih« znotraj Habsburške monarhije, ki, kot beremo v članku iz leta 1911, ne »tlači samo Italijanov, ampak tudi številne druge narode« in skuša »razkrojiti in onesposobiti Južne Slované«. Slataper je skupaj s prijateljem Stuparichem načrtoval novo tržaško revijo, ki bi se morala osredotočiti na proučevanje evropskih narodov in njihove kulture ter se hkrati odpirati vsem evropskim tokovom.

Dokaz, da dve najpomembnejši tržaški narodnostni komponenti nista med seboj vzpostavili nikakršnega dvogovora, je tudi to, da je Kosovelov prijatelj Carlo Curcio s svoje neapeljske opazovalnice in po obisku Ljubljane in Zagreba, razmišljal skupaj z neimenovanim »rimskim prijateljem« o reviji *Europa*. Po dveletnem molku o njej piše Srečku 13. avgusta 1925: »Biti želi preglednica evropskih duhovnih tokov. Jugoslavija v tem pregledu ne sme manjkati. [...] Mislil sem, da bi vi – ali če mogoče vaš brat Stano – lahko kaj povedali in napisali o sodobni jugoslovanski omiki: politiki, literaturi, filozofiji, splošnih vidikih narodnega življenja in duha.« (Zbrano delo 3/1, 1977, str. 1169-1170)

Če je bilo narodnostno vprašanje ena ključnih tem italijanske tržaške književnosti pred prvo svetovno vojno, je bilo tedanje literarno snovanje v italijanščini popolnoma v skladu z evropskimi težnjami (tudi futurizem je doživel v Trstu velik uspeh), po prvi svetovni vojni pa je tržaška italijanska književnost odklonilno prezrla vse avantgardne tokove. O tem nazorno piše Cristina Benussi: »Znamenja sprememb so bila za vse dokaj očitna. Trst se je sicer ločil od svojega srednjeevropskega zaledja, vendar tudi nova domovina ni bila več ista. Po izredno težki vojni preizkušnji, medtem ko so zametki politično-socialnega upora vznemirjali institucije, se je književnost odrekla uporništvu in književnemu eksperimentiranju zgodnjega Novecenta in tako razglašala potrebo po ponovni vzpostavitvi reda. Literarno ustvarjanje, ki je v Giolittijevem obdobju doživljalo silovito eksperimentiranje, se je vračalo v klasične okvire (...).« (AA.VV.: *Umetnost in glasba ob meji v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja*, 2005, str. 88)

Izjemo predstavljata gotovo Umberto Saba in Italo Svevo, ki sta se odrekla »zastarelima« modeloma Leopardija in Manzoniya. Saba je s svojo neobičajno in novo metaforiko zaznamoval prehod v iskanje in njegov *Canzoniere* predstavlja pravzaprav moderno različico Petrarčovega pesniškega dnevnika, na katerega se Saba skli-

cuje pravzaprav že v naslovu, Svevovo delo pa predstavlja prehod v nihilizem vodravnega literarnega snovanja in, posredno, tudi dojemanja posameznika in družbe, čeprav v njem ni Slataperjevega ali Kosovelovega Trsta.

Dvajseta in trideseta leta prejšnjega stoletja so zarezala v usodo primorskih Slovencev, vendar dejansko precej globoko posegla tudi v zavest italijanskega Trsta: izkušnja prve svetovne vojne je vplivala na odklonilni odnos vsakršnega avantgardnega iskanja, kar predstavlja dejansko nasprotje s slovenskimi umetniki: Kosovel, Kogoj, Černigoj, Štepančič, celotni konstruktivistični krog je lahko samo v Trstu (in ne v Ljubljani ali Rimu) ustvaril znameniti Tržaški konstruktivistični ambient in z znamenito razstavo v tržaškem Ljudskem vrtu s svojo prisotnostjo dokončno zaznamoval to tržaško zgodovinsko obdobje.

V čar tržaškega literarnega mita, ki do danes ni izgubil svoje privlačnosti, upravičeno vključujemo tudi Kosovela in za njim danes že povsem priznane Pahorja, Rebulo, Košuto. V decembru leta 2006 je evropski pisatelj Veit Heinichen, naturalizirani Tržačan, ta literarni mit označil z besedami: »Mojo prvo pot v Trst je motivirala predvsem radovednost. Radovednost, da bi spoznal kraj, [...] kjer se je v teku treh stoletij rojevalo toliko literature, da bi mesto lahko imenovali 'svetovno književno prestolnico'.« (Neobjavljeno, prebrano na sedežu Confcommercio v Trstu 18. decembra 2006) Kljub središčni vlogi v okviru srednjeevropskega teritorija je mesto šlo vedno svojo pot: velika Weissova psihoanalitična lekcija je dejansko obšla Trst, čeprav sta Svevo in Saba dejansko ubesedila psihoze in nevroze sodobnega človeka, ki je ves zaverovan v lastne slabosti. Vendar Svevov glavni junak živi znotraj tržaškega emporijskega mita, do katerega ostaja slovenska literarna stvarnost popolnoma ravnodušna in se obrača drugam.

Analiza tržaške stvarnosti ob prehodu pod italijansko oblast se verjetno ne odmika preveč od tistega, kar še danes velja za tako imenovani tržaški fenomen, kakor ga je pred nekaj leti imenoval pariški *Le Monde*, ko je zapisal, da predstavlja Trst predhodnika ali zametek evropskega mesta: »[Tu] je 'enclave' cvetoče in ustvarjajoče civilizacije lahko razmišljala o lastnem videzu, o zgodbi, ki jo je hotela izvažati. Trst je tako izumil panevropsko Evropo, od katere pa so danes naši predstavniki v Bruslju še zelo oddaljeni.«

Tržaška literarna zgodba se je torej dejansko do danes odvijala na dveh vzporednih tirih. Prvi možni prehod iz italijanskega nepoznanja in nepripoznavanja v zavestno priznavanje predstavlja opus Fulvia Tomizze, ki je zaradi svoje »obmejne idenitete«, ki ni mogla prezirati »drugega«, doživeljal emarginacijo in napade znotraj italijanskih tržaških političnih in umetnostnih krogov. Zato zvenijo preroške in poštene njegove besede: »Moram zapečatiti svojo nujo raznolikosti s cementom doslednosti, čeprav za ceno samote, molka, žrtve, pozabe. Samo tako se bo meja lahko prelevila v oazo miru, kjer ob svetinjah starodavnih jezikov vztrajata lojalnost in spoštovanje do drugega.«

Šola kot nuja za »preživetje«

September in oktober sta meseca, ko se zaradi šole in šolskega sistema bolj kot kdaj v preostalem šolskem letu lomijo kopja, to je čas, ko zopet sedamo v šolske klopi, skratka je čas razmisleka o tej nadvse občutljivi tematiki. Začetek šolskega leta je kot po navadi tudi obdobje, ko se šoli in šolski problematiki posveča naj-

Poslopje slovenskega šolskega centra v ul. Puccini v Gorici (Foto DD)

več medijske pozornosti. Zvrstili so se seminarji, nazadnje tisti, ki ga organizira ZRSS za zamejske šolnike, ta pa je predvsem z uvodnim predavanjem Igorja Saksida, nato pa še z Božo Krakar Vogel znova poudaril pomen identifikacijskega procesa pouka književnosti in razvoja branih zmožnosti pri izobražujočih. Oba sta tudi izpostavila problem motivacije, ki v današnjem, vse bolj agresivnem informacijskem izobilju, nezadržno pada. To seveda ne velja samo za pouk književnosti oziroma jezikovni pouk. O teh težavah sem sicer že večkrat pisal, sicer ne na tem mestu, zato bom izkoristil to priložnost, da opozorim tudi na ta vse bolj razširjen problem, in sicer bralne kulture naše izobražujoče mladine. Že vrsto let, namreč, izvedenci na šolskem področju ugotavljajo, da zanimanje mladih za knjigo nezadržno pada.

Slovinci se po eni strani radi pohvalimo, da izdamo letno več kot šest tisoč knjižnih naslovov in smo v samem vrhu izdanih knjig na število prebivalstva. To je nedvomno hvalevreden podatek, a kaj, ko knjige največkrat ostajajo na knjižnih policah. Zdaj, ko je Ljubljana svetovna prestolnica knjige, se nam ponuja priložnost za dodatno promoviranje bralne kulture, ki pa terja še kaj več kot samo uspešen marketing. Največji problem in izziv je pridobivanje bralcev in odjemalcev knjig med mladimi izobražujočimi, katerim je najtežje privzgojiti bralne navade. Ob poplavi elektronskih medijev, pripomočkov, filmov in risank (ti so ravno tako odlično tržno blago), ki silijo mlade že v zasvojenost, se sodobni zahodni svet že sooča s pojavom naraščajoče bralne nepismenosti. Ta sega danes že v gimnazijska leta, vzrok zanjo pa je pomanjkanje predšolskega branja in vzpostavljanja že zgodnjega pozitivnega odnosa do branja, ki je navsezadnje vrednota. Največkrat pa je prav razvita

Slovenski šolniki na seminarju v Kulturnem domu v Gorici ob začetku šolskega leta (Foto JMP)

besedil, za katere je predvidenih le nekaj šolskih ur časa, v kričočem nasprotju z vsemi ugotovitvami o tem, kako dijake pripraviti do tega, da bi postali aktivni bralci literature s svojo bralno izkušnjo, ki bo nekakšna spodbuda za pogovor. Le tako bi lahko posredovali svoje ugotovitve in odkrili svojo razpoložljivost za sodelovanje, pri katerem bi tako prišlo do izmenjave različnih vpogledov v branje. Če učitelja zanimata učenčevo mnenje in sodelovanje, potem mora imeti za pouk književnosti in zgodovine več časa na razpolago ali pa omejiti obseg avtorjev oziroma učnega programa. Že vrsto let se namreč pri pouku slovenske (in ne samo) književnosti ukvarjamo z dilemo, ali učence zanima kopica avtorjev in krajših odlomkov iz njihovih del (to metodologijo podpira strokovnjakinja za književno didaktiko Boža Krakar Vogel) ali pa raje skrčen izbor avtorjev in možnost pogovora o integralnem besedilu (za kar se ogreva »zagovornica branja« Meta Grosman).

Verjetno je za vsem tem pomanjkanje volje preseči ustaljene pristope, kakršnih smo bili sicer v malce drugačni obliki navajeni mi v bistveno drugačnih časih, medtem ko imamo danes pred sabo učence z drugačnimi zanimanji in drugačnimi življenjskimi potrebami. Če upoštevamo dejstvo, da so učenci najpomembnejši dejavnik pouka, potem je neupoštevanje njihovih zanimanj za književni pouk v bistvu negacija učenčeve želje po učinkovitem, ljubiteljskem pristopu k leposlovju. Danes smo profesorji književnosti nagnjeni k temu, da vključimo v učni program čim več avtorjev s čim več besedili z namenom, da ohranimo tradicionalne avtorje in jim nato dodamo še čim več tistih mlajše generacije z željo, da bi bil izbor čim bolj popoln. K temu nas v nekem smislu »(pri)sili« tudi sedanji koncept državnega izpita, ki lahko maturantom ponudi vsakršno besedilo bolj ali manj znanega slovenskega avtorja dvajsetega stoletja. Pouk književnosti je zato zreduciran na obravnavo izbranih, že kanoniziranih avtorjev in besedil, ki jih določa skupina ali celo

bralna zmožnost predpogoj za uspešno šolanje in kasnejši življenjski uspeh. Uspešno trženje z literarno produkcijo lahko skratka uspeva samo s solidno bralno kulturo posameznika in njegovo ljubeznijo do tiskane besede.

Po drugi strani so teorije raznih strokovnjakov na področju šolske problematike, izrečene na raznih seminarjih, vse prej kot iz trte izvite, ko namreč dokazujejo, da je prevelika količina podatkov in

ožji krog strokovnjakov z večkrat zelo subjektivnim literarnim okusom. Cena takšnega koncepta pouka književnosti pa je upadanje bralne kulture in bralne pismenosti.

Rad bi na tem mestu opozoril še na en – širši in vse bolj aktualen problem italijanskega šolstva, ki se že od povojnih let ni uspel osvoboditi politične, predvsem pa ekonomske odvisnosti, kar dolgoročno seveda pogojuje ves šolski administrativni in izobraževalni sistem. Že desetletja namreč ostaja javno šolstvo v trdnem primežu politike, ki je po dolgem obdobju obljub in pričakovanj le udejanjila novo reformo, naravnano predvsem v krčenje sredstev in osiromašenje obstoječih učnih smeri in programov (beri reforma Gelmini). To je posledica pri nas že ustaljenega dejstva, da šolo upravlja peščica nesposobnih politikov, medtem ko bi morala biti postavljena predvsem na pedagoških temeljih oziroma biti v rokah šolskih strokovnjakov. Poskus, da bi ministrstvo za šolstvo vodil priznani pedagog, se je v Italiji pred leti klavrno končal z osmešenjem in očitnim pogojevanjem strokovnjaka, ki je imel nato ves čas svojega mandata zvezane roke. Njegovo reformistično preoblikovanje šolskega sistema je že takrat močno ovirala ekonomska politika finančnega ministr(stv)a, kar se dogaja tudi danes, ki mu enostavno ni da(ja)la sredstev za uresničevanje ambicioznega načrta.

Danes je krizo v šolstvu poglobila še kriza družbenega sistema, ki se je – vsaj kar se tiče vizije prihodnosti – izkazala kot iluzija ali svet ukinjenih možnosti. Ekonomisti pravijo, da je zlata doba ekonomskega razcveta za nami in da je današnje pojmovanje prihodnosti iz obljub in pričakovanj, pa tudi konkretnih uresničevanj prešlo v fazo recesije in gospodarske stagnacije. Tudi filozofi (npr. Umberto Galimberti) trdijo, da »vidijo« mladi v prihodnosti predvsem grožnjo, zato je njihova »filozofija« življenja uprta predvsem v sedanost, v uživanje *hic et nunc*, torej je egocentrična. Ker ni perspektive v bodočnosti, je tudi izobraževanje zreducirano na dokaj nizko raven pridobivanja znanja kot edinega načina za zagotavljanje osebnega preživetja. Posledica te redukcije šolanja na golo dosego nujnega »papirja« za preživetje pa je zmanjšan, osiromašen odnos v relaciji dijak – profesor in dijak – dijak, šolanje je postalo nekakšna pogodba, mladi, pa tudi starejši, ne poznajo več meja, preko katerih ne smejo. Tako stanje v šolah, žal, zaznavamo vse bolj tudi pri nas, dijak postaja vse bolj samo številka, šola kot ustanova se postopoma razoseblja na prostor za pridobivanje znanja. V sosednji Sloveniji je situacija še slabša, o tem priča dejstvo, da so se dijaki ob meji z Italijo vpisovali raje k nam prav zaradi omejenih razlogov.

Ni dvoma, da preživlja današnja šola delikatno institucionalno krizo (poleg ostalih, že nam predobro znanih), zato je delo učitelja – mentorja v njej otežkočeno. Trdno sem prepričan, da je prav od nas posameznikov, ki se z njo vsakodnevno soočamo, odvisno, koliko smo (bomo) sposobni v šoli ustvariti tiste pogoje za učenje, ki bodo podlaga za nov pristop do izobražujoče osebe, saj ta išče predvsem smisel, pot, ne pa zgolj ocene, uspehe, pohvale in doktorate.

Pred 90-letnico Slovenskega gorniškega kluba Skala

Začetki organiziranega gorništv na Slovenskem

Zveza slovenskih gorniških klubov SKALA praznuje v letu 2011 devetdesetletnico ustanovitve. Na svečnico, 2. februarja 1921, v Ljubljani, je bil to izjemno svečan večer. Slovenski gorniki in Slovenci sploh so takoj, po rešitvi izpod sistematičnega ponemčevanja, navdušeno in iskreno upali, da bodo v novi državi južnih Slovanov našli skupno priložnost za enakopraven in vsestranski razvoj. Ustanavljanje vsega tistega, česar v avstro-ogrski monarhiji niso uspeli, se je kar vrstilo, uresničevali so tudi nove pobude. Da so imeli Srbi in Hrvati od te države bolj egocentrična pričakovanja, ki so državo razjedla kar dvakrat, so končno dokazala, da se Slovenci brez lastne države ne bomo mogli uresničiti v tako dinamičnem prostoru, kot je naš. Toda ostanimo sedaj pri SKALI in izrabimo svečano priložnost bližajoče se 90-letnice njene ustanovitve, da obudimo spomin na razvoj slovenskega gorništv v razmerah, ki so najprej narekovala razloge za ustanovitev Turistovskega kluba Skala, o sprejetih ciljih in programu.

Obujena SKALA tudi v Posočju

Kot je pred desetimi leti samozavestno zapisal dr. Anton Jeglič, predsednik obujene tradicije SGK Skala, so v Skali ponosni na slovensko gorniško tradicijo in hvaležni vsem, ki so prispevali k razvoju gorništv v Sloveniji in v svetu. SKALO so uradno ponovno obudili oz. ustanovili 26. aprila 1997 v Robanovem kotu, z novim imenom Slovenski gorniški klub SKALA.

Danes so gorniški klubi, združeni v tej zvezi, posejani po vsej Sloveniji: Gorniški klub dr. Henrik Tuma, Gorniški klub Karavanke, Gorniški klub Gornjesoške doline, Klub gorskih kolesarjev Volja, Gorniški klub Savinjske doline, Gorniški klub Limberk, Gorniški klub Jakob Aljaž in Turni klub Gora. Od Triglava navzdol ob Soči deluje Gorniški klub Gorenjesoške doline. Njegov prvi predsednik Jože Žagar je pripravil maketo škatle za vpisno knjigo v obliki Aljaževega stolpa in jo nesebično priporočil vsem gorniškim klubom, tudi planinskim društvom izven SKALE, saj predstavlja velik simbol, posebno na obmejnih vrhovih, kjer, na drugi strani spodaj, živi tudi slovenska etnična skupnost, ki je izpostavljena hudim asimilacijskim pritiskom. Dolej jim je uspelo zbrati sredstva za izdelavo in postavitev te škatle na številnih vrhovih nad reko Sočo, zlasti ob meji, kjer škatle s slovensko planinsko vpisno knjigo še ni bilo ali pa je ni bilo več. Ob obujanju tradicije SKALE je bilo tudi nekaj ljubosumja, toda ob svečanem dogodku za te spodrsrljaje v obujanju demokracije na Slovenskem ni dovolj prostora. Na začetku leta izdaja klub zbornik SKALA v nakladi 1000 izvo-

dov. Njegov urednik je France Sevšek. V zborniku so zbrani opisi tur in prireditve, ki jih nameravajo organizirati v prihajajočem letu. Zbornik skuša biti aktualen in je npr. za letos, ob rob razpravi o Aljaževem stolpu, ki se je razvnela v slovenski javnosti, objavil strokovni prispevek o stanju stolpa, bralcem pa je prepusstil presojo, ga dati v muzej in na vrh Triglava njegovo repliko ali pustiti, kot je. Sprotne informacije o delovanju kluba pa so na spletni strani

www.skala.turni-klub-gora.si.

Vsako leto organizirajo tudi poletni gorniški tabor Henrika Tume v Kampu Klin Lepeni. Na dnevnem redu so vzponi na gore, ogledi zanimivosti v okolici, zvečer pa predavanja in razprave o aktualnih družbenih in političnih dogodkih, kot tudi o varnosti v gorah, potovanjih v tuja gorstva, dežele... V okviru tega tabora so letos povabili v bovški kulturni dom predavat venetologe o povezavi Slovencev z Veneti. P. Ivan Tomažič, začetnik sistematičnih raziskav o Venetih, kot prednikih Slovencev na tleh Srednje Evrope, pa je pripravil o tem razstavo. Otvoritve sta se udeležila tudi Janez Janša in koprski msgr. škof Metod Pirih. V razpravi so izrazili naklonjenost pobudi Mirana Miheliča, da bi v Bovcu postavili trajno razstavo o Venetih, ustanovili denarni sklad Ivana Tomažiča z državno pomočjo za tovrstne znanstvene raziskave in poseben državni sklad za podporo raziskavi in publikaciji diplomskih ter podiplomskih del. S tem bi zagotovili, da bodo zavest o slovenski identiteti gojile in znanstveno delo nadaljevale tudi mlajše generacije. Janez Janša je poudaril pomembnost, da se Slovenci, potem ko smo formirali in mednarodno uveljavili svojo državo, sedaj poglobimo v svojo preteklo zgodovino in definiramo identiteto. Venetologi menijo, da so nam tuji zgodovinarji, ki jim je bila bližje ideologija kot resnica, vsiljevali »zgodovinsko resnico« držav, ki so imele interes tlačiti našo narodno samozavest avtohtonosti na tem ozemlju in dokončen razvoj Slovencev v nacijo.

Od treh srčnih mož dalje...

Tudi gorniška, duhovna in planšarska zlitost Slovencev z gorami dokazuje našo avtohtonost. Odgovor, kdaj se je začelo slovensko gorništvo, se sam po sebi ponuja,

Ob stolpiču za vpisno knjigo – maketi Aljaževga stolpa na vrhu Svinjaka: člani Gorniškega kluba Zgornjesoške doline in člani drugih klubov, od leve: Miran Mihelič, Dorica Šavli, Brigita Klavora, Jože Žagar (prvi predsednik GKZSD), dr. Anton Jeglič (prvi predsednik SGKS), Darko Čobec, Alojz Gašperčič (tajnik), Rihard Mlekuž (član GRS Bovec) (Foto Mitja Šavli, sedanjí predsednik GKZSD)

Jože Sevšek, sedanji predsednik SGKS

ob pogledu na tradicijo SKALE, na samem začetku slovenskega organiziranega gorništv. Posebno mesto gre načrtovanemu vzponu treh »srčnih mož« iz Bohinja na Triglav, krono širnega Triglavskega kraljestva, kot bi rekel Kugy. To je bilo davnega avgusta 1778. leta. Prvič premagati duhovne predsodke o tako visoki gori in njeni mitološki moči ter nepremagljivosti, kot je bil sam pristop čez divje grebene v neprimerni opremi, bi rekli danes. Prav ta vzpon duha slovenskega človeka na svojem je bil dosežek, pravzaprav samozavest slovenskega podeželskega človeka – resničnega domačina, da se lahko uvršča med prve v Evropi. Še danes smo lahko ponosni, da je temu sledila močna želja po zgodnji organiziranosti samostojnega slovenskega gorništv na svojih go-

rah. Do prvega slovenskega gorniškega društva pa je bilo treba zoreti in se boriti z nemškutarsko oblastjo še trem generacijam, ob spoznanju, da so slovenske gore in gorništv del naše kulture, da gre za uveljavitev slovenstva povsod tam, kjer je to mogoče. Gorniška prijateljstva so se pokazala nekaj posebnega. Tukaj v gorah je tekla slovenska beseda, ljudska pesem, sčasoma tudi kulturne prireditve, skupaj z vaščani, ob vrnitvi v dolino. Tako so nastali tudi formalno »Triglavski prijatelji«. Šlo je za veliko več kot za prijateljstvo: za zavestno misel in sporočilo, da so slovenske gore last slovenskih ljudi, da stopamo na nujno pot nacije tudi na tem področju! Pravzaprav so gorniki gore že osvobajali in pri tem prehiteli vse druge. Društvo je bilo ustanovljeno leta 1872, komaj petnajst let za prvim angleškim društvom. Ti so imeli namreč prvi svojo gorniško organizacijo v Evropi. Prvi predsednik društva Triglavski prijatelji je bil Ivan Žan. Kot večina narodnih buditeljev je bil tudi on kaplan, in sicer iz Srednje vasi v Bohinju. Društvo je čutilo potrebo, da pove, da ima svojo koč Triglavski dom in svojo pot na Triglav. Imeli so napisana tudi svoja pravila itd. Toda vse to je z grenkobo in nemško nacionalno ljubosumnostjo spremljala cesarska birokracija in ko so podali vlogo za registracijo, jo je še dolgo spretno preprečevala.

Kot zapisano, so potem Turistovsko društvo SKALA (TDS) ustanovili leta 1921, kar pomeni leto organiziranega gorništv v Sloveniji. Ustanovljeno je bilo še Slovensko planinsko društvo (SPD). Bilo je še več poskusov organiziranja gornikov in vsi so imeli skupen domoljubni naboj z željo, da osvobodijo slovenske gore okupacije z nemškimi napisi, gradnjo nemških koč. Nemci so izvajali sistematično kolonizacijo tudi slovenskih gora. Kot so gorniki zapisali, naj se »varuje slovenski karakter naših planin in hribov, kar bo tudi vzbudilo ljubezen v slovenskih srcih do

domačih gora«. (Danes, v sistematično globalizirajoči se »tranzicijski« državi pa je v slovenskih šolah odsotnost domovinske vzgoje že naredila nepopravljivo škodo mlajši generaciji! Tisti, ki so nasprotovali osamosvojitvi in demokratizaciji Slovenije, so ponovno zasedli pozicije moči, saj ni bilo v Sloveniji nikakršne lustracije). K nastanku in

Jože Žagar ob vzdavi stolpiča vrh Skale v pogorju Mangarta, na dan praznovanja 85-letnice SGKS (Foto Miran Mihelič)

naglemu napredku Skale so pomembno prispevali tudi Drenovci, »trdni in prožni kot dren«. SPD se je uspešno borilo za svoj obstanek in z gradnjo planinskih koč »osvajalo« slovenski gorski svet. Mladi so želeli usmeriti svojo energijo v nove oblike delovanja: obiskovati gore ne le poleti, temveč tudi pozimi. Leta 1907 sta znana smučarja Brinšek in Badjura začela s pohodi (danes bi rekli s turnimi smuki) v zasneženi gorski svet. Najprej s krpji in šele potem, leta 1910, so začeli s smučmi osvajati lepo smučljiva gorska pobočja in tudi vrhove.

To leto je zelo pomembno, ker so Drenovci preplezali Zeleniške špice. Samo leto pozneje pa so Pavel Kunaver, Michler in Kovač, prvi, brez vodnika, preplezali slovensko smer v severni steni Triglava. Brinšek pa je Drenovcem priboril še »prvenstvo« v uspešnem fotografskem dokumentiranju gorniških vzponov.

Smučanje in alpinizem na nivoju nacionalnega športa in oblika gorniške markacije

Žal, je v Posočju vse to prekinila krvava prva svetovna vojna, ki je v prisilne »gornike« spremenila na tisoče vojakov. Njihove morije pa niso povzročili le bajoneti in granate, topovske bombe, ampak v veliki meri strele in snežni plazovi ter nizke temperature na skoraj celi razdalji soške fronte. Ta je prekinila skoraj vse dejavnosti v gorah, številne vasi in gorniške kočje so bile požgane in razdejane. Padlo je veliko mladih gornikov in tistih, ki bi to kmalu postali. Zgodila pa se je še večja katastrofa, saj so po vojni slovensko Primorsko dodelili Italiji, ki se je tukaj takoj obnašala kot okupator. »Stari« gorniki so se v Jugoslaviji znova in z vso vne- mo lotili obnove ter graditve planinskih koč, na Primorskem pa so mnogi postali člani organizacije TIGR in gore so jim bile kritje za prehode v Jugoslavijo, od koder so nosili orožje in razno literaturo. V primeru napada Italije na Jugoslavijo bi na Primorskem organizirali upor. V tem času pa se je začelo vse več mladih ozirati k

plezanju v stenah. Drenovec Brinšek je padel v vojni in tako se je med Drenovci prekinil odločilni povezovalni člen te skupine. Že leta 1919 je Drago Zorko zbral mlajše, ki so želeli gojiti alpinizem in smučanje. Svoj krog so začeli širiti s predavanji o vzponih. Poudarjali so gorniško etiko, gorniške vrednote in moralna načela. Turistovski klub Skala je bil ustanovljen na ustanovitvenem občnem zboru na svečnico, 2. februarja 1921, in sicer z uradno odobritvijo 4. januarja 1921. Predsednik 23 – članskega kluba je postal Drago Zorko. Naslednji predsednik je postal znani Stanko Tominec. V kratkem času je število naraslo že na 109 članov, k čemur je veliko prispeval tudi naslednji predsednik Janko Ravnik. Skalaši so razlikovali obe društvi po tem, da so imeli Slovensko planinsko društvo kot gospodarsko, Skalo pa kot vzgojno organizacijo in tako so imeli vsi vrata dejavnosti na stežaj odprta. Skalaši so skrbeli tudi za markiranje (tečaji za markaciste), plezalno šolo. Plezalne vzpone so opravljali najprej poleti, kmalu pa tudi pozimi. O tem so izdali kar nekaj knjig, imeli so številne albume fotografij, učili so se turnega in tekmovalnega smučanja. Skala je imela celo svoj smučarski odsek. Tako so prihajali tudi uspehi in 20. februarja 1921 so se skalaši uspešno udeležili tekme državnega in slovenskega prvenstva v Bohinju.

Kot pomemben smučarski klub v državi je SKALA bistveno pripomogla, da je smučanje postalo narodni šport Slovencev.

Skalaši so markirali poti v gorah. Prvotne trakaste markacije rdeče barve niso po dogovoru z Alojzijem Knafeljcem spremenili tako, da bi imela markacija poslej približno obliko in barvo skalaškega znaka – belo piko v rdečem krogu.

Skalo sta v obdobju med obema vojnama pomembno zaznamovali dve osebnosti: dr. Klement Jug ter dr. Henrik Tuma. Dr. Jug se je vključil v Skalo leta 1922. V domoljubnem elementu in močni volji je videl smisel alpinistične samovzgoje. S svojo ideologijo in zgledom je Jug vplival še na prihodnje generacije slovenskih gornikov. Njegova močna osebnost je bila za Skalo zelo pomembna tudi v obdobju napadov javnosti na Skalo, ki so se pojavili zaradi prvih smrtnih žrtev v stenah. Juga sta pokopali lastna neizprosnost in popolna vera v moč volje. Padel je leta 1924 v triglavski steni. Kljub Jugovi smrti se je alpinizem v Skali razvijal tudi v podružnicah Skale na Jesenicah, v Kamniku in v laško-celjski podružnici. V tem obdobju se uveljavljajo znani plezalci in plezalne naveze, ki so opravili veliko pionirsko delo v naših gorah. TK Skala je imel tudi svoje reševalno moštvo. Po takratnih ocenah je bilo to boljše usposobljeno kot reševalno moštvo pri SPD.

Odličen alpinist in narodnjak dr. Henrik Tuma je bil sprejet v Skalo brez preizkusne dobe leta 1926. Leta 1930 je izšel Tumov Pomen in razvoj alpinizma, leta 1932 pa Kajzeljev Naš alpinizem. Dr. Jeglič poudarja, da je Skala zaorala ledino tudi na tem področju in skalaši iz idejnega kroga dr. Henrika Tume so stalno očitali SPD, da postaja zgolj hotelsko in gostilničarsko društvo, da nima razumevanja za kulturno in znanstveno poslanstvo, plezanje v skali in snegu, za odprave v tuja gorstva in vzgojo gornikov. Skala je v obdobju med obema vojnama gradila ideološko osnovo

slovenskega gorništvu in je zavestno ter vztrajno vplivala na razvoj SPD. Nasprotja med Skalo in SPD, med »starimi« in »mladimi«, so trajala od ustanovitve Skale do prihoda dr. Pretnerja na čelo SPD leta 1931. SPD je sprejelo nekatere ideje skalašev in tako so se odnosi uredili. Nasprotja med Skalo in SPD so se na koncu uravnala v prid slovenskega gorništvu. Obe strani sta opravili veliko delo. Skala se je leta 1940, pred začetkom druge svetovne vojne, preimenovala iz turistovskega v Alpinistični klub Skala, AK Skala. Vojna pa je odločitev ustavila že pri sklepu.

Osvajanje tujih gorstev pod vodstvom Aleša Kunaverja

Gostinsko-idejna dilema – graditev in vzdrževanje koč ali gorniška vzgoja in odprave v tuja gorstva – se je po drugi svetovni vojni ponovila. Vlogo dr. Tume je prevzel Aleš Kunaver s tovariši in rezultat je »nesluten« razvoj slovenskega alpinizma in smučanja, ki je Slovence pripeljal v sam svetovni vrh. Kot to dogajanje opisuje alpinist Anton Jelič, ki je kasneje dal pobudo in sodeloval tudi pri ponovni postavitvi križa, »žal, ni šlo brez vtikanja ideologije in prevladala je splošna politika »enotnih« gibanj. V teh okoliščinah Skala ni mogla zaživeti, še zlasti, ker se je izkazala kot razvojna elita v slovenskem gorništvu. Vsaka elita pa v diktatorskih sistemih enoumja predstavlja nekontroliran elitizem, ki je za sistem nevaren, zato ga je potrebno preprečiti in preganjati vse, kar je z njim povezano. Tako je bil leta 1953 podrt 6 m visok skalaški križ na Škrlatici in vržen v severozahodno ostenje Škrlatice. Vedno so se našli ljudje, ki so z ideji revolucije dopadljivimi dejanji izpričevali privrženost revoluciji in se tako nadejali boljšega položaja na družbeni lestvici, posebno pred bolj sposobnimi konkurenti. Takrat so dobili ljudje že dovolj strahu v kosti, znali so tudi »pravilno« razmišljati in govoriti ob kateremkoli dogodku, novici ali dejanju. Za Marjana Prevca, samohodca, ki je že jeseni 1953 križ našel v steni Škrlatice, pa to ni veljalo. Vrženi križ se je zataknil v žlamborju, 70 m pod vrhom (2734 m). Marjan je prišel na sestanek AO Ljubljana matica in predlagal, da križ dvignemo iz stene in ga znova postavimo. Moji tovariši so se delali, da ga ne slišijo in so drug za drugim odšli skozi vrata. Časi so bili pač še prenevarni. Takrat sem Marjanu obljubil, da bomo križ postavili nazaj na vrh Škrlatice. Marjanova prezgodnja smrt je načrt preprečila. Tako je kak meter visok štrcelj, ostanek križa, s posvetilom »Žrtvam gora, TK Skala« na vrhu Škrlatice, še 43 let pričal o neciviliziranem narodu pod Triglavom. Res prava nacionalna sramota.

Ponovna obuditev in vzpon Skale

Julija leta 1995 so se trije plezalci Anton Jeglič, Janez Janša in Bojan Pograjc, ko so se po uspelem prvenstvenem vzponu v trentarskih gorah vračali v dolino, odločili, da znova oživijo TK Skala in da za 75. obletnico njene ustanovitve leta 1996, po petih letih slovenske osamosvojitve, spet postavijo skalaški križ. To je razvidno iz zapisa Antona Jegliča. Ta je bil podrt komaj 8 let po revoluciji oz. z njenim uresničevanjem. Gorniški klub SKALA so lahko ponovno ustanovili šele po

formalnem padcu diktature. Odločitev o ponovni ustanovitvi gorniškega kluba je dozorela v dejanje leta 1995, ko so ga poimenovali po dr. Henriku Tumi z namenom, da gorniške klube povežejo v Zvezo slovenskih gornjskih klubov Skala. Jeglič: »Ustanovni občni zbor SGK dr. Henrik Tuma je bil 28. septembra 1995. Klub je upravna enota občine v Ljubljani registrirala 15. marca 1996 in s tem potrdila statut in pravila kluba. Že 15. novembra 1997 pa je bila v Ljubljani akademija ob ustanovitvi in registraciji Zveze slovenskih gornjskih klubov z imenom Slovenski gornjski klub Skala (SGK Skala). Skalaši so ob ustanovitvi svoj klub imenovali turistovski, ker so v gorah delali ture. Mi smo klub poimenovali gornjski, saj takšno ime pomeni dosti več kot turistovski. Danes je v Zvezi slovenskih gornjskih klubov pet gornjskih klubov in turni klub Gora, ki goji in nadaljuje predvsem turno smučarsko tradicijo Skale. Gornjski klubi izberejo ime po pomembnih gornjkih, ki niso dobili primerne priznanja med Slovenci, ali pa po področju ožjega delovanja in sedeža kluba. V SGK Skala so GK dr. Henrik Tuma v Ljubljani, ki je bil ustanovljen prvi, GK Savinjske doline v Celju, GK Gornjesoške doline na Žagi, GK Karavanke v Radovljici, GK Limberk v Grosupljem, GK Jakoba Aljaža v Medvodah in TK Gora v Ljubljani, tako da je v Skali danes sedem gornjskih klubov. Domala vsak klub ima kako svojo značilno dejavnost in nekateri tudi že svoje trajne dosežke, ki so Skali in slovenskemu gorništvu v ponos.«

Zakaj ime ravno po Tumi?

Prvi gornjski klub je dobil ime po dr. Henriku Tumi, ker je bil to velik narodnjak, gornik, jamar, znanstvenik, gospodarski strateg v Trstu in na Primorskem sploh in politik. Eden glavnih »krivcev« je bil za postavitev narodnega doma v Trstu in pripomogel h povezanosti primorskih gospodarstvenikov, da so se tradicionalni tržaški iredentisti začeli bati njih rasti in konkurence, ki pa je Trstu samo koristila. Veliko svoje energije in znanja je vložil v rast in v uveljavitev slovenskega jezika, tudi v Posočju. Tuma je imel podobne ideale kot bolj znani triglavski župnik Jakob Aljaž. Kot duhovnik je Jakob Aljaž svoj »program« za Slovence gradil na vrednotah, obenem pa se je zavedal tudi pomena gospodarskega napredka in moči za uveljavitev slovenstva. Prav tako se je zavedal pomena kulture, ljubezni do slovenskih gora in domovinske zavesti. Svoje prepričanje pa je znal vedno tudi uresničiti. Tako je v boju za prevlado med nemštvom in slovenstvom v naših gorah nasprotnika s pravočasnimi in pretehtanimi dejanji vedno znal prehiteti. Ker se je zavedal simbolnega pomena najvišje slovenske gore, Triglava, za prihodnje rodove Slovencev, je vrh Triglava kupil in na njem postavil stolp značilne oblike – Aljažev stolp. Tako je postal Aljaž, po krivični italijanski zasedbi Primorske, zgled številnim Slovincem, še posebno slovenskim duhovnikom na desnem bregu Soče pod Italijo, kjer je bilo prepovedano javno govoriti in pisati slovensko. Prav zasluga teh duhovnikov je, da se je slovenski jezik ohranil, kljub fašistični prepovedi, požiganju slovenskih kulturnih ustanov, zaplembi stavb teh ustanov. Mnoge od njih so potem

preganjali tudi slovenski komunisti in ne le italijanski fašisti. Seveda se je preganjanje v Benečiji nadaljevalo tudi po vojni.

Eden od Aljaževih sodobnikov, ki so se po Aljažu zgledovali, je bil duhovnik Josip Abram – Trentar. V Bovcu in Trenti je vzljubil slovenske gore in uresničeval Aljaževe in Krekove socialne ideje, podobno kot dr. Tuma. Ob podpori Aljaža je veliko pripomogel k razvoju slovenskega gornštva v trentarskih gorah, prijateljeval je z dr. J. Kugyjem in trentarskimi gorskimi vodniki. Zamolčanemu Abramcu-Trentarju – so domačini in Gorniški klub Gornjesoške doline postavili ploščo na fasadi cerkvice v Trenti in klub je obnovil staro pastirsko stezo, prečenje od planine Za javor po jugozahodnih pobočjih Pihavca do mulatjere (tovorne poti za mule) pod Pogačnikovim domom. Dvajset minut od mulatjere stoji skalaška vpisna skrinjica v obliki Aljaževega stolpa. Na plošči, obešeni v mogočnem, že iz doline vidnem portalu, pa so Abramovi verzi, ki jih je ob deseti obletnici postavitve leta 1905 namenil Aljaževemu stolpu. S tem se je Skala oddolžila tudi Abramcu. Po Jakobu Aljažu se imenuje gorniški klub iz Medvod, Aljaževe »rojstne« občine. Ta klub je načrtoval in izpeljal »Aljaževo pot od doma do doma«, od Zavrha, kjer stoji Aljaževa rojstna hiša, do Triglava in Aljaževega drugega doma, župnišča na Dovjem, kjer je postal triglavski župnik. Triglavski župnik ima danes naslednika v Francetu Urbaniji, ki si je največ prizadeval za postavitev porušene Aljaževe kapelice na Kredarici in za postavitev kopije skalaškega križa na Škrlatici, pri čemer ne smemo pozabiti glavne povezovalne in terenske vloge Antona Jegliča, ki je organiziral in dolgo let vodil tudi Tabor Henrika Tume v Lepeni. V imenu Skale oziroma GK dr. Tuma je za potrebne formalnosti, za izdajo soglasja za obnovo križa na Škrlatici, skrbel neutrudni, goram in demokratičnim spremembam zvesti Stanko Kofler z Dovjega. Upravni enoti na Jesenicah je leta 1995 predložil soglasje lastnikov, to je pašne skupnosti iz Mojstrane, ter druge zahtevane dokumente. »Ker odgovora, kljub urgencam, niso dobili«, dogajanje opisuje Jeglič, »smo skalaši križ po delih prenesli iz doline Vrat in ga na vrhu Škrlatice postavili 6. julija 1996, ob 75-letnici ustanovitve Skale.«

Odločba o ponovni rušitvi križa

»GK dr. Henrik Tuma je jeseni 1996 dobil odločbo za vnovično rušenje križa, in to potem, ko sem bil sam, kot predsednik kluba, zaslišan na upravni enoti na Jesenicah«, pripoveduje Jeglič. »Skala je ob pomoči mnogih Slovencev zbrala nad 50.000 podpisov v podporo zahtevi, da se odločba o rušenju križa umakne. Odločba je bila preklicana v decembru istega leta, hkrati pa je bilo izdano soglasje za obnovo križa, s pojasnilom ministra, da je bila edina težava ta, da za soglasje ni zaprosil lastnik parcele, to je občina Kranjska Gora. Na upravni enoti so nam sicer vedno zatrjevali, da je naša vloga pravilna in popolna, da pa soglasja ne bo, ker so strokovna mnenja negativna. Skala ima kopijo teh 'strokovnih' mnenj. Stroka je morala biti takrat zelo daleč in bi morala še danes zardevati. Skalaši in drugi slovenski gorniki se vsako leto 1. avgusta srečamo na Škrlatici. Vodniška tura na Škrlatico s Križevim spustom

ter obeležje v Malem Tamarju, od koder se vidi tudi obnovljeni križ na Škrlatici, bi bila izjemna priložnost za ponovno oživitev vodniškega turizma v Kranjski Gori in Sloveniji nasploh. Na Škrlatico organizira SKALA vsako leto 1. avgusta tradicionalni skalaški izlet. Tudi letos so pri križu na vrhu pripravili kratko svečanost ob obletnici blagoslovitve novega križa, ki jo tradicionalno vodi triglavski župnik France Urbanija. Zberejo se pred Aljaževim domom v Vratih, od tam pa se vzpenjo do bivaka IV, potem pa nadaljujejo po lepo zavarovani plezalni poti do vrha Škrlatice. Po vrnitvi je popoldne še maša v kapelici sv. Cirila in Metoda v Vratih.«

Pri Skali je še veliko dejavnosti. Že leta poteka izobraževanje gorniških vodnikov po standardih DIA, kar vodi Bojan Pograjc, gorski vodnik z licenco mednarodnega združenja gorskih vodnikov. Prav ob 85-letnici SKALE so podelili prvi skupini gorniških vodnikov spričevala o opravljenem izobraževanju. V okviru spominjanja na pomembne gornike je nad Trento peti Aljažev stolpič postavil GK Gornjesoške doline in označil Abramovo pot. »Ko na gorskem vrhu zagledaš vpisni Aljažev stolp, začutiš, da je to več kot pločevinasta skrinjica. Začutiš, da ima dušo, da ima svojo bogato zgodovino in da govori: Tu žive Slovenci, to je slovenska zemlja«, je navdušeno povedal Anton Jeglič, ob 85-letnici SKALE. Ko so na sestanku upravnega odbora Skale sprejeli odločitev, da bodo imele vpisne skrinjice v prihodnje standardizirano obliko, mere in napise, so sprejeli še eno pomembno spremembo. Skala je na začetku uvedla označevanja poti s Knafeljčevimi markacijami, ki jih vsi poznamo. Glede na razvoj in pomen okoljske zavesti v najbolj ohranjenem in prvobitnem svetu, bodo poslej pota in brezpotja označevali s kamnitimi »možici«, ki so jih znali slovenski gorniki in tudi domačini uporabljati v različne namene že v daljni preteklosti, zato se tudi ta odločitev ujema s ciljem, da vzgajajo gornice in gornike za varno pot v gore, za obvladovanje brezpotij.

O zamolčanem prvem slovenskem himalajcu Dinku Bertonclju

GK Savinjske doline je skupaj z domačini veliko prispeval k obnovi kapele in stare koče na Molički, ki sta bili porušeni in imata zgodovinski pomen, saj sta nastali takoj za kapelo in kočo na Kredarici. Vsako leto se gorniki SKALE 15. avgusta srečajo na Molički. SGK Skala ima dobre stike s slovenskimi gomiki v Bariločah v Argentini. Dinko Bertoncelj, prvi, a zamolčani slovenski himalajec, je dobil diplomu častnega člana Skale. »V Argentini imajo dober pregovor: v deželi slepcev je enooki kralj,« smehlja se povzame Dinko Bertoncelj s svojo razgibano življenjsko potjo izseljenca v Argentini. Še ne polnoleten je po drugi svetovni vojni pripotoval v deželo pod Južnim križem in se ustalil v mestecu Bariloče na severu Patagonije. Vrhunski plezalski dosežki so mu kmalu zagotovili argentinsko državljanstvo; zanj se je zavzel sam predsednik Juan Peron. Bil je tudi izvrsten smučar in pozneje ugleden smučarski učitelj, ki mu je država zaupala izbor znanja za izobraževanje smučarskih učiteljev in trenerjev. »Preprosto sem se prekalil v nečem, v čemer se drugi še niso!« pojasni uvodni pregovor. Plezal je še pri sedemdesetih oziroma do-

kler se ni pred slabim desetletjem hudo ponesrečil v hribih. Okreval je, a za hojo potrebuje oporo. Kar pa ne pomeni, je zapisal že v elektronski pošti, po kateri smo se domenili za pogovor v Bariločah, da ga hribi ne zanimajo več!

»Dinko? Seveda ga poznam! On je tukaj pionir plezanja!« v brezhibni angleščini pojasni lokalni vodnik, s katerim se zapletemo v pogovor pri zavetišču Frey ob laguni Tonček v pogorju Catedral nad Bariločami, do koder so pot uredili slovenski priseljenci, tudi Dinko. »Veste,« se vljudno obrne nazaj k strankama, priletlima Američanoma, »pred slabimi desetimi leti se je hudo ponesrečil. Pa sploh ne med plezanjem! S prijatelji je odšel v hribe. Vsi smo ga hiteli reševat.«

Zgodovina se ponavlja, zato so skalaši prepričani, da bodo s Planinsko zvezo Slovenije vzdrževali ploden dialog in spletli dobre odnose v prizadevanjih za razvoj slovenskega gornišstva. Za praznovanje 90-letnice ustanovitve SGK Skala pripravljajo obsežen bilten zbranega gradiva, ki bo omogočil oceniti njen prispevek k razvoju slovenskega gornišstva v času, ko slovenski alpinizem sega v sam svetovni vrh.

Še zgodovinski pisni utrinki iz prve roke

Dr. Vladimir Kajzelj v članku Ustanovitev Turistovskega kluba Skala: »Bilo je v času po prvi svetovni vojni. Avstrija je razpadla, slovenski narod se je znašel v položaju, da je moral odločati sam o sebi. Bilo je mnogo navdušenja, mnogo dobre volje, a tudi dosti dezorientacije. Situacija v našem planinstvu je bila tedaj naslednja; stari planinci so sedeli na svojih lovorikah, s pridom so lahko ugotovili, da so dali našim goram z nadelovanjem in markiranjem poti ter zidanjem planinskih koč nekak slovenski pečat, kajti vloga naših tedanjih planincev je bila pač predvsem narodnoobrambna. Po končani vojni pa je ta vloga avtomatično odpadla. Mladi rod, doraščajoč v svobodnem okolju, ni več dobro razumel teh narodnostnih zaslug starejših planincev, hotelo se mu je poleta, razmaha. Videl je, kaj vse počenjajo in delajo drugi alpski narodi in se zgrozil nad našo alpinistično letargijo in zaostalostjo. V mladih srcih pa je vse brstelo in kipelo od nepopisnega, neizživetega hrepenja po uveljavljanju, močnih doživetjih in lepoti. Mlademu planincu se je hotelo preizkusiti svoje moči, poizkusiti, kaj zdrži, kaj tiči v njem, ali ni morda ravno on nekaj več kot vsi drugi. »Al' smo al' nismo!« Naš doraščajoči človek se je zavedal, da ne predstavlja nič manj kot mladina drugih alpskih narodov, le organiziran ni tako načrtno in smotrno kot oni. Žal pa je odbor tedanjega SPD (Slovenskega planinskega društva) z izjemo redkih poedincev imel le malo razumevanja za moderna stremljenja novega rodu.«

Dr. Vladimir Škerlak v delu Zgodovina alpinističnega kluba Skala: »Ponavadi se šteje, da obstoji klub Skala od leta 1921. To pa ni popolnoma točno, ker je klub obstajal kot organizirana enota že prej. Pripravljalni odbor je bil sestavljen 26. maja 1919. Tvorili so ga: Stane Predalič, trgovski pomočnik, Ivan Rožman, gradbeni tehnik, France Rus, učiteljščnik, in Drago Zorko, dijak trgovske akademije. Pristopilo je 16 članov.

Temeljne nazore so ustanoviteljem dali inozemski alpinisti dr. Guido Eugen Lammer, Emil Zsigmondy (izg. Žigmondi), Ludwig Purtscheller. Njihove spise in revijo Alpenzeitung so prebirali mladi »skalarji« in se o njih pogovarjali na številnih sestankih. V letu 1919 je bilo več predavanj »turistične« vsebine, priredili pa so tudi šest organiziranih »tur«. Alpinistični spisi pa niso vplivali na prve skalaše toliko, da bi pri njih popolnoma obveljalo temeljno načelo alpinistike, približati človeka nedotaknjeni naravi, temveč so člani kluba popustili vplivu takratne slovenske planinske miselnosti: »olajšati ljudem dostop v gore«. Zato so se z vso vnemo vrgli na označevanje gorskih poti. To markacijsko delo je značilno za prvo dobo Skale. Pozimi 1919/20 se je lotila Skala svoje naslednje velike naloge: člani so začeli hoditi v naravo na smučeh. Končno so se razmere toliko uredile, da sta 29. novembra 1920 Pavle Lavrenčič in Drago Zorko lahko podpisala dopis št. 5 – prošnjo, naj policija potrdi pravila Turistovskega kluba Skala. V času med vložitvijo prošnje in njeno rešitvijo je pripravljali odbor sprejel nekaj novih članov, med njimi Toneta Poljšaka in študenta Jožeta Tomca. Ta se je sicer z Ljubljčanmi v odboru večkrat sporekel že zato, ker je bil Šiškar, toda zaznamoval je tudi toliko poti kot malokdo drug.

Med ženskami, ki so bile članice Skale, je bila prva Anica Predalič. 4. januarja 1921 je policija dovolila ustanovitev kluba. V potrjenih pravilih je bil namen Skale označen tako: »gojiti turistiko in smuški šport, pospeševati in širiti oboje v strokovnem športnem smislu«. Ustanovni občni zbor je bil sklican za svečnico, 2. februarja 1921, ob devetih in pol v »Prešernovi sobi« restavracije »Novi svet«. Zbor se je začel ob deseti uri. Klub je imel tedaj 23 članov, od teh jih je bilo prijavljenih v odboru 21. Načelno je bilo sklenjeno: »Slovenskemu planinskemu društvu bomo stali vsekakor ob strani. Nismo konkurenca«. Klub je že imel vrv, inventar je bil vreden 2800 kron. Obveznih prispevkov dotlej še ni bilo.

Za predsednika je bil predlagan Metod Badjura kot najbolj izkušen alpinist. Med vojno je namreč služil v gorskem polku, poznal je temeljna pravila alpinistike in znal se je smučati. Toda Badjura ni hotel sprejeti predsedniške funkcije, zato je bil prvi odbor Skale sestavljen takole: predsednik: Drago Zorko, uradnik, rojen 15.4.1902; podpredsednik: Metod Badjura, dijak tehnične srednje šole, rojen 22.2.1896; tajnik Pavle Lavrenčič, študent tehnike, rojen 23.8.1903; blagajnik Stane Predalič, trgovski pomočnik, rojen 23.8.1902; gospodar France Rus, dijak učiteljsišča, rojen 8.8.1902; odbornik Ivan Rožman, dijak tehnične srednje šole, rojen 30.12.1901; revizor Stane Deu, dijak srednje tehnične šole, rojen 7.5.1897; Gojmir Pehani, dijak realke, rojen 5.1.1903. Kot se iz teh podatkov vidi, so jedro kluba tvorili fantje, stari okrog 19 let.

Deloma, po že strožjem postopku, so bili v tem času dokončno sprejeti za člane: Vladimir Kajzelj (5.2.1921), Stanko Tominec, Ante Gnidovec, Ante Beg, Danica Blatnik in Tone Škrajnar (19.3.1921), Karlo Tauzher (14.4.1921), Herbert Brandt (28.4.1921), Franc Rus, Stanko Hudnik in Oskar Deklin (12.5.1921), Savo Pirc in Franjo Jeras (2. 6. 1921). Dne 7. junija 1921 je imel klub že 46 članov. Skali so se

pridružili tudi člani neorganizirane izletniške skupine, imenovane »Gad«. To skupino so sestavljali: Ante Gnidovec, Metod Badjura, Stane Deu, Saša Kovač, Krista Kovač, Danica Blatnik, Kristina Blatnik in brata Mušič.

21. marca je bil sprejet osnutek Henrika Pardubskega za znak kluba. Ta znak je bil zelen monogram, ki so ga sestavljale črke »TKS« na belem polju. Govorilo se je, da je znani znak za označevanje gorskih poti rdeč kolobar z belim krogom v sredini, izum skalašev. To je bajka. Ta znak je bil znan v Avstriji že pred ustanovitvijo Skale in od tam so ga prevzeli skalaši ter ga udomačili v slovenskih gorah.

Prve smuči so dobili skalaši iz bivših avstrijskih vojaških skladišč, prvi pouk od bivših avstrijskih vojakov-alpinec (npr. Metod Badjura). Smučarska tehnika je bila norveška, katere najznačilnejši znak je bil telemark. Uporabljali so že dve palici, le tu in tam se je kak skalaš podal na smuški pohod z eno samo dolgo gorsko palico. Že v prvem poslovnem letu so skalaši organizirali dva skupna smučarska izleta: na Kriško planino in na Veliko planino. Na Veliki planini so bile tudi vaje v skokih. Člani Skale so se dobra dva tedna po ustanovitvi udeležili prve jugoslovanske smučarske tekme. Bila je v Bohinju 20. februarja 1921 za prvenstvo države in Slovenije. Udeležilo se je 35 tekmovalcev, skalaš Stanko Trnkoczy je zasedel tretje mesto. S tem je postala Skala druga smučarska organizacija v Sloveniji.

Jesen je klub izrabil za obsežne priprave. Poskušal je nabaviti smuči – to takrat še ni bilo lahko – z oglasi, od športnih trgovin in od Športne zveze, 10. januarja 1922 jih je dobil 15 parov. Preskrbela jih je Športna zveza. Nato je bil organiziran smučarski odsek. Takoj v začetku je imel 42 članov, od vseh 400 skalašev. To je zelo veliko, če upoštevamo, da so bili to najagilnejši člani kluba, ker so s tem, seveda, bila oslabljena druga delovna področja. Prvi načelnik smučarskega odseka je bil Bano Trnkoczy.

12. februarja 1922 je bila tekma za prvenstvo Slovenije v Bohinju. Te se je udeležilo petnajst skalašev, član kluba je zasedel tretje mesto. 26. februarja 1922 je bila druga tekma v Planici za prvenstvo države. Med 60 tekmovalci je bilo 19 skalašev, v skupini tekmovalcev, mlajših od 25 let, je dosegel prvo mesto skalaš Albin Čop. Pri teh tekmah je pokazal veliko naklonjenost Skali Rudolf Badjura. Toda ni ostal samo pri tem. Badjura je postal član Skale, 9. marca 1922 celo načelnik smučarskega odseka in sestavil je delovni program za ta odsek. Kljub razvoju smučanja pa se je še dolgo obdržalo sankanje. Celotna tekma je še bila v Bohinju 5. februarja 1922. Skalaš Kveder je bil tretji.

Kulturno delo v Skali se je začelo z zbiranjem kamenin in rastlin. Sodelavci pri mineraloški in botanični zbirki so se strnili v naravoslovni odsek. Člani odseka so bili: Angelo Batellino, Oskar Deklin in Ivan Rožman. Skoraj hkrati s prvimi pripravami za ustanovitev kluba je nastala knjižnica. Leta 1921 so zanjo kupovali skalaši vse vrste alpinističnih knjig iz antikvariatov, naročali so jih pa tudi iz Münchna.

Tudi fotografsko delo ima svoje korenine v prvih dneh Skale. Klub je že v začetku leta 1921 prodajal slike svojih amaterjev. 3. februarja 1922 je bil na Zorkov predlog

ustanovljen fotografski odsek. 9. marca 1922 je postal načelnik tega odseka prof. Janko Ravnik. Organiziral je pravo delavnico. 21. marca so člani nabavili sklede, najeli so sobo. Začeli so prirejati fotografske izlete, poučevali so člane v umetniškem slikanju. Cilj odseka je bila lastna razstava gorskih slik.«

Dr. Vladimir Škerlak o izrazih skalaš in gornik

Dr. Vladimir Škerlak piše v Planinskem vestniku (letnik 1961, str. 551): Izraz gornik uporabljajo že številni pisatelji. Toda uveljaviti se ta izraz ne bo mogel vse dotlej, dokler se bo organizacija imenovala planinska zveza. To ime se vzdržuje zaradi podobnosti srbohrvatskega izraza. To pa seveda prav tako ni umestno, kakor ni pravilno zaradi »jugoslovanske jezikovne enotnosti« uporabljati besede »višek« namesto »presežek«, »manjek« namesto »pomanjkljaj«, 'juriš« namesto »naskok« in »usluga« namesto »storitev« itd. Bratstvo med narodi ne pomeni dolžnosti, da narod opusti uporabo lastnih izrazov na ljubo podobnim izrazom iz jezika, ki ga govori drug narod. Izraz »planinstvo« je v slovenskem jeziku odveč in škodljiv. Odveč zato, ker se to, kar ni gorništvo, da zajeti z besedo »izletništvo« (npr. pohodi na griče), škodljiv zato, ker se s tem posredno še vedno vzdržuje v življenju nepravilni izraz »planine« za gore.

Na strani 383 pa beremo: O izrazu skalaš moramo takoj povedati, da to ni niti najstarejša označba za člane, niti ni prav slovenska. Prvotno so člani Skale imenovali sami sebe »skalarje«. Ta izraz bi bil pravilen, če bi se s tem mislilo na ljudi, ki se pečajo s skalami. Podobno kot »jamar«, to je oseba, ki se peča z jamami. Toda ni šlo za to, temveč je šlo za označevanje ljudi, ki so člani kluba Skale, ne glede na to, ali se uveljavljajo v skalah ali ne. Za te ljudi bi pa pravilna slovenska označba bila »skalan« podobno kot zarjan (član Zarje).

Končnica -aš je madžarska. Na primer: puškaš, čardaš. Ampak, ker Slovincem, čeprav mislijo o sebi, da imajo dober smisel za tuje jezike, ne gre v glavo, da se po madžarskem pravopisu črka s bere kot slovenski š, sz kot ž, torej se Zsolti čita Žolti, Zsigmondy čita Žigmondi, Szalay bere Salaj (smo napisali te besede fonetično). Iz madžarskega jezika je končnica -aš prešla v srbsko-hrvatski jezik (npr.: bombaš, orjunaš) in odtod v slovenskega. Kar zadeva besedo »skalaš«, je skoraj gotovo, da so jo k nam zanesli člani hrvatskih gorniških društev, s katerimi je Skala imela stalne stike.

Toda čeprav beseda »skalaš« prvotno ni bila slovenska, je prešla tudi pri nas v splošno rabo in jo je zato prevzel tudi slovenski pravopis. Poudarjeno pa naj bo še enkrat, da bi bila pravilna označba »skalan«. V tej zvezi naj omenimo še to, da tudi z besedo »skala« ni vse v redu. Res je sicer, da pomeni tudi v nekaterih slovenskih narečjih ta beseda z goro trdno povezano kamnito gmoto; res je, da uporabljajo besedo v tem smislu tudi jamarji; res je, da ima ta pomen v češkem jeziku tudi beseda »skala«; res je, da obstoji na sredi Panonske kotline še danes hrib, imenovan Velika skala, čeprav prebivalci v okolici že več sto let niso Slovani. Kljub vsemu

temu je prav po skalaškem »uradnem« izrazoslovju skala odkrhnjen kos, to, kar je že ločeno in odpadlo od žive stene. Živa stena pa se imenuje peč, pečina (primerjaj krajevno ime Gadova peč). To skalaško izrazoslovje pa je zasnovano na živi ljudski govornici prav v tistih krajih, kjer je največ pečin in skal. To, na kar so mislili ustanovitelji, bi torej pravilno označili z besedo »pečina« ali mogoče z besedo »stena«. Turistovski klub Skala torej niti ni bil turistovski niti skala. To vsekakor nenavadno vprašanje so obravnavali in tudi rešili leta 1940. Leta 1923, pred nastopom dr. Tume, člani kluba še niso bili sposobni za to, da bi presojali pravilnost svojih izrazov. Pač pa so se skalaši že od vsega začetka med seboj označevali z besedo »tovariš«. S tem so precej prehiteli socialiste. Ti so namreč rabili češko izposojenko »sodrug«.

V Planinskem vestniku, na strani 385, beremo tudi: List »Skalaš«. V juniju 1923 je bil ustanovljen publicistični odsek Skale. Člani odseka so bili: Ante Gnidovec, Drago Sturm, Janez Kveder, Vlado Kajzelj in Dolhar. Odsek naj bi med drugim izdajal hektografiran list »Skalaš«. Ta list pa nikoli ni izšel .«

85-letnico Skale v Trenti pozdravil predsednik vlade

Ob 85. obletnici SKALE je v Domu Trente, 4.8.2006, slavnostni govornik predsednik vlade Janez Janša, sicer član SKALE in alpinist, povedal:

»Spoštovani gospod predsednik Skale, dr. Sevšek, častni predsednik Skale dr. Jeglič, predsednik Planinske zveze g. Ekart, dragi Trentarji, dragi skalaši.

Leta 1336 je pesnik Petrarca, ko se je povzpел na Mont Ventoux, to svoje dejanje ovekovečil v svoji pesmi. To je v Alpah prvi poznani opis občutka lepote, ki ga povzroči gora. Do takrat so Alpe oziroma gore, ljudi zanimale le toliko, kolikor so jim pomagale preživeti. Zahajali so v gorske gozdove, na gorskih travnikih pa so pasli živino. Više so hodili le lovci, nabiralci rudnin, zelišč in popotniki, ki so poskušali prečiti prelaze na poti iz doline v dolino. Tudi vzpon, ki ga štejemo za začetek alpinizma, se ni zgodil zaradi veselja do gora. Leta 1492 se je namreč na ukaz kralja Karla Osmege, Antoine de Ville vzel na Mont Aiguille v francoskem Vercorju, ki se je do tedaj imenoval Mont Inaccessible. To je tudi prvi vzpon, ki je bolj znan kot vzpon na Mont Blanc in se je dogodil po naročilu in ne iz veselja. V teh časih so v gore zahajali kartografi in naravoslovci, ki so s seboj nosili zvezke, skicirke in merilne naprave. V splošnem pa so bile gore povezane predvsem z delom in preprostimi ljudmi ter zato za meščanstvo pretežno nezanimive. Kakor povsod, pa se je seveda tudi tu vedno našel kdo, ki ni pristajal na ustaljen način življenja, sprejete razlage in na predsodke. Ne iz koristi, ampak iz čiste zvedavosti si je drznil više v gore. Bil je drugačen od večine in ta ga je večinoma obravnavala kot čudaka. Zanimanje izobražencev za gore se je povečalo šele v 18. stoletju, ko je z Jeanom-Jacquesom Rousseaujem postalo moderno govoriti o naravi. Sledil je čas, ko so začeli v Alpe pustolovci prihajati zaradi sebe. Alpe so jim omogočile slast odkrivanja sveta in to na lastnem pragu. V gorah je bilo vedno mogoče najti kaj novega in tudi posamezni vzponi so bili avantura ter odkritje, pa čeprav je pred njimi vrhove že kdo drug osvojil.

Leta 1857 je v Londonu nastal Alpski klub, ki si je potem v dobrih desetih letih nabral skoraj 500 članov. Tudi v naši bližini je leta 1862 nastalo avstrijsko društvo (Der Oesterreichische Alpenverein), kasneje pa so nastala »alpska« družstva po vsej Evropi. Ko je France Kadilnik leta 1866 v Ljubljanskih Novicah objavil svoj članek z naslovom Izhod na Triglav, je bila to prava senzacija. Zaradi neodobravanja oblasti leta 1872 poskus ustanovitve društva Triglavski prijatelji ni bil uspešen. Vendar pa so kljub temu na pobudo kaplana iz Srednje vasi v Bohinju Ivana Žana naredili pot na Triglav in postavili zavetišča na Prodih.

Tudi ljubljanski Piparji so bili neke vrste posebneži. Hodili so zajtrkovat na Rožnik, v za tiste čase nenavadni pohodni obleki, s cvetjem za klobukom in dolgimi palicami so hodili v gore in občasno izdajali celo svoje glasilo. Čeprav so se jim Ljubljančani posmihali, so bili Piparji uspešni. Uspešni ne samo v svojih poklicih, ampak tudi v svoji gorniški dejavnosti. Kljub nesprejemanju okolice niso odnehali. Vse več somišljenikov se jim je pridruževalo in leta 1892 so organizirali prvi shod za ustanovitev Slovenskega planinskega društva (SPD). Slovensko Planinsko Društvo se je potem hitro širilo. Gradili so kočice in ustanavljali podružnice po vsej Sloveniji. Že leta 1893 sta bili ustanovljeni kamniška in savinjska podružnica, postavili so kočico na planini Lisec. Nato je posegel v dogajanje Jakob Aljaž. Tudi njegovega delovanja dovški farani baje spočetka niso posebej prijazno gledali. A ni se zmenil za to. V sodelovanju s SPD je postavil stolp na Triglavu, pa kočico v Vratih in poskrbel za poti. S tem je dal Julijskim Alpam slovenski pečat.

Delovanje SPD je bilo zelo uspešno. Tudi tisti, ki so do tedaj postrani gledali tako imenovane »gorolaznike«, so jih pričeli občudovati, sprejemati in tudi posnemati. Okolica prične sprejemati drugačnost le, kadar se ta izkaže za uspešno. Tudi Slovenija je imela na začetku težave pri mednarodnem priznanju osamosvojitve. Odobravali in sprejeli so nas šele, ko se je pokazalo, da zmoremo sami in da je naša pot lahko uspešna.

Po prvi svetovni vojni se je SPD intenzivno lotilo obnove svojega imetja – kočice in poti. Bili so polno zaposleni s preoblikovanjem svoje organizacije in odpiranjem novih področij naših gora za turizem. Pred njimi je bilo veliko zahtevnih nalog, ki so jih komajda zmagovali. A v tem času se je že pojavil nov rod mladih, ki so mu gore pomenile več kot le lepe razglede in družabnost. Hoteli so osvajati ta »nekorišten svet«, plezati, razmišljati o kulturi, naravi in človeku. Takih vratolomniških idej takrat SPD še ni bilo pripravljeno sprejeti. Zato so mladi gorniški navdušenci na svečnico pred 85 leti, leta 1921, ustanovili Turistovski klub Skala. Člani Skale – skalaši – so bili vsestransko aktivni. Smučali so in plezali v gorah, proučevali naravo, fotografirali, pisali. V prvih desetih letih svojega delovanja so posneli, kot je že prej dejal dr. Sevšek, celo prvi slovenski igrani film 'V kraljestvu Zlatoroga', ki si ga bomo nocoj ogledali.

Vendar je kljub uspešnosti Skale še dolgo trajalo, da je tudi SPD počasi pričelo sprejemati njene ideje. Šele, ko je tudi društvo uredilo svoje razmere in postalo

uspešno na svojem področju delovanja, se je lahko odprlo tudi za drugačne ideje. Prav tako je z nacionalnimi idejami. SPD je odigralo pomembno vlogo pri narodni obrambi našega ozemlja. In zato smo lahko narodnostni naboj gorništvu presegli šele, ko smo postali uspešni tudi kot narod oziroma, ko smo ustanovili svojo državo. Ko je bila v samostojni Sloveniji leta 1996 ponovno ustanovljena Skala, si je ta, enako kot njena predhodnica, zadala za pravilo, da sodeluje z vsemi sorodnimi organizacijami. Seveda je v začetku njeno delovanje šlo marsikomu tudi malo na živce, ni bilo splošno dobro sprejeto in šele, ko je tudi nova Skala pokazala prve uspehe, so jo pričeli tudi ostali sprejemati.

Danes lahko rečem, da me zato veseli, da sta Skala in PZS letos tudi formalno podpisali dogovor o sodelovanju. Medsebojna toleranca, priznavanje in spoštovanje ter sodelovanje namreč pomenijo to, da sta obe organizaciji postali uspešni. Želim vam dolgo in plodno sodelovanje ter veliko energije, ki jo potrebuje vsak gornik za svoje podvige. Naj ta zanos ne ugasne. Gorništvu kot vrednota s tradicijo predstavlja žlahten del našega bivanja. Klementa Juga, Juliusa Kugya, Henrika Tuma in številnih drugih osvajalcev naših gora se ne spominjamo samo zaradi tega, ker so hodili v gore ali splezali nekaj smeri. Spominjamo se jih predvsem zato, ker so tisto, kar so lepega in zanimivega v gorah doživeli, znali opisati tudi za druge. Opisati tako, da so pozitivna čustva ob branju njihovih knjig in zapisov spodbudila vedno nove rodove gornikov, da so šli po njihovih poteh. Odkrivati lepoto, ki je ena, a jo kljub temu vsak doživlja po svoje in drugače. Ista gora ni nikoli enaka. Lahko jo obiščemo prav vsak dan, pa bo vedno drugačna. Lepoti gore lahko vedno znova iščemo ime.

Iskrene čestitke ob 85. rojstnem dnevu Skale.

Hvala lepa.«

Skalaška himna

Alenka Dobeic, GK dr. Henrik Tuma

V Lučah je še vedno poznana skalaška himna, ki se poje po spominu in brez not, predstavlja pa le del originalnega besedila. Takole jo zapojejo domači pevci:

1.

BRŽ KO SNEG ZAPADE / ZA SMUČKE ZGRABI VSAK, / ČEZ HRIBE IN PLANINE / UREN JE KORAK. / LJUBI GORE IN DOLINE, / LJUBI FANTE IN DEKLINE, / LJUBI SKALO VSAK SLOVENSKI FANT.

Refren:

SKALA, DIVNA SKALA / KRAS SLOVENSKIH GOR / SKALA DIVNA SKALA / TI VEDNO BOŠ NAM VZOR. / TRDEN, KAKOR SKALA / JE SLOVENSKI ROD. / KVIŠKU, KAKOR SKALA / VODI NAŠA POT.

2.

PRAV SKALAŠ NE UMRJE V POSTELJI. / RAJŠI V SKALE SE PODA., / ON SE NE BOJI PREPADA / ČE PRED NJIM ZIJA. / PRED NEBEŠKA VRATA STOPI, / PETER PRIDE MU NASPROTI / IN POZDRAVI GA LEPO: / »TI SI LJUBIL SKALO«.

Študij krasoslovja v Sloveniji

Kmalu bo minilo deset let, kar smo v Sloveniji vpeljali študij krasoslovja, to je preučevanja krasa kot pojava, in desetletnica je čas, da se ozremo malo nazaj in pogledamo, kako je z uresničevanjem ciljev in načrtov, ki smo si jih zadali na začetku. Svet je velik in težko je vedeti, kaj vse se dogaja – ampak za zdaj ne poznamo univerze, kjer bi potekal podiplomski študij krasoslovja in bi študenti po uspešnem zagovoru prejeli naziv doktorja znanosti – »doktor krasoslovja«. Sicer zamisel o krasu, kot predmetu v okviru visokošolskega študija, v Sloveniji ni bila nova, ampak le ena izmed pomembnih stopenj, lahko bi rekli kar prelomnica, tako v poučevanju kot tudi preučevanju krasa. Kraški svet, to je ozemlje na apnencu, sestavlja okoli petino zemeljske kopnine. Zato ni nič nenavadnega, da so se s kraškimi pojavi ukvarjali od antike dalje, če ne upoštevamo kraških jam, v katere se je zatekal človek že v starejši kameni dobi, paleolitiku. Toda sama veda krasoslovje je mlada, zaradi svoje interdisciplinarnosti ali sodobno rečeno multidisciplinarnosti praktično nikjer na svetu ni sprejeta v uradne sezname, nomenklature znanstvenih ved. Tudi v Sloveniji ne. Upamo, da bo tudi naš študij krasoslovja malo pripomogel, da bo krasoslovje dobilo svoje mesto med vedami v Sloveniji in morda tudi v EU.

Valvasorja zaradi njegovih opisov ter razlag krasa in kraških pojavov štejejo za predhodnika sodobnega krasoslovja. V 19. stol. je iz lokalnega imena planote Kras postal splošni pojem »kras« oziroma mednarodni znanstveni termin »karst« (po nemški obliki imena). Prav pionirske raziskave svetovno znanih učenjakov in raziskovalcev krasa na sedanjem slovenskem ozemlju so bistveno pripomogle k nastanku novih ved, krasoslovja ali karstologije in jamoslovja ali speleologije. Zato tudi ni presenetljivo, da se je v Sloveniji porodila tudi zamisel o poučevanju krasa kot študijske smeri, kjer bi bil kras z različnih vidikov osnova preučevanja in izobraževanja.

Ko je Slovenska akademija znanosti in umetnosti leta 1947 ustanovila v Postojni Inštitut za raziskovanje krasa, je postal predstojnik inštituta dr. Alfred Šerko, po študiju zdravnik in geograf, obenem pa je bil imenovan tudi za direktorja Postojnske jame. Šerko je bil sicer že od mladih nog navdušen jamar, kot geograf pa se je v celoti posvetil krasu. Istočasno je bila na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete ljubljanske univerze predvidena katedra za kras, namenjena A. Šerku. Ker je Šerko naslednjega leta nesrečno umrl, je zamisel o predavanjih iz geografije krasa zaspala. In to kar za dve desetletji. Do sredine 60. let prejšnjega stoletja, ko je prevzel predavanja iz geomorfologije prof. Ivan Gams, tudi uveljavljeni raziskovalec krasa in speleolog. Že v o okviru tega predmeta je bil velik poudarek na krasu, kmalu pa je bil vpeljan tudi samostojni predmet o krasu, to je geografija krasa, ki ga je predaval prof. Gams. Seveda pa to ni bilo tisto, kar so si želeli predvsem raziskovalci krasa, to ni bilo krasoslovje, to ni bil študij »integrirani sistem ved o krasu«,

kot je krasoslovje definiral pokojni V. Panoš. »Krasoslovci«, to so tisti raziskovalci krasa, ki so čutili močnejšo pripadnost »krasoslovju« kot pa svojim matičnim vedam, so si naslednja desetletja prizadevali, da bi krasoslovje postalo samostojna veda. Kdo vse, kam in s kakšno vsebino je pošiljal predloge, zamisli in prošnje za samostojno vedo krasoslovje, najbrž ni več mogoče ugotoviti. Zamisel je bila še najbližje uresničitvi, ko so bila uvedena »raziskovalna polja«. Iniciativnega sestanka za ustanovitev polja Krasoslovje se je udeležilo okoli 70 raziskovalcev, ki so se ukvarjali s krasom. Toda ko se je bilo treba odločiti za pripadnost polju, se je velika večina odločila za polja svojih matičnih ved in ne za novo raziskovalno polje krasoslovje, ki potem pač ni bilo ustanovljeno in s tem je padla v vodo tu možnost samostojne vede.

Potem je vse skupaj zaspalo, zamisel pa je tlela pod pepelom pozabljenja, do sprememb v samostojni Sloveniji, ko se je tudi na univerze in druge visoke šole pričelo gledati drugače. Lucija Čok in Oto Luthar imata največje zasluge, da so na novoustanovljeni Fakulteti za humanistične študije v Kopru ponudili možnost vključitve krasoslovja kot podiplomskega študija. Tudi sam sem pobrskal po predlogih in zamislih, jih malo posodobil, pripravili smo program študija – in uspeli. Leto 2001 bo morda ena najpomembnejših letnic našega krasoslovja. Tako se je začelo. Vpisalo se je kar lepo število študentov – podiplomcev, okoli deset, in študij krasoslovja je stekel. Stvarno je študij potekal v prostorih Inštituta za raziskovanje krasa v Postojni, od koder je bila tudi večina predavateljev. A brez zapletov le ni šlo. Podiplomski program Krasoslovje se je iz Kopra preselil na Politehniko, danes Univerzo v Novi Gorici. Vendar je zasnova ostala taka, kot prvotno zamišljena, sedež programa pa je ostal, kot prej, v Postojni. Danes je »Doktorski študijski program Krasoslovje« eden od programov Fakultete za podiplomski študij, ta je pa ena od fakultet Univerze v Novi Gorici. Sam program pa se je vseeno precej spremenil. Slovenija se je vključila v t.i. bolonjsko reformo in tudi program krasoslovja smo ustrezno spremenili: ukinjen je bil magistrski študij, zelo se je zmanjšalo število obveznih predmetov, na račun tega pa je velika možnost izbirnih predmetov. Poudarek je na individualni izbiri študenta, na samostojnem raziskovalnem delu in na mobilnosti študentov, kar predvsem omogoča sistem kreditnih točk.

*Samostojno raziskovalno delo je osnova za doseg doktorata – vzorčevanje vode na izvirih Timave.
(Foto B. Perić)*

Po prvem navdušenju in za študij krasoslovja v Sloveniji in skoraj preštevilnem prve generacije študentov, se je število študentov ustalilo, na štiri do osem v I. letniku. Ker gre za nov študijski program, je kar nekaj študentov krasoslovja takih, ki so se vpisali šele dolgo po tem, od kar so zaključili svoj študij. Tudi to je dokaz, da smo se pravilno odločili, ko smo vpeljali to študijsko smer. Ti študentje se ali bi se želeli ukvarjati s krasom, vendar formalno niso bili krasoslovci, a se jim je z našim programom ponudila priložnost, da to tudi formalno postanejo. Sestava študentov je zelo pisana, tako po starosti kot po narodnosti ali predhodni izobrazbi. Počasi se kaže smer, da so slovenski študenti mlajši, v veliki meri s statusom mladega raziskovalca, medtem ko so tuji starostno bolj neenotni in najrazličnejših poklicev in usmeritev. Študentje oziroma novi doktorji krasoslovja so, razen iz Slovenije, iz Bosne in Hercegovine, Brazilije, Hrvaške, Italije, Kanade, Makedonije in Srbije. Zanimanje je še večje, naj navedem le Iran, Kitajsko in Sri Lanko ter celo Švico. Pri morebitnih kandidatih iz dežel v razvoju pa se zanimanje pogosto neha, ko izvedo za višino šolnine.

Prvih nekaj let smo se ukvarjali le s študenti in študijem, svetovanjem pri izbiri snovi za disertacije, izbiranjem oziroma »nabiranjem«¹ mentorjev in članov komisij za oceno vsebine in zagovor doktorata, konzultacijami, skupnimi ogledi terena itd. In končno je napočil dan, ki smo ga vsi tako težko čakali: prvi doktorat, ki ga je uspešno zagovarjala mlada raziskovalka Inštituta za raziskovanje krasa, sicer prva generacija študentov krasoslovja, pomladi 2007. Tako je dr. Nataša Ravbar postala prvi doktor krasoslovja. Doktorat ni bil le uspešen, ampak je zbudil pozornost tudi v strokovni javnosti in je tudi neposredno uporaben za varovanje kraških vodonosnikov. Leta 2009 pa so se doktorati kar »vsuli«, saj je uspešno zagovarjalo disertacije kar pet študentov, dva iz Slovenije in po eden iz Bosne in Hercegovine, Hrvaške in Srbije. Za lažjo predstavo naj omenim tudi njihovo vsebino. Obravnavajo kraško hidrologijo (prenikanje vode skozi zgornje plasti kamnine), osnovni proces zakrasevanja, to je korozijo v jamah, kraško geomorfologijo (uvalo in njeno definicijo), regionalno krasoslovje (podrobna študija o Popovem polju) in vplive jamskega turizma na nerazvita področja Bosne in Hercegovine.

Vzporedno s potekom študija in zorenjem študentov so zoreli tudi predavatelji. Skupaj s prvo generacijo študentov smo dobili prve asistente in prve docente krasoslovja, po petih letih prve izredne profesorje in pred kratkim tudi prvega rednega profesorja krasoslovja. Širi se tudi krog predavateljev, predvsem z vključevanjem tujih strokovnjakov, tako da ni mogoče očitati, da je program Krasoslovje zgolj ozka slovenska zadeva. Tako sta predavatelja iz Francije in Poljske dobra poznavalca alpskega in polarnega oziroma ledeniškega krasa, kolegici iz Hrvaške se ukvarjata z geokemijo in ekologijo, češki kolega je strokovnjak za datacije sedimentov, italijanski pa preučuje odnos med človekom in krasom.

Vse pa nikakor ni idealno, kar po svoje ni slabo, saj vzpodbuja k izboljšavam in novostim, k načrtovanju sprememb. In kakšni so naši načrti? Omenil bi le dvoje. Prvo so prizadevanja, da postane program Krasoslovje stolica oziroma katedra za

krasoslovje UNESCO. To sicer ne bi kaj prida pripomoglo k finančnemu položaju, pač pa bi bistveno prispevalo k njegovemu ugledu in prepoznavnosti v svetu, posledično pa k večjemu dotoku študentov iz dežel, kjer imajo veliko krasa pa malo ali nič krasoslovcev. To prav za prav niso več le načrti, saj na tem že delamo in upamo, da bomo s pomočjo Slovenske nacionalne komisije za UNESCO v letu ali dveh tudi uspeli. Drugo je »uradno« priznanje krasoslovja za samostojno vedo, tako v slovenskih okvirih kot v okvirih EU. Trenutno tudi med našimi krasoslovci ni enotnega mnenja, ali bi bilo ugodneje za vedo, če bi bilo krasoslovje samostojna veda. Pri nas so se začele prve znanstvene raziskave krasa, naš Kras je dal ime pojavu kras, v Ljubljani je bila ustanovljena Mednarodna speleološka zveza, v Sloveniji smo začeli s študijem krasoslovja in podeljevanjem doktorskih stopenj iz krasoslovja ter s habilitiranjem univerzitetnih učiteljev krasoslovja. Morda bi bilo prav, da tudi mi sprožimo postopek za uvedbo nove vede v nomenklaturu, krasoslovje.

Majda Artač Sturman

Martinovo poletje

Hrepenenje listja
s šelestenjem
mislim tvojim
mehko zibelko postilja.
Mehki kakiji na drevesih,
luč lampijonov v vasi.
Soj spominov
v sinjini dneva
v dlani tvoji
neslišno dogoreva,
rahli pramen
rumenine
liste barva
v himno novega življenja.

Z gojenjem sivke proti zaraščanju Krasa

Kmetje in strokovnjaki skušajo na razne koristne načine zajezi pojav zaraščenosti kraške zemlje. V ta namen so ponekod preizkusili za to področje mogoče nenavadno kulturo, kakršna je sivka ali lavanda. Nekateri posamezniki so namreč začeli z načrtnim gojenjem te dišavnice in okrasne rastline, tako da zdaj že lahko trdimo, da se je tudi sivka v posebni kraški mikroklimi lepo udomačila. Mogoče malce presenetljivo, ali niti ne, če podrobneje spoznamo lastnosti te značilne sredozemske dišavnice. Po definiciji je sivka dvokalična kritosemenka, ki spada v rod majhnih divjih ali gojenih zimzelenih polgrmastih rastlin, ki jih vzgajajo v prvi vrsti kot zelišče ali za okras. V Sredozemlju uspeva v Italiji, Franciji (Provansa), Španiji in Severni Afriki, praviloma na nadmorski višini od 0 do 1000 metrov, posebej na zemlji, ki je bogata z mineralnimi snovmi in dušikom.

Sivka je perspektivna, ker njeni cvetovi nudijo zelo različne možnosti predelave in izkoristka. Sodi namreč med dišavnice, ki vsebujejo največ olja, in sicer približno poldrugi liter na 100 kilogramov cvetov. Sivkino eterično olje je izjemna esenca, še kako uporabna v kozmetiki, pri dišavnih kopelih, savnah, aromaterapiji, pa tudi za izpiranje raznih pikov in manjših ran. V primerjavi z alkoholom ima ta rastlina prednost, da ob dokazano visoki razkuševalni učinkovitosti ne peče, kar je zlasti dobro, ko izpiramo rane otrokom.

Tudi predelava lavande je dokaj preprosta, saj cvetove, ko jih ločijo od stebela in listov, »topijo« v posebnih kotlih v vodni pari (in ne neposredno v vreli vodi), kar pospešuje destilacijo dišečega eteričnega olja. Pri tem se obenem izloča tudi druga tekočina, tako imenovana sivkina voda ali hidrolat, se pravi voda nasičena z oljem, ki je primerna za pripravo mila in uspešno blaži nekatere kožne bolezni. Zdravilni učinek imajo tudi lavandini listi, smola, pa tudi čaj, ki ga pridobivamo iz nje in deluje pomirjevalno ter pomaga proti trebušnim motnjam.

Če smo že pri izkoriščanju sivke v živilski industriji, ne gre pozabiti na med, ki ga iz bogatega nektarja pridelujejo čebele v času cvetenja. Polja, kjer raste lavanda, so torej živa, stalno valovita površina tudi v brezvetrju, saj jih poleg čebel obiskujejo na primer metulji, čmrlji itd. Skratka, pravi raj za mrčes in žuželke, pa tudi za fotografe, saj modro-vijolična barva cvetov ustvarja naravnost slikovito kuliso.

V času žetve sivko v marsikateri vasi na Krasu združijo z etnologijo (predstavijo stare navade, posodo in orodje za ročno rezanje) in tržno ponudbo različnih izdelkov. Največji nasad na Krasu s skoraj 15 tisoč sadikami je v Ivanjem gradu, kjer pripravljajo poleti privlačne tej dišavnici namenjene praznike.

Prvi pobudnik te zgodbe zasajanja sivke-lavande na Krasu je bil iznajdljivi kemik dr. Milko Novič iz vasice Brje pri Koprivi blizu Dutovelj, ki se je z gojenjem lavande seznanil pred desetimi leti v daljni Tasmaniji na eni največjih specializira-

nih »farm« – kmetij na svetu, prav zagotovo pa vodilni na južni polobli. Navdušil se je za to dišavnico, ki pravzaprav ni zahtevna kultura. V prvem letu potrebuje redno namakanje, nato pa zgolj odstranjevanje plevela in poletno rez, kar v bistvu vedo mnogi, saj pred marsikatero hišo pri nas opazimo krasne cvetoče grme sivke.

Zadeve s postavitvijo nasada leta 2002 se je lotil načrtno, v smislu, da je v značilni kraški vrtači ob robu domače vasi testiral tri sorte sivke. Na slabem hektarju zemlje je zasadil približno 6500 sadik, v največji meri je zasadil križanec, ki ga imenujejo budrovka. Že vnaprej je ocenil, da znajo biti razmere na Krasu ugodne za sivko, ker so poletja praviloma vroča in suha, spomladi, ko rastlina potrebuje največ vode, pa je padavin dovolj. Neznanko je predstavljala odpornost na nizke zimske temperature, minulo ostro zimo, ko je živosrebrni stolpec v dolini, kjer leži njegovo posestvo, padel na dvajset stopinj pod ničlo, pa je rastlina sijajno vzdržala in dokazala nenadejano trpežnost. Poleg omenjenih rezultatov znanstvenega dela je dr. Novič izpolnil vsaj še dva pomembna cilja. Veliko stavi na videz kulturne krajine, se pravi na rekultiviranje zapuščenih kraških zemljišč, ki so v primeru njegove družine odslužila prvotnemu namenu proizvodnje hrane, družinski člani pa so se zaposlili v drugih sektorjih in torej ne služijo več kruha z delom na poljih, ki so bila v preteklosti na primer namenjena žitaricam. Ob tem pa se je v Brjah rodila in sedaj tudi že utrdila navada prirejanja zanimivega julijskega vaškega praznika: žetve sivke, s kmečko tržnico in trumami radovednih obiskovalcev iz vse Slovenije, pa tudi iz našega zamejstva. Ponudba dvodnevne manifestacije, ki jo prireja Turistično društvo Kras iz Dutovelj in Društvo gojiteljev dišavnic na Krasu, predvideva poleg preizkusa za vsakogar v ročni žetvi lavande tudi pletenje venčkov, šopkov in butaric, nabavo vseh zgoraj omenjenih pridelkov (cvetovi, olje, hidrolat, milo, čaj, med, parfemi itd.), fotografski natečaj z nagradami za najlepše utrinke, tržno še najbolj zanimiva pobuda pa je baje – v času cvetenja lavande – rezervacija same parcele za posebne priložnosti – kot so poroke, rojstni dnevi ali drugačna osebna slavlja, ko se ljudje radi zberejo v posebno lepem okolju, kot je polje cvetoče sivke.

Pa še priporočilo za odlično osvežilno pijačo za poletni čas: kozarec mrzle vode z žličko na fino zdrobljenih sivkinih cvetov.

Kobilarna Lipica pred nelahkimi izzivi

430 let je minilo od nastanka Kobilarne Lipica, ki je za Republiko Slovenijo kulturni spomenik državnega pomena, kot to določa poseben zakon, ki je bil sprejet maja 1996. Ob tem pa verjamemo, da je Lipica dejansko spomenik evropskega in svetovnega pomena. Lipica s svojo kulturno krajino, stavbno dediščino in čredo lipicancev, v kateri redijo 16 rodov kobil in 6 izvornih linij žrebcev, sodi med najpomembnejše spomenike evropske konjerejske in konjeniške kulture, ki je vgrajena v temelje naše civilizacije. Če pomislimo, da sega reja angleškega polnokrvca 250 let nazaj, nam bo takoj jasno, kaj v svetovnem merilu predstavlja dejstvo, da na Krasu konje načrtno in nepretrgoma redimo že 430 let. S tem je lipicanec postal del naše kulture in nas ta dediščina povezuje z delom in stremljenji naših prednikov in s kraškim prostorom skozi stoletja. V Evropi je danes še sedem lipicanskih kobilarn, katerih konji izvirajo iz Lipice. Vsi, ki so v dolgih stoletjih gospodarili v Lipici, pa so kobilarno uvrščali v elitni del svojih vojaških in torej državnih stremljenj tudi potem, ko konji za vojaške namene niso bili več strateško zanimivi.

Znano je, kako se je morala matična čreda lipicancev trikrat umakniti na varno med Napoleonovimi vojnimi pohodi, četrtič ob italijanski vojni napovedi Avstro-Ogrski leta 1915, ko so približno polovico lipiške črede evakvirali v notranjost Avstrije, v državno kobilarno Laksenburg in Kladrub ter še zadnjč, ko je prišlo do umika med drugo svetovno vojno, ki ga je zabeležil celo Walt Disney v filmu Čudež belih žrebcev. Po kapitulaciji Italije je namreč čredo na današnjo Češko odpeljala nemška vojska. Le drznemu posredovanju enot III. armade ameriške vojske pod poveljstvom generala Pattona se gre zahvaliti, da so čredo z ozemlja, ki je bilo takrat pod ruskim nadzorom, prepeljali na varno. Skupaj s čredo se je tam nahajala tudi dunajska jahalna šola. Vsem, ki so imeli opravka s temi plemenitimi, skromnimi, prilagodljivimi in vzdržljivimi konji, je jasno, da govorimo o izrednem živem državnem in domovinskem spomeniku in o velikem prestižu. Tega se verjetno Slovenci premalo zavedamo, saj Lipico praviloma obravnavajo le kot strošek, kot luknjo brez dna. V narodu se je nekako vcepilo prepričanje, da je potrebno kobilarno boljše tržiti z uvajanjem programov, ki s konji nimajo ničesar skupnega. Tako je Lipica postala nočni bar, igralnica in golf igrišče. V resnici pa se moramo zavedati, da je Lipica kraj ugleda in narodnega samospoštovanja, stane veliko in nikakor ne more ustvarjati dohodka. V vsakega izvežbanega konja je namreč potrebno vložiti ogromno sredstev, predvsem pa ur dela. Vsakomur je lahko jasno, da je, denimo, sedanjih 12 jahačev za 350 glavo čredo občutno premalo. S takim krčenjem sredstev in ljudi se sicer zmanjšajo stroški, izgublja pa se kvaliteta črede.

Bivši predsednik sveta Kobilarne Lipica Igor Trebec, ki se je svoj čas odločil za odstop s položaja, je nato predstavil zanimiv in uresničljiv predlog: da bi konjušni-

ca s svojo matično čredo prešla pod upravo vojske. Vojaška organizacija in vojaški kader delata drugače, ker je vojak dolžan delati tisto, za kar je določen in usposobljen, dela redno vsak dan v okviru načrtovane in strokovno vodene dejavnosti. Samo tak način dela omogoča pre-

Lipicanci (fotografija iz knjige: Bogdan Kladnik - Karst & Coast)

gled nad kobilarno, čredo, njenimi posameznimi deli, preizkušanjem in osnovnim šolanjem vseh konj in vsakega posebej, glede na njihove sposobnosti in nagnjenosti. Omogoča obenem ureditev delovnih odnosov s konjarji, jahači, trenerji, dovoljuje sistematizacijo treningov, tekmovanj in rezultatov. Vključitev kobilarne Lipica v slovenske vojaške strukture bi torej rešila ključni problem, ki je organizacijskega značaja. Gotovo pa bi s tem tudi narod, država in njena vojska dobili predmet svojega ponosa, svojo izbrano vrsto, svojo prepoznavnost.

Nihče, razen Slovencev, ne more trditi, da ima najstarejšo in izvorno kobilarno konj lipicanske pasme. Lipica je zato edinstvena in obenem vrhunska in z rejskega vidika lahko postane popolna stvarnost. Vsakomur je jasno, da v to kulturno krajino golf gotovo ne sodi, tudi zato, ker gre za izjemno potrato prostora, saj je sedanjih skromnih 9 lukenj postavljenih na 45 hektarjih zaščitenega območja. Golf lipicanem ne prinaša ničesar, za rast potrebne travnate podlage so potrebne velike količine kemikalij in v sušnih obdobjih – smo pač na Krasu – ogromne količine vode.

Ker govorimo o konjereji, je mogoče vredno prisluhniti enemu največjih slovenskih izvedencev za konjerejo, to je strokovnemu vodji kobilarne, mag. Janezu Rusu, ki je v intervjuju za Primorske novice izjavil, da golf ni združljiv s konji.

Slovenski predsednik republike Danilo Türk je ob Dnevih kobilarne Lipica, ki so bili posvečeni prav 430. obletnici v nedeljo, 3. oktobra 2010, poudaril, da je Lipica kraj velike preteklosti in ji moramo zato zagotoviti tudi del naše prihodnosti. Konjereja je v zgodovini postala in ostala simbol visoke kulture, estetike, plemenitosti in elitnosti, je še poudaril predsednik, »vse to pa so kvalitete, ki bi jih v Sloveniji danes morali gojiti in zaradi katerih bi se morali zavedati pomena, da imamo na našem ozemlju 430 let tradicije vzgoje konj, ki spadajo med najbolj elegantne ter najbolj plemenite v Evropi in v svetu,« je še povedal slovenski predsednik Türk.

Upati je, da bodo ti pozivi naleteli na pozitiven odziv in da bo država Slovenija res strukturalno lahko poskrbela za svetlo prihodnost Lipice in lipicancev.

Zgodba o prosekarju ubrala pravo pot

Morda je bila spomladi 2010 zapisana zadnja beseda letu dni dolgi zgodbi o zaščiti prosekarja in večdesetletnem vprašanju o valorizaciji tržaškega kmetijstva. Na uglednem odru sejma vin in žganih pijač Vinitaly v Veroni so namreč 8. aprila takratni minister za kmetijstvo in komaj izvoljeni predsednik dežele Veneto Luca Zaia, deželna odbornika Furlanije-Juljske krajine Luca Ciriani in Claudio Violino, predsednik Kmečke zveze Franc Fabec, predsednik Konzorcija za zaščito vin Brda-Kras Sandi Škerk in predstavniki kmetijskih organizacij Zveze neposrednih obdelovalcev, Konfederacije kmetov Italije in združenja Confagricoltura sklenili sporazum glede vina prosekarja. S podpisom vseh zainteresiranih dejavnikov v aferi Prosecco DOC je bil sklenjen večmesečni spor, po katerem so krajevne kmečke organizacije umaknile pritožbo z deželnega upravnega sodišča v Laciju. Nanj so se obrnile jeseni 2009, ker se pristojne institucije kljub dani besedi niso držale danih obljub, izrečenih tudi ob slovesni posaditvi dveh sadik glere na Proseku. Kot smo

Deželni odbornik Claudio Violino, senatorka Tamara Blažina, deželna svetnika Igor Gabrovec in Igor Kocijančič, predsednik Kmečke zveze Franc Fabec, tajnik Kmečke zveze Edi Bukavec, pridelovalec Dario Zidarič, podpredsednik pokrajine Trst Walter Godina

že poročali v lanskem kalendarju Goriške Mohorjeve družbe, je bilo na avgustovski pobudi na Proseku ob uradnem sprejetju zaščitne oznake Prosecco DOC izrečenih veliko lepih besed, poznejši razvoj dogodkov pa je nevarno silil v že dobro znano zapostavljanje našega kmetijstva in ljudi. Ko je bilo jeseni že jasno, da so naše kmete tudi tokrat prepeljali žejne čez vodo, so se vse krajevne kmečke organizacije, tržaški konzorciji in trgovinska zbornica odločili za priziv s pritožbo o nezakoniti uporabi imena Prosek. S podpisom veronskega sporazuma so se krajevne kmečke stanovske organizacije obvezale, da bodo sprejele ministrov odlok o meddeželni zaščiti kontroliranega porekla prosekarja Prosecco DOC, in posledično umaknile pritožbo z deželnega upravnega sodišča v Laciju. V zameno pa je bilo priznано, da trta, iz katere v Venetu pridelujejo vino Prosecco DOC, izvira iz vasi Prosek na Tržaškem. Oblasti so s podpisom obljubile, da bodo nakazale predvidena sredstva za konkretne posege v korist kraškega kmetijstva in teritorija. Po črki veronskega sporazuma bo center za promocijo vina prosekarja stal na Proseku in uresničili bodo vrsto

posegov v korist kmetijstva na Krasu, samega kraškega teritorija in njegovega zapuščenega brega. Splošni razvoj Krasa bodo oblasti uveljavljale tudi s primerno pozornostjo do turističnega sektorja v naših krajih. Dogovor je sam nekdanji kmetijski minister Zaia ocenil pozitivno in po podpisu dejal, da je kompromis dolžnostno priznanje kraškim proizvajalcem, ki udejanjajo junaško kmetijstvo, saj dosegajo vrhunsko kakovost na majhnih površinah in v objektivno težkih razmerah.

Dva tedna po veronskem sporazumu so krajevni podpisniki na tiskovni konferenci v Kraški hiši v Repnu predstavili vsebino dogovora in perspektive, ki jih odpira. Srečanje so priredili dežela Furlanija-Julijska krajina, kmetijske stanovske organizacije in krajevni konzorciji za zaščito vin, olja in sira; udeležil pa se ga je tudi deželni odbornik za kmetijstvo Claudio Violino. Podpisniki so deželnega odbornika še enkrat glasno pozvali, da morajo svečanim obljubam slediti konkretna dejanja. Violino je povedal, da je medtem deželna vlada v proračun že vključila prvih simboličnih petsto tisoč evrov v ta namen, tudi v prihodnje pa si bo prizadevala za uresničitev vseh postavk sporazuma. Ob tem je dodal, da naj bi bil načrt za gradnjo promocijskega središča Prosecco DOC na Proseku urediti v zelo kratkem času. Med ostale prioritete je deželni odbornik uvrstil preureditev brega od Barkovelj do Devina, uresničitev namakalnega sistema in pomoč ter spodbujanje mladih h kmetijstvu.

Majda Artač Sturman

Gugalnica

Veselje otrok
se guga
od nedelje do nedelje.
Gledam naokrog
gugajoče se
otroške oči,
ko v meni
se zaiskri
misel na otroštvo,
ki se je zagugalo
nekje tam visoko
v krošnje
rumenečih jesenov.

Hazardiranje ali patološko igranje na srečo

Človek igra na srečo zaradi zabave in zaradi želje po hitri pridobitvi velikih vsot denarja. Zmaga je pri igrah na srečo vezana na naključje. Človek ne more na noben način vplivati na naključje, čeprav bi to rad vsak hazarder delal. Zato pride do različnih motenj v načinu razmišljanja pri teh pacientih, ko skušajo na naključje vplivati: tako da vržejo kocke z večjo ali manjšo silo, da hočejo biti med igro sami, da sledijo raznim sistemom in podobno. Tudi razmišljanje, da imajo več sreče pri igri kot ostali ljudje, je brez osnove. Tak način razmišljanja je prisoten tudi pri povsem normalnem človeku (glej shemo):

Če lahko izbirate med dvema listkoma loterije – katerega izberete?

- **ABC1234567890**
- **XTU2938394021**

Verjetno bi vsakdo izbral drugo številko, čeprav imata obe enako možnost za zmago:

Čezmerno igranje na srečo je prisotno, odkar človek igra na srečo. Del tistih, ki jim je všeč ta način zabave, lahko zaide v rizično ali čezmerno igranje in v zasvojenost. V zgodovini lahko zasledimo vsaj tri vrste pristopov družbe v obravnavi hazardiranja. Najprej je bilo v stoletjih hazardiranje v raznih kulturah pojmovano kot greh in nemoralno obnašanje (tako v judovski in katoliški tradiciji, pa tudi v celi vrsti literarnih del od Dostojevskega do Schnitzlerja ipd); nato je prišel na dan pristop z zakonodajo, ki je deloma prisoten še danes; gre za prepričanje, da je mogoče s pravilniki in zakoni usmerjati in urejati ta način zabave (in zaslužka za državo in organizatorje igre). Sem spada na primer prepoved igranja za mladoletnike, možnost, da organizator igre prepove nekomu, da igra ali da hazarder sam vpraša za samoprepoved. Vedno bolj pa se v zadnjih desetletjih uveljavlja zdravstveni pristop k hazardiranju, in sicer prepričanje, da gre pri patološkem igranju na srečo za patologijo, ki zahteva zdravljenje, pa tudi preventivo in poznavanje poteka bolezni.

Šele leta 1980 je bilo hazardiranje vključeno v *DSM-III (Diagnostic and Statistic Mental diseases)* kot avtonomna kategorija. Kljub temu da je hazardiranje priznано kot psihiatrična bolezen, pa v večini držav (tako npr. v Sloveniji in Italiji) zavarovalni sistem te bolezni ne priznava in tudi ne obstajajo javne strukture za zdravljenje. Trenutno je v veljavi DSM IV- TR izvedba te klasifikacije, v kateri je hazardiranje vključeno med »Motnje pri kontroli impulzov« (skupaj s patologijami, kot so kompulzivni shopping, sex addiction, trihotilomanija, piromanija ipd). Očitno gre za skupek bolezni, ki čakajo na boljšo opredelitev v naslednjih izvedbah omenjenega priročnika.

Po mnenju izvedencev, ki se ukvarjajo z zdravljenjem hazardiranja, pa spada ta bolezen med odvisnosti, ker popolnoma odgovarja kriterijem DSM za to bolezen. Osnovni simptomi vsake odvisnosti (oz. zasvojenosti, ki je primeren prevod za angleško besedo Addiction) so:

- čezmerno uživanje neke snovi oz. nekega obnašanja, v tem primeru igranja na srečo;
- povečanje tolerance za neko snov oz. obnašanje, v tem primeru igranje vedno večjih vsot denarja;
- abstinenčna kriza, če nima pacient dostopa do snovi ali v tem primeru do možnosti za igranje;
- več neuspešnih poskusov, da bi z uživanjem snovi oz. z igranjem prenehal;
- bistvena sprememba v stilu življenja, obnašanju, izpolnjevanju dolžnosti, poklica ipd.

Kot jasno izhaja iz te primerjave simptomov, gre pri hazardiranju za zasvojenost.

Koliko je hazarderjev? Ne obstajajo raziskave, ki bi pokazale ta podatek za Italijo ali Slovenijo. Imamo pa rezultate raziskav na tem področju v Švici, na Nizozemskem, v Kanadi in drugod. Iz teh raziskav izhaja, da je patoloških igralcev na srečo ali hazarderjev od 1 do 3% odrasle populacije. Če drži tudi samo najnižja vrednost, gre za veliko število pacientov, ki samo v redkih primerih iščejo pomoč v zdravstvenih službah.

Kako spoznamo patološkega igralca na srečo?

Na podlagi opisanih simptomov lahko torej spoznamo hazarderja. Gre za človeka, ki ne igra za zabavo, ampak igra zato, da bi dobil nazaj, kar je izgubil, in je pri tem izgubil kontrolo nad svojim obnašanjem. Izgubi tudi v večji ali manjši meri možnost pravilnega razmišljanja v zvezi s svojim igranjem in se razvijejo tako imenovane kognitivne motnje, npr. prepričanje, da je zmaga zelo blizu (near miss) ali razvijanje posebnih sistemov za kontrolo naključja ali prepričanje, da obstaja neka tekma (chasing), medtem ko je znano, da gre za igro na podlagi golega naključja. Med znake izgube kontrole nad svojim obnašanjem spadajo simptomi kot povečanje časa, ki ga preživi pri igrah na srečo, in količina denarja, ki ga igra, poseganje po nelegalnih oblikah pridobivanja denarja ipd.

Na splošno ločujemo *aktivne hazarderje* (ki so po večini moški, z narcizističnimi potezami v značaju, z zgodnjim začetkom hazardiranja in z večjo biološko predispozicijo) ter *pasivne hazarderje* (ki si po večini ženske, z večjimi čustvenimi problemi, nizko samozavestjo, ki so po navadi začele igrati kasneje; pri teh je prognoza boljša, zaradi občutkov krivde, sramu in jeze je v psihoterapiji uspeh po navadi boljši).

Ponudba iger na srečo se v svetu vedno bolj širi (gl. shemo):

IGRE NA SREČO DANES

- Igranje na srečo se širi
- Ljudje iščejo to obliko zabave
- Industrija in država imata od iger na srečo velike dohodke
- Obstaja problem hazarderjev, katerih število se veča s povečanjem ponudbe igranja

V kliničnem poteku bolezni obstajajo 3 faze (po Custerju, kanadskem raziskovalcu):

– faza zmage. Ta se ponavadi začne z večjo ali manjšo zmago (big win); v tej fazi je oseba vzhičena, prepričana v svojo vsemogočnost, prepričana, da kontrolira naključje in da ima večjo srečo kot drugi ljudje; nastopi vedno bolj pogosto igranje in povečajo se vsote igranja. Ta faza lahko traja po Custerju od 3 do 5 let. V tej fazi je igra lahko še sredstvo za socializacijo.

– faza izgube. Pacient igra sam, izgublja vedno večje vsote, ne more prenehati; začenja se prikazovati finančni polom, vendar ga pacient krije z lažnimi in izmišljenimi situacijami. Pacient še vedno misli da bo prej ali slej zmagal (»teka za srečo«). V razgovoru prikazuje samo redke zmage, ne pa neuspehov. Ta faza traja po Custerju od 2 do 3 leta.

– faza obupa. Pacient porabi vedno več časa za igranje in za pridobivanje denarja. Veliko več izgubi kot pa zmaga. Odtuji se od domačih in od družbe in začenjajo se nezakoniti načini pridobivanja denarja. Ta faza je lahko zelo kratka in se konča s posegom družine ali z iskanjem pomoči samega pacienta. Družina in pacient morata imeti možnost da se v tej fazi pogovorita z kompetentno osebo. Občasno lahko v tej fazi pride tudi do samomora ali poskusa samomora.

Katere igre na srečo so najbolj razširjene? Obstajajo podatki za paciente, ki se zravijo v skupinah v Vidmu (Udine – gl. shemo):

OBLIKE IGRANJA	
(Videm – Udine)	
• Casino	30%
• Video-Slot-machines	19%
• Lotto	16%
• Superenalotto	13%
• Grattaevinci	7%
• Konjske dirke	5%
• Športne stave	4%
• Karte	2%
• Totocalcio	2%
• Bingo	1%
• Borza	1%
• Internet gambling	?

Psihiatrična obravnava pacienta

Ko je jasno, da gre za patološko igranje na srečo, je potrebna Multidimenzionalna evalvacija (assessment) pacienta. Upoštevati je potrebno:

Anamnezo in heteroanamnezo: za diagnozo ne obstajajo fizični ali laboratorijski znaki, ampak samo to, kar pove sam pacient ali njegova družina.

Razvoj hazardiranja v času, od katere igre je pacient odvisen, v kakšni fazi se nahaja. Hazardiranje se lahko razvije tudi kot stranski učinek nekaterih zdravil, na primer zdravil za Parkinsonovo bolezen (Mirapexin).

Psihiatrično diagnozo, hazardiranje je lahko primarno (obstaja kot edina psihiatrična motnja) ali sekundarno (nastopi kot posledica bipolarnе motnje, obsesivno-kompulzivne nevroze, depresije), zelo pogosta je prisotnost še drugih odvisnosti ali prehajanje od ene zasvojenosti v drugo. V nekaterih primerih je potrebno zdraviti istočasno vse te razne aspekte bolezni.

Kognitivne motnje je potrebno analizirati in proces zdravljenja, zlasti skupinskega, sloni na prekinjanju tega načina mišljenja.

Motivacijo in pripravljenost za spremembe. Pacienta večkrat pripelje družina, on pa nima nobene pripravljenosti za spremembo ali za zdravljenje. V tem primeru je potrebno ohraniti stik s pacientom in mu ponuditi možnost za nadaljnje razgovore.

Evalvacijo družinske in ekonomske situacije. Pacient ali družina prideta večkrat po pomoč in pričakujeta, da bosta dobila tudi denarno pomoč, da se izkopljeta iz dolgov. Poleg tega, da tega zdravstvena pomoč ne predvideva, bi bila taka pomoč tudi škodljiva, ker bi denarna pomoč šla verjetno v novo igranje. Potrebno je sestaviti finančni načrt za izhod iz stanja, včasih tudi s pomočjo posebnega tutorja (to je osebe, ki v soglasju s pacientom sprejme nalogo, da bo sledila finančnemu stanju in plačevanju dolgov).

V procesu zdravljenja obstajajo razne možnosti in variante, ki so vezane na psihično stanje pacienta, na njegovo pripravljenost za zdravljenje in za spremembe, na sodelovanje družine:

- Nujni psihiatrični poseg (depresija, nevarnost za samomor)
- Informacije in counselling o hazardiranju
- Farmakološko zdravljenje
- Psihoterapija: individualna, družinska, skupinska
- Skupine za samopomoč
- Socialni posegi:
 - Upravljanje z denarjem
 - Vključevanje družine
 - Preventiva recidivov
 - Zdravljenje v bolnišnicah ali terapevtskih skupnostih

Igre na srečo so se v raznih državah tako razširile, da je nemogoče predlagati njihovo prepoved. Nujno pa je, da države ustvarijo zakonske normative, ki naj urejujejo to zadevo. Organizacija iger na srečo ni navadna poslovna iniciativa, ker lahko globoko poseže v zdravstveno stanje posameznikov, družin in celih skupnosti. V svetu obstaja cela vrsta izkušenj na tem področju, ki mu pravimo socialni pristop ali družbeno odgovorno prirejanje iger na srečo (po angleško responsible gambling – gl. shemo):

SOCIALNI PRISTOP V IGRALNICAH (Sozialkonzept, Gioco responsabile, Charte de Dèontologie, Reno model)

- Informacija za goste, možnost za prvi razgovor, prepovedi in samoprepovedi.
- Varnost gostov, zgodnje spoznavanje rizičnih gostov
- Varnost osebja
- Izobraževanje osebja
- Podpora iniciativam za preventivo in zdravljenje, zbiranje podatkov

Gre torej za sistem, ki ga morata država in organizator iger na srečo zgraditi, zato da je škoda zaradi iger na srečo čim manjša. Zagotovljena mora biti seveda tudi možnost za zdravljenje, tudi v bolnišnici, če je potrebno. Do danes sta nam najbližji državi, Italija in Slovenija, na tem področju popolnoma brez kakršnekoli strategije.

Home banking oz. bančno poslovanje po svetovni spletni mreži

Home banking ali spletna banka nudi osebi možnost, da vstopi v svojo banko, ne da bi se premaknil od doma in lahko od doma opravlja celo vrsto bančnih operacij, predvsem plačilnih nalogov, lahko preveri stanje na tekočem računu in prejema najnovejše informacije, ki jih banka, pri kateri je oseba stranka, nudi. Pravzaprav je to bančno okence, ki je vedno odprto, zato lahko stranka vedno koristi storitve banke; storitve na tak način so bolj inovativne in imajo celo vrsto prednosti.

Gospodarska kriza je vplivala na številne navade italijanskih potrošnikov. Ker smo postali vsi bolj pozorni na izdatke, so se številni varčevalci odločili, da bodo zmanjšali ne samo običajne življenjske stroške, pač pa tudi stroške za bančno poslovanje, in to tako, da so začeli uporabljati spletne banke oz. da so se začeli povezovati s svojo banko preko svetovnega spleta. Na tak način velik del bančnih operacij opravi stranka sama. Zaradi tega stranka ne plača bančnih pristojbin na tisto določeno operacijo, banka pa prihrani, saj operacije ne vnese v računalnik uradnik in posledično se zmanjšajo stroški poslovanja. Kljub temu pa je delež tekočih računov, ki jih vodijo stranke preko svetovne spletne mreže manjši kot v drugih evropskih državah. V Italiji je trenutno okoli 30 milijonov tekočih računov, samo 13 milijonov tekočih računov pa se lahko vodi preko svetovnega spleta. Sicer pa se je v zadnjih desetih letih delež strank, ki s svojo banko poslujejo preko spleta, podvojil. Zanimivo pa je dejstvo, da se za spletno bančno poslovanje v zadnjem času zavzemajo predvsem osebe, ki imajo več kot 55 let. Tako je v letu 2009 število oseb, ki redno opravljajo bančne posle po spletu in ki so stari od 55 do 64 let, naraslo za 16%, število oseb, ki so stari od 65 do 74 let, pa se je povečalo za kar 25%. Danes predstavljajo te starostne skupine že več kot 20% vseh strank, ki s svojo banko poslujejo po spletu. Čeprav delež starejših hitro narašča, predstavljajo mladi do 35. leta starosti kar 35% vseh uporabnikov spletnih storitev. Običajno pa so to osebe, ki imajo višjo stopnjo izobrazbe, 48% vseh uporabnikov ima končano višjo srednjo šolo, 20% pa univerzo. Približno 66% vseh uporabnikov je moškega spola in večinoma živijo na severu Italije. Po mnenju izvedencev pri ustanovi ABI se za spletno poslovanje odločajo predvsem osebe, ki imajo določeno znanje na področju upravljanja osebnih financ, saj zahteva spletno poslovanje precej aktivno vlogo. Preden se stranka odloči za nek neobičajen posel, npr. investicijo likvidnih sredstev, mora najprej poiskati potrebne informacije, zato je potrebno nekaj truda in nekaj znanja. Pri poslovanju pri bančnem okencu pa to ni nujno potrebno, saj informacije nudi uradnik.

Spletno bančno poslovanje je bilo vsaj na začetku zamišljeno za mlade, ki nimajo dosti časa, ki bi ga lahko izgubljali v vrsti pred bančnim okencem. Vsaj ob

nastanku je bilo namenjeno mladi populaciji, ki zna uporabljati računalnik in se zna povezati na svetovni splet, predvsem pa naj bi bilo spletno poslovanje sredstvo, ki nam poenostavlja vsakdan. Tako lahko opravljamo določena plačila ob katerikoli uri kar udobno od doma, ne da bi se morali zaradi tega premikati po mestu. Kar 80% vseh oseb, ki uporabljajo tak način poslovanja, je z delom svoje banke zadovoljnih.

Uporabniki opravljajo pri spletni banki celo vrsto storitev. Poleg običajnih bančnih poslov, kot so nakazila, plačila faktur, davkov, glob ipd., vedno več uporabnikov išče po spletu informacije o drugih bankah, predvsem pa o pogojih, ki jih banke nudijo svojim strankam. V primeru, da uporabnik najde bolj ugodno ponudbo, zamenja banko. Pri osebah, ki svoje posle opravljajo še vedno samo pri okenču, takega vedenja niso zaznali. To se nekoč ni dogajalo. Običajno je nekdo ostal zvest eni banki praktično do smrti in le redkokdaj se je odločil, da bo banko zamenjal, saj se je med stranko in banko ustvaril tudi nek, če lahko tako rečem, čustven odnos. Ker je stranka zahajala v banko, je tam srečevala vedno istega uradnika, z njim so se stkale poslovne in ne samo poslovne vezi, in tako se je ustvarila neka človeška vez. Danes opravljamo posle po spletu, naš sogovornik je večinoma računalnik, zato zamenjava banke ne pozvrača kakega hudega čustvenega pretresa. Stranke postanejo bolj mobilne in prehajajo od ene banke do druge. Po drugi strani pa ima iskanje vedno boljših ponudb in njihovo primerjanje zelo pozitivne učinke za bančnega uporabnika. Oseba, ki izbira najboljšega ponudnika, ima po eni strani manjše izdatke za bančne storitve, po drugi strani pa mu dajejo odnosi z njegovo banko veliko več zadoščenja.

Pri izbiri banke igra važno vlogo več spremenljivk. Nekoč je uporabnike privlačevala predvsem višja obrestna mera, ki jo je bila spletna stranka deležna. Istočasno so bili stroški operacij nižji. Danes stranke cenijo predvsem praktičnost in hitrost bančnega poslovanja. Zanimivo pa je destvo, da ima veliko spletnih uporabnikov več spletnih bančnih računov. Ker so stroški, ki so z vodenjem spletnega računa zelo nizki, v nekaterih primerih je celo kolek na izpisku v breme banke, ima veliko strank več računov. Na računu, ki nudi višje obrestne mere, imajo naložene višje zneske, račun, kjer ni stroškov, uporabljajo za redno plačevanje ipd. Od vsakega računa skušajo pridobiti čim več.

Marsikdo se pri opravljanju bančnih poslov preko spleta boji, da bo kdo ukradel njegovo tajno kodo in ga nato okradel. Vendar je vsak strah odveč. Banke jamčijo, da je poslovanje po spletu varno in brez tveganj. Izvedenci pri italijanski osrednji banki menijo, da je občutek tveganja veliko večji od dejanskega. To pomeni, da se stranke bojijo, da bodo drugi vdirali v njihov račun, da jih bodo ogoljufali ipd., dejansko pa je strah večji od realne možnosti, da bi kdo vdrl v njihov račun. Vsekakor pa je varnost ena izmed temeljnih spremenljivk, ki vplivajo na izbiro spletne banke. Stranke izbirajo tisto banko, ki nudi več jamstev glede varnosti. Sicer pa banke polagajo predvsem na varnost podatkov veliko pozornosti, tako da je tveganje minimalno.

40. Festival narodno-zabavne glasbe »Števerjan 2010«

V Formentinijevem parku v Števerjanu je bilo od 2. do 4. julija, na tridnevem maratonu 40. Festivala narodno-zabavne glasbe »Števerjan 2010«, res praznično vzdušje: številno občinstvo, kljub slabemu vre-

»Števerjan 2010«

menu, množičen odziv ansamblov. Na letošnji Festival se je prijavilo kar 40 sestavov, sodelovalo pa jih je le 38, od teh je bilo 17 pripuščenih na finalni del prireditve. Med ugledne goste naj omenimo le Boštjana Žekša, ministra RS za Slovence v zamejstvu in po svetu. Vse je prispevalo k uspehu ljudskega praznika, ki je nastal pred 40 leti po zamisli članov ansambla Lojzeta Hledeta. Po besedah predsednika SKPD F.B. Sedej Mateja Pintarja je postal pomembna prireditev za ves slovenski prostor, tostran in onstran meje: »Števerjanski festival je končno zaslovel kot kvaliteten in gostoljuben festival narodno-zabavne glasbe«.

Otroški in mladinski zbor F.B. Sedej je pod vodstvom Martine Hlede zapel melodijo *Zarja Števerjana* Štajerskih sedem; to je zmagovalna skladba na Števerjanskem festivalu, ki je postala že prava himna samih Števerjancev. Nato se je pričel bogat program, ki sta ga mojstrsko povezovala priznana napovedovalca Jasna Kuljaj in Janez Dolinar.

Zmagovalke 40. Festivala narodno-zabavne glasbe »Števerjan 2010« so Iskrice iz Laškega, ki so nastopile s skladbama *Sedem let sva se ljubila* (ans. Iskrice) in *Šepni mi prav tiho* (glasba in besedilo Jože Galič). Tako je odločila komisija za glasbo, ki so jo sestavljali Jože Burnik, Mihael Corsi, Danilo Čadež, Jan Leopoli, Bertl Lipusch, Tullio Možina, Denis Novato, Slavko Avsenik ml., predsedoval pa ji je Matej Pintar. Nagrado občinstva so si priborili člani ansambla Korenika s pevci iz Šmihela nad Pliberkom. Iz zakladnice so izvajali skladbo *Ob reki Dravci* (ans. Trio Korenika). Nagrado za najboljši kvintet je komisija prisodila ansamblu Čepon iz Horjula, za najboljši trio ansamblu Kolovrat iz Ljubljane. Ansambel Taims z Opčin je prejel nagrado za najboljšo melodijo, nagrado za najboljšega debitanta pa ansambel Vikend iz Velenja. Komisija za besedilo (Milan Jež, Leonard Katz ter

*Ansambel
Iskrice iz
Laškega,
zmagovalke
40.
Festivala
narodno-
zabavne
glasbe
»Števerjan
2010«*

Franka Padovan in Martina Valentinčič kot predstavnici organizatorja) je nagradila Saša Martelanca za skladbo *Spomin na majnice*, uglasbil jo je Janez Beličič, izvajal pa ans. Taims. Posebno priznanje za najbolj karizmatičen nastop je prejela Barbara Žerjal, klarinetistka in pevkica ans. Donačka. Nedeljski program je snemal Rai Trst A, ki bo po dogovoru posredoval nedeljski finale RTV Sloveniji.

Obiskovalcem Festivala je bil na voljo obširen bilten o sami prireditvi. Ta obsega desetine črnobelih pa tudi več barvnih strani in ga je izdala Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice, naslovno stran je oblikoval David Pintar. Letošnjo uvodno misel je napisal Slavko Avsenik ml. Priznani slovenski glasbenik pravi, da je spoznal prav v Števerjanu, med resnično prijaznimi zamejci, da je gledati lačne na televiziji čisto nekaj drugega kot biti med njimi. In biti Slovenec doma je čisto nekaj drugega kot Slovenec v zamejstvu. Tu vsakomur vsaka slovenska beseda in pesem nekaj pomenita – takoj, tisti hip, in ne šele potem čez mnogo let. Tu neposredno začutiš pomembnost pripadnosti svojemu narodu in vsemu, kar pomaga ohranjati našo kulturo, česar se celo sredi svojega glavnega mesta matične domovine, Ljubljane, premalo zavedamo.

Organizator je želel letos obeležiti jubilej na poseben način: v prvem predtekmovalnem večeru in v nedeljskem finalnem delu so se revijalno zvrstili nekateri izmed zmagovalnih ansamblov števerjanskega odra (Gorski cvet, Slovenski zvoki, Taims, Krt, Vitezi celjski, Vrtnica in Primorski fantje); v soboto pa so si gledalci ogledali del dokumentarca, ki ga je pripravil Deželni sedež Rai za Furlanijo-Juljsko krajino. Ob letošnjem 40. Festivalu narodno-zabavne glasbe v Števerjanu je izdal dvd z naslovom SRCE NA FESTIVALU. S tem je Slovenska televizija, ki oddaja iz Trsta, želela počastiti števerjanski okrogli jubilej, obenem pa ponuditi

širšemu občinstvu v gledanje arhivske posnetke od leta 1995, se pravi od začetka svojega oddajanja dalje. Poleg tega se je letos prizorišče selilo ponovno v Formentinijev park, kjer se je vse dogajalo pod šotorom; na trgu pred cerkvijo pa je bil postavljen bifejski šotor.

Na dvd-ju si lahko ogledamo reportažo Števerjan '95, dokumentarec Srce na festivalu (od tu tudi naslov dvd-ja) iz leta 2005, nastop zmagovalnih ansamblov kot tudi zmagovalcev nagrade občinstva od leta 1995 do 2009. Na dvd-ju je dejansko zbranih 30 viž v živo v izvedbi ans. Agronavti, Akordi, Bobri, Cvet, Čepon, kvintet Dori, Ekart, Frajkinclari, Gorski cvet, Karavanke, Korenine, Laufarji, Modrijani, Navihanke, Primorski fantje, Slovenski zvoki, Slovenskih 5+, Tapravih 6, Veseli svatje, Vesna in Vlasta s prijatelji, Vitezi Celjski, Vrtnica, Zamejski kvintet in Zdomarji. Dvd dopolnjujejo še štirje novi intervjuji. Pred kamero so namreč stopili predsednik SKPD F.B. Sedej Matej Pintar, član strokovne komisije za glasbo Slavko Avsenik ml., letošnja sovoditeljica festivala Jasna Kuljaj in bivša dolgoletna sovoditeljica Betka Šuhel. Tako v reportaži Števerjan '95 kot tudi v dokumentarcu Srce na festivalu so zbrani še posnetki drugih ansamblov, med katerimi naj še posebej spomnimo na zamejske skupine: Briški odmev, Kvintet Mi, Kraški kvintet, ansambel Taims, Tržaški narodni ansambel, Zamejski kvintet in ansambel Zvezde.

Dvd, ki sta ga uredila Marija Breclj in Jan Leopoli, traja v celoti 205 minut in je bil brezplačno na voljo vsem obiskovalcem Festivala.

Pri organizaciji in izpeljavi Festivala imajo vsako leto pomembno vlogo pokrovitelji: Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice, Gorska skupnost Terskih in Nadiških dolin ter Brd, Občina Števerjan, Občina Brda, RAI – Radio Trst A, Banca di Cividale – Kmečka banka, Avto Batič Ajdovščina in Devco. Njim in seveda tudi vsem ostalim cenjenim darovalcem, ki so zagotovili pomembno finančno podporo letošnjemu Festivalu, gre prisrčna zahvala.

Odrsko sceno si je zamislil in izdelal priznani slovenski umetnik Jože Napotnik. Amplifikacijo sta urejala Mice Karov in Niko Klanjšček, ki sta se tudi letos odlično izkazala. Za vso skrb in profesionalnost si vsi omenjeni zaslužijo prisrčno pohvalo.

Tudi letos so ljubitelji števerjanskega Festivala in narodno-zabavne glasbe lahko sledili celotnemu poteku tekmovanja v živo na <http://sedej.org>, kar je dodatno obogatilo ponudbo organizatorja predvsem za tiste, ki jim je Števerjan težko dosegljiv. V treh večerih je bilo kar rekordnih preko dva tisoč kontaktov.

Števerjanska prireditev ni le glasbeno tekmovanje, temveč ima tudi velike zasluge pri ohranitvi kulturne dediščine in daje mladini možnost, da se lahko s ponosom zaveda svojih korenin in vedno bolj spoznava, da je treba biti narodu zvest in tako ohraniti svojo identiteto. Temu v oporo je številna prisotnost mladih obrazov, ki se dobesedno razdajajo za brezhiben potek Festivala.

Zaključil se je jubilejni 40. Festival narodno-zabavne glasbe, ki vsako leto privablja v biserno lepi Števerjan veliko ljubiteljev domače glasbe.

Števerjanski Festival, kličemo ti še na mnoga leta!

Ob 15. obletnici Pihalnega orkestra Komen

Vzniku orkestrske glasbene kulture v Komnu v poosamosvojitvenih 90-ih letih je botrovalo predvsem troje. Najprej Glasbena šola Sežana s kontroverznim, a sposobnim in nadvse uspešnim ravnateljem, prof. Leandrom Peganom, ki mu je uspelo dvigniti kvaliteto šole in pritegniti ter vzpostaviti sodelovanje z nekaterimi odličnimi profesorji glasbe, tudi iz nekdanjih jugoslovanskih republik, ki so takrat bile v plamenih vojne.

Na komenskem Krasu, in ne le v pregovorno milospevni sosednji braniški in vipavski dolini, je v ljudeh glasba vedno tlela. Tudi če so bila pri tem prisotna večja ali manjša nihanja s krajšimi ali daljšimi pavzami, lahko rečemo, da je bilo v Komnu stalno prisotno tudi zborovsko petje, tako v odrasli sestavi kot v osnovni šoli ter pri cerkvenem petju na korih domačih cerkva. Velike zasluge pri tem gredo vsem glasbenim vodjem, med katerimi je potrebno vsekakor omeniti prof. Marjana Plazarja, domačina Bruna Kovačiča, Rada Čuka in prof. Andreja Vovka. Častno mesto pa je gotovo priznati glasbeniku in skladatelju, čeprav do nedavnega po krivici precej zamolčanemu Mirku Renerju, nekdanjemu komenskemu kaplanu, po rodu iz Štjaka, ki je skupaj z dekanom Viktorjem Kosom po požigu Komna med vojno leta 1944 prostovoljno odšel s Komenci v izgnanstvo v nemški Neumarkt, po vojni pa v Kanado in tam na glasbenem področju polno ustvarjal. Omeniti vsekakor velja prepovedano slovensko petje v času fašizma tudi na komenskem in priznanega glasbenika iz tega časa, komenskega cerkvenega organista Benedikta Trampuža. Tradicijo zborovskega petja nadaljuje danes Mešani pevski zbor Cominum pod vodstvom prof. Ingrid Tavčar.

Na orkestrskem področju seveda ni mogoče mimo Pihalnega orkestra Sveto («Pleh banda z's S'tjega»), ki je v petdesetih letih deloval pri takratnem Prosvetnem društvu Komen. Vodil ga je kapelnik Jože Petrovič.

Na komenskem Krasu je bilo veliko tudi ljudskega petja in igranja na preproste instrumente po osmicah, »kalunah« in gostilnah.

Iz takšnih glasbenih korenin je tako klil močan glasbeni interes, ki se je izkazal tudi v želji po učenju instrumentov med komenskimi osnovnošolci z močno vzpodbudo njihovih staršev. To glasbeno energijo je pravilno zaznal in izkoristil prof. Leander Pegan ter poskrbel za ustanovitev samostojnejše podružnice Glasbene šole Sežana v prostorih osnovne šole v Komnu, vzporedno pa dal pobudo tudi za ustanovitev pihalnega orkestra. Idejo je uresničil Alojz Pangos, ki je še z nekaterimi navdušenci leta 1996 postavil Vaško godbo Komen in postal njen prvi vodja. V njej so sodelovali predvsem mladi glasbeniki, po večini učenci Glasbene šole Sežana oz. njene komenske podružnice.

Glavni »krivec« za uspešnost Pihalnega orkestra Komen pa je njegov dirigent in umetniški vodja Simon Perčič, prof. pozavne. Diplomiral je na Akademiji za glasbo

v Ljubljani in se po študiju izpopolnjeval pri profesorjih R. Bobu, A. Mazzuccu in B. van Dijk. Sodeloval je z Orkestrom Slovenske filharmonije ter Simfoničnim orkestrom RTV Slovenija. Dirigiranje je študiral pri prof. Janu Cobru na inštitutu I.S.E.B. v italijanskem Trentu ter pri mojstrih G. Pehlivanianu in prof. D. Bostochu. Enoletno specializacijo na področju dirigiranja simfoničnih orkestrrov je zaključil pri prof. Jormi Panuli iz Finske. Sodeloval je na mednarodnih festivalih v Lizboni, Valenciji, Sao Paulu, Eolia – Strasbourg, na londonskem Wind Band festivalu in na MID Europe v avstrijskem Schladmingu. Vodil je že številne orke-

Na mednarodnem tekmovanju Eolia v Strasbourgu junija 2008 (zgoraj); nastop Pihalenga orkestra Komen v Zlati dvorani julija 2009

stre, med drugimi tudi Univerzitetni pihalni orkester Ljubljana, Mestni pihalni orkester iz Trsta, Papirniški pihalni orkester Vevče, Orchestra Galilei Firenze ter seveda Pihalni orkester Komen idr. Je tudi umetniški vodja in dirigent festivala »UPOL Orkesterkamp« ter tekmovanja »UPOL-ova Svirel«. S svojimi orkestri je dosegel številne visoke uvrstitve na državnih in mednarodnih tekmovanjih.

Godba je že v prvem letu svojega obstoja sodelovala na drugi reviji Kraških pihalnih godb v Sežani. Z velikim številom nastopov je privabila k sodelovanju tudi precej novih članov. Leta 1999 je mesto dirigenta prevzel še ne 20-letni Simon Perčič. Leta 2001 je orkester na republiškem tekmovanju v Sv. Antonu pri Kopru v 4. težavnostni stopnji osvojil zlato plaketo. Ta uspeh je pomenil prestop godbe v 3. težavnostno kategorijo. V maju 2002 so komenski godbeniki na republiškem tekmovanju v koncertnem programu v Ilirski Bistrici osvojili zlato plaketo in se uvrstili med godbe 2. težavnostne stopnje. Po tem uspehu so se po sklepu upravnega

odbora preimenovali v Pihalni orkester Komen. Konec leta 2003 se je orkester predstavil na mednarodnem tekmovanju pihalnih orkestrrov »Flicorno d'Oro« v 3. težavnostni stopnji v kraju Riva del Garda v Italiji, kjer je dosegel drugo mesto in osvojil tudi posebno priznanje z nagrado za najboljšo izvedbo obvezne skladbe. Leta 2004 je v 2. kategoriji na državnem tekmovanju Zveze slovenskih godb v Železnikih prejel zlato odličje s pohvalo za prejeto najvišje število točk na tekmovanju. V istem letu je na »London international wind band festival« v konkurenci ameriških ter britanskih orkestrrov v koncertnem nastopu v »The Anvil Hall« osvojil srebrno odličje. V okviru Trobilnega vikenda na Krasu je gostil svetovno znanega solista na evfoniju Stevena Meada.

Pihalni orkester Komen je najprej deloval v okviru Kulturno umetniškega društva »15. februar«, od sezone 2004/2005 pa deluje v okviru Glasbeno umetniškega društva Pihalni orkester Komen, ki ga vodi predsednik Evgen Kavčič.

V letu 2005 je bilo najodmevnejše gostovanje v Slovenski filharmoniji ter sodelovanje na »MID EUROPE« v Schladmingu v Avstriji, kjer je v koncertnem delu zastopal Zvezo slovenskih godb. V letu 2006 je orkester ob 10. obletnici delovanja pripravil vrsto seminarjev oz. koncertov z najuglednejšimi slovenskimi solisti ter glasbenimi sestavi. V letu 2007 je na tekmovanju »Flicorno d'Oro« v 2. težavnostni stopnji dosegel 1. mesto, leta 2008 na mednarodnem tekmovanju »EOLIA« v francoskem Strasbourgu prejel drugo nagrado in leta 2009 na mednarodnem tekmovanju »Summa Cum Laude youth festival« v slovitem Musikvereinju na Dunaju v kategoriji simfoničnih ansamblov osvojil prvo nagrado (with excellent success).

Orkester sestavlja okoli 40 sedanjih ali nekdanjih učencev Glasbene šole Sežana oz. njene podružnice Komen. Posveča se izvedbam originalnih skladb kot tudi priredbam različnih avtorjev. Udeležuje se proslav, zabavnih prireditvev, gostovanj, tekmovanj ter prireja koncerte. Skupaj z Mladinskim pihalnim orkestrom Komen tradicionalno izvaja prvomajske budnice po kraških vaseh. V sezoni 2010/11 že tretje leto zapovrstjo organizira glasbeni abonma s petimi glasbenimi prireditvami v Komnu in drugih krajih.

Orkester s svojo dejavnostjo dopolnjuje delo Glasbene šole Sežana in tako vzgaja svoj podmladek in skrbi za zdravo druženje mladih. Le tukajšnjim zanesenjakom gre zahvala za delovanje takega orkestra in s tem za kvalitetno kulturno promocijo in delovanje, ki je družbeno sicer priznано, vendar prevečkrat zgolj nazven, v resnici pa je vedno bolj zapostavljeno in finančno podhranjeno. Še toliko večji pomen pa je orkestru priznati, ker je s svojo dejavnostjo prerasel lokalne okvire in uspel ne le v širšem okolju regije in države, temveč je ambasador kulture in same Slovenije tudi v zamejstvu in tujini.

Pihalnemu orkestru Komen ob njegovem slavnostnem jubileju iskreno čestitajo in mu želimo še veliko idej in energije ter še neskončno let delovanja, ki vedri duše in plemeniti srca.

Težave vaščanov z opuščeno vojašnico pri Banih

Ob vznožju hribovitega kraškega sveta, ki zastira pogled na mesto in tržaški zaliv, je v preteklosti bila vas obdana z bujnim listnatim gozdom. Nekaj hiš v tej oazi zelenja je prav vabilo premožne meščane v poletnih mesecih pred pripeko in mestnim vrvežem na krajši izlet s kočijami na obrobje mesta v mirnejše okolje in hlad, ki so ga nudili bližnji gozdovi. V večernih urah se je svež zrak z Nanoškega

Pred vojašnico pri Banih (Foto Marko Milkovič)

pogorja preko Krasa spuščal proti morju in ustvarjal željeno svežino za prijeten počitek. Ni čudno, da so si veleposestniki postavili svoja poletna bivališča v tem mirnem odmaknjem kraju, kjer niso potekale pomembne poti, ki so vodile v razvijajoče se pristaniško in trgovsko obmorsko središče tedanje avstroogrške monarhije. Tako si je tudi premožna plemiška rodbina Bidischini-Burgstaller na obširnem posestvu, ki se je raztezalo preko hribovitega sveta proti morju, uredila malo bolj vzhodno od vasi, poletno bivališče. To je bil pravi poletni dvorec z vsemi pomožnimi stavbami vključno s privatno kapelo. Dobri odnosi s krajani, saj sta bila zakonca marsikateremu otroku v vasi za botra, so tudi z druge strani botrovali, da so ljudje radi delali na tem posestvu. S tem so si pomagali k izboljšanju gmotnega stanja lastne družine.

Žal je po smrti zakoncev Gabrielle in Josepha Burgstallerja, ki nista imela nasledstva, celotna posest prešla tedanjim oblastem. Med prvo svetovno vojno si je leta 1916 avstro-ogrška vojaška uprava prilastila to posest in tu postavila lesene barake. Te so služile kot počivališče češkim četam, ki so prihajale na oddih s fronte.

Kot so pripovedovali starejši v vasi, so ti mladi fantje bili pravi veseljaki; a tudi pozorni do starejših, katerim so radi priskočili na pomoč pri težjih domačih opravilih. Razumeli so stisko domačinov, ki so imeli svoje fante in može daleč v Galiciji, Srbiji in drugod na raznih prizoriščih bojnih spopadov. Na preprost način, s predmeti, ki so jim bili pri roki, kot so kuhinjske pokrivače, metla, s katero so plesali ali

dajali ritem s potrkavanjem in drsanjem po lesenem podu, so kljub vsej revščini in tragiki tistega časa spravljali v dobro voljo sebe in druge. Še posebno ob večerih so se radi zadrževali z otročadjo in jim z besedo, če ni bila prav dojeta, pa z mimiko pričarali vesele dogodke iz domačih logov.

Ob koncu vojne je sledila Pariška mirovna konferenca, nato Rapalska pogodba, s katero je bilo Slovensko primorje do Snežnika izročeno Italiji. S tem so se pravzaprav začele težave za vas, ki se vlečejo do današnjih dni. Kjer so bile prej lesene barake za češke čete, so nove oblasti zgradile pravo vojašnico. Peripetije druge svetovne vojne z menjavo oblasti in vojska v teh krajih – italijanske, nemške, jugoslovanske, angloameriške in ponovno italijanske, so znane. Manj znane so posledice za življenje v vasi, ki se je z izgradnjo vojašnice popolnoma spremenilo. Pomenilo je konec ljubega miru v vasi, bodisi zaradi prisotnosti številne vojaščine, ki je nekaj, krat presegala domače prebivalstvo. Bodisi zaradi hrupa različnih vojaških vozil, pokanja raznega strelnega orožja; v času vojne pa nenapovedanih vdorov ob vsaki uri vojaških patrol, ki so razmetavale vse po hiši v iskanju reči, ki jih ni bilo, razen preplašenih pogledov otrok in jamranja mater, ki so morale to razmetano revščino ponovno postavljati na svoje mesto. Sedaj, ko se je po toliko desetletjih vendarle ponovno vrnil relativen mir, pa se pojavljajo razni nesprejemljivi predlogi o uporabi te opuščene vojašnice. Najprej prehodno taborišče za ilegalne pribežnike v pričakovanju na izgon iz države (1998), nato pesjak in pokopališče za domače živali (2001), sedaj pa krona vsemu predlog novega regulacijskega načrta, ki predvideva izgradnjo novih stanovanj za okrog 1000 stanovalcev (2010). Kljub temu da ostaja v mestu kot tudi na podeželju velik odstotek praznih – tudi novih neprodanih stanovanj.

Da bi ostalo o tem dogajanju tudi prihodnjim rodovom nekaj za spomin, naj navedemo, da smo imeli vaščani poleg vrste drugih sestankov dva ločena sestanka; 4. junija 2010 s predstavniki Demokratske stranke in Slovenske skupnosti v društvenih prostorih v vasi. Tam smo poleg drugega izpostavili neupoštevanje zaščitnega zakona in mednarodnih pogodb pri izdelavi tega regulacijskega načrta in podali naš predlog o uporabi tega velikega objekta. To smo ponovili tudi na srečanju s krovnicama organizacijama za Slovence, SSO in SKGZ, 16. junija 2010 na sedežu SSO v Trstu. To je, da se ohranijo tiste stavbe in zgodovinski ostanki zgradb prejšnjih lastnikov, ki so zaščitene od urada za spomeniško varstvo. Vse ostalo pa spremeni v urejen sprehajalno-rekreacijski park. Ob tisti priložnosti so bili prisotni za krajane Neva Hussu, Walter Ban, Pavel Vidau, Guglielmo Hussu, predsednik jusarskega odbora, in Peter Malalan, predsednik SKD Grad. Za krovni organizaciji Drago Štoka-SSO in Ace Mermolia-SKGZ, občinski svetniki Iztok Furlanič, Igor Švab in Stefano Ukmar ter predsednik rajonskega sveta za vzhodni Kras Marko Milkovič. Predstavnika krovnic organizacij sta krajanom izrazila vso solidarnost in bližino, obenem sta izrazila upanje, da bi občina sama uvidela nesmotrnost novih gradenj.

Filip Terčelj – pričevalec in mučenec

Dne 24.7.1946 je Škofijski ordinariat iz Ljubljane z dopisom iskal pri Vladi LRS »pojasnilo o dveh pogrešanih duhovnikih... Francu Krašni in prof. Filipu Terčelju..., ki ju že od 7. januarja 1946 pogrešamo, za katerima izgine vsaka zanesljiva sled in poročilo...Ko bi bila res hotela pobegniti in bi bila pri tem ubita, bi bilo treba poskrbeti vsaj za to, da se pokopljeta..., če pa sta postala žrtev kakega osebnega napada, se nam zdi naravnost nerazumljivo, da še čez pol leta varnostna oblast ni ničesar ukrenila, da se zagonetno izginjenje pojasni.«¹⁾

Ljudska vlada je podpisanega generalnega vikarja, Antona Vovka, ignorirala, saj v arhivih očitno pričakovanega odgovora ni. Verjetno pa je, kot posreden odgovor, treba razumeti objavo kratkega navidez običajnega obvestila med drugimi uradnimi obvestili konec julija, da sta »Franc Krašna, župni upravitelj v Sorici, v starosti 59 let; Filip Terčelj, profesor – veroučitelj v Ljubljani, dne 7.1.1946 pri Sorici, v starosti 54 let« izgubila življenje, kot posredno sporoča Slovenski Primorec dne z dne 29.8.1946. 2)

V fondih Arhiva Slovenije (AS) zaman iščemo tudi obtožnico proti profesorju Filipu Terčelju, ki ga je Slovenska ljudska oblast zaprla od junija do septembra 1945: ni ga ne v evidencah AS 1267 Republiških upravnih organov in zavodov za izvrševanje kazenskih sankcij ne v AS 2018 Kazenskih evidencah.³⁾

Duhovnik, profesor, veroučitelj Filip Terčelj, sin Filipa in Marije Rustja, rojen 2.2.1892 v Grivčah, je brisan iz evidenc in določen pozabi, ... izbrisu iz zavesti, ... ga ni, ... ga preprosto ni. A takoj po nastanku samostojne demokratične slovenske države leta 1992, ob 100-letnici rojstva, se kot meteor Terčelj pojavi na obzorju slovenskega zavedanja kot »prvi graditelj slovenskega doma«, istoimenske zbirke pri založbi Ognjišče v Kopru v monografski študiji *Filip Terčelj* Marjana Breclja. Krasno! In v rodnih Šturjah leta 1992 dobi javno obeležje, ploščo vzdano na župnijsko dvorano Marijinega doma. Deležen je tudi nekaj medijske pozornosti.

Nato spet izgine.

Na pobudo dr. Franca Oražma leta 1998 teolog, duhovnik Silvester Fabjan izbere za svojo magistrsko temo *Duhovno-liturgično vrednost Terčeljevih pesmi*. Kvaternikova komisija je sočasno med pričevalce za vero v Kristusa uvrstila Terčelja na

Odkritje Terčeljevega spomenika v Ajdovščini

seznam Mučencev 20. stoletja, ki pa je le predlog in je zaupen, ne javen. Vsebuje ožji izbor kakih 50 imen z območja Ljubljanske nadškofije. Leta 2001, za skorajšnjo 110-letnico rojstva, Terčelj vznikne kot literat, kot predmet analitične študije v diplomski nalogi Petre Vnuk na Filozofski fakulteti v Ljubljani pod mentorstvom prof. Hladnika. Kot pričevalec za Kristusa pa v strokovni nalogi Alenke Grobiša pod mentorstvom župnika Vinka Paljka na Katehetsko-pastoralni šoli v Solkanu.

50 let obveznega molka, medtem so pričevalci pomrli, večinoma, a redki so še živeči, dragoceni izpričevalci.4) Leta 2004/5 Filip Terčelj doživi umetniško upodobitev v liku Florijana Burnika, osrednjega lika v Rebulovem romanu *Nokturno za Primorsko*, ki je izšel pri Celjski Mohorjevi družbi in Tržaški Mladiki. Leta 2006, ob 60-letnici smrti, se Terčelj kot utrinek vrne med Šturce s spominsko sveto mašo in z informacijo za župljane v skromni zloženki.

Kakor samohotno, neslišno in nevidno seme tiho klije. Pokojni gospod Slavko Černigoj, upokojeni župni pomočnik v Šturjah, voditelj zakonske skupine starejših, kot sobrat, sorojak in kot svak goji stalno »Lipčetovo« prisotnost v zakonski skupini: tu se porodi ideja o spomeniku dragemu rojaku. Ideja se iz iskre bliskovito razplamti v ogenj dovolj močan, da iz misli preide v besede in dejanja. Vse silnice se ugodno strnejo v eni veličastni točki nepreklicne danosti: spomenik Filipu Terčelju bo, bo v izvedbi kiparja Mirsada Begića,5) stal bo na račun šturske župnije, plemenitih darovalcev, ob finančnem vložku za vlitje spomenika v bron takratnega Ministrstva za kulturo na novo urejenem Šturskem placu arhitekta Marka Lovrenčiča.

Leta 2007 je kip upodobljen v bronu!

Zdaj se vname napad nasprotnikov postavitve spomenika v javnem urbanem prostoru šturskega Cankarjevega trga. Župan odločno nasprotuje. Kip mora za zaphe shrambe v garaži. Tam obstane, brez izhoda, nemočen. Ni idej. Tri leta.

Še naprej ogenj plameni in vnema javno mnenje v podporo postavitve spomenika. Leta 2010 se zaiskri. Prva izrazi potrebo po javni predstavitvi spomenika, pred postavitvijo seveda, dr. Irene Mislej, direktorica Pilonove galerije. Toda, kako to misli? Javno, nevtralnno strokovno predstavitev. Kako je to nevtralnno? Tako, kot s kakega zornega kota kdo gleda. Irene Mislej gleda na predstavitev »javne plastike v urbanem prostoru s parametri in gabariti«, z zornega kota galerije.

Na ta predlog je nujno odgovoriti: na ravni krajevne skupnosti je treba narediti predstavitev, ne »plastike«, pač pa Filipa Terčelja, da se bo vedelo, komu in zakaj se prav njemu kip postavlja prav v Šturjah; na ravni župnije se praznuje slovesna sveta maša v čast hvalevrednega rojaka, se dvigajo prošnje v molitvi.

Terčeljevi dnevi 2010 v Ajdovščini

Začenši s slovesno akademijo v prostorih Krajevne skupnosti ob Slovenskem kulturnem prazniku 2010, s slovesno sveto mašo nekaj dni za tem v Šturjah, z predstavitvijo župnije in prizadevanj za Terčelja v Obzorjih duha na TV Slovenije tiste dni, z okroglo mizo v nadaljevanju v Pilonovi galeriji v Ajdovščini; dramatično se

dogajanje zapleta v vrh z glasovanjem ajdovskih občinskih svetnikov za postavitev spomenika. Dogodki se vrstijo. Peščica romarjev iz Ajdovščine se za »Emavs« pokloni rojaku na mestu uboja pri Terčeljevem križu na vrh Štulčeve grape in na njegovem grobu na davškem pokopališču. Filip Terčelj se lahko zdaj zmagoslavno vrne v domači kraj. Vrača se med svoje ljudi. Pripravijo mu čudovit sprejem na »šagro« sv. Jurija, 25. aprila 2010. V tednu prej kipar lastnoročno umesti kip na »plac«, škof Metod Pirih kip odkrije in ga blagoslovi ob radovanju tiščočglave množice in ob kulturnem programu pod vodstvom prof. Marinke Šuštar.

Človek obrača – Bog obrne

Po vseh preventivnih ukrepih bi moral biti Terčelj zbrisan iz spomina in zavesti. Pa zmagoslavno vstane. Za nas, ki smo tu na svetu, v rodni Vipavski dolini in na Goriškem, v središču desetletnega plodnega Terčeljevega delovanja, pa na kraju mučeništva v Davči v Selški dolini. Plameni in razvnema ta živi plamen, netil bo kresove na Vitovljah, v Mirnu, na Mengorah in pri Bršljanski Mariji na Krasu. Terčeljeva misel se razbira iz njegove umetniške besede iz bogoslužnih pesmi, iz njegove spremne besede k pesmaricam, v njegovih šmarnicah, v njegovi prozi. Zato načrt za faksimilirano izdajo v majhni nakladi Terčeljevih del.

V načrtu tudi zbornik Terčeljevih člankov v goriškem Našem čolničju, goriški Družini. Tu bomo našli prerez njegovega mišljenja, snovanja in delovanja.

Terčeljeva pot življenja in mučeniške smrti se razbira iz zapisov njegovih zasledovalcev in preganjalcev, zaslíševalcev, iz policijskih dosjejev, iz arhivov. Zato se pripravlja publikacija Arhivskih listin o Filipu Terčelju s komentarjem, namenjena ne le postulatorju, arhivom in proučevalcem, tudi širšemu krogu zainteresiranih proučevalcev – bravcev. Plamen še kar naprej plamti. Davča, ki od leta 2003 redno pripravlja Terčeljeve dneve neposredno ob Terčeljevem in Krašnavem grobu, bo na poseben način dogajanje stopnjevala do 60. obletnice Terčeljeve smrti ob Terčeljevem križu na robu Štulčeve grape, leta 2014. Na Primorskem je podana pobuda za beatifikacijo Filipa Terčelja. Prepoznavna se junaška krepost in darovanje za bližnjega v imenu Jezusa Kristusa. Izražena je želja po beatifikaciji Filipa Terčelja. Dekanijski duhovniki Vipavske doline posredujejo prošnjo škofu. Na nas je, da se pri postopku trudimo, gre za sluh in čut o svetosti Filipa Terčelja, ki se prebujata med verniki. Prepričani smo, da ga bomo lahko na oltarju častili.

Kot ptič feniks Terčelj vzleti iz pepela. In se v letu zdaj skrije, zdaj se v mogočnem letu dotakne Doline. Kot zdaj, ko se Dolina lepo pripravlja na slavje v Logu 17. oktobra 2010.

OPOMBE:

- 1) Nadškofijski arhiv Ljubljana, NŠAL, Kler, 2746/1946.
- 2) Gl. tudi Zbornik Terčeljevih dni 2010 v Ajdovščini, Ljubljana 2010, str. 76.
- 3) AS, Fasc.št. 62530-257/2010/2.
- 4) Zbornik Terčeljevih dni 2010 v Ajdovščini, Ljubljana 2010, str. 60-90.
- 5) Novi glas, 26.4.2010, str.3

Ob zaključku Vincencijanskega leta

V spomin slovenskim usmiljenkam in rodnim sestram s. Vendelini, s. Tolentini in s. Antoniji Gonza

Na god sv. Vincencija Pavelskega 27. septembra 2009 je katoliška Cerkev stopila v Vincencijansko leto, ki je trajalo do istega datuma leta 2010. V tem letu se je Cerkev spominjala 350-letnice smrti sv. Vincencija Pavelskega, ustanovitelja Misijonske družbe lazaristov, in sv. Ludovike de Marillac, ki sta skupaj ustanovila Družbo hčera krščanske ljubezni-usmiljenke. Vodila in usmerjala pa sta tudi laiške skupine, ki so se posvečale skrbi za uboge. Leto je potekalo pod geslom Ljubezen in poslanstvo. To geslo lahko razberemo tudi iz zahvalnega posvetila slovenskim usmiljenkam slovenskega pisatelja Karla Mauserja (Bled, 1918 – Cleveland, 1977) v njegovi knjigi Razdrto gnezdo (Celje, 1993), ki so ga v boleznih negovale: »Kakor gnezda prizidana k bolnišnicam so bila njih bivališča. V težkih sivo modrih krilih, s širokimi perutmi belih kornetov so šumele skozi bolniške sobe in opravljale svojo službo sebi v posvečenje in ljudem v blagoslov. Razgnali so jih na vse vetrove. V gubah svojih kril so odnesle s seboj zadnji dih umirajočih in jok novorojenih...« Zato naj bodo tudi te vrstice posvečene mojim pokojnim tetam, očetovim sestričnam, usmiljenkam s. Tolentini, s. Vendelini in s. Antoniji Gonza ter pobudniku njihovih poklicev, njihovemu bratrancu, mojemu stricu Jožefu Godini, Maistrovemu borcu, poznejšemu duhovniku, nekdanjemu ravnatelju misijonske tiskarne v Grobljah pri Domžalah, znamenje osebnega spoštovanja in dokaz, da jih nisem pozabila.

Usmiljenka s. Vendelina Gonza

Usmiljenka s. Vendelina Gonza (prva od leve) s sosesstrama v Radljah ob Dravi leta 1972

Rodila se je 26. novembra 1906 na Gornji Bistrici. Pri krstu so ji dali ime Marija. V Družbo hčera krščanske ljubezni je stopila leta 1926. Opravila je bolničarsko šolo za strežbo bolnikom. Nato je bila dvajset let zaposlena na internem oddelku bolnišnice v Ljubljani pri sladkornih bolnikih. Tu se je pogosto srečala s kirurgom, poznejšim laiškim misijonarjem, pokojnim dr. Janezom Janežem. Bila je ena prvih njegovih »poskusnih zajcev« pri njegovem začetnem uvajanju transfuzije v slovenski prostor. Njeni predstojniki so pogosto posojali njen čisti sopran ob slovesnostih po ljubljanskih cer-

kvah. Tudi ona je z izgnanimi slovenskimi usmiljenkami z delovnih mest 8. marca 1948 ostala brez službe in strehe nad glavo. Začasno se je zatekla v rojstno hišo na Gornjo Bistrico v Prekmurje. Tu se je trinajst let kot usmiljenka in izkušena bolničarka razdajala bolnim in zapuščenim kmečkim ljudem po vaseh. Spoznala je, da je misel na cilj, misel na žrtvovanje za drugega mogoče izpeljati tudi z ruto na glavi, ne le s kornetom. Moč za dolge pešpoti z rožnim vencem in torbo v rokah je črpala pri vsakodnevni sveti maši v oddaljeni cerkvi Sv. Križa v Črenšovcih. Njen prispevek v dušnopastirskem delu te župnije je bil priprava hostij, brez električne peči, in skrb za cerkveno perilo, brez pralnega stroja. S svojim vestnim in požrtvovalnim delom si je postavila najlepši spomenik, hvaležen spomin, ki je skoraj petdeset let po njenem odhodu še vedno živ.

Leta 1961 se je pridružila usmiljenkam v Srbiji, ki je z veseljem sprejemala izgnane slovenske usmiljenke z delovnih mest. Zaposlila se je v bolnišnici v Vršču. Leta 1970 se je vrnila v Slovenijo in pomagala bolnikom v Slovenj Gradcu. Po upokojitvi je bila hišna predstojnica v Radljah ob Dravi.

Zaradi bolezni in onemoglosti je bila leta 1992 sprejeta v Dom onemoglih usmiljenk na Raki pri Krškem. Zaradi dotrajanosti gradu so jo leta 1997 premestili v sestrsko skupnost na Mirenski Grad, kjer je 30. septembra 2000 umrla. Pokopana je na sestrskem pokopališču na Mirenskem Gradu pri Gorici.

Usmiljenka s. Tolentina Gonza

Rodila se je 28. januarja 1908 na Gornji Bistrici, župnija Črenšovci. Pri krstu so ji dali ime Rozina. V Družbo hčera krščanske ljubezni je stopila leta 1927. Opravila je dvoletno bolničarsko šolo za strežbo bolnikom. Zaposlena je bila na infekcijskem in internem oddelku bolnišnice v Ljubljani, pozneje pa kot instrumentalca v bolnišnici v Novem mestu in na Ptuju. Leto in pol se je zdravila zaradi multiple skleroze. Nato je bila zaposlena kot instrumentalca na ortopedskem oddelku bolnišnice v Ljubljani. Zaradi napredujoče težke bolezni je z več sosestrami 1. maja 1948 našla zatočišče na starem gradu na Raki pri Krškem. 8. marca 1948 je bilo namreč okrog sedemsto usmiljenk z odlokom odstranjenih iz slovenskih bolnišnic in socialnih ustanov, ker niso hotele prekiniti vezi s predstojniki Družbe hčera krščanske ljubezni in se preobleči. Umrla je 24. novembra 1950 na Raki pri Krškem. Pokopana je v grobnici Družbe hčera krščanske ljubezni sv. Vincencija Pavelskega na Raki pri Krškem.

Usmiljenka s. Tolentina Gonza

Usmiljenka s. Antonija Gonza

Usmiljenka s. Antonija Gonza s sorodnico mag. Karolino Godina, dr. med., pred sestrsko hišo v Crikvenici leta 1984

zbližale kristjane različnih Cerkv.« S. Antonijo je trpljenje njenih treh sester s. Tolentine, s. Vendeline in s. Gaudioze (roj. Ana, 1917-1948, po odloku o odstranitvi usmiljenk je izstopila iz Družbe) zelo prizadelo. Leta 1975 se je upokojila in prišla v sestrsko hišo v Crikvenico na Hrvaškem. Zaradi poslabšanja zdravja so jo leta 1997 premestili v sestrsko hišo v Volovsko pri Opatiji, kjer je 22. novembra 2008 umrla. Pokopana je v Volovskem pri Opatiji.

V družini Gonza se je materi Ani roj. Vučko in očetu Antonu, gozdarju na Gornji Bistrici, obema iz črenšovske župnije, rodilo štirinajst otrok. Po smrti svojih mladih staršev se je k njim priselil še petletni nečak Ivan Čizmašija z Gornje Bistrice, poznejši brat pri lazaristih v Ljubljani. Družina se je leta 1921 preselila zaradi očetove službe na Benico, v bližino madžarske meje. Hiša na Gornji Bistrici pa je ostala še več desetletij v njihovi lasti, dokler je niso novi lastniki podrli in na njenem mestu zgradili novo. H Gonzijevim je rad še iz mladosti zahajal Jožef Godina, takratni bogoslovec pri lazaristih v Ljubljani. V spominih na svoje otroštvo navaja, da mu je bila Gonzijeva teta Ana v otroštvu bolj pri srcu kot strožja mama Marija. Svojim sestričnam Rozini, Mariji, Antoniji in Ani je prinašal iz Ljubljane knjige o Brezmadežni s čudodelno svetinjo in usmiljenkah.

Ob branju te verske literature je vzniknilo med lepimi Gonzijevimi dekleti več poklicev hčera krščanske ljubezni sv. Vincencija Pavelskega, čeprav je bila materina sestra šolska sestra. S. Antonija je še v visoki starosti rada trdila, da njihovih poklicev ne bi bilo brez dolnjobistriškega bratranca, poznejšega duhovnika Jožefa Godine.

Tako so se končale daleč od rodnega Prekmurja, kamor so se rade vračale, življenjske poti mojih treh tet usmiljenk. Daleč od rodnega Prekmurja, za katerega je bil leta 1919 kot mlad Maistrov borec na smrt obsojen in se po zaobljubi, da postane duhovnik, srečno rešil iz zapora, pa se je končala tudi življenjska pot pobudnika njihovih poklicev, poznejšega duhovnika in publicista Jožefa Godine.

Ob spremljanju teh tihih, vztrajnih molilcev za mojo zdravniško pot in našo družino skozi desetletja sem tudi na obiskih sama polnila rezervoar svoje duše. Naučili so me gledati proti večnosti, s čimer vse zemsko postaja majhno in nepomembno, kakor pesek na obrežju brezkončnega oceana. Pokazali pa so mi tudi živeti iz upanja, zaradi katerega življenje kljub preganjanosti in ponižanjem v težkem povojnem obdobju ni ugasnilo, kakor tudi ne življenje vsega krščanskega sveta od dediščine teh, ki so znali živeti iz upanja.

Vladimir Kos

Rudarji

O, vi vsi, ki pišete pesmi
(včasih le ušesom iz sten),
o, vi vsi, ki tkete povesti –

izmed mnogih slavnih imen
sem izbral za vas to: rudarji!

Svet je zemlja z mnogimi rovi –
kaj s kopánjem jim jemljemo!
Tudi snov za ladjo v valovih,
snov za let v planetov objem.

Vi ste silnejši kakor kralji!

Treba je marljivo kopáti,
to zahteva zémeljski rov.
Treba ga je prav prepoznati

v žilah svojevrstnih darov.
Prosim, ne bodite grobarji!

Igor Gregori

Življenjski jubilej Ljube Smotlak

Ljuba Smotlak

Dne 13. julija 2010 je znana zamejska kulturna delavka Ljuba Smotlak slavila visok življenjski jubilej.

Rodila se je pred osemdesetimi leti v Mačkoljah kot četrta izmed desetih otrok. Osnovno šolo je obiskovala v domači vasi, nižjo gimnazijo in učiteljsko šolo pa v Trstu, kjer je maturirala leta 1952. Izpopolnjevala se je nato v Ljubljani, Kopru in spet v Trstu.

Ljuba Smotlak je svoje življenje zapisala eni izmed najtežjih dejavnosti, kar jih človek lahko opravlja: vzgoji otrok. Ta dejavnost je bila v naših krajih še toliko bolj zahtevna, saj je bila vloga vzgojitelja vezana obenem na

posredovanje slovenskega kulturnega izročila. Ljuba Smotlak je kmalu razumela razsežnost tega poslanstva in nekoč izjavila, da »pri delu z otroškimi in mladinskimi skupinami ob petju in v organizacijah nasploh« ji je bilo glavno vodilo »v prvi vrsti narodnostna vzgoja«.

Zavezanost slovenski besedi in kulturi, zlasti pa petju so ji vlili že starši. V prvi osebi pa je vse te elemente znala tankočutno posredovati mlajšim generacijam kot učiteljica v Mačkoljah, na Plavju, na Škofijah, v Žavljah, v Boljuncu in v Dolini. Do upokojitve leta 1985 je bila tudi voditeljica didaktičnih vaj na učiteljski šoli A. M. Slomšek.

Izredno dragocena je bila njena vloga v verskih organizacijah (v Marijini družbi, v Marijini legiji, v Dijaški zvezi, pri Katoliški akciji, pri Apostolstvu sv. Cirila in Metoda), posebno pa pri Društvu slovenskih izobražencev, pri Zvezi cerkvenih pevskih zborov in pri PD Mačkolje, kjer je skrbela predvsem za življenje etnografskega in dramskega društvenega odseka. Bila je soustanoviteljica ženske skavtske organizacije na Tršaškem, Goriškem in Koroškem. Pri vodstvu skavtske organizacije v Trstu je bila 20 let tesna sodelavka vrhovne voditeljice Vere Lozej; kar 25 let je delala v organizaciji, pri postavljanju in vodenju skavtskih taborov.

Veselje do petja je udejanjala tako, da je ustanavljala in vodila pevske tabore ter šolske zborčke in jih pripravljala na nastope na šolskih prireditvah in v radijskih oddajah v vseh krajih službovanja. Ustanovila in vodila je otroški in dekliški pevski zbor Slovenski šopek, iz katerega so zrasle moči za Mešani cerkveni in društveni zbor Mačkolje. Poskrbela je za izdajo plošče Ob šopku šopek je pripet 1980. Na Radiu Trst A je sodelovala pri ustanavljanju šolskih oddaj Radio za šole leta 1965 in bila njihova koordinatorka več kot desetletje. S svojimi učenci je napisala in izvedla preko 60 oddaj, med katerimi niz oddaj o slovenski ljudski pesmi in intervjuje Ljudje pred mikrofonom. Za radijske nastope je pripravljala tudi šolske otroške zborčke. Dragoceno je bilo tudi njeno delovanje kot publicistka na šolskem področju. S kolegicama je namreč napisala učbenik za prvi razred osnovnih šol z naslovom Čebelica: to je bila prva šolska knjiga za slovenske šole v Italiji z barvnimi ilustracijami.

V svojem poklicu je Ljuba Smotlak hotela navaditi mladino na veselo sožitje v družbi, v kateri je posameznik le del celote in se zato mora znati obnašati sodejavnostno, se pravi, da mora postati in biti soodgovoren za katerikoli uspeh skupine ali se čutiti sokriv za katerikoli neuspeh. »In vse to brez misli na lastne, osebne koristi. Plačilo naj bo le zadoščenje«, je nekoč dejala.

Vladimir Kos

Nagasáki s starodavnimi zidovi

Opeval bom deželo Nagasáki:
saj to, kar vstalo je iz razvalin,
drsi čez strune gričev, ko se mrak
zagleda v lučke na valov gladini.

Na harfi mojih strun leži dežela
med griči, polji, cestami obal,
med hišicami, kjer ni zid več bel
in kjer samevajo ob soncu palme.

In tam med starodavnimi zidovi
visi še zmeraj križ, še zdaj krvav,
resnično skrit v imenih prednikov –
a zmeraj živ, neuničljiv v ljubavi.

Humbert Mamolo – osemdesetletnik

Škof Evgen Ravignani izroča prof. Humbertu Mamolu priznanje za delo na področju cerkvene glasbe.

30. avgusta 2010 je prof. Humbert Mamolo, dolgoletni profesor telesne vzgoje in ravnatelj nižjih srednjih šol na Tržaškem, organist in zborovodja praznoval visok življenjski jubilej – 80 let. Šolstvo je bilo gotovo njegova prva skrb in posvetil mu je svoje najboljše moči, njegova velika ljubezen pa je cerkvena glasba in v tem zapisu se ga spominjamo predvsem kot dolgoletnega organista in zborovodje rojanskega cerkvenega zbora sv. Mohorja in Fortunata ter enega ustanoviteljev in dolgoletnega člana vodstva Zveze cerkvenih pevskih zborov iz Trsta.

V Rojanu je nepretrgoma deloval preko 40 let. Začel je okrog leta 1960 in od takrat dalje do jeseni leta 2005, ko je zaradi zdravstvenih razlogov zapustil zborovodsko delo, je vestno prihajal k tedenskim pevskim vajam, ob nedeljah in praznikih pa je vodil zbor in večkrat zraven tudi orglal. Vedno prisoten – vedno točen. To delo je jemal zelo resno. Odgovornost nad izvedbo zbora je čutil posebno, odkar je tržaški radio leta 1966 začel prenašati nedeljsko sv. mašo iz rojanske župne cerkve. Ob obhajanju 40. obletnice oddajanja radijske maše je prof. Mamolo izrazil zahvalo tudi tržaški škof msgr. Ravignani, ki mu je podelil medaljo ob 1700. obletnici mučeništva sv. Justa in 1000. obletnici povečanja stolnice sv. Justa kot priznanje za požrtvovalno in vztrajno delo na področju cerkvenega petja na Tržaškem. Slovensko Cecilijino društvo pa mu je dalo posebno priznanje v zahvalo za njegov nenadomestljivi prispevek k slovenski cerkveni glasbi na Tržaškem in s tem k vsej slovenski cerkveni glasbi. Poglavje zase zasluži njegovo skladateljsko delo. Posebno zadnja leta svojega dirigiranja v Rojanu je uglasbil veliko cerkvenih pesmi, spevov in maš. Prof. Mamolo je bil v Rojanu tudi pobudnik in organizator »Kulturne pobude Rojan«, ki je v tamkajšnjem Marijinem domu priredila lepo število zelo kvalitetnih koncertov. Pri ZCPZ pa je bil med pobudniki tradicionalnega poletnega seminarja in raznih drugih dejavnosti te zveze. Zlasti je rad sodeloval pri pripravah in izvedbah vsakoletnega koncerta božičnih pesmi. Malokdo pa ve, da je bil prof. Mamolo tudi odličen športnik. Ukvarjal se je z veslanjem in bil v prvih 50 letih prejšnjega stoletja član zelo uspešne posadke veslačev pri tržaški Saturnii. Z osmercem je uspešno tekmoval tako na deželni, vsedržavni in mednarodni ravni.

Vendar lahko rečemo, da je pri njem prevladala ljubezen do petja in orgljanja, tako da še vedno aktivno deluje na tem področju kot organist in zborovodja ženskega cerkvenega zbora v Nabrežini. Na mnoga zdrava leta!

Devetdeset let Elke Eržen Beličič

Minulega 3. marca 2010 je okroglih 90 let slavila gospa Elka (Gabrijela) Eržen Beličič. Rodila se je v Šiški v Ljubljani v železničarski družini kot tretji otrok. Mamo je zgubila, ko je bila stara osem let. Dobili so drugo mamo (in še polbrata), ki je bila sicer dobra kot kruh in so se imeli vsi zelo radi, a vseeno jo je ta izguba zaznamovala. Njeno otroštvo in mladost sta bila v znamenju čudovite svobode, ki ji je izoblikovala značaj in voljo, ob trdnih mejnikih temeljitega šolanja, najprej pri uršulinkah in nato na znameniti poljanski gimnaziji v Ljubljani, kjer je maturirala leta 1939, in še ob mnogih obšolskih obveznostih: Jadranski straži ali Marijini dijaški kongregaciji, ob sobotah popoldne pa na srečanjih v cerkvi sv. Jožefa ob kratki adoraciji, ki jo je vodil katehet in profesor nemščine na poljanski gimnaziji, primorski begunec prof. Filip Terčelj. Na nekem študentovskem srečanju v dvorani Union, ki so mu bili pobudniki Erlichovi akademiki, je novembra 1938 spoznala slavista in pesnika Vinka Beličiča, s katerim sta se v kratkem poročila. V Ljubljani, kjer sta živela, ju je osrečilo rojstvo prvorojenca Matije. A bolj kot se je bližal konec vojne, bolj so razmere v Ljubljani postajale napete. Mož se je umaknil čez mejo, ona pa je bila noseča in je še nekaj časa ostala v Ljubljani, kjer je povila drugorojenca Andreja. Sledili so meseci hudega pomanjkanja, bolezni in šikaniranja. Jeseni 1947 je tudi sama sredi novembrske megle in mraza, otroka sta ostala pri dobrih prijateljih, ponoči prečkala mejo pri Colu. Naslednje jutro je na tramvajski postaji na Oberdankovem trgu v Trstu nepričakovano srečala ljubljanskega prijatelja prof. Peterlina, ki jo je odpeljal k možu. Začela se je tako nova doba, zaznamovana po raznih poskusih, kako ponovno dobiti otroka, ki sta ostala v Ljubljani. Rodila sta se jima še dva sinova, Miha in Janez. Sina Andreja je oče videl prvič, ko je imel 9 let in pol. To je bilo leta 1954, na njen god, ko sta sinova z vlakom in z rednim potnim listom prišla na Opčine.

Elka Eržen Beličič

Gospa Elka je ob številni družini vedno našla čas za marsikaj. V openski župnijski cerkvi je redna bralka beril, udeležuje se tudi vseh prireditev, koncertov in večerov na Opčinah. Zelo dragoceno pa je bilo njeno pričevanje o katehetu Filipu Terčelju, na večeru, ki mu je bil posvečen 4. 2.2010 v Ajdovščini, ko je na izredno živahen način pričevala o njegovih ljubljanskih letih in delu z dijaštvom.

Skozi življenje hodi pokončno in pogumno, zvesta geslu, ki je v himni poljanskih dijakinj: »Kaj življenja bi se bale! / Z vero vase in v Boga / gremo v boj za ideale, / za blaginjo naroda!«

Skozi življenje hodi pokončno in pogumno, zvesta geslu, ki je v himni poljanskih dijakinj: »Kaj življenja bi se bale! / Z vero vase in v Boga / gremo v boj za ideale, / za blaginjo naroda!«

Stoletnica rojstva Ljubke Šorli

Pesnica Ljubka Šorli

To leto je minilo v znamenju praznovanj ob 100-letnici rojstva naše priljubljene pesnice Ljubke Šorli, ki se je s svojim življenjem in delom neizbrisno vtisnila v dušo naše narodne skupnosti v Italiji. Skopi podatki govori, da se je Ljubka Šorli rodila 19. februarja 1910 v Tolminu. Zares bi težko našli osebo, ki se je znašla sredi tolikih viharjev polpretekle zgodovine in vendar v njih premagala vse hudo z enkratno dobroto, vse udarce z enkratno vero in vse krivice z enkratnim prepričanjem v človeka. Kot otroka jo je s svojim uničenjem oplazila prva svetovna vojna, med obema vojnama je bila prav v sredini prizorišča vse bolj nasilnega prihajanja fašizma, ki je ukinjal naše temeljne narodnostne pravice ter se s svojim besom znesel tudi nad njeno mlado družino. Ljubka je namreč prepoznala svojega življenjskega sopotnika v čutečem Lojzetu Bratužu, se z njim poročila, komaj pa sta se jima rodila hči Lojzka in sin Andrej, so fašistični skrajneži leta 1937 izjemno nadarjenega skladatelja in neumornega pevovalca zastrupili, da je potem kmalu v velikih mukah umrl. Imela je tedaj Ljubka le 27 let in težko si predstavljamo, kakšna groza zloveščega obzorja in oropane sreče je zazevala v mladi materi. In ko bi se zdelo, da ni nikjer več nobenega upanja, se je iz te apokaliptične teme Ljubka dvignila v enkratno veličino in moč. Gotovo je v sebi premagala bolečino zaradi dveh majhnih otrok in zanju, toda z enako upornostjo se je dvignila zaradi ohranitve spomina na moža Lojzeta Bratuža in zaradi vseh naših ljudi ter vseh ljudi dobre volje, ki naj gradijo lepši in bolj usmiljen svet. V veri in v pisanju pesmi je našla svetlobo, ki je tedaj nikjer ni bilo, v Bogu in v mislih našega človeka je odkrila vzgib, ki jo je ponesel visoko nad vsakršno temo in nasilje. »Uporno sem viharjem kljubovala«, je zapisala dosti kasneje in na njej lasten skromen način izrazila zmago svetlobe, ki je največja tedaj, kadar z vseh strani prežita mrakobna sivina in trda brezizhodnost. In potem je živela za svoja otroka in sploh za vse otroke, ki jih je z ljubeznijo poučevala in zanje pisala pesmi, kakor je sicer v pesmih ovekovečila domačo Tolminsko, zanjo prebridko Goriško in še posebej moža Lojzeta Bratuža, tega večnega glasnika tukajšnjega slovenskega človeka, s katerim sta v bistvu postala eno. Postala sta temelj našega spomina, temelj našega zavedanja in naše neponovljive izvirnosti in to še posebej zaradi žlahtne vrline, ki je

še dandanes tako redka in ki edina lahko reši vse in vsakogar. Tako kot Lojze Bratuž tudi Ljubka Šorli ni nikdar izrekla žal besede tistim, ki so jima prizadejali toliko gorja. Nobene zamere, nobene želje po povračilu, nobene obsodbe. Če rečemo enkratno, je beseda prešibka. Zato je prav in pravično, da smo se Ljubkine 100-letnice rojstva letos tolikokrat spomnili z občutenimi spominskimi proslavami in prireditvami. Tako smo se vsaj malo oddolžili vsemu, kar nam je zapustila in dala, ter dokazali, da čutimo in vemo, kje je naš osrednji duhovni izvir, ki nam bo vedno v oporo in ne bo nikdar v naših srcih presahnil.

Vladimir Kos

Stroji Gospodove ladje

»O dogmah pel boš? Kaj postal si norec?«
in zame jim zares biló je žal.

A jaz, naslonjen na starikav bor,
bom v harfo srčnih strun zapel zahvalo.

Ker silna ladja je ta naša Cerkev
na morju, ki morjé je vseh življenj;
Nebeško Pristanišče njena smer,
in dogme njeni stroji brez izmene.

O, toliko pomaga jih na ladji,
a naš Gospod je glavni kapitan.
Človeških zmot jo srka moč v prepad
a v pravi smeri venomer ostane.

Te stroje naš Gospod je skonstruiral,
odlično vsak vihar prestanejo.
In včasih kak nadarjen inženir
enačbo najde v njih za več pogonov.

A stroji-dogme ne trpe okvare –
kako moderna Cerkev je po njih!
Kako mogočna, ker Peklá vihar
ji zmeraj recitira zadnje stihe.

Ob stoletnici rojstva Cirila Kosmača

Pisatelj Ciril Kosmač

V letu 2010 se spominjamo treh pomembnejših obletnic v zvezi z literarnimi ustvarjalci, ki so se rodili v raznih krajih na Tolminskem: Franceta Bevka, rojenega 1890 v Zakojci, Ljubke Šorli, rojene leta 1910 v Tolminu in Cirila Kosmača, ki se je rodil istega leta na Slapu ob Idrijci in umrl leta 1980 v Ljubljani.

Veliki sin tolminske dežele je odrasčal v preprosti kulturni družini. Oče Franc se je ob vsakodnevnem delu ukvarjal z glasbo, učil petje, vodil vaški zbor, ustanovil bralno društvo ipd. Tudi Kosmačeva mati je bila razgledana in je tudi sama skrbela za sinov kulturni razvoj. Oba z očetom sta fantu pripovedovala zgodbe iz domače doline, saj sta vedela, da ga zanimata domači svet in vse, kar se v njem dogaja.

Pred leti so na Kosmačevi rojstni hiši odkrili spominsko ploščo, tolminska knjižnica pa je poimenovana po njem. Kosmač je bogato prikazan v slovenski književnosti. O njem in o njegovem pisateljskem svetu so v preteklem stoletju pisali Ivan Pregelj, France Bevk, Ljubka Šorli, Marijan Brecelj in drugi, med sodobnimi literarnimi zgodovinarji pa izstopa Helga Glušič z objavo povojne Kosmačeve novele Tantadruj in s študijo o tem besedilu.

Pisatelj, scenarist, prevajalec, publicist in dramaturg, rojen 28. septembra 1910, je odšel po osnovni šoli v Gorico, kjer je bil gojenec Alojzijevišča. Takrat je skupaj s Stankom Vukom pisal v dijaški literarni list Uporni veslar.

Ker ga starši niso mogli vzdrževati, je pustil goriške šole in se vrnil domov. S študijem je nadaljeval kot privatist. Ker fašističnim oblastem ni bilo po godu njegovo pisanje, so ga zaprli v goriško in tržaško ječo in v rimski zapor Regina Coeli. Leta 1930 je bil kot najmlajši obtoženec, a tudi zaradi pomanjkanja dokazov na prvem tržaškem procesu oproščen in poslan v domači kraj, kjer naj bi bil štiri leta pod policijskim nadzorom. Kmalu je zbežal v Jugoslavijo in se naselil v Ljubljani. Tam je deloval med primorskimi begunci, prebiral slovenske pisatelje in se

navduševal zlasti za Cankarja in Župančiča. Prebiral je tudi dela iz svetovne književnosti in je veliko prevajal. S štipendijo francoskega zunanjega ministrstva je živel dalj časa v Parizu. Med drugo svetovno vojno je deloval v Londonu na BBC, bil je v Severni Afriki in je ob koncu vojne iz Južne Italije odletel v domovino na tedaj že osvobojeno ozemlje Bele krajine.

Po vojni je pripravil za tisk knjigo novel Sreča in kruh (1946) ter v njej objavil že prej v revijah objavljene novele. Med njimi so Sreča, Gosenica in Kruh.

Nekaj časa je Kosmač preživel v Kartuziji Pleterje na Dolenjskem, kjer je pisal svoje temeljno delo Balado o trobenti in oblaku. Po noveli Očka Orel je napisal scenarij za prvi slovenski umetniški film Na svoji zemlji. Bil je urednik tednika Tovariš in podjetja Triglav film.

Tudi po vojni je veliko ustvarjal in prevajal. Nazadnje se je naselil v Portorožu. Rad je obiskoval šole, tudi zamejske. Leta 1971 je obiskal goriške šole. Tega srečanja se mnogi spominjamo še danes, saj je pisatelj v svojem nagovoru povedal veliko zanimivega in spodbudnega. V Gorici se je tistega dne v družbi profesorjev zadržal do večera. Pripovedoval jim je o svojem večkratnem bivanju v obsoškem mestu in o najrazličnejših doživetij tudi v italijanskem kulturnem svetu. Povedal je npr., kako so ga nekoč v družbi pisateljev vprašali, ali se ne počuti manj vrednega, saj izhaja iz malega naroda in govori jezik, ki ga uporabljajo v glavnem pripadniki tega naroda. Odgovoril jim je, da majhnih narodov in majhnih jezikov ni in da sta vsak narod in vsak jezik vredna spoštovanja in upoštevanja. On se lahko z vsemi pogovarja v njihovem jeziku in o njihovi literaturi, na kar je tudi ponosen.

Takšen je bil Kosmač in takšnega se želimo spominjati ob stoletnici njegovega rojstva.

*S simpozija ob
stoletnici rojstva Cirila
Kosmača v Knjižnici
Cirila Kosmača
v Tolminu
17. sept. 2010; z leve:
dr. David Bandelj,
dipl. slovenistka
Mateja Curk ter
mag. Vladka Tucovič*

Alojz Tul

35 let Slovenske skupnosti v F-JK

Od Edinosti do Slovenske skupnosti

Lani je poteklo 35 let od ustanovitve in delovanja edine danes obstoječe politične stranke, delujoče v okviru slovenske manjšine v Italiji oz. v Deželi Furlaniji – Julijski krajini, to se pravi Slovenske skupnosti. Ta pomembni dogodek so primerno proslavili njeni privrženci in prijatelji, kar je posebej prišlo do izraza na Goriškem, kjer je stranka Slovenske skupnosti istočasno nadomestila dotakratno Slovensko demokratsko zvezo, medtem ko je Slovenska skupnost na Tržaškem samostojno delovala že od leta 1965 oziroma 1969.

Preden preidemo k razčlenitvi 35-letnega delovanja stranke Slovenska skupnost na deželni ravni oziroma na deželnem območju F-JK, se nam zdi primerno in potrebno ob tej priložnosti vsaj v glavnih obrisih prikazati zgodovinski razvoj samostojnega političnega delovanja na Primorskem in v Istri, in sicer od časa Avstrije do prve svetovne vojne in nato pod Italijo po prvi in drugi svetovni vojni. Začetki organiziranega političnega delovanja in nastopanja segajo namreč v 70. leta 19. stoletja, ko je skupina zavednih rojakov (Anton Trobec, Štefan Nadlišek in drugi) sprožila pobudo za ustanovitev »Političnega društva Edinost za Trst in okolico«, do katere je prišlo 12. novembra 1874 v stari šoli pri Sv. Ivanu v Trstu pod narodno-budniškim geslom: »Organizirajmo se, ne dajmo se potlačiti!« To geslo verno odraža takratne politične razmere in napore za ohranitev Slovencev in njihove narodne zavesti pred asimilacijskimi pritiski. Glavni namen društva Edinost je bil: »Buditi in širiti narodno zavest, nuditi gospodarski pouk, širiti omiko, braniti narodne in druge pravice ljudstva, pospeševati njegove materialne in duševne koristi v državnih, občinskih, cerkvenih, šolskih in gospodarskih zadevah.«

Na drugem občnem zboru 5. maja 1878 v Škednju pri Trstu je Društvo razširilo svoje delovanje na celotno Primorsko in se preimenovalo v »Politično društvo Edinost za Primorsko«, ki je pozneje raztegnilo svoje delovanje še na Istro.

Društvo Edinost je kmalu po ustanovitvi začelo izdajati svoje istoimensko glasilo »Edinost«, katerega prva številka je izšla leta 1876. V prvem obdobju je list izhajal kot tednik, nato kot petnajstdnevnik in od leta 1894 kot dnevnik, ki je izhajal do nasilne ukinitve pod fašizmom, 4. septembra 1928. Politično društvo Edinost je sprva imelo svoj sedež v neposredni bližini župne cerkve pri Sv. Ivanu (ul. S. Cilino

v hiši Ivana Trobca). Kasneje je preneslo svoj sedež v mesto. Po dograditvi Narodnega doma leta 1905 je dobilo sedež v njem in ga tam ohranilo do njegovega požiga leta 1920. Uredništvo glasila Edinost se je leta 1914 preselilo v lastno poslopje v ulici Sv. Frančiška 20.

Politično društvo Edinost je v celotnem obdobju svojega delovanja med drugim skrbelo za izvolitev predstavnikov v tržaški občinski svet in dunajski parlament. S tem poslanstvom je nadaljevalo tudi po priključitvi Julijske krajine k Italiji na osnovi Rapalske pogodbe (12. novembra 1920). Tako je na volitvah 15. maja 1921 izvolilo v rimski parlament štiri poslance (Josip Vilfan, Virgil Šček, Karel Podgornik in Josip Lavrenčič). Zadnja slovenska poslanka v rimskem parlamentu sta bila Virgil Šček in Engelbert Besednjak. Leta 1928 pa je fašistična vlada prepovedala delovanje vseh strank, razen seveda fašistične. Tako je bilo politično društvo Edinost s prefektovim odlokom z dne 28. septembra 1928 razpuščeno kot »osrednji vodilni organ intolerantnega spodbujanja odpora drugorodnega prebivalstva.« Njegovo delovanje se je v omejenem obsegu še nekaj časa dejansko nadaljevalo v ilegali. Skupno z goriškimi somišljeniki in drugimi prijatelji je načrtovalo ustanovitev tajnega Narodnega odbora, ki pa iz več razlogov ni nikdar zaznavno zaživel.

Po koncu druge svetovne vojne so se v Julijski krajini ustvarile povsem nove razmere, povezane z bojem za določitev nove razmejitve med Italijo in povojno Jugoslavijo s komunističnim režimom. Toda, ko je postalo jasno, da bo del primorskih Slovencev ostal pod Italijo oziroma bo vključen v predvideno Svobodno tržaško ozemlje (STO), je tisti del demokratično in krščansko usmerjenih Slovencev menil, da se je treba politično pripraviti za delovanje v novih razmerah, ki bodo dopuščale pluralizem v političnem delovanju.

Primorska je bila začasno razdeljena v cono A pod Anglo-ameriško vojaško upravo (ZVU) in v cono B pod Jugoslovansko vojaško upravo (VUJA). Ko so bili v začetku 1946 na mirovni konferenci v Parizu načrtani obrisi nove razmejitve, sta tradicionalni slovenski politični skupini na Goriškem, katoliška in liberalno-narodnjaška, prvi začeli snovati obnovitev samostojne politične organizacije na demokratičnih načelih za zaščito Slovencev, ki ostanejo pod Italijo.

Ustanovitev Slovenske demokratske stranke v Gorici (SDZ)

Zamisel o obnovitvi samostojne slovenske politične organizacije v Gorici sta že med letom 1946 izrazila dr. Anton Kacin in dr. Avgust Sfiligoj, ko se je na mirovni konferenci v Parizu že nakazovala pripadnost Gorice Italiji. Ustanovljen je bil pripravljalni odbor, ki so ga sestavljali štirje člani: dr. Anton Kacin, dr. Andrej (Slavko) Uršič, gospod Ivan Krpan in dr. Avgust Sfiligoj. Ustanovno zborovanje je potekalo 17. januarja 1947 v zavodu Alojzijevejšče in na njem se je zbralo kakih 70 somišljenikov z goriškega območja anglo-ameriške cone A. V prvi vodstveni odbor so bili izvoljeni: dr. Anton Kacin, dr. Andrej (Slavko) Uršič, Polde Kemperle, Ivan Krpan, Viljem Šuligoj in dr. Avgust Sfiligoj, ki je kmalu zatem postal strankin pred-

sednik. Na tem zborovanju je bilo tudi sklenjeno, da nova stranka ne nastopi javno pred podpisom pariške mirovne konference, do katerega je prišlo 10. februarja 1947.

Slovenska demokratska zveza (SDZ) ni temeljila na osebni članstvu, temveč je v obliki koalicije povezovala dve politični skupini, tj. Slovensko katoliško skupnost in Slovensko demokratsko skupnost. Nato so se začele priprave za ustanovitev sorodne organizacije v Trstu z imenom »Slovenska demokratska zveza za Svobodno tržaško ozemlje«. Njeni pobudniki so pristopili k pobudi za izdajanje skupnega glasila z goriško SDZ z imenom »Demokracija«. Prva njena številka je izšla 25. aprila 1947 v Gorici in objavila osnutek skupnega političnega programa. SDZ za STO je bila nato formalno ustanovljena 21. decembra 1947.

Na tem mestu velja omeniti, da je goriška SDZ že 21. maja 1947 nasloвила na predsednika italijanske vlade in na predsednika ustavodajne skupščine prvo spomenico kake slovenske organizacije, ki med drugim vsebuje zahtevo »za zaščito pravic Slovencev, ki ostanejo v Italiji.«

Ustanovitev Slovenske demokratske zveze v Trstu

Kot že povedano, so bile povojne razmere v Trstu in na Tržaškem nasploh drugačne od onih na Goriškem. Treba je bilo namreč počakati ne samo na podpis pariške mirovne pogodbe (10. februarja 1947), ampak tudi na novo razmejitev, ki je stopila v veljavo 15. septembra 1947, in predvideno ustanovitev nove umesne državnice med Italijo in Jugoslavijo, imenovane Svobodno tržaško ozemlje (STO), ki je zaobjemala del cone A (po Morganovi liniji), ki ni bil priključen Jugoslaviji, in cono B, obsegajočo okraja Koper in Buje pod začasno jugoslovansko vojaško upravo. Za ustanovitev nove samostojne slovenske politične organizacije se je zavzemal del tistih tržaških Slovencev, ki niso več soglašali s povojno politiko Osvobodilne fronte, ki je zavračala sodelovanje z Zavezniško vojaško upravo Anglo-Američanov in vsiljevala »enotnost« oziroma enoumje za vsako ceno mimo osnovnih demokratičnih načel. Ti in drugi somišljeniki so se 21. decembra 1947 zbrali v kinodvorani Odeon (na Oberdankovem trgu) in izpeljali prvi občni zbor Slovenske demokratske zveze za STO. Tega ustanovnega zborovanja se je udeležilo kakih 200 predstavnikov, ki so se med drugim s ponosom sklicevali na bivšo Edinost. Treba je povedati, da ni šlo za ustanovitev kake koalicije med več skupinami, temveč za povsem samostojno stranko za delovanje po demokratičnih principih. Tudi na tržaških in drugih občinskih volitvah ni nastopala sama, temveč se je povezovala v volilne koalicije z drugimi slovenskimi političnimi skupinami pod nazivom Slovenska lista ali Slovenska narodna lista s tradicionalnim znakom lipove vejice iz dobe Edinosti. Skupine, s katerimi je SDZ sodelovala, so bile: Slovenska krščansko-socialna zveza, pozneje še Slovenska katoliška skupnost in Skupina neodvisnih Slovencev. To koalicijsko volilno in drugačno sodelovanje, ki je v zadnjem obdobju od leta 1965 nastopalo pod imenom Slovenska skupnost, je trajalo nekako do 1968, ko je SDZ uradno izstopila iz navedene koalicije, ker ni soglašala s težnjo, da bi se koalicijska zveza pretvorila v enotno stranko.

Oblikovanje stranke Slovenske skupnosti na Tržaškem

Navedli smo ustanovitev SDZ na Tržaškem (21. decembra 1947) kot samostojne slovenske politične organizacije na demokratičnih načelih zahodnega sveta in v povezanosti s tradicijo Edinosti. Poleg SDZ pa so se po vojni oblikovale še druge samostojne politične skupine, ki so se skupno s SDZ ob občinskih volitvah povezale in nastopile pod skupnim znakom lipove vejice in pod imeni Slovenska lista, Slovenska narodna lista oziroma Skupna slovenska lista (1962). Bila je to koalicija štirih grupacij: Slovenske demokratske zveze, Slovenske katoliške skupnosti, Slovenske krščansko socialne zveze in Skupine neodvisnih Slovencev. Po razpustitvi Neodvisne socialistične zveze (ustanovljene leta 1949 kot protiutež Avtonomni komunistični partiji po kominformovskem razkolu in namenjene tistim levičarjem, ki so se opredelili za Titovo linijo in so dejansko bili v pretežni meri Slovenci) se je pokazala potreba, da se da možnost tudi temu delu Slovencev, da se pridružijo ostalim rojakom, ki so za samostojno politično nastopanje. To je bilo povsem v skladu z namenom, da bi se oblikovala skupna samostojna politična stranka zamejskih Slovencev.

Prvi pomemben korak v to smer je bila na Tržaškem 13. junija 1965 ustanovitev krovne politične organizacije oziroma koalicije štirih takratnih avtonomnih političnih skupin z nazivom Slovenska skupnost. Te skupine so bile: Slovenska katoliška skupnost, Slovenska demokratska zveza, Slovensko krščansko socialna zveza in Skupina neodvisnih Slovencev. V nadaljnjem razvoju se je SKS preimenovala v Slovensko ljudsko gibanje, Skupina neodvisnih pa v Slovensko narodno obrambno skupino. Na oblikovanje enotne skupne stranke Slovenske skupnosti na Tržaškem leta 1965 so, lahko rečemo, odločilno pripomogle ustanovitev leto prej Avtonomne dežele Furlanije – Julijske krajine in volitve prvega deželnega sveta leta 1964.

Do združitve omenjenih skupin v enotno politično stranko Slovensko skupnost je prišlo na ustanovnem občnem zboru, ki se je po dvomesečnem zasedanju zaključil 11. maja 1969, na katerem je bil izglasovan zadevni statut in izvoljen novi 22-članski pokrajinski svet na osnovi predloženih list SLG, SKSZ in SNOS. SDZ ni sodelovala na tem ustanovnem občnem zboru Slovenske skupnosti, ker se z novo ureditvijo odnosov med skupinami ni strinjala in je že 31. maja 1968 formalno izstopila iz medskupinske koalicije Slovenske skupnosti.

Ustanovitev Slovenske skupnosti na Goriškem

V 28 letih delovanja (1947-1974) je Slovenska demokratska zveza na Goriškem opravila pomembno zgo dovinsko poslanstvo aktivne prisotnosti samostojne politične organizacije v dokaj napetih in zapletenih časih. Stalno je nastopala pri oblasteh za uveljavljanje narodnih in osnovnih človekovih pravic Slovencev s številnimi osebni in pisnimi posegi, naslovljenimi na najvišja pristojna mesta. Odločilno vlogo je odigrala pri obnovitvi slovenskih osnovnih in srednjih šol in pri njihovi zadevni uzakonitvi (zakon z dne 19. julija 1961, št. 1012). Skrbela je za izvolitev slovenskih predstavnikov v goriški Občini in Pokrajini ter v slovenskih okoliških občinah.

Najmarkantnejša osebnost goriške SDZ je bil dr. Avgust Sfiligoj, ki je stranko vodil od ustanovitve 1947 do leta 1965. Sledili so predsedniki dr. Anton Kacin, Albin Šuligoj in prof. Slavko Bratina.

V 60. letih pride do generacijskih in političnih razhajanj med pripadniki starejše in mlajše generacije. Za razplet razhajanja so bile brez dvoma pomembne prve volitve deželnega sveta F-JK 10. maja 1964. Po sili razmer sta tržaška Slovenska skupnost (v bistvu še koalicija štirih političnih skupin) in goriška SDZ skupno nastopili za izvolitev slovenskega predstavnika v novi deželni svet, in sicer pod imenom Slovenska skupnost. Te deželne volitve so objektivno nakazale potrebo po koordiniranju in poenotenju politične organiziranosti na temelju samostojnega političnega nastopanja. Mlajša generacija je vedno bolj zavestno zahtevala notranjo in teritorialno reorganizacijo SDZ. Dejansko pa se zadeve več let niso premaknile z mrtve točke, ker vodstvo SDZ ni pristajalo na omenjene zahteve.

Nato se je razvoj dogodkov začel naglo razvijati. Katoliška komponenta SDZ, ki je bila nosilka zahteve za reorganizacijo SDZ, se je na občnem zboru 4. aprila 1970 preimenovala v Slovensko ljudsko gibanje, katerega predsednik postane Andrej Bratuž. Leta 1973 SLG zahteva notranjo in teritorialno reorganizacijo stranke (SDZ) pod novim imenom Slovenska skupnost – Gorica. Še prej je SLG zahtevalo odpravo paritetnega sistema med obema skupinama in ustanovitev članske stranke.

Ker druga ustanovna skupina koalicijske SDZ ni pristala na navedene zahteve, pobudniki reorganizacije in poimenovanja skupne stranke v goriško Slovensko skupnost skličejo 15. februarja 1975 širši zbor volivcev. 1. marca skličejo občni zbor (kongres) stranke v veliki dvorani Katoliškega doma v Gorici ob prisotnosti približno sto somišljenikov. Občni zbor predstavi in nato odobri statut Slovenske skupnosti na Goriškem. Sledile so volitve vodstvenih organov na osnovi odprte predstavljene liste. Izvoljen je bil 27-članski pokrajinski svet nove stranke SSk. Z izstopom SLG iz SDZ in preimenovanjem v Slovensko skupnost je SDZ dejansko prenehala obstajati.

Prvi deželni kongres Slovenske skupnosti

Z ustanovitvijo Slovenske skupnosti na Goriškem so bili dani pogoji, da se uresniči dolgoletna večinska želja po organiziranju stranke na deželni ravni. Kmalu po nastanku SSk na Goriškem goriško in tržaško vodstvo SSk že 2. aprila ustanovi ta koordinacijski odbor, ki naj pripravi vse potrebno, da pride do formalne ustanovitve stranke Slovenske skupnosti s pristojnostjo delovanja na celotnem ozemlju Furlanije – Julijske krajine, konkretno v tržaški, goriški in videmski pokrajini z Benečijo, Režijo in Kanalsko dolino, skliče deželni kongres in pripravi osnutek deželnega statuta stranke. Tako je prvi deželni kongres SSk bil v soboto, 24. maja 1975, v motelu AGIP v Devinu, ki so se ga udeležili predstavniki vseh treh pokrajin v F-JK, v katerih živijo pripadniki slovenske narodne manjšine. Kongresa so se udeležili tudi številni predstavniki vsedržavnih strank, prisotnih v deželnem svetu F-JK, in zamejskih slovenskih organizacij.

*Prvi deželni kongres
Slovenske skupnosti.
Za mizo z leve: Miro
Gradnik, Drago Štoka,
Andrej Bratuž in
Damjan Paulin.*

Deželni svetovalec Drago Štoka je orisal pot od prvih deželnih volitev leta 1964 do ustanovnega kongresa deželne SSK. Na kongresu sta imela poročili tržaški pokrajinski tajnik Rafko Dolhar in goriški pokrajinski tajnik Damijan Paulin. O položaju v Kanalski dolini je spregovoril Simon Prešeren.

Na kongresu so prvič podelili »odličja SSK« zaslužnim osebnostim v boju za pravice in vsestranski razvoj Slovencev v Italiji.

Na kongresu je bil odobren prvi deželni statut SSK. Kongres je sovpadal s 30-letnico osvoboditve, ki jo je deželni svetovalec Drago Štoka med drugim takole obeležil: »Naj gre naš hvaležni spomin v tem trenutku našim fantom in dekletom in možem, ki so v boju proti fašizmu dali svoja življenja, doprinesli na oltar svobode nepopisne žrtve, mučenja, ječe trpljenja v koncentracijskih taboriščih.«

S prisotnostjo in nastopi se je SSK začela uveljavljati kot stvarna politična sila v naši deželi, ki ima svoj življenjski prostor, katerega ji priznavajo vse italijanske politične sile. V vsakdanji praksi se je tudi pri italijanskem večinskem narodu utrdilo prepričanje, da SSK predstavlja v prvi osebi slovensko manjšino in ji to vlogo tudi priznavajo. Kot edina slovenska politična stranka v zamejstvu se SSK zaveda svoje odgovornosti pred narodom in zgodovino v svojih vsakdanjih naporih za obrambo slovenstva, svobode in demokracije, za katere ideale so se Slovenci borili v svojem dolgem in trdem boju za svoj obstanek. Te ideale ima pred očmi v vsakdanjih prizadevanjih za obrambo jezika, slovenske kulture in narodnega ozemlja, ki je danes najbolj ogroženo.

Pri teh naporih pa se moramo vsi zavedati dejstva, da je slovenska narodna skupnost v Italiji z velikimi težavami ohranila samostojno politično predstavništvo pred oblastmi in večinskim narodom in si tako izbojevala svoj življenjski prostor. Izkušnje neizpodbitno potrjujejo pravilnost te izbire, kajti po tej poti hodijo najpomembnejše manjšine tako v Italiji kot v ostali Evropi.

Proslava ob 35-letnici deželne Slovenske skupnosti

Ob 35-letnici delovanja Slovenske skupnosti na deželni ravni je stranka 17. junija sklicala slavnostno sejo svojega deželnega sveta, ki ga sestavljajo predstavniki iz tržaške, goriške in videmske pokrajine. Zasedanje je potekalo v restavraciji Kariš na Pesku v dolinski občini. Deželni predsednik Rafko Dolhar je podal pregled delovanja in življenja stranke od njenega prvega deželnega kongresa 24. maja 1975 v Devinu do danes.

Med drugim je dejal: »Kot naš pomembni uspeh, na katerega sem še najbolj ponosen, lahko štejemo tudi, da smo svoječasno dosegli možnost predstavitve liste Slovenske skupnosti v celi deželi, tudi v videmski pokrajini, in smo torej dosegli tudi volivce v Benečiji, Reziji in Kanalski dolini, s katerimi smo na volitvah rešili mandat našega deželnega svetovalca.

Seveda smo doživeli tudi drug politični udarec, ko so naši levosredinski zavzniki izglasovali tak deželni zakon, da naš svetovalec ni mogel več prestopiti deželnega praga. Tako smo bili nekaj mandatov odsotni v najvišjem deželnem političnem telesu. Ta krivica se je popravila šele, ko smo lahko v spremenjenih političnih okoliščinah, ko je bil za deželnega predsednika izvoljen Riccardo Illy, izvolili pokojnega Mirka Špacapana, in na zadnjih volitvah, spet v novih okoliščinah, izvolili Igorja Gabrovca.

Naj ob tem tudi spomnim, da so se na političnem prizorišču tudi v naši deželi politične okoliščine spremenile. Pomislimo samo, koliko strank je v teh štirih desetletjih izginilo s prizorišča. Lahko nam je torej ne samo v tolažbo, temveč tudi v ponos, da pa smo mi še vedno tu, z našim tradicionalnim volilnim zakonom, z lipovo vejico. Mnogi so nam že zdavnaj prerokovali izginotje, nekateri so nas poskušali vključiti v svoje vrste, ker smo pač kot samostojna stranka v tej državi motilni element, ki gre svojo lastno pot. Lahko pa s ponosom sprejmemo ugotovitev nekdanjega političnega veljaka v matični domovini, da smo namreč politični seizmograf manjšine, ki bi ga bilo treba ustvariti, ko bi ga ne imeli. Na to vlogo smo lahko upravičeno ponosni.

Seveda so se v teh štirih desetletjih politične okoliščine našega delovanja zelo spremenile in svojo nalogo obrambe interesov slovenske narodne skupnosti v Italiji pač opravljamo ustrezno z okoliščinami, v katerih nam je dano delovati.

Še vedno se moramo boriti za izvajanje zaščitnega zakona za našo skupnost, ki smo ga po dolgih letih dočakali. Finančna sredstva, ki so naši skupnosti po veljavnih zakonih dodeljena, so vedno manjša, tako da je delovanje marsikatere naše organizacije ogroženo. Asimilacija iz bioloških ali okoljskih faktorjev napreduje, pa vendar ni razloga za malodušje, ker se naši ljudje vedno bolj uveljavljajo na najrazličnejših področjih. Tudi naši izvoljeni predstavniki po svojih močeh požrtvovalno opravljajo svojo nalogo.«

Njegova izvajanja sta dopolnila deželni tajnik Damijan Terpin in deželni svetovalec Igor Gabrovec.

Ob obisku treh državnikov v Trstu

Na pročelju nove uradne rezidence generalnih konzulov Republike Slovenije v Trstu je 1. oktobra 2010 slovenski zunanji minister Samuel Žbogar odkril ploščo, na kateri piše: »Vila Tomažič – dom družine, ki se je zaradi zvestobe, odpora, velikodušja in tragične usode vpisala v trajni spomin Slovencev.«

Stavba v Ulici Porta je bila nazadnje bivališče dostojanstvene, pogumne in zavedne Slovenke Eme Tomažič, ki jo je v oporoki zapustila Slovenskemu visokošolskemu skladu Sergij Tončič in Dijaški matici. S prodajo slovenski državi sta omenjeni ustanovi po dolgoletnem iskanju primerne kupca dobili sredstva za svoje socialno poslanstvo, stavba pa je ostala v slovenskih rokah.

Med vojno je Ema Tomažič izgubila vse najdražje: sina Pinka so ustrelili fašisti decembra 1941 po II. tržaškem procesu; leta 1944 pa so hčerko Danico skupno z možem Stankom Vukom (oba sta šla skozi fašistične zapore) in prijateljem Dragom Zajcem umorili na domu v Ul. Rossetti, medtem ko je moža Pepija ubila zavezniška letalska bomba.

To je bila le ena izmed proslav v letu, ki je bilo posejano z obletnicami, ki so za primorske Slovence pomembne in žalostne.

13. julija je minilo 90 let od požiga Narodnega doma v Trstu, 6. septembra 80 let od ustrelitve bazoviških junakov, 12. novembra 90 let od Rapalske pogodbe, ki je uradno zapečatila usodo Primorske za naslednjih 27 let.

Trije predsedniki v Trstu

Trst je 13. julija doživel velik dan. Srečanje predsednikov Italije, Slovenije in Hrvaške v tem mestu bi bilo že samo po sebi dogodek. Povod za srečanje, 14. kon-

Predsedniki Ivo Josipović, Danilo Türk, Giorgio Napolitano (Kroma)

cert iz niza Poti prijateljstva, pri katerem od nastopa v Sarajevu leta 1997 neugnano vztraja za simboliko zelo občutljivi dirigent Riccardo Muti, pa je bil nekaj posebnega.

Mogočni zbor in orkester so sestavljali mladi iz Italije (tudi nekateri zamejski Slovenci), Slovenije in Hrvaške. Med tremi skladbami je bil na sporedu tudi odlomek Libertas animi iz Himne evropski Sloveniji Andreja Missona. Koncert pa se je začel s peto izvedbo najprej italijanske, nato slovenske, končno še hrvaške himne pred tremi predsedniki in skoraj desettisočglavo množico, ki je zbrano stala.

Največja novost je bila v tem, da so se predsedniki Napolitano, Türk in Josipović pred koncertom skupno poklonili simboloma preteklega trpljenja v obmejnem prostoru. Na samo 90-letnico fašističnega požiga Narodnega doma so položili venec pred tabli v slovenščini in italijanščini, ki na njegovem pročelju spominjata na ta zločin, nato so se v stavbi kratko srečali s predsednikoma krovnih organizacij Slovencev v Italiji, Dragom Štoko in Rudijem Pavšičem, ter v spominsko knjigo vsak v svojem jeziku na isti list napisali nekaj misli o prijateljstvu, prenehanju trpljenja in delu za lepšo skupno prihodnost. Nato so trije predsedniki položili venec še pred spomenik, ki nedaleč od železniške postaje opozarja na begunsko usodo tolikih prebivalcev Istre, Reke in Dalmacije.

Različni pogledi na spravo

Tržaško srečanje vseh ni zadovoljilo, tudi vseh zamejskih Slovencev ne. Mislim pa, da gre za nesporazum.

Eden izmed razlogov za nesporazum je pomen, ki ga pripisujemo dogodku. Že vrsto let namreč poslušamo predloge, naj bi državni poglavarji Slovenije, Hrvaške in Italije opravili simbolno spravno slovesnost, ki naj pomiri sosednje narode in utrdi njihovo željo po sožitju in prijateljstvu.

Na slovenski strani je bilo večkrat upravičeno postavljeno vprašanje, zakaj sprava v troje, ko pa ima vsakdo svoje spomine, svoje trpljenje in svoje krivde na dvostranski ravni.

Vprašati se je treba nadalje, kakšna je krivda narodov in kakšna krivda režimov ter ideologij.

Ali bi ne bil lahko skupni dokument komisije slovenskih in italijanskih zgodovinarjev in kulturnikov temelj, na katerem se lahko gradi razumevanje, medtem ko ga italijanske oblasti dejansko ne priznavajo, z zakonom o Dnevu spomina na žrtve fojbe in begunstva pa iz leta v leto obnavljajo izkrivljene poglede na skupno preteklost, pri čemer ni brez greha tudi sedanjí italijanski predsednik Napolitano?

Ali je možna resnična sprava, če se krivice, začeni s teptanjem pravic Slovencev v Italiji, prej ne popravijo?

Taka in podobna vprašanja se seveda postavljajo tudi na Hrvaškem in v Italiji. Te dileme so doslej onemogočile spravno slovesnost, ki terja dokaj zahteven postopek in obred, če naj bo v skladu z vzorci, ki so se uveljavili v »mednarodni diplomaciji sprave«, kot jo je v svoji znani knjigi opisal inž. Peter Merku.

A tokrat ni šlo za to. Ne predsedniki ne Muti niso napovedali take sprave. Ivo Josipović, Giorgio Napolitano in Danilo Türk so v skupni izjavi dan pred srečanjem med drugim zapisali: »Predsedniki držav Hrvaške, Italije in Slovenije smo z veseljem sprejeli povabilo maestra Riccarda Mutija, da se udeležimo Koncerta prijateljstva ... Zavedamo se, da nosi ta prireditev pomembno sporočilo o miru in sožitju...

Pred koncertom bomo položili lovorov venec v Narodnem domu, ki je bil grozljivo požgan 13. julija 1920, in pred spomenikom eksodusu Istranov, Rečanov in Dalmatincev iz rodnih krajev ter se oddolžili spominu na tragedije iz preteklosti z našo zavezo, da skupaj gradimo prihodnost svobodnega in plodnega sodelovanja med našimi državami in med našimi narodi v združeni Evropi.

Naša prisotnost naj priča o trdni zavezi, da tisto, kar nas danes združuje, prevlada nad tistim, kar nas je boleče delilo v burnem zgodovinskem obdobju, ki so ga zaznamovale vojne med državami in narodi ...

V vsaki od naših držav upravičeno gojimo spomin na preživeto trpljenje in na žrtve slepega nasilja ter sočustvujemo z bolečino tistih, ki so preživeli te krvave dogodke iz preteklosti. Naš pogled je uprt v prihodnost ...«

Gre za krepitev dobrih odnosov

Samo zaradi tega, ker so se predsedniki srečali, torej nihče ne zatrjuje, da je zdaj vse v redu, da manjšina uživa vse pravice, da različni interesi treh držav ne bodo več povzročali trenj, da so predsodki in nesporazumi za nami. Pa tudi nihče ne bo mogel utišati manjšine, češ, kaj še zahtevate, saj je bila sprava potrjena in je zdaj vse rešeno.

Poročanje nekaterih vplivnih italijanskih medijev, ki so bili sicer pozorni predvsem na Mutija, še vedno odseva nerazumevanje za pomen srečanja, a tudi nepoznavanje zgodovine. Dopisnik vodilne italijanske tiskovne agencije ANSA je na primer v napovedi dogodka povzel podatke najbolj skrajnih italijanskih nacionalistov, saj ni zapisal le tega, da je bilo »ezulov« celo 350.000, kot sicer piše tudi na tržaškem spomeniku, temveč tudi da je bilo v povojnih letih pobitih »na stotisoče Italijanov«!

Točno pa je napisal, kaj so storili fašisti 13. julija 1920 z Narodnim domom. In o tem so poročali tudi vodilni državni dnevnik. Že pred tem je resnico o zgodnjem preganjanju Slovencev s knjigo in besedo po Italiji širil pisatelj Boris Pahor. Zdaj za Narodni dom lahko v Italiji ve vsakdo, ki ne zapira oči in si ne zatiska ušes.

Takega visokega mednarodnega priznanja trpljenju primorskih Slovencev (a tudi Hrvatov) še nismo doživeli. Noben italijanski državnik doslej ni obžaloval požiga, ki je nepopravljivo prizadel dotedanjo naravno, bujno rast slovenske narodne skupnosti v Trstu ter je pomenil začetek sistematičnega zatiranja. In tudi zastopstvo organizirane slovenske narodne skupnosti v Italiji pred tem še ni bilo deležno take pozornosti.

Ko je bil papež Janez Pavel II. na pastirskem obisku v Trstu maja 1992, so bili protislovenski pritiski, ne samo v političnih krogih, temveč celo znotraj tržaške

*S spominke svečanosti v Bazovici 12. septembra 2010
(Foto Kroma)*

Cerkve, tako hudi, da se je na istem Velikem trgu, kjer je bil zdaj Mutijev koncert, pravični škof msgr. Bellomi, ki nas je imel rad, odpovedal nagovoru v slovenščini, pa čeprav je sv. oče slovenske vernike, ki so se zbrali pri njegovi maši, pozdravil po slovensko. Zdaj pa smo tam poslušali slovensko himno. In to na trgu pred županstvom, na katerem so bili nekaj povojnih desetletij prepovedani celo volilni shodi samo zato, da bi slovenska stranka ali slovenski kandidati ne spregovorili po slovensko.

Kaj pa domači Slovenci?

Kaj vsega se je dogajalo za kulisami, preden je prišlo do pomembnega tržaškega dneva, ne vemo. Ob tolikšnem pričakovanju, ki je veljalo za besede in dejanja državnih predsednikov, pa se je treba zamisliti nad tem, da za 90-letnico požiga Narodnega doma ni bila napovedana nobena spominška prireditev tržaških Slovencev. Nekaj sto se jih je občuteno, a nenačrtovano zbralo pred stavbo ob obisku predsednikov.

Ob raznih preteklih okroglih obletnicah požiga je prišlo do slovesnosti. Za nekatere je dala pobudo Slovenska skupnost, nekatere so bile skupne.

Zelo dolgotrajno je bilo tudi prizadevanje, da bi poetično, a nerazumljivo tablo o preteklosti Narodnega doma znotraj Fabianijeve stavbe dopolnili s sedanjima tablama v dveh jezikih na pročelju palače.

Za tokratno 90-letnico začetka kulturnega genocida Slovencev v Italiji pa – domače mrtvilo.

V Bazovici je drugače

Obletnice ustrelitve bazoviških junakov potekajo drugače, ker je ves povojni čas dejaven Odbor za proslavo bazoviških junakov.

Včasih so bile tudi te proslave ločene ali le občasno skupne. Del manjšine se je več let zbiral pri maši zadušnici na predvečer obletnice in je nato v temi polagal vence na gmajni ... Potem je prišlo do sporazuma med Odborom in Slovensko skupnostjo, še pozneje se je sam Odbor preoblikoval in stopil pod okrilje Narodne in študijske knjižnice v Trstu, ki sodi med skupne ustanove.

Tako velja proslava na bazovski gmajni že nekaj desetletij za skupno, zajema pa tudi manjšini naklonjene Italijane. Žal nekateri, ki se proslav udeležujejo s strankarskimi in ideološkimi simboli, ne kažejo dovolj občutljivosti za zahteve skupnih pobud. Pa tudi nekateri zavestno sporni poudarki v govorih bi bolj spadali na predavanja in okrogle mize, kjer je možna razprava, kot pa na svečanosti.

V zadnjih letih so se pobude v dneh okoli obletnice tako pomnožile, da jih ni mogoče naštevati. Na osrednji prireditvi na gmajni v nedeljo, 12. septembra 2010, so se na govorniškem odru zvrstili predsednik Odbora za proslavo bazoviških junakov Milan Pahor, predstavnik slovenskih domoljubnih in veteranskih organizacij Miha Butara, predsednik slovenske vlade Borut Pahor, tržaški italijanski zgodovinar Raoul Pupo in slavnostni govornik, tržaški pesnik in kulturni delavec Miroslav Košuta.

In ostale žrtve?

Tokrat je bil na bazovski gmajni, verjetno zaradi opozorila v tisku nekaj dni prej, ob Bidovcu, Marušiču, Milošu in Valenčiču, ustreljenih po I. tržaškem procesu, omenjen še Anton Gropajc, ki si je v preiskovalnem zaporu v Rimu od vsega hudega vzel življenje 16. junija 1930. Upravičeno lahko velja za 5. bazoviško žrtev.

A takih žrtev, ob istrskem Hrvatju Vladimirju Gortanu in ob štirih ustreljenih po I. ter petih ustreljenih po II. tržaškem procesu, je bilo še nekaj. Umrlji so po zaporih in konfinacijah. V glavnem se jih ne spominjamo. Kot se premalo spominjamo Lojzeta Bratuža.

Zgodovinkarki Milica Kacin Wohinz in Marta Verginella sta leta 2009 v knjigi Primorski upor fašizmu 1920-1941 jasno opozorili, da spada med »predvojne« žrtve tudi pet v Rimu obsojenih in 24. oktobra 1942 v tamkajšnji trdnjavi Forte Bravetta ustreljenih primorskih obveščevalcev.

Med žrtve boja zoper raznarodovanje, fašizem in nacizem pred začetkom vojne v naših krajih pa sodi še vsaj devet koroških in primorskih žrtev nacistične represije zaradi atentatov na železniške proge leta 1940. Nanje je prvi podrobno opozoril zgodovinar Tone Ferenc leta 1977 v znani knjigi Akcije organizacije TIGR v Avstriji in Italiji spomladi 1940. V knjigi Gegen das »Dritte Reich«, ki je izšla septembra 2010 na Dunaju, pa jih je temeljito obdelal mlajši avstrijski zgodovinar Peter Pirker.

Tržaški uplinjevalniki – neskončna zgodba nejasnih obrisov

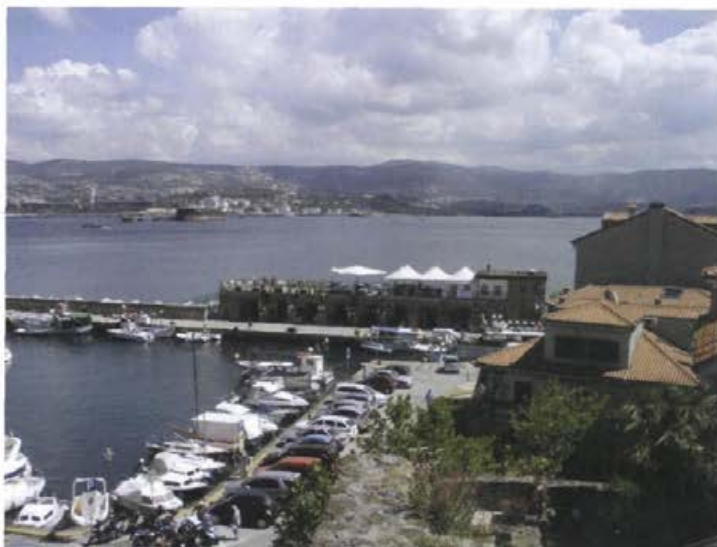
Dvostranske stike med Italijo in Slovenijo že nekaj časa kali vprašanje uplinjevalnikov v Tržaškem zalivu. Zadeva je prišla v javnost povsem nepričakovano spomladi leta 2006 proti koncu mandata predsednika deželne vlade Riccarda Illyja. Takrat smo izvedeli, da je tržaško območje pripravljeno sprejeti ne enega, pač pa kar dva plinska terminala; enega v Žavljah in drugega off-shore sredi zaliva. Zadeva je bila povod za številne proteste prizadetega prebivalstva. Začelo se je zbiranje podpisov, javnomnenjske raziskave so jasno pokazale, da so prebivalci krajev, ki so posejani okrog Tržaškega zaliva, odločno proti poseganju v naravno okolje, ki že itak nosi težke posledice industrializacije iz prešnjih stoletij in desetletij. Nasprotovanje tej načrtovani energetske infrastrukturi je na pomolu Audace (ex. S. Carlo), kjer so priredili protest, združilo in povežalo prebivalce Italije, Slovenije in Hrvaške. Tudi zbiranje podpisov je bilo zelo uspešno. Preko interneta se je takoj oglasilo na desettisoče nasprotnikov terminalov. Načrtoma se od samega začetka odločno upirata tudi občini Milje in Dolina. Slednja živi razpeta med dvema svetovoma. Na eni strani namreč obsega prelepi naravni park doline Glinščice, proti morju pa se pogled razprostira po enem najbolj onesnaženih in industrializiranih območij na našem ozemlju.

Bolj kot stvar stroke so bili plinski terminali že od samega začetka predvsem predmet političnih razprav. Tržaška občinska uprava je, kljub nasprotovanju prebivalstva, odločno zagovarjala postavitev žaveljskega uplinjevalnika. Nasprotniki projekta navajajo podatek, da načrt zagovarjajo zato, ker naj bi v zameno španska družba Gas Natural, ki namerava postaviti terminal, krila občinske stroške za druga nujna dela, kot je obnova tržaškega grezničnega omrežja.

Italijanska stran je na vse načine skušala utišati nasprotovanja Slovenije, ki bi imela od uplinjevalnika lahko samo škodo. Na raznih dvostranskih in medministrskih srečanjih so tako prišle na dan čudne »diplomatske« zamenjave in enačbe med načrtovanimi terminali in centralo Krško ali vinjetami za plačevanje avtocest ter celo pravicami za slovensko manjšino. Italijanski vladni predstavniki so takoj dali vedeti, da so bila ustrezna pozitivna mnenja in dovoljenja že izdana in da je zadeva s tem zaključena. Edino stališče, ki bi ga sprejeli od Slovenije, bi bilo lahko samo pritrdilno. Zadeva vsa ta leta polni strani raznih krajevnih medijev, ob slovenskem nasprotovanju terminalom pa so večkrat spet prišla na dan stališča, s kakršnimi nas je v preteklosti dolga leta zasipal nacionalistični Trst.

Pod tolikšnim medijskim pritiskom se je marsikateri prebivalec pustil prepričati, da so, konec koncev, uplinjevalniki nujno zlo, saj je potreba po energiji vse večja. To je sicer res, vendar bi bilo potemtakem logično, da je treba izbirati najboljšo in

okoljsko najsprejemljivejšo rešitev, ki se ponuja. Kot že dalj časa opozarja okoljevarstvena organizacija Alpe Adria Green, ki je na Deželno upravno sodišče v Ljubljani in na pristojne evropske institucije vložila vrsto prizivov in pritožb, pa je »plin iz temelov dinosaurusov, ki bolj onesnažuje od nafte in obenem podaljšuje odvisnost od fosilnih goriv«. Predvsem je

Pogled na terminal v Žavljah iz Milje (Foto HJ)

pomemben podatek, da načrtovana uplinjevalnika – v zadnjem času se je govorilo le o žaveljskem, postopek za terminal off-shore sredi Tržaškega zaliva pa je medtem nemoteno nadaljeval svojo pot, in le malo preden je ta prispevek šel v tisk, smo izvedeli, da je ministrstvo za okolje izdalo povoljno mnenje tudi zanj (po načelu: če se ne uveljavi eden, bo mogoče poskusiti z drugim. Načrta pa kršita več evropskih direktiv, med njimi direktivo Seveso, ki prepoveduje gradnjo nevarnih objektov v neposredni bližini zaradi nevarnosti »efekta domino«. Zaliv, v katerem bi hoteli postaviti uplinjevalnika, pa je že močno industrializiran, ozek je in plitev, obenem pa gosto poseljen. Veliko hiš ob njem, zlasti v Miljah, se skoraj dviguje iz morja. V slučaju okvare ali nesreče bi bile lahko posledice katastrofalne. Nekateri izvedenci trdijo, da težav ni. Zemeljski plin je sicer vnetljiv, vendar ne eksplodira, pa tudi tankerji, ki plin prevažajo, naj bi bili varni. Nesreče in okvare na uplinjevalnikih so po njihovih ugotovitvah skrajno redke. Okoljevarstveniki pa ob tem ugotavljajo, da to še zdaleč ne pomeni, da do njih ne more priti. Sami so zbrali podatke o najmanj petdesetih delovnih nesrečah v vplinjevalnikih, zlasti v Združenih državah, Alžiriji, Veliki Britaniji, Mehiki in Indoneziji. Dovolj je, da se spomnimo tragedije v Viareggiu, ko je pred dobrim letom ponoči iztiril vlak. Pri tem je prišlo do eksplozije vagona, v katerem je bil avtoplin. Razdejanje je bilo nepopisno. Pri 110.000 kubičnih metrih hudo vnetljivih snovi v tržaškem zalivu pa bi bilo res težko mirno spati. V slučaju, da bi do nesreče prišlo, bi v trenutku izgubilo življenje na desettisoče ljudi, še opozarjajo okoljevarstveniki.

Dodaten problem predstavlja vprašanje morskega dna, ki je že itak onesnaženo s težkimi kovinami. Prihod ogromnih ladij bi povzročil dvig živosrebrnega mulja, zdravju nevarna kovina pa bi nato prešla v prehrabeno verigo. Uživanje rib iz našega morja bi tako postalo škodljivo zdravju, saj bi povprečno en kilogram vseboval 44 mikrogramov strupene snovi.

*Opomin za prihodnost (zgoraj);
letalski posnetek (Foto Maleckar)*

K temu je treba dodati še nič kaj zanemarljiv podatek o kvarnem vplivu na ekosistem v zalivu. Kot je predvideno v načrtu, bi v zaliv vsak dan zlili ogromne količine klora, ki je potreben tudi za čiščenje cevi. Morje pri nas bi se tako ohladilo, na dnu bi nastalo pravo jezero sterilne in mrzle vode, prisotnost kemične snovi pa bi bila, in to ne le zaradi vonja, občutena vse do Gradeža na eni ter po vsej slovenski obali na drugi strani. K vsemu temu bi svoje prispeval še podmorski plinovod od Žavelj do Gradeža, ki bi prizadejal še dodatno škodo ekosistemu Severnega Jadrana in ki je prav tako dobil potrebno ministrsko dovoljenje.

Tehnologija, ki jo nameravajo uporabljati pri Žavljah – to ugotavljajo tudi strokovnjaki – je že zastarela, saj obstajajo novi, učinkovitejši in manj onesnažujoči načini za prevoz plina. V zvezi s terminalom je bilo v javnosti mogoče slišati najrazličnejše trditve, veliko pa je bilo med njimi neresnic, polovičnih resnic in potvorb. Govorilo se je na primer, da bi z gradnjo terminalov povečali število delovnih mest pri nas. V resnici gre za peščico novih nameščenih, ne nujno iz teh krajev, v zameno pa bi izgubili številna druga delovna mesta, ki so

vezana na tukajšnje tradicionalne dejavnosti. V prvi vrsti bi to pomenilo polom za ribištvo. Dalje bi zadalo hud udarec turističnemu uveljavljanju Trsta in pa pristanišču, ki že itak, pod dolgoletnimi političnimi pritiski, zavlačevanji in pogojevanji, nikoli ni moglo v polnem obratovati. Prihod ogromnih plinskih ladij – povprečno tri na teden – obdanih z vojaško pomorsko stražo, pa bi hudo oškodoval tudi koprsko pristanišče, saj bi v času raztovarjanja veljala omejitev plovbe. Mnogi so tudi prepričani, da bi se z gradnjo plinskega terminala znižali stroški za energijo. Ob splošnih podražitvah je taka možnost vabljiva, žal pa ne odgovarja resnici. Prvič zato, ker cen plina ne določa količina, ki je na razpolago v določeni državi, pač pa je odvisna od mednarodnega tržišča, ki ima svoje dinamike – nekako tako, kot se določa cena nafte. Poleg tega verjetno vsi ne vedo, da je italijanska vlada z odlokom AGR/gas 92/08, določila, da bodo stroške morebitnih izgub uplinjevalnikov na njenem ozemlju v višini 70 odstotkov krili sami uporabniki. Ta odlok sicer ni v skladu z evropskimi normami o svobodni konkurenci, vendar je sedaj že v polni veljavi. Plin, ki bi ga raztovarjali na Tržaškem, tako ne bi bil namenjen krajevnemu tržišču, morebitne izgube družbe Gas Natural pa bi krili mi.

V časopisih je bilo mogoče tudi brati, da bi španska družba, ki hoče postaviti žaveljski uplinjevalnik, bonificirala močno onesnaženo območje, ki gre od nekdanje naftne čistilnice ESSO do Ulice Errera. Izvedenca tržaške univerze Bruno della Vedova in Livio Sirovich, ki sta si natančno ogledala načrt, pa sta ugotovila, da bi

obljubljena bonifikacija zadevala le veliko manjše območje in se najbolj onesnaženih krajev sploh ne bi dotaknila. Poleg tega sta opozorila, da trenutno ne obstaja študija o dejanskem onesnaženju morskega dna, ki bi ga dela za gradnjo in za obratovanje uplinjevalnika močno »premešala«. Gas Natural v predstavljenih projektih le na splošno »obljublja«, da bo poskrbel za bonifikacijo teritorija, na katerem naj bi zrasel terminal. Samo to, in nič več. Skratka: od uplinjevalnika bi imeli prebivalci na italijanski strani več škode kot koristi, na slovenski pa izključno škodo.

Eden glavnih problemov je v tem, da italijanska vlada v resnici nima pravega energetskega načrta, zato se je zgodilo, da je v zadnjem času različne ponudnike sprejela brez natančno določenega kriterija, ki bi omogočal izbiro med koristnim in nepotrebnim, med učinkovitim in škodljivim, med varnim in nevarnim. Zaradi tega, ker hoče pač »nadoknaditi zamujeno«, tudi dopušča različne špekulacije v imenu »svobodne tržne ekonomije«, ki pa se – ker ji je pomemben izključno dobiček – že po definiciji ne ozira na zaščito naravnega okolja in še manj na želje ljudi. Kar zadeva alternativne vire energije pa jih je Italija doslej dejansko prezrla.

»Računi« v zvezi z uplinjevalnikom od samega začetka niso bili jasni. Italijanska stran se je vselej izogibala resnemu razmisleku o okoljskih vplivih in je celotno zadevo obravnavala ne na strokovni, pač pa, kot rečeno, predvsem na politični ravni. Proti ugodnemu mnenju, ki ga je za žaveljski terminal že pred meseci izdalo ministrstvo za okolje in kulturne dobrine, tako imenovani V.I.A. – (Ocena o okoljskem vplivu) so okoljevarstvene organizacije vložile več prizivov ter so se, kot že rečeno, pritožile tudi na Evropsko sodišče. Pri proučitvi dokumentov za vložitev prizivov so prišle na dan številne nepravilnosti in pomanjkljivosti pri predstavitvi načrta, ki med drugim ne upošteva bližine drugih industrijskih in nevarnih objektov – kot je med drugim čezalpski naftovod SIOT – ne silovitosti stare tržaške znanke burje, ki v zalivu zlasti v zimskem času zapiha veliko močnejše od predvidenih blagih 80-tih kilometrov na uro, kot domnevajo načrtovalci. Slovenskim zahtevam – ki so bile po občutku mnogih postavljene preveč blago in diplomatsko – o natančni proučitvi okoljskih vplivov je italijanska stran predvsem v zadnjem obdobju odgovarjala, da je bila vsa potrebna dokumentacija že predložena. Neskončna in nejasna zgodba tržaških uplinjevalnikov je v zadnjih mesecih obtičala na mrtvi točki. Evropska komisija je v začetku avgusta zamrznila pritožbo mednarodne organizacije Alpe Adria Green proti terminalom z utemeljitvijo, da v zvezi s tem pravkar potekajo dogovori med Slovenijo in Italijo. Okoljevarstveniki se sedaj pripravljajo na posege na drugih ravneh. Ob obisku novega slovenskega veleposlanika Iztoka Mirošiča v Trstu sredi septembra pa je tržaški župan Dipiazza presenetil javnost z izjavo, da uplinjevalnik, ki ga je doslej odločno zagovarjal, sedaj ni več prioriteta, ker se z gospodarskega vidika glede na sedanjo ceno plina na svetovnem tržišču njegova postavitve ne splača. Vse kaže, da se je zadeva v tem trenutku po nekajletnih pritiskih nenadoma »upočasnila«. Skrajni čas pa bi bil, da bi se uradni Trst končno odločil, kakšna naj bo prihodnost mesta: turistična ali industrijska. Tretje možnosti ni.

Grenko poletje v Reziji

Grenko poletje. Tako so Rezijani poimenovali letošnje poletne mesece, ki niso bili vroči samo z meteorološkega zornega kota. Vse se je začelo, ko je Gabriele Cherubini – prebivalec občine izpod Kanina, vendar ne-Rezijan, pač pa je leta 1976 po potresu prišel iz Emilije, da bi Rezijanom nudil svojo solidarnost – zaprosil za dvojezično osebno izkaznico, kakor to predvideva zakon 38/01, ki štiti slovensko manjšino, h kateremu se je občina pridružila, ko je tudi sama zaprosila, naj jo vključijo v zaščiteno področje.

Da bi tega, za božjo voljo, nikoli ne storil! V dolini se je sprožil vik in krik z (nepooblaščenimi) manifestacijami, mahanjem s trikoloro, žalitvami na račun nesrečnega Cherubinija, kateremu so pripadniki javnih sil svetovali, naj se vsaj za nekaj časa umakne iz Rezije, da bi ne povzročal še drugih protestnih manifestacij. To je nezaslišano: namesto da bi preganjanega branili in ščitili, mu delajo novo krivico prav tisti, ki so odgovorni za ohranjanje javnega miru in za varovanje človekovih osebnih pravic. Primer Cherubini je občinski svet privedel do tega, da sam zahteva, naj občino izločijo iz področja, predvidenega za zaščito slovenske manjšine in ga vključijo v področje zaščite Furlanov. To je dejstvo, ki je skregano z vsako logiko in zdravo pametjo, če ne zaradi drugega, pa zaradi tega, ker noben občinski svet nima pooblastila za spreminjanje zakonov in odločanje o jezikovni pripadnosti neke skupnosti.

Rezijani, ki se dobro zavedajo svoje jezikovne in kulturne pripadnosti, so odločno odreagirali na ta ponovni napad na lastno identiteto. To je bil tudi napad na njihovo dostojanstvo, saj tisti, ki podpira in širi napačne teorije o izvoru nekega jezika in njegove kulture, žali vse osebe, nosilke tega jezika in kulture, in ogroža tisto kulturno dediščino, ki ni le last neke določene skupnosti, pač pa celotne Furlanije-Julijske krajine in celovite slovenske jezikovne skupnosti.

Bivši župan Luigi Paletti je te manifestacije tolmačil kot »propad tiste politike, ki se sedaj ovija sama okoli sebe, medtem ko bi Reziji in večini Rezijanov – tisti, ki ne kriči, bolj koristilo kaj boljšega in drugačnega, da bi se lahko uspešno bojevali zoper emarginacijo in propadanje.« Predsednica društva Rozajanski dum Luigia Negro je zatrdila, da z zaščitnim zakonom »ni bilo nič odvzeto Rezijanu, še manj njegovi kulturi, niti kateremukoli drugemu državljanu, še najmanj pa je trpela tisočletna zgodovina, katero bomo pravzaprav lahko ohranili prav zaradi tega zaščitnega zakona, ne pa da bi alternativno zaščitili rezijanščino tako, da bi govorili italijansko ali se naučili furlanščine.« V razpravo je posegel tudi manjšinski svetovalec Dino Valente in poudaril, da je »jezikovna in kulturna identiteta v Reziji poznana in priznana tako na znanstveni kot na institucionalni ravni in spada v območje slovenske jezikovne manjšine. Probleme z identiteto pa imajo prav tisti gospodje,

ki se enkrat okličejo za Praslovane, drugič za Slovane, nato za »edinstveno pleme«, dokler niso pred kratkim zaprosili, naj jih priznajo za »furlansko« manjšino in so se poleg patetičnosti svojega izvajanja še osmešili.«

Dogajanje v Reziji pa ni osamljeno. Gre le za najbolj kričeč in neotesan izraz gibanja, ki raste iz liberalnega in fašističnega nacionalizma, tistega, ki se je okrepil v povojnih »mračnih letih« in se priplazil v sodobnost s podporo nekaterih političnih sektorjev, bolj krajevne kot vsedržavne narave, ki so prepričani, da si bodo nabrali glasove volivcev z razpihovanjem protislovenskega duha in starih nasprotij. Na tak način pa dejansko delajo proti koristim samih Rezijanov, kajti še nikoli se ni zgodilo, da bi lahko poživili ekonomski razvoj in kulturno ter družbeno rast tako, da bi prekinili vsak odnos z najbližjim sosedom in se zaprli v neke vrste kulturno avtarhijo. Vse to nasprotuje tistemu, kar zatrjuje že dolgo let znanstveni in akademski svet o pripadnosti rezijanskih, nadiških in terskih narečij k veliki družini slovenskih narečij in da je njihova arhaičnost le sad dejavnikov zemljepisne in zgodovinske narave.

Tako se je nacionalistično protislovensko gibanje osredotočilo na Rezijo samo zaradi tega, ker jo ima za najšibkejši člen slovenske skupnosti v Videmski pokrajini in za najmanj pripravljeno, da bi uspešno nasprotovala napadom take vrste; pa tudi zaradi tega, ker je omenjeno gibanje odkrilo v novi občinski upravi župana Sergia Chineseja močno podporo in celo novo gonilno silo.

Protislovensko gibanje pa je razširjeno tudi v ostalih predelih Benečije in se izraža v številnih in ponavljajočih se pismih bralcev v Messaggeru Venetu proti slovenskosti krajevnih narečij, v poskusih, da bi zavrla razvoj špeterske dvojezične šole, ki jo obiskuje 219 učencev, v nepriznavanju in omalovaževanju kulturnih pobud slovenske manjšine; v nasprotovanju nekaterih občinskih uprav izvajanju zaščitnega zakona tudi v obliki vidne dvojezičnosti.

*Folklorna skupina
iz Rezije*

(Ne)odkrivanje grobišč v Sloveniji

Včasih se zdi, da je o povojnih pomorih v Sloveniji, ki so jih storili komunisti med drugo svetovno vojno in po njej nad različnimi (vojnimi) ujetniki, veliko znana. Toda ta videz vara. Izhaja iz tega, ker je bilo teh pomorov izredno veliko. O tem govori že samo ena številka, število doslej znanih grobišč, ki jih je okoli 600. Pred takojšnjo zadrego pa smo, če je treba povedati, koliko ljudi so komunisti po vojni umorili. Že to, da govorimo o povojnih pomorih, je narobe, saj so komunisti na Slovenskem začeli ubijati politične nasprotnike takoj na začetku okupacije dežele, se pravi takoj, ko so se jim zazdele razmere za to primerne. Prav okupacija jim je te razmere omogočila, saj je okupator ukinil ali povsem omejil delovanje pravne države, ki bi umore (zločine) preganjala in raziskovala. Kar precej časa smo za medvojni čas (1941–1945) navajali različne številke ljudi, ki so jih umorili komunisti (partizani, VOS, terenci). Do doslej najbolj zanesljivih številke so prišli na Inštitutu za novejšo zgodovino, kjer so v okviru projekta popisa žrtev druge svetovne vojne in zaradi nje vrsto let zbirali podatke. Po njihovih podatkih so komunisti samo med vojno ubili več kot 4.000 Slovencev in od tega že v prvih mesecih vojne (do konca leta 1941) že nekaj čez sto. To so celo precej višje številke, kot smo prej domnevali. Še veliko huje je, če natančneje pogledamo število vseh žrtev druge svetovne vojne na Slovenskem. Inštitut je ugotovil, da jih je okoli 95.000. Žrtve je ugotavljal tudi po skupinah in povzročiteljih. Zaključek je šokanten že samo, če pogledamo, kdo je povzročil vse te žrtve, pri čemer je treba upoštevati tudi podatek, kdo je kriv za vse tiste, ki sta jih povzročila okupator in protirevolucija.

Komunistična propaganda je ves čas po vojni, in tudi še danes, govorila, da je za žrtve, ki so umrle v taboriščih, internaciji in »talci«, kriv okupator. Namreč, da je zanje kriv samo on. Včasih je kdo kot krivca dodajal celo protirevolucijo (vaške stražarje in domobrance). Popolnoma pa so zamolčali svojo vlogo oz. krivdo pri teh žrtvah.

Seveda, če odmislimo, da komunisti niso izvajali med vojno na Slovenskem nobene revolucije, da so bili torej samo borci proti okupatorju, potem se na ta način da manipulirati s povzročitelji oz. krivdo. In to se na Slovenskem na veliko dela. Če pa upoštevamo realno stanje, kar pomeni, da je glavnina komunistično-partizanskih akcij bila v službi revolucije, potem pa je to čisto druga situacija. Tu ne morem iti v mnoge podrobnosti opisov partizanskih akcij, saj je to danes v Sloveniji že dokaj dobro opisano (čeprav je res, da tega ni v javni zavesti), zato naj zapišem, da so za večino okupatorjevih represalij oz. povračilnih ukrepov krivi partizani. Nihče od naših zgodovinarjev se noče lotiti teme, s katero se v publicistiki sicer ves čas srečujemo, koliko pustošenj (požigov in drugih uničevanj, aretacij, izgonov, deportacij, streljanj »talcev«) je povzročil okupator potem, ko so partizani pred tem izve-

dli akcije proti njim. Če bi kdo analiziral te akcije, bi z lahkoto ugotovil, da jih je bila večina v službi revolucije, ne pa odpora proti okupatorju. Žrtve teh akcij (talci, izgoni v taborišča in umrli v taboriščih) pa še danes prištevajo med žrtve, ki jih je povzročil le okupator. V resnici pa vsaj toliko kot okupator zanje nosijo krivdo tudi povzročitelji teh okupatorjevih povračilnih ukrepov, to pa so komunisti (partizani).

Danes večkrat slišimo trditve, da partizanstva ne moremo enačiti s komunisti ali da vseh partizanov ne moremo imeti za zločince. Ali: kdo še danes bere monografije partizanskih monografij, ki so izšle v času komunističnega režima? Tam dovolj nazorno piše, kaj vse so partizani počeli. Še neprimerno huje pa je, da Slovenci, čeprav smo že dvajset let v demokraciji, še vedno nismo dobili monografije o prvem človeku slovenske komunistične revolucije Edvardu Kardelju. Zakaj se prikaza zgodovine tega človeka ne loti noben naš zgodovinar? Odgovor je zastrašujoč. Zato, ker bi se težko prebil skozi cele gore arhivskega gradiva, ki se tiče samo Kardelja, te »gore« dokumentov pa govorijo samo o enem: o notoričnem zločinstvu. Iz takšne knjige, če bi bila seveda objektivna, bi se jasno videlo, da je bil potem tudi projekt, ki ga je vodil (komunistična revolucija oz. »odpor proti okupatorju« povsem prekrit z zločinstvom.

Že dalj časa lahko govorimo o dveh pogledih (odnosih) do našega medvojnega dogajanja. Na eni strani je večinoma bolj laična publicistika, v okviru katere je v zadnjih dvajsetih letih izšlo veliko knjig in člankov, na drugi pa so uradni zgodovinarji in ustanove, v okviru katerih delujejo, ki sicer veliko objavljajo, vendar se v veliki večini ukvarjajo s temami, ki se izogibajo odločilni vlogi in veliki krivdi komunistov oz. njihove revolucije. Seveda je nemogoče presojati, kateri njihovi članki so »bolj« ali »manj« pomembni, saj je vsak po svoje pomemben, vsakemu, ki se vsaj malo spozna na naše medvojno dogajanje, pa je povsem razvidno, da se doktorske disertacije ali študije v okviru raziskovalnih ustanov ne nanašajo na mnoge izjemno pomembne teme, ki bi veliko pojasnile. Ker pa jih ni, ostajajo te teme neraziskane. Posledično to pomeni, da jih ni (če se o nečem ne piše, tega pač ni). Pri prvi skupini naj omenimo vsaj dve imeni. Prvo je revija *Zaveza* (izidejo štiri številke na leto, vsaka pa ima okoli sto strani velikega formata), v kateri je od leta 1991 do danes izšlo že toliko opisov konkretnih komunistično-partizanskih zločinov, da jih je že zaradi količine težko obvladovati. Drugo ime je Jurij Štesl, ki je leta 2006 na mariborski Filozofski fakulteti pod mentorstvom zgodovinarke dr. Jere Vodušek Starič diplomiral (!) s temo Pohorska afera. Besedilo je lani izšlo v knjižni obliki v okviru Študijskega centra za narodno spravo. Seveda je izšlo tudi veliko druge literature, ki razgalja zločinsko početje komunistov med vojno in po njej. Pravzaprav toliko, da jo posameznik že težko bralno obvladuje. Prav zato toliko bolj bije v oči »molk« profesionalnih zgodovinarjev.

Tako rekoč popolno neskladje, ki je posledica »molka« zgodovinopisne stroke, pogosto videvamo na še enem nivoju, to je v politiki. Še posebej pod sedanjo (levo) vlado se spominske slovesnosti ob obletnicah raznih dogodkov iz časa druge sveto-

vne vojne kar vrstijo. Na njih nastopajo mnogi politiki iz vrst levece, od poslancev, ministrov do predsednika republike. Njihovi govori so v celoti namenjeni prikazovanju tistega, kar se v Sloveniji med vojno ni dogajalo in zamolčevanju tistega, kar se je.

Vrnimo se k povojnim pomorom oz. k stanju njihove (ne)raziskanosti. V začetku 90. let, od leta 1991 do 1996, sta v parlamentu delovali dve preiskovalni komisiji za povojne pomore (poboje). Poznamo ju po imenih njunih predsednikov, prvo smo imenovali Polajnarjevo, drugo pa Pučnikovo. Še posebej Pučnikova je uspela zaslišati precej ljudi, ki so bili povezani s povojnimi pomori, ali kot žrtve ali kot storilci zločinov. Letos je Inštitut Jožeta Pučnika iz Ljubljane izdal knjigo z naslovom *Poročilo o pobojih*, v kateri so objavljena nekatera poročila komisije, povzetki zaslišanj, intervjuji Jožeta Pučnika na temo pobojev in še nekatera druga besedila.

V okviru slovenske vlade je delovala tudi komisija za grobišča. Do leta 2004 jo je vodil publicist Peter Kovačič Peršin, vendar je »znana« po tem, da je glede preiskovanja grobišč naredila bolj malo. V času vlade Janeza Janše (2005–2008) jo je vodil zgodovinar Jože Dežman in za ta čas lahko rečemo, da je bilo precej narejenega pri evidentiranju grobišč (zgodovinar dr. Mitja Ferenc), nekaj grobišč se je sondiralo, nekaj pa celo izkopavalo po arheološki metodi (Lovrenška grapa pri Škofji Loki, Konfin I pri Grčaricah).

Vso Slovenijo pa je pretreslo odprtje grobišča iz časa povojnih pomorov v rudniku Barbara pri Hudi Jami pri Laškem. Ekipa, ki so jo vodili Jože Dežman, Mitja Ferenc, Pavel Jamnik in Marko Štrovs, je pričela raziskovati grobišče v rudniku pri Hudi Jami julija 2008. Vedeli so, da jih v rovu rudnika čaka zid, ki ga morajo odstraniti. Ko so to naredili, jih je čakalo neprijetno presenečenje. Za steno je bil rov zasut. Morali so se na novo organizirati, saj jih je čakalo odkopavanje nasutja globoko v rudniku. Potem pa so si neprijetna presenečenja sledila drugo za drugim. Prebiti in odstraniti so morali kar enajst zidanih in betonskih pregrad ter vmesnih nasutij, ki so v dolžini sto metrov preprečevale Slovincem, da bi prišli do mesta enega najhujših zločinskih dejanj v svetovnem merilu: pomora več tisoč ujetnikov globoko v rudniških rovih in jaških.

Zahtevno delo prebijanja skozi to stometrsko zaporo v rudniku je trajalo več mesecev. 2. marca 2009 so končno prišli do kraja pomora in pred seboj v rovu zagledali strašljiv prizor: belo gmoto trupel, do koder je segla svetloba svetilk. Naslednji dan, 3. marca, so v Muzeju novejšje zgodovine Slovenije sklicali novinarsko konferenco in Slovenci smo se soočili s prizori, ki bodo za vedno ostali zapisani v našem spominu. Ker je današnji svet tudi medijski svet, je bilo podob o Hudi Jami v javnosti veliko. Ko pa je zanimanje medijev upadlo, so iz ozadja stopili politiki, predvsem vladajoči, in poskrbeli, da se je raziskovanje kraja velikega zločina hitro ustavilo. Iz rova so pobrali oz. prenesli včasni prostor v drugem delu rudnika 427 trupel, potem pa še 346 trupel iz prvega jaška (navpičnega rova), ki so zapolnjevala globino petih metrov; skupaj so torej prenesli včasni prostor za hrambo 773

posmrtnih ostankov. Ker je bila na vrhu tudi jalovina, so prišli v prvem jašku do skupne globine desetih metrov. Potem pa je preiskovalna sodnica iz Celja delo v jašku prepovedala, saj naj bi bilo prenevarno. Zahtevan je bil projekt zaščite, zračenja ter elektrifikacije rovov in jaškov. Prvi jašek je globok 48 metrov in ocenjeno je, da je v njem okoli 3.000 trupel. Kasneje so odkopavali nasutje še v drugem jašku, vendar so po določeni globini ugotovili, da naj v njem ne bi bilo grobišča. Obstaja še tretji jašek, ki naj bi bil zalit z vodo, v njem pa, kot domnevajo, prav tako naj ne bi bilo grobišča.

Po odkritju grobišča v rudniku pri Hudi Jami sem v *Družini* o tem pisal v dveh obsežnejših člankih, v katerih sem objavil pričevanje Jakoba Ugovška, ki ga je dal leta 1994 v parlamentu Pučnikovi komisiji za poboje. V času pomora v Hudi Jami je bil voznik tovornjaka, s katerim je iz taborišča na Teharjah vozil do rudnika domobranske ujetnike. Skoraj noben drug medij ni povzel teh ugotovitev, da so v Hudo Jama vozili domobrance s Teharj. To urednikov in novinarjev očitno ni zanimalo. Huda Jama je torej neposredno povezana z umorjenimi domobranci iz taborišča Teharje.

Preiskovalci pravijo, da so dela v rudniku končana, v resnici pa so le ustavljena. Najdeni posmrtni ostanki žrtev so trenutno shranjeni v opuščeni strojnici v rudniku.

V soboto, 24. julija 2010, sta rudnik Barbara pri Hudi Jami obiskala predsednik slovenske vlade Borut Pahor in ljubljanski nadškof metropolit in predsednik Slovenske škofovske konference dr. Anton Stres. Oglejala sta si odkopano grobišče v jašku rudnika in začasno odlagališče posmrtnih ostankov v rudniku. Dogodka sta se udeležila tudi celjski škof Stanislav Lipovšek in minister za delo, družino in socialne zadeve Ivan Svetlik. Namen obiska, za katerega je dal pobudo zgodovinar dr. Mitja Ferenc, je bil ogled razmer v rudniku in prizadevanje k aktivnejšemu odnosu do raziskave in ureditve tega velikega povojnega grobišča, saj so dela v Hudi Jami povsem zastala.

Ob tem obisku je vodja službe za vojna grobišča pri ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve Marko Štrovs razkril, da je ta služba nekaj dni pred tem izdala javno naročilo, po katerem naj bi del jamskih prostorov v rudniku Huda Jama uredili v kostnico za vse posmrtne ostanke, ki so v rudniku že najdeni in ki še bodo. Zgodovinar dr. Mitja Ferenc, ki je v preteklih letih največ delal pri odkrivanju prikritih grobišč, se ne strinja, da bi kostnico urejevali v rudniku. To bi pomenilo, da bi posmrtne ostanke samo prenesli iz enega dela rudnika v drugega, pomembno pa je predvsem to, da bi morala biti kostnica nekje zunaj rudnika, kjer bi jo lahko ljudje brez ovir obiskovali. Opozoril je tudi, da bo ogrodje v rudniku, ki so ga pred enim letom vgradili za potrebe preiskovalcev oz. za »izkop« žrtev iz jaška, hitro propadlo, če z deli v jašku ne bodo nadaljevali.

10. avgusta smo izvedeli, da je sektor za vojna grobišča na ministrstvu za delo na javnem razpisu izbral Rudnik Trbovlje Hrastnik, ki bo v rudniku Huda Jama uredil kostnico za žrtve, ki so jih našli v tem rudniku. To pomeni, da bi bila kostnica

v rudniku, ne pa zunaj. Verjetno je utopično pričakovati, da bi država, ki ima do žrtev komunistične revolucije tako mačehovski odnos, zaposlila v rudniku oz. morbitnem muzejskem kompleksu rudnika vsaj dva človeka, ki bi ljudem omogočala dostop po dolgih in ozkih rovih do kostnice. Tudi sveč se ne bi moglo prižigati v rudniku. Nekaterim je torej veliko do tega, da se žrtve Hude Jame zaprejo nazaj v rudnik.

Vztrajanje na kostnici v rudniku je toliko bolj nerazumljivo, ker je država pred leti že zgradila kostnico za takšne primere na območju spominskega parka na Teharjah pri Celju (od tam so žrtve tudi vozili v Hudo Jamo).

Letos je služba za vojna grobišča pri ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve, ki jo vodi Marko Štrovs, na precej grob način (z rovokopačem) »sondirala« nekatera grobišča. V večini je potrdila prisotnost grobišč. Za to »preverjanje« je zapravila precej denarja, ki ga bo morda kdo v prihodnosti komu očital. Bolje bi bilo, da bi porabljeni denar namenili za arheološki izkop katerega od grobišč (v minulem letu so »izpraznili« le grobišče v breznu Konfin II nad Grčaricami).

Torej, kje je Slovenija leta 2010, dvajset let po demokratizaciji, glede odnosa do svoje polpretekle zgodovine in s tem posredno do svoje sedanjosti in prihodnosti? Kot vidimo iz zgoraj povedanega, smo Slovenci, čeprav se imamo radi za nekaj več od ostalih nekdanjih komunističnih držav na Vzhodu, globoko pri dnu, kar se tiče odnosa do temeljne resnice. Tu je povsem odpovedala večina tistih, ki bi morala skrbeti, da bi imeli svojo preteklost raziskano, da bi se je spominjali takšne, kot je bila, saj bi nam to pomagalo, da bi tudi danes živeli veliko bolje – svobodneje. Svoboda vesti je namreč zelo pomembna. Vsi prej zgoraj omenjeni (večinoma posredno) se delajo, kot da je vse v redu, s svojim nezanimanjem in celo zanikanjem resnice pa delajo zelo slabo uslugo tako naciji, kot tudi samim sebi. Ne vidijo naprej od svojega nosu. Nekaj, kar se imenuje resnica in pravica, jih ne zanima ali skrbi. Ob tem je nujno omeniti termin sprava, ki se je v Sloveniji pojavljal v zadnjih dvajsetih letih. Tako kot so si spravo predstavljali njeni zagovorniki, je bil to projekt s figo v žepu. Pomenil naj bi naslednje: podajte si roke, potem pa dajte mir. Ta »mir« naj bi po njihovem pomenil to, da naj več ne »brskamo« po svoji krvavi preteklosti (»brskamo po kosteh« in »izkopavamo trupla«), ampak naj se ukvarjamo z vsem mogočim drugim. Zgodovino pa naj raziskujejo »zgodovinarji«. Katero zgodovino in kateri zgodovinarji?

Ne sprava, pač pa sožitje.

Slovenščina kot temelj dvo- in večjezičnosti

Na Univerzi v Celovcu je bila 23. septembra 2010 v sklopu vseavstrijske prireditve »Dolga noč jezikov« predstavitev novega podviga skupine pedagogov in izobražencev, ki jim je pri srcu sodobni razvoj slovenščine na Koroškem in ki so pobudniki iniciative »Slovenščina v družini«. Sodelovali so vodja oddelka za manjšinsko šolstvo na Koroškem, Sabina Sandrieser, strokovni nadzornik za slovenščino na srednjih in višjih šolah na Koroškem, dr. Teodor Domej, predstavnik kulturnih organizacij KKZ in SPZ, inštituta Urban Jarnik, slovenskega sporeda ORF, Katoliške akcije, Slovenskega pedagoškega združenja ter predstavniki študentov in dijakov. Pobudniki so želeli spodbuditi vse Koroš(i)ce, ki še govorijo slovensko, da svoj jezik, svoje lepo slovensko narečje, posredujejo svojim otrokom in vnukom. Slovenščina je najlepše darilo, ki ga lahko dedeji in babice, tete in strici dajo svojim vnukom/vnukinjam oz. nečakom/nečakinjam. Razveseljivo je, da tudi na Koroškem narašča zavest o prednostih večjezičnosti, hkrati pa pojema zavest o potrebi aktivne uporabe slovenščine v družinah. Šola pa ne more nadoknaditi tega, kar smo doma zamudili, naj gre za splošno omiko, prehrano ali jezik. Živa slovenščina v družinah je torej temeljnega pomena za sposobnost izražanja v slovenščini.

Ob predstavitvi so po pozdravnih besedah rektorja Heinricha C. Mayrja in uvodu predsednice KKZ Sonje Kert-Wakounig spregovorili Vladimir Wakounig z Inštituta za pedagogiko in izobraževanje, Martina Piko-Rustia in Anton Rosenzopf-Jank za iniciativo Dvo- in večjezičnost v družini ter Ursula Doleschal z Inštituta za slavistiko. Gospod Veit Berg, sin umetnika Wernerja Berga, je podal svoje misli o pomenu slovenščine za deželo Koroško in za posameznika, iz živete dvojezične prakse pa sta pripovedovali družini Mistelbauer in Koschier/Schinner, ki dokazujeta, da slovenščino in nemščino lahko enakopravno in sproščeno vključimo v družinski vsakdan.

Iniciativa »Slovenščina v družini« izhaja iz predhodne iniciative »Dvo- in večjezičnost v družini«. Že leta 2007 so člani župnijskega sveta župnije sv. Cirila in Metoda v Celovcu na pobudo Tonča Rosenzopfa-Janka, vodje slovenskega oddelka Dušnopastirskega urada krške škofije, začeli razmišljati o tem, kako stati ob strani mladim dvo- in večjezičnim družinam. Dvo- in večjezične družine so dandanes dejstvo, ki zahteva svojo pozornost in poseben pristop. V Celovcu, kjer se število takih družin veča, je bilo na dlani, da to predstavlja nek nov izziv, ki se ga je bilo treba lotiti na novo. Projektni team je nagovoril kot referenta dr. Vladimirja Wakouniga s celovške univerze, aktivno sta se v to načrtovanje vključila še Katoliška akcija in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik. Kot soorganizatorji so v Celovcu kasneje pristopile vse slovenske izobraževalne ustanove. Pobuda se je začela simbolično leta 2008, to je v mednarodnem letu medkulturnega dialoga, kot je to razglasila ustanova Unesco, in želi osvetliti tako izkušnje kot tudi možnosti in izzive za dvo- in večjezične družine.

Od samega začetka so organizatorji za cilj te iniciative postavljali spremljanje procesa interkulturalnega dialoga znotraj družin. Tudi način, s katerim so se organizatorji približali številnim interesentom, je temeljil na pogovoru in dialogu, in sicer v obliki predavanj, diskusij in pogovornih večerov na teme: »Sodobni izzivi za dvo- in večjezične družine«, »Ali sem v manjšini ali v večini?« (pogovor o občutenju privilegiranosti enega in zapostavljenosti drugega jezika), »Kaj pravijo sorodniki?« (pogovor o pričakovanjih ter vplivih bližnjih in daljnih sorodnikov), »Rituali v dvo- in večjezičnih družinah« (pogovor o stalnih navadah in dejavnostih, ki podpirajo medkulturno učenje in sožitje).

Zanimanje za projekt so izrazila tudi slovenska društva in ustanove na podeželju. Skupno s krajevnimi organizatorji so nosilci projekta priredili predavanja v Šentjakobu v Rožu, v Gorjah na Zilji in v Dobrli vasi v Podjuni. V Gorjah na Zilji so organizatorji pripravili tudi diskusijski večer na temo »Narečje in regionalna identiteta«. Temo o vključevanju narečij v dvo- in večjezične družine so organizatorji leta 2009 na novo vključili v program dejavnosti. Srečanje na Zilji je pokazalo, da je tematiziranje tega vprašanja eno izmed ključnih in temeljnih vprašanj. Dr. Vladimir Wakounig je v uvodnem predavanju o pomenu narečij izpostavil, da so narečja kulturno bogastvo, ki vsebujejo določena znanja, ravnanja, zgodovino, umetnost, šege in navade ter vsakdanjost. Narečja ustvarjajo lokalne in regionalne identitete, so pa tudi most do knjižnega jezika, zato se je treba v dvo- in večjezičnih družinah tudi o tem vprašanju pogovoriti.

Projektna skupina je v letih 2009/2010 posebno pozornost posvetila pripravi informativne dvojezične brošure, v kateri so na razpolago koristne informacije za osebe, ki se odločajo za enakopravno dvo- in večjezičnost v partnerstvu in v družini. Struktura brošure obsega kratka uvodna besedila, glavni del brošure pa so vprašanja, o katerih naj bi dvo- in večjezični partnerji odkrito govorili. Le z odkritimi pogovori je možno najti pot do enakovredne in osrečujoče dvo- in večjezičnosti oziroma dvo- in večkulturnosti.

V projektu je bila namenjena posebna pozornost tudi slovenščini kot družbenemu jeziku na Koroškem, ki ga lahko dvo- in večjezične družine z zavestno odločitvijo za enakopravno dvo- in večjezičnost krepijo.

V preteklosti je bilo veliko govora o pomenu učenja jezikov v šoli, družinam pa se je posvečalo premalo pozornosti. Zato je večkrat tudi odgovornost za učenje slovenskega jezika obležala na ramenih šole. Nova iniciativa »Slovenščina v družini« zato sega globlje in nagovorja družbo na Koroškem, naj se začenja zavedati slovenščine kot jezikovnega zaklada, ki ga bo mogoče ohraniti v živi rabi le tedaj, če se bomo zavedali njegove vrednosti.

Danes že skoraj polovica otrok na Koroškem v osnovnih šolah koristi vzgojni sistem dvojezičnega šolstva. To šolstvo temelji na družinah, ki doma govorijo in se tudi javno priznavajo kot pripadniki slovenske narodne skupnosti. Temelj celotnega dvo- in večjezičnega razvoja v šoli in družbi je torej slovenščina v družini.

Marko Tavčar

Goriška Mohorjeva družba

Leto je skoraj naokoli in ko se ozremo nazaj, da bi premerili »pot«, ki smo jo opravili, ugotovimo, da je bilo vloženega veliko dela in znanja ter da lahko pokažemo marsikaj lepega in dobrega, kar bralci cenijo. Obenem pa se tudi zavemo, kako so bili minuli meseci zahtevni, ker se tudi pri Goriški Mohorjevi družbi soočamo s težavami,

ki jim botruje splošna gospodarska kriza s posledičnim krčenjem javnih sredstev za tisk. Nič novega pod soncem. Težave so vedno bile in bodo in so lahko tudi vzpodbuda za drugačen pristop in bolj preudarno mišljenje. Jamranje in samopomilovanje pa tudi nista na mestu, saj so rezultati, kljub krizi, predvsem z vsebinskega vidika, gotovo vzpodbudni.

Predstavitve knjižne zbirke za leto 2010 v galeriji Ars v Gorici; z leve: Jože Markuža, Megi Uršič Calzi, Jasna Merku in Janko Žigon (Foto DD)

Periodični tisk – Pastirček in Novi glas

Tudi v minulem šolskem letu 2009/2010 je **Pastirček**, najstarejša otroška revija v zamejstvu, redno izhajal in povezoval osnovnošolsko mladino, ki rada sodeluje in prispeva svoje zapise in risbe.

Redno tedensko izhaja tudi časopis **Novi glas**; bil je v minulih mesecih pogosto predmet poglobljenih razprav in analiz, saj je za Zadrugo Goriško Mohorjevo gotovo najtežja finančna postavka. Glede na njegovo pomembnost in vsebinsko pestrost, kot je bilo poudarjeno tudi na občnem zboru, se tedniku nočemo in ne smemo odpovedati, saj je zelo pomembno, da se v našem prostoru ohrani pluralizem medijskega

oglašanja. Narejeni so bili razni koraki v smeri zmanjševanja stroškov in iskanja potrebne finančne pomoči, da se zagotovi redno izhajanje tega lista.

Knjižna zbirka za leto 2010

Ustaljena praksa je, da poročilo začnemo s predstavitvijo knjižne zbirke za leto 2010. Osrednje mesto zavzema Mohorjev **Koledar za leto 2010**, ki obsega 304 strani in je tradicionalno razdeljen na začetni koledarski del in zbornik, v katerem je urednik *dr. Jože Markuža* zbral vrsto prispevkov, ki govore o življenju in delu Slovencev v Italiji. Članke spremlja bogata fotografska dokumentacija. Slikovne priloge v koledarskem delu in na platnici so delo akademske slikarke mag. Megi Uršič Calzi. V knjižni zbirki je bila tudi skupna knjiga vseh treh Mohorjevih, in sicer kriminalka mlajšega koroškega pisatelja *Martina Kuchlinga* **Umor v zaspanem mestu**, ki je med našimi bralci vzbudila veliko zanimanja, saj se napeta zgodba razpleta v kontekstu, ki je zamejcem še kako poznan. **Marko in note** pa je naslov knjigi, ki je namenjena otrokom in govori o dečku in njegovih dogodivščinah ob učenju violine. Gre za knjižni prvenec že pokojne tržaške novinarki in pravljničarke *Nadje Kriščak*, ki je bila obenem duša znane folklorne skupine *Stu ledi*. Pravljico je ilustrirala akademska slikarka prof. Jasna Merku. Zbirko smo večkrat predstavljali v raznih okoljih, prvič v galeriji *Ars* v Gorici, in sicer v ponedeljek, 23. novembra 2009, tri dni kasneje v Cankarjevem domu v Ljubljani, v sklopu 25. slovenskega knjižnega sejma, in še 2. decembra v Tržaški knjigarni v Trstu. Tem so sledile še druge po raznih župnijah.

Druge izdaje

Izven knjižne zbirke je izšla knjiga spominov gozdnega inženirja *Janka Žigona* z naslovom **Inventura**, ki zlasti zanimivo piše o nekaterih pomembnih odločitvah za razvoj gozdarstva na Primorskem, a tudi o drugih dejavnostih, ki se jim je avtor posvečal, tako da si bralec ustvari zelo nazorno sliko o življenju na Primorskem, zlasti v prvih povojnih letih.

Pri Goriški Mohorjevi družbi smo še posebej veseli, da so izšli **Dnevniški zapisi 1943-1945** *msgr. Rudolfa Klinca*. S to publikacijo, ki obsega nad 400 strani in se predstavi v lepi vezani obliki, smo se želeli pokloniti spomenu svojega dolgoletnega tajnika in uglednega duhovnika ter zgodovinarja, ki ima izredne zasluge za GMD. Nova knjiga prinaša osebne dnevniške zapise dr. Rudolfa Klinca, ki jih je vestno beležil v času svoje duhovniške službe v Velikih Žabljah na Vipavskem od junija leta 1943 vse do avgusta leta 1945, ko je avtor preživel zadnje dni v begunskem taborišču v Riccioneju. Tam je pričakal vrnitev v Gorico, kjer je istega meseca stopil v službo kot nadškofijski kancler. Dnevniški zapisi prikazujejo medvojno dogajanje na Goriškem skozi oči izobraženega, politično aktivnega in izrazito narodno zavednega duhovnika, ki si je prizadeval za osvoboditev Primorske izpod fašističnega jarma. Pisanje je premišljeno in umirjeno, dogodki so natančno in sistematično zabeleženi. Avtorjeva razmišljanja odražajo predvsem miselnost duhovnika, ki je imel izjemne diplomatske

spretnosti, znal biti v svojih izbirah izrazito preudaren in dobro poznal dejansko dogajanje. Verjetno je dr. Klinca prav zaradi teh njegovih značajskih lastnosti in osebnih sposobnosti goriška duhovščina izbrala za pogajalca z Osvobodilno fronto, s katero je imel vrsto konstruktivnih stikov. To v knjigi dokazujejo tudi doku-

Predstavitve knjige msgr. Rudolfa Klinca Dnevniški zapisi 1943-1945; z desne: Peter Černic, Igor Devetak in Renato Podbersič (Foto DD)

menti, zbrani v zadnjem poglavju – v Dodatku, ki prinašajo korespondenco med dr. Klincem in dr. Jožom Vilfanom leta 1944, v kateri se odražajo politična pogajanja v luči morebitnega enotnega nastopanja vseh Primorcev v narodnoosvobodilnem boju. Dragoceno knjigo sta uredila zgodovinarja Peter Černic in Renato Podbersič ml., ki sta napisala tudi izčrpno spremno študijo, dnevnik opremila z opombami in sestavila kronologijo ter bibliografijo dr. Rudolfa Klinca. Knjiga je 21. zvezek zbirke Naše korenine, opremil pa jo je Pavel Medvešček. Številne odmevne predstavitve in mnenja bralcev pa so nam v veliko zadoščenje.

Za otroke smo poleti izdali slikanico **Metla Pika in njene dogodivščine**, ki jo je napisala *Mariza Perat*, znana goriška učiteljica v pokoju, ki že vrsto let zvesto sodeluje z goriškimi časopisi, zlasti z otroško revijo *Pastirček*. Danila Komjanc, tudi zvesta sodelavka *Pastirčka*, saj njene risbe krasijo to otroško revijo že skoraj trideset let, je knjigo opremila s črno-belimi risbicami, tako da je nastala prikupna pobarvanka.

Med zvestimi sodelavci Goriške Mohorjeve družbe, zlasti pa Primorskega slovenskega biografskega leksikona, je bil tudi umetnostni zgodovinar Marko Vuk (1947-2004), kustos Goriškega muzeja na gradu Kromberk in človek, ki je bil izreden poznavalec primorske zgodovine in ljudi, organist in zvonoslovec, pevec in javni delavec, sploh človek mnogih zanimanj in vedenj, človek, ki je bil ob svoji vsestranski razgledanosti zvesto prisoten v kulturnem utripu Goriške pa tudi zamejstva. V njegov spomin smo v sodelovanju s Pokrajinskim arhivom v Novi Gorici izdali zbornik **Marko Vuk 1947-2004, Spominska slovesnost na Mirenskem Gradu 24.11.2007**.

Za mnoge zgodovinarje in preučevalce političnega življenja slovenske narodne skupnosti v Italiji pa so zanimivi tudi spomini dolgoletnega vodilnega predstavnika stranke Slovenske skupnosti *Marjana Terpina*, znanega goriškega podjetnika in kulturnega delavca, ki je ob svoji 70-letnici napisal knjigo z naslovom **Paler iz Brd – Iz življenja Terpinovih v Števerjanu**. Ob osebnih spominih in družinski zgodbi se

prepletajo družbeni in politični dogodki, ki se od doživetij druge svetovne vojne spletajo vse do osamosvojitve Slovenije in njene demokratične ureditve. Knjiga je obogatena tudi z zanimivim in dragocenim fotografskim gradivom.

Sredi poletja je izšel 5. ponatis slovnice dr. Antona Kacina **Grammatica della lingua slovena**. Svojo prvo izdajo je slovnica zagledala daljnega 1972. leta in ostaja še vedno ena temeljnih učbenikov za italijanske uporabnike, ki se želijo učiti slovenščine.

Oktober pa je izšla druga dopolnjena izdaja knjige *Danijela Čotarja Domače sirarstvo za zabavo in zares*. Priročnik za izdelavo sira, namenjen tako začetnikom, ki želijo doma izdelati jogurt ali hlebček sira, kot tudi izkušenim sirarjem, je svojo prvo izdajo zagledal leta 2006 in se je hitro izkazal za izredno pomembno strokovno delo, ki je bilo na slovenskem trgu izredno potrebno. Avtor Danijel Čotar, ki je bil dolgo let strokovni svetovalec za sirarstvo v Deželi Furlaniji Julijski krajini, se v tej knjigi na tehten, a tudi duhovit način loti vprašanj, ki so povezana s sirarstvom in z mlečno predelavo nasploh. Knjiga je opremljena s fotografijami Danijela in Miloša Čotarja in z ilustracijami Danile Komjanc.

Skupne izdaje v sozaložbi

Po dogovoru vsaka od treh sestrskih družb predlaga kak naslov, ki naj bi postal skupna izdaja. Med temi naj omenimo knjigo **Pogovori z Alojzom Rebulo, ob pisateljevi 85-letnici**, ki jo je pripravila ter uredila *Tatjana Rojc*. Gre pa za knjižno objavo intervjujev, ki jih je urednica imela s pisateljem za Radio Trst A. Neposredna pisateljeva pripoved bralcu približa Rebulo človeka in umetnika, njegov miselni svet in zanimanja, upanja in skrbi. Izreden izris torej, ki zaživi ob portretu Alojza Rebule, delo Franca Krištofa Zupeta, ki ga hrani Kosmačeva knjižnica v Tolminu.

Ves vaš ljubeči očka« – Pisma hčerki Nini pa je naslov knjigi, ki je izšla pri Goriški Mohorjevi družbi v sodelovanju s Celjsko Mohorjevo družbo. Gre za objavo pisem, ki jih je *Joža Lovrenčič* pisal hčerki Nini. Pisma, ki so nastala med leti 1946 in 1952, saj ju je življenjska usoda za vedno ločila – Nina je kot begunka živela z možem slavistom Radom Lenčkom najprej v Gorici in nato v Trstu in je bila meja zanjo in za očeta neprehodna in jima je preprečevala neposredne osebne stike – je za objavo pripravila dr. Rozina Švent.

V sodelovanju s tražaško založbo Mladika pa je ob 100-letnici rojstva goriške pesnice *Ljubke Šorli* izšla miniaturna njene pesniške zbirke **Izbrane pesmi**, ki je izšla leta 1973 pri Goriški Mohorjevi družbi in jo je izbral, uredil ter spremno besedo napisal Marijan Breclj.

Najnovejše delo v sodelovanju s Celjsko Mohorjevo pa je knjiga z naslovom **Nafta**: gre za enciklopedični priročnik o zgodovini, pridobivanju, transportu in uporabi nafte s fotografijami, zemljevidi in bogatim arhivskim gradivom tržaškega rojaka *kapetana Marca Sulli-Sulčiča*, ki je s poveljniškega mosta tankerjev spremljal še vedno skrivnostni svet »črnega zlata«.

Celovška Mohorjeva družba

Svetovna gospodarska kriza, v kateri smo se znašli leta 2009, se je nadaljevala tudi v prvi polovici leta 2010. Šele v drugi polovici leta smo zaznali rahlo gospodarsko rast. Doživeli smo, kako so Evropska skupnost in njene članice ter Združene države Amerike, ki so pravzaprav povzročile krizo, z najobširnejšimi ukrepi po drugi svetovni podprle hirajoče gospodarstvo.

Ta pomoč gospodarstvu je bila možna samo zato, ker so se države dodatno močno zadolžile. Gospodarstvo si je sicer opomoglo, vendar nimamo zanesljivih podatkov, da je krize zares konec. Posledice zadolžitvev, predvsem odplačevanje dolgov, bodo občutno obremenjevale državne proračune in omejevale manevrski prostor le-teh. Dolgoročno bomo to dejstvo v tej ali oni obliki občutili vsi državljani.

V gospodarski krizi, ki upravičeno vzbuja skrb, se je znašla zlasti Koroška. Težišče našega delovanja je predvsem Koroška – poleg Slovenije seveda. Pod vodstvom tudi po njegovi smrti razvpitega deželnega glavarja Haiderja – pred dvema letoma se je hudo vinjen in zaradi prehitre vožnje smrtno ponesrečil – je prevladovala »politika kruha in iger«. Skoraj vsak dan nas mediji presenečajo z novimi podrobnostmi številnih afer, v katere je bila kar precej očitno vpletena koroška politika. Z grozo ugotavljamo, da so bili korupcija, grabežljivosti in neetično ravnanje del »sistema Haider«, ki je Koroško spravil na sam rob gospodarskega in tudi moralnega propada.

Ker iz navedenih razlogov na Koroškem na vseh koncih in krajih primanjkujejo stimulaturna sredstva, bo premostitev krize pri nas znatno težja in dolgotrajnejša, kar občuti Mohorjeva že zdaj, še posebno, ker deluje na področjih, ki so hkrati tudi prizorišča močnih strukturnih sprememb.

To je bil tudi razlog za ukrepe, ki jih je bilo treba izvesti na primer v založbi. Naša ljubljanska izpostava se je na primer preselila z Jalnove ulice na Šmartinsko cesto v manjše prostore, centralno skladišče smo preselili nazaj v Celovec in na novem naslovu v Ljubljani moramo shajati z manjšim ročnim skladiščem. Hkrati smo naš obširni založniški program znižali s 50 naslovov letno na največ 25–30.

Tudi v tiskarni se je po močni rasti prometa v letu 2009 le-ta v letu 2010 znižal na nivo leta 2008. Krizno stanje poskušamo premostiti z občasnimi, časovno omejenimi prekinitvami delovnih razmerij.

S prodajo Korotana na Dunaju Republiki Sloveniji oktobra 2009 nam je uspelo, da smo se znebili pretežnega dela obveznosti do bank in smo s tem okrepili svojo neodvisnost. Z Republiko Slovenijo smo se dogovorili za nadaljevanje dosedanje dejavnosti, tako da Korotan kot študentski dom in kulturni center še vedno upravlja

Mohorjeva družba. Od leta 2011 naj bi Korotan na Dunaju igral za Republiko Slovenijo še pomembnejšo vlogo kot kulturno-znanstveni, izobraževalni in informativni center v glavnem mestu Avstrije.

S ponosom lahko ugotavljamo, da na predvečer 160-letnice obstoja Mohorjeva družba stoji na trdnih gospodarskih temeljih.

Že petnajsto leto upravlja Mohorjeva družba skupno s tričlanskim kuratorijem in tričlanskim nadzornim svetom nad 300 let staro Knafljevo ustanovo na Dunaju, kjer ima svoj sedež tudi Slovenski znanstveni inštitut. Na prošnjo ljubljanske univerze je Mohorjeva leta 1995 prevzela sanacijo popolnoma propadajoče ustanove in hiše, saj ljubljanska univerza ni videla več nobene druge možnosti, da bi ohranila to starodavno ustanovo. Obnova hiše pod vodstvom Mohorjeve je stala 3,7 milijona evrov. 85 % za obnovo potrebnih sredstev je Mohorjevi uspelo pridobiti z ugodnimi posojili mesta Dunaj – posojila je treba odplačevati z letnimi anuitetnimi prispevki – ter z nepovratnimi sredstvi Avstrije in mesta Dunaj v višini nad 1 milijon evrov ter Republike Slovenije z nad 500.000 evri. Knafljeva ustanova deluje po obnovi pozitivno. Trenutno letno štipendira po enega študenta oz. študentko, ker je glavnicna dohodkov namenjena odplačilu posojil. Ko bodo posojila odplačana, bo Knafljeva ustanova lahko odigrala pomembno vlogo pri štipendiranju slovenske študirajoče mladine na Dunaju.

Mohorjeva družba si je že več let prizadevala za prenovo 35 let starih prireditvenih prostorov, ki vključujejo tudi dosedanjo Tischlerjevo dvorano. Že dalj časa smo imeli zagotovilo deželnega vladarja Južne Tirolske, dr. Durnwalderja, da bo pokrtil tretjino vseh stroškov obnove, ki znašajo skupno 800.000 evrov. Zagotovo bo nekaj prispevalo tudi avstrijsko ministrstvo za šolstvo in kulturo, izpadla pa je pričakovana podpora dežele Koroške zaradi tukajšnjega finančnega zloma. Za leto 2011 nam je pristojni minister za Slovence v zamejstvu in po svetu, dr. Boštjan Žekš, obljubil prispevek Republike Slovenije in tudi z deželo Koroško se še pogajamo o podporah za dvorano.

Kljub temu smo se letos v počitniških mesecih juliju in avgustu lotili temeljite obnove prireditvenih prostorov na skupni površini 430 m², ki bodo opremljeni z vsemi tehničnimi in medijskimi pripomočki. Dvorana bo od septembra 2010 na razpolago vsem kulturnim, izobraževalnim, verskim in gospodarskim ustanovam in bo Slomškovem domu vtisnila nov pečat. Uredili bomo tudi majhno kapelico v obliki meditacijskega prostora.

Kot dijaški dom za srednješolce je Slomškov dom s 45 dijaki in dijakinjami ter z 10 dijaki v popoldanski oskrbi polno zaseden.

Še vedno je tudi naša zasebna dvojezična ljudska šola s sedmimi razredi in 95-imi učenci nabito polna. Ob koncu šolskega leta je potekel šolski poskus z enim dnevom slovenskega in enim dnevom nemškega pouka; poskus je šolska oblast podaljšala za nadaljnja tri leta z opcijo, da se po izteku tega roka poskus spremeni v regularni pouk.

*Mohorjeva
dvojezična
ljudska šola v
Celovcu je v
šolskem letu
2009/2010
praznovala svojo
20. obletnico
obstoja.*

Tudi zavetišče s petimi skupinami in nad 80-imi učenci je na uspešni poti in tako zavetišče zaokroža celovito ponudbo Mohorjeve za osnovnošolce, ki zagotavljajo Slovenski gimnaziji letni pritek vsaj enega razreda.

Če upoštevamo, da je na sedežu Mohorjeve še otroški vrtec »Naš otrok« in da v popoldanskih urah uporablja brezplačno prostore Slovenska glasbena šola, je v domu vsak dan prisotnih nad dvesto otrok in mladincev.

Kakor že omenjeno, smo v založbi zmanjšali število izdanih knjig v splošnem programu predvsem zaradi težjih razmer na knjižnem trgu. Kljub temu smo prepričani, da je letošnja knjižna bera zelo zanimiva. Pravočasno smo dokončali prevode 10 knjig v nemški jezik, od tega pet romanov Borisa Pahorja, ki smo jih natisnili na več ko 2.000 straneh. Projekt je podprl evropski sklad za literarne prevode. Aprila 2010 je Boris Pahor na pobudo Celovške Mohorjeve prejel od avstrijske ministrice za pouk, umetnost in kulturo Claudie Schmied avstrijski častni križec za znanost in umetnost. Dobesedno najboljšežnejša zanimivost je knjiga zgodovinarja Marjana Linasija o koroških partizanih. Avtor, ki se je s to tematiko ukvarjal več desetletij, na 800 straneh ponuja celovit pregled partizanstva na Koroškem. Med zanimive zgodovinske knjige lahko štejemo tudi dnevnik bivšega oznovca Zdenka Zavadlava z naslovom »Pozna spoved«, knjigo Tamare Griesser-Pečar o slovenski upravi v plebiscitni coni A v letih 1919–1920 (v nemškem jeziku) ter zelo razširjen nemški prevod knjige znanstvenikov Vladimirja in Matjaža Klemenčič o koroških Slovencih v drugi avstrijski republiki.

Na področju literature za otroke in mladino je kakor vsako leto izšlo več knjig, mogoče omenimo samo dve: knjigo Christine Nöstlinger »Bavbrdav« ter zelo prikupno ilustrirano slikanico slovenskega avtorja Petra Svetine »Kako je Jaromir iskal srečo«.

Ne samo z vidika literature je zanimiva knjiga Rudija Mlinarja »Šepetanje lip«. To je roman o slovenskem pisatelju Francu Ksaverju Mešku, ki je pred plebiscitom deloval kot slovenski duhovnik na Koroškem in je tedaj pisal tudi za Mohorjevo založbo. Več o naših knjigah, ki so izšle letos, pa lahko preberete v seznamu knjig na zadnjih straneh Koledarja.

V preteklem letu smo izdali šolske knjige kar za tri tržišča. Najprej je treba omeniti učbenike za koroški in avstrijski trg. Slej ko prej skoraj sami skrbimo za slovenske učbenike za manjšinsko šolstvo na Koroškem. V avstrijski Šolski akciji imamo aprobiranih 80 učbenikov in pet SbX (digitalnih) učbenikov za različne predmete in letnike in za različne vrste šol.

Skrbimo tudi za distribucijo nemških veroučnih knjig za krško škofijo, prav tako pa smo kot član IKF-ja (Avstrijski medškofijski katehetski sklad) pogodbeno zavezani tako za tisk kot tudi distribucijo večjega števila nemških veroučnih knjig, in sicer za avstrijske založbe, ki so članice IKF-ja.

Drugo naše težišče je distribucija in priprava novih učbenikov v Sloveniji. Zaradi spremenjenega učnega načrta in uvajanja modularnega sistema pri predmetu Sodobno gospodarstvo smo morali za ta predmet pripraviti več novih učbenikov. Medtem nam je uspelo pridobiti potrditev veljavnosti za štiri nove učbenike, ki so učencem že na razpolago v tem šolskem letu. Poleg tega pa še pripravljamo učbenik za likovno vzgojo in za biologijo. Tako imamo z letošnjim letom v Sloveniji potrjenih skupaj 15 učbenikov. Celovška Mohorjeva založba je kot članica Odbora za učbenike pri GZS neposredno vključena v aktualne razprave in spremembe na področju učbenikov v Sloveniji.

Tretje težišče dejavnosti v minulem letu je bila pridobitev potrditve veljavnosti učbenika za gospodarsko poslovanje za Bosno in Hercegovino, kjer s podporo ADE, Družbe za razvojno sodelovanje, vodimo projekt novih učbenikov za gospodarsko poslovanje v BiH. Tako nam je v mesecu avgustu uspelo, da nam je »Federalno ministarstvo obrazovanja in nauke Bosne i Hercegovine« na podlagi javnega razpisa že potrdilo en učbenik. V naslednjih dveh letih bomo skušali pridobiti potrditev še za tri nadaljnje učbenike kot tudi za večjezični poslovni slovar.

Načelno lahko ugotovimo, da je razvoj na področju učbenikov, upoštevajoč seveda upadanje splošnega števila dijakov in nepredvidene spremembe pri nabavi učbenikov, dober, potrebno pa bo, da se v naslednjih letih še bolj posvetimo prav temu segmentu naše založniške dejavnosti.

Celjska Mohorjeva družba

Oktober 2009 – Bogata jesenska bera Celjske Mohorjeve družbe je obljubljala živahno jesen z različnimi kulturnimi dogodki in tiskovnimi konferencami. Pričeli smo jo s predstavitvijo knjig dr. Janeza Juhanta *Občutek pripadnosti*, monografije dr. Štefana Alojzija Ferenčaka *Glasbena dejavnost Antona Martina Slomška in Družinske pratike 2010*. Na predstavitvi so poleg avtorjev sodelovali še recenzenti knjig dr. Jože Zagožen, dr. Stanko Gerjolj in akad. Lojze Lebič. Sledila je tiskovna konferenca, kjer so avtorji, uredniki in drugi sodelavci predstavili knjižico *Ko otrok zboli za rakom* in knjigo *Grenlandski metulji*. Knjižica *Ko otrok zboli za rakom* je izšla kot tretja, izpopolnjena izdaja. Pripravili so jo strokovnjaki s Kliničnega oddelka za otroško hematologijo in onkologijo Pediatrične klinike Univerzitetnega kliničnega centra v Ljubljani. Dubrovniški bard, časnikar, gledališčnik, lutkar, predvsem pa pesnik akad. dr. Luko Paljetak je avtor štirinajstih kratkih zgodb *Grenlandski metulji*, ki jih je poslovenil Andrej Arko.

V Ljubljani smo predstavili *Leksikon krščanske etike* – (LKE). To je prvo celostno znanstveno delo te vrste v slovenskem jeziku, ki je hkrati delo domačih avtorjev. Vsebuje tako historičen pregled kakor evidenco sodobnega stanja na področju etične misli. Pojasnjuje izvirne etične pojme iz antičnih jezikov in razvija sodobno slovensko izrazje. Je nepogrešljiv vir informacij za teološke, antropološke, etične in religiološke vede, relevanten pa tudi za druge humanistične in družboslovne vede. Razvija krščansko etično misel, z njo pa utrjuje sodobno slovensko identiteto. Vodja projekta je bil dr. Ivan Janez Štuhec; izvršni urednik dr. Anton Mlinar. Za računalniško izvedbo in izdelavo programa Fortunatus je skrbel Janin Kolenc, elektronsko izdajo sta uredila Petra Vide Ogrin in dr. Matija Ogrin. Svoja vrata je ponovno odprla jezikovna kavarna, ki jo že drugo (oz. tretjo) sezono vodi Janez Perpar. Dr. Bojan Žalec je nadaljeval z nizom pogovorov Razmišljanja in pogovori v Mohorjevi. Skupaj s Slomškovo knjigarno v Mariboru smo pripravili literarni večer s pesnico Nežo Maurer, Slovenko leta 2008. S kulturnimi dogodki in gostovanji bogati mesec smo zaključili v Mohorjevi knjigarni na Nazorjevi 1. Predstavili smo knjigo Tineta Mlinariča *Katedrale*.

November 2009 – Ob dnevu spomina vseh vernih rajnih so na redni tiskovni konferenci uredniki in avtorji predstavili tri knjižna dela: Egona Kapellarija *Nato pride smrt, Podobe o umiranju*; Alme Maximilijane Karlin *Uroki ljubezni, uroki smrti* ter literarne utrinke Stanka Josta *Srčne besede*. Knjiga Egona Kapellarija, prevedla sta jo dr. Zmaga Kumer in dr. Anton Štrukelj, je izšla v sodelovanju vseh treh Mohorjevih družb: Celje, Celovec in Gorica. Sledila je predstavitev knjige več piscev *Primož Trubar*, monografija znanstvenih razprav, nastalih po simpoziju v Rimu (2008). V okviru Sušnikovih dnevvov smo gostovali v Družbenem domu na

Prevaljah. Sodelovali smo s predstavitvijo knjige dr. Štefana A. Ferenčaka *Glasbena dejavnost A. M. Slomška*.

Sredi meseca je sledila predstavitev redne letne zbirke. Zbirko 2009 so sestavljali: *Mohorjev koledar 2010*; namizni tedenski koledar 2010 *S polja do mize*; ilustrirana zgodovina prava Friedricha Heera *Pravičnejši svet* (prevedla dr. Božidar in Primož Debenjak); domišljeno ilustrirana knjiga Matthieuja de Laubierja *Mali Jan s kopicco vprašanj* (poslovenila Tadeja Petrovič Jerina) ter priročnik Giannija in Antonelle Astrei *Starševske zmote*, za katerega je duhovite ilustracije prispeval Uroš Horvat, prevedla pa ga je Majda Capuder. Kot 159. slovenske večernice je izšlo delo Martina Kuchlinga *Umor v zaspanem mestu*.

Na redni ponedeljkovi tiskovni konferenci smo predstavili knjižni novosti iz zbirke *Glasovi*. Šestintrideseta knjiga iz zbirke slovenskih folklornih in drugih pripovedi *Glasovi* v narečju riše življenje ljudi s celjskega območja od 2. polovice do konca 20. stoletja. Knjiga je delo dveh avtoric – Lidije Toplišek in Vesne Penec. Slike so delo slikarke Jane Vizjak. Breda Podbrežnik Vukmir in Irena Kotnik sta v knjigi *Čuden prečudež* zbrali folklorne in druge pripovedi iz Kamnika in okoliških vasi. Slike so delo slikarke Mojce Sekulič.

Debatno kavarno, potekala je v okviru 25. slovenskega knjižnega sejma, smo naslovlili *Svetovati ali poslušati?* Naslov smo povzeli po knjižni uspešnici priljubljenega psihologa Bogdana Žorža. Priročnik *Svetovati ali poslušati?* je nastal na podlagi avtorjevih izkušenj, ki jih je pridobil na svojih terapevtskih tečajih. Na debatni kavarni, modeliral jo je Sandi Čolnik, sta poleg Bogdana Žorža sodelovala še Metka Klevišar, dr. med., ter dr. Janez Mlakar.

Zadnjo novembrsko predstavitev smo zaključili s predstavitvijo treh knjig. Ob petinosemdesetletnici pisatelja akad. Alojza Rebule je kot skupna izdaja izšlo delo dr. Tatjane Rojc *Pogovori z Alojzom Rebulo*. Izšli sta še knjigi akad. dr. Jožeta Mačka *Mašne in svetne ustanove na Kranjskem 1854 do 1862* ter *Orožnova zgodovina dekanije Laško* (prevod nemške izdaje, predgovor in prispevek o Orožnovem življenju in delu je prispeval akad. dr. Jože Maček; prevod latinskih vložkov pa France Baraga.

December 2009 – Mesec smo pričeli z gostovanjem v Matični knjižnici Kamnik, kjer smo predstavili knjigo domačih zbirateljic folklornih in drugih pripovedi iz Kamnika in okoliških vasi Brede Podbrežnik Vukmir in Irene Kotni *Čuden prečudež*. Medse sta nas povabili Zveza slovenskih kulturnih društev in Knjižnica D. Feigel Gorica. V čitalnici knjižnice smo predstavili knjigo *Zlata koza pod razvalinami*. V zadnji jezikovni kavarni v letu 2009 se je Janez Perpar dotaknil teme, ki je vedno aktualna – nekako v stilu **(ne)krično sprejemanje tujega besedja v naš jezik**. Gosta dr. Bojana Žalca sta bila akad. dr. Kajetan Gantar in dr. Janez Juhant. Pogovor je tekel na temo *Vzajemnost in pripadnost*. S tiskovno konferenco 21. decembra 2009 smo zaključili predstavitev knjižnih novosti in druge prireditve. Predstavili smo prevoda iz francoščine. Kot poseben gost je na konferenci sodeloval André Duplex, avtor knjige *Ljubezen, ki vztraja – sodobnost sv. Janeza Vianneya*.

Avtorja, poleg drugega je tajnik Francoske škofovske konference ter profesor na Katoliškem inštitutu v Toulousu, je predstavil dr. Edvard Kovač. Knjigo Chrétiena de Troyesa *Vitez z levom ali Roman o Yvainu* sta predstavila prevajalka Marija Javoršek in pisec spremne besede dr. Boris A. Novak.

Januar 2010 – Na prvi tiskovni konferenci v letu 2010 smo predstavili tri knjižne novosti: izbrano delo Mirka Javornika *Razdalje*, prevod 25

najlepših slovaških pravljic *Slovaške pravljice* ter knjigo p. Anselma Gruena *50 obredov za življenje*; izbrano delo Mirka Javornika, objavljeno ob književnikovi stoti obletnici, je izbral in uredil France Pibernik, spremna beseda je izpod peresa dr. Tineta Debeljaka. Prevoda za drugi dve knjigi sta prispevali Ana Zorko in Alenka Novak. V knjigarni na Nazorjevi 1 je sledila predstavitev prevoda knjige Hansa Ursa von Balthasarja *Samotni dvogovor* v prevodu in s spremno besedo dr. Antona Štruklja. Dr. Robert Cvetek je predstavil svoje obširno delo o travmi, medsebojnih odnosih, družini in terapiji. Svoje znanje in izkušnje je združil v knjigi *Bolečina preteklosti*. V sodelovanju s Slomškovo knjigarno iz Maribora smo pripravili literarni večer *Za pravičnejši in boljši svet*. Sodelovali so nadškof metropolit dr. Franc Kramberger, filozof dr. Božidar Debenjak, igralec ljubljanske Drame Zvone Hribar in Jože Faganel.

Februar 2010 – Mohorski večer v Celju je tokrat gostil urednico zbirke *Glasovi* dr. Marijo Stanonik, avtorici knjige *Petrina in Striček* Vesno Penec in Lidijo Toplišek ter ilustratorko Jano Vizjak. Predstavili smo še zgodovinski roman Mimi Malenšek *Črtomir in Bogomila* s spremno besedo Berte Golob ter pričevanje Marjana Ribiča *Prleški mozaiki*. Mesec smo zaključili s predstavitvijo romana nobelovke Nadine Gordimer *Pobran*, poslovenil ga je Jože Stabej, ter z monografijo dr. Marka Benedika *Slovenski duhovniki v Rimu*; spremno besedo je dodal dr. Bogdan Kolar.

Marec 2010 – Na tiskovni konferenci smo predstavili tri knjižne novosti: dramo Marina Držića *Nunc Maroje* (v prevodu Andreja Arka), povest za odrasle in otroke *Mož, ki je znal leteti* prevod Alenka Novak, ter monografijo o Janezu Gradišniku. Slednjo je uredil France Pibernik, dodane so še dokumentarne fotografije iz družinskega arhiva. Ob 200-letnici prve uporabe imena Slovenija smo v Domu

Robert Cvetek, avtor obširnega dela o travmi, medsebojnih odnosih, družini in terapiji (Foto Alenka Veber)

sv. Jožefa v Celju pripravili slavnostno akademijo Naprej, zastava Slave! Ob slavnostnem predavanju dr. Staneta Grande in kulturnem programu, oblikovali so ga Tone Kuntner, Pavle Ravnohrib, Nina Ivanič, Zvone Hribar, Komorni zbor sv. Jožef ter Ljubiteljsko gledališče Teharje, smo razglasili nove častne člane Mohorjeve družbe v letu 2009. Le-ti so postali: akad. Kajetan Gantar, Mirko Mahnič, msgr. dr. Oskar Simčič in msgr. dr. Janez Zdešar.

April 2010 – Na prvi aprilski konferenci smo predstavili roman Mirka Mahniča *Devet mesecev* s spremno besedo Jožeta Faganela ter zbirko meditacij Sabine Lapanje *Brat Roger iz Taizéja*. Meditacije so izšle v sozaložništvu ljubljanske založbe Novi svet. Gostovali smo v Splošni knjižnici Ljutomer, kje smo predstavili knjigo Marjana Ribiča *Prleški mozaiki*.

V Ljubljani je sledila predstavitev spominov dr. Franca Pedička *Razklani čas*, knjigi je spremno besedo dodala dr. Ana Krajnc, ter dveh prevodov. Prvi je delo Jacquesa Le Goffa in Jean-Louisa Schlegla *O srednjem veku za otroška ušesa*, spremno besedo je dodal dr. Miha Pintarič. *Shizofrenija, moja sopotnica*, delo Philipa Hilla, prinaša popotovanje od diagnoze učnih težav skozi obdobja duševne bolezni do kariere poklicnega socialnega delavca. Knjigo je prevedla Teodora Ghersini, spremno besedo je dodala Renata Ažman.

Maj 2010 – Na prvi majski tiskovni konferenci smo predstavili roman akad. dr. Alojza Rebule *Skrivnost kostanjevega gozda* in prevod romana nobelovke in Pulitzerjeve nagrajenke Toni Morrison *Milost*, poslovenil ga je Jože Stabej. Po več kot 25 letih od izida zadnjega vodnika po semeniški knjižnici je med bralce prišel prenovljeni vodnik po prvi ljubljanski javni znanstveni knjižnici in edini baročni knjižnici v Sloveniji – *Semeniška knjižnica* – delo dr. Marijana Smolika. Na predstavitvi je sodelovala dramska igralka Maja Blagovič. Ob 65-letnici konca II. svetovne vojne smo izdali knjigo *Otroci, žrtve vojne* spod peresa avtorja pričevanja *Otroci s Petrička* Ivana Otta. Po predstavitvi v Ljubljani je sledil še mohorski večer v Celju. Sledila je predstavitev treh knjig. V sozaložništvu z Glasbenim društvom Anton Foerster smo ob sedemdesetletnici življenja in dela vsestranskega glasbenika Jožeta Trošta izdali prigradnico *Jože Trošt*. V brošuri je izšla razprava p. Pedra Opeke *Izključenost in solidarnost* s spremno besedo Jožeta Planinška ter cvetnik meditacij sv. Vincencija Pavelskega *Misel za vsak dan* v prevodu s. Davorine Gregorc. Z Društvom Ozara Slovenija – enota Izola smo v izolski knjižnici predstavili knjigo *Shizofrenija, moja sopotnica*.

V Ljubljani sta sledili dve predstavitvi. Na prvi je bila predstavljena pesniška zbirka Andraža Poliča *Čarodejni palčki rastlin*. Knjigo je ilustrirala Katarina Vladimirov Young. Poleg Poličeve knjige smo predstavili še zbornik *Zdravljenje s presaditvijo kostnega mozga*. Na drugi predstavitvi smo predstavili skupno knjigo Celjske Mohorjeve družbe in Goriške Mohorjeve družbe – Joža Lovrenčič: *Ves Vaš ljubeči očka*. Knjigo je uredila dr. Rozina Švent. Mesec maj se je zaključil z gostovanjem v Multimedijem centru KIBLA.

Junij 2010 – Kulturno umetniško društvo Laze v Tuhinju je v tamkajšnjem kulturnem domu pripravilo predstavitev knjige *Čuden prečudež*. V Ljubljani so se pred zaključkom sezone zaključile redne prireditve jezikovna kavarna, razmišljanja in razgovori ter literarno popoldne.

Julij 2010 – Kljub počitniškemu času je bil mesec julij kulturno razgiban. Najprej smo se podali na 9. pohod po poteh Robanovega Joža v Robanov Kot. Nakar je sledil niz novih prireditev. Poimenovali smo jih *Ulična knjigarna*. Prireditve naj bi se ob lepem vremenu odvijale na Nazorjevi in tako razgibale utrip ulice. Že prvim prireditvam v juliju je bilo vreme naklonjeno. Na njih smo gostili slikarko, likovnico in ilustratorko Katarino Vladimirov Young ter literata in glasbenika Andraža Poliča. Gostja tretjega niza prireditev je bila pesnica in prevajalka Draga Rinkema.

Avgust 2010 – V avgustu smo nadaljevali s poletno-jesenskim oživljanjem Nazorjeve ulice. Gostje so bili pesnik, prevajalec, esejist, jezikoslovec in glasbenik Klemen Pisk. Pesnik, glasbenik, slikar in boem je bil gost sredi avgusta. Zadnji avgustovski dan je mimoidoče pritegnil gledališčnik in literat Andrej Rozman Roza.

September 2010 – Skozi ves mesec, z njim pa tudi zaokrožujemo pregled pomembnejših dogodkov iz življenja Celjske Mohorjeve družbe, so se v knjigarni na Nazorjevi 1 druga za drugo vrstile tiskovne konference. Na prvi smo predstavili priročnik dr. Klemena Jelinčiča Boeta *Uvod v judovstvo*, roman Alexa Koenigsmarka *Obisk iz temin* v prevodu Nives Vidrih in s spremno besedo dr. Mihe Pintariča ter knjigo *Anselm Grün v Sloveniji*. Slednja prinaša pogovore in odmeve z Grünovega obiska v Sloveniji. Sledila je predstavitev spominske izdaje prim. dr. Jožeta Felca *Živeti življenje*. Knjiga prinaša izbor intervjujev, dnevniških zapiskov in literarnih del. Izšla je v sozaložništvu s Psihiatrično bolnišnico Idrija. Naš redni sodelavec France Pibernik je predstavil knjigo Štefana Kališnika *Recite mi Erna*. Slednja prinaša izbor iz njegove publicistike. Mohsen Alhady pa je predstavil knjigo Gibrana Halila Gibrana *Ognjene črke*, ki jo je prevedel skupaj z Margit P. Alhady.

V drugi polovici septembra sta sledili tiskovni konferenci, kjer so bile predstavljene še knjige *Goreči grm* izpod peresa dr. Metke Klevišar; *Pisma sv. Ludoviki de Marillac* sv. Vincencija Pavelskega ter prenovljena izdaja dr. Roberta Cvetka *Bolečina preteklosti*. Mesec smo zaključili s predstavitvijo pomembne monografije *Nafta*, avtorja kapitana Marca Sullija Sulčiča, ki je izšla v sodelovanju z Goriško Mohorjevo družbo, ter s ponatisom knjig p. Pedra Opeke *Dnevnik spopada* ter Alme Maximiliane Karlin *Samotno potovanje v daljne dežele*.

Gostje septembrskih prireditev pred knjigarno Mohorjeve družbe na Nazorjevi ulici so pritegnili številne naključne in nenaključne obiskovalce. Predstavili so se literat in glasbenik, pesnik in publicist Matjaž Pikalo, Ljubljancanka Mojca Crnobori s knjigo *Ljubljanske promenade* v družbi legendarnega Lada Jakše ter Anje Novak. Mohorski utrip pa smo zaključili z novo prireditvijo *Iz bodočih knjig*. Na njej so se predstavili kar štirje avtorji – Andrej Groegl, Valentin Brun, Matjaž Zorec in Muanis Sinanovič.

Morje, morje...

Morje, morje...

Na obzorju
vidim bela jadra,
da usmerjam
svoj korak.
Vidim Belo krajino,
bele breze in topole,
vidim valovanje
žitnih trav.

Morje, morje...

v globinah čutim,
bilo nekdanj si slovansko.
Diham iz obzorja zgodovino,
slutim lepo Vido,
diham sončevo gladino,
diham poezijo,
iščem sebe,
iščem sonce,
čutim te odprto,
svetel in svoboden,
sonca poln
je moj dan.

Moj oreh

Moj oreh
je natresel po zemlji
peharje in peharje
sladkih plodov.
Na njem sameva list.
Ni ga sram slastnih jedrc,
pripravljenih na nov polet:
ne pogrnenih miz,
ne pečenih potic,
ne dišečih slaščic.
Uživam sladko jesen,
misleč na bogatost dreves.
Zlati november
me radosti
v zrelosti
sladkih plodov.

Božič v srca hiti.

Ivo Jevnikar

»Radijski glas« – Irena Srebotnjak

Na svojem domu v Trstu je 30. novembra 2009 preminila priljubljena predstavnica prvega rodu radijskih napovedovalk in napovedovalcev v povojnem Trstu Irena Srebotnjak.

Rodila se je 4. aprila 1928 v ugledni in zavedni družini v Lokvi. Njen oče Miro Srebotnjak se je rodil leta 1897 v Ljubljani, mati Pavla Obersnel pa leta 1900 v Lokvi. Po vojni je družina živela v Trstu, kjer se je vključila v živahno obnavljanje slovenskega tkiva v krogih okoli Slovenske demokratske zveze.

Oče je bil sposoben in razgledan trgovec, ki so ga spoštovali tudi drugače misleči ter ga prosili za nasvete. V Arhivu Republike Slovenije sem našel pismo, ki ga je 18. oktobra 1951 pisal vplivnemu oblastniku v Ljubljano zamejski politik Engelbert Besednjak, ki sicer ni bil blizu političnim nazorom Slovenske demokratske zveze in njenega predsednika odv. Josipa Agneletta. Takole lahko beremo: *»Imam še prošnjo v zadevi opcij. Gre za slov. trgovca Mira Srebotnjaka, Ščekovega prijatelja, ki ga poznam dolgo časa iz Lokve.*

Mož je za osvobodilne borbe podpiral na vso moč partizane, tvegajoč pri tem večkrat glavo, a se je pozneje sprl z babičevci in je sedaj v Agnelettovi skupini. Ostal je narodno zaveden in prepričanja, da bi se morali trž. Slovenci osloniti na matično državo.

Ker je tak in zavzema kot veletrgovec tu močno gospodarsko postojanko, bi bilo pametno ugoditi njegovi prošnji.«

Pri tem lahko dodam, da tudi iz Ireninega pripovedovanja vemo, da sta bila duhovnik in politik Virgil Šček ter lokavski župnik Tone Požar v težkih časih velikokrat gosta Srebotnjakovih.

To, kar Besednjak obzirno označuje kot »spor z babičevci«, pomeni odklon nasilnosti in monopola novih jugoslovanskih oblasti. Zato najdemo Mira Srebotnjaka med udeleženci ustanovnega občnega zbora Slovenske demokratske zveze v dvora-

Irena Srebotnjak

ni Odeon v Trstu 21. decembra 1947. Več mandatov je bil predsednik strankinega nadzornega odbora.

Irena je z osvoboditvijo in obnovitvijo slovenskega šolstva dobila možnost, da se vpiše v zadnji letnik novoustanovljene Slovenske trgovske akademije v Trstu (danes je to zavod Žiga Zois) in postane leta 1946 ena izmed njenih prvih maturantk. Po krajšem študiju v Švici je leta 1948 dobila službo na Radiu Trst II. in se vključila v prvo generacijo napovedovalk in napovedovalcev, ki so bili v tistih razburljivih letih domač in priljubljen glas v skorajda vsaki slovenski hiši. Družine si ni ustvarila. Dobrih 35 let je delala na radiu. O pionirskih povojnih letih je v intervjuju s kolegico Lido Turk med drugim dejala: *»Neizbrisni so spomini na tista leta, ko je našim ljudem pomenil slovenski radio (poleg šole in dnevnika) nekakšno studenčnico, ob kateri so se napajali po tolikih letih zatiranja našega jezika in duha.«*

V pokoj je stopila leta 1983, do zadnjega pa je živo in prizadeto sledila našemu družbenemu in kulturnemu utripu, zahajala na predavanja in študijske dneve v Dragi, obiskovala likovne razstave, gledališke predstave in koncerte ter spremljala naš tisk in literarne novosti.

Irena Srebotnjak je bila več desetletij ena izmed najbolj požrtvovalnih odbornic, več mandatov tudi podpredsednica Slovenskega dobrodelnega društva v Trstu. Posebno uspešna je bila pri zbiranju sredstev med našimi trgovci in podjetniki za otroške kolonije, miklavževanja, pakete in druge oblike pomoči potrebnim, saj je človeku v stiski rada priskočila na pomoč.

Majda Artač Sturman

Obisk

Svetloba odmeva
v kotih popoldneva.
S prstom skozi zavese
zariše tišino
šepetajočih spominov,
vrednejših
od tisočev besed,
izrečenih na pragu
v odmev...

Spomin na Nadjo Pahor Verri

Dopolnjeno je. Svoj kelih trpljenja si, draga Nadja, izpila do dna, in če je res, kot pravijo, da Bog s trpljenjem preizkuša človeka, potem je tebe še kako preizkusil. Kajti tvoja bolezen je bila težka in neizprosna. Ko si nam pred približno devetnajstimi leti povedala, da so ti zdrav-

Nadja Pahor Verri

niki ugotovili multiplo sklerozo, smo prijatelji to vest sprejeli s težkim srcem in zlo slutnjo, nikakor pa nismo pričakovali, da bo bolezen tako zelo kruta. Počasi in v presledkih je neusmiljeno napredovala in te postopno hromila. Ob vzorni skrbi in negi moža Livia, ob svojih sinovih Marku in Petru in ob pomoči sestre Sonje si v postelji preživela celih šest let. Tvoje telo je bilo izmučeno, a tvoj um bister. Vse si vdano prenašala, dokler se nisi prav na božično vigilijo 2009 za vedno poslovila. Devetega januarja 2010 bi dopolnila 64 let.

Moji spomini nate, draga Nadja, segajo daleč nazaj. Spominjam se te še kot majhne deklice, ki jo je mama včasih pripeljala v naš blok k slovenskima šiviljama Herščak. Tvoj oče, znani organizator mladinskega gibanja Roman Pahor, je bil pretežno zdoma, saj je bil razpet med družino in svojim nenehnim in neutrudnim kulturno-prosvetnim delovanjem, zaradi katerega je bil tudi konfiniran na Ponzo, poslan v internacijo blizu Chietija, prepeljan v koprške zapore, na drugem tržaškem procesu obsojen na dvanajst let ječe in poslan v S. Gimignano, od koder se je vrnil po razsulu Italije. Rasla si torej v narodno zelo zavedni družini, kjer je bilo delo za narodni obstoj in za prosveto nekaj vsakdanjega. To, draga Nadja, je tudi tebe zaznamovalo. Bila si žejna izobraževanja, izpopolnjevanja, kulture nasploh. Znanje, ki ti ga je bila posredovala Trgovska akademija, ti ni zadostovalo. Tudi delo v uradniški službi ni potešilo tvoje želje po večji izobrazbi in uveljavitvi. Ustvarila si si družino in imela dva otroka, a hrepenenje po nadaljnjem študiju ti ni dalo miru. Ne da bi razglašala svoje odločitve, si se po rojstvu sina Petra vpi-

sala na fakulteto slavistike na univerzi v Vidmu. Vem, da si intenzivno študirala večinoma ponoči. V kratkem času si doktorirala pri prof. Jevnikarju, ki te je vedno omenjal z velikim občudovanjem. Dosegla si, kar si želela. Postala si profesorica slovenščine in vzljubila si svoje delo in svoje dijake, ki so te prav tako imeli radi.

S svojimi prispevki si sodelovala tudi pri tržaški radijski postaji, za katero si napisala več kulturnih oddaj, rubriko za otroke ter zelo lepi seriji o Marijinih božjih poteh na Slovenskem in o Mohorjevi družbi. A tvoje najzahtevnejše delo je bila knjiga o taborišču v Gonarsu v letih 1941-43 »Oltre il filo«, ki je izšla leta 1993 v italijanskem jeziku z uvodno mislijo tudi v slovenščini. V njej si zbrala veliko podatkov, zanimivih pričevanj internirancev in zgodovinskih dokumentov. Gre za veliko raziskovalno delo, ki si ga s svojo sposobnostjo odlično opravila in ki je morda med Slovenci premalo poznano.

Na videz plaha, a vedno olikana, skromna in še preveč obzirna, si imela v sebi veliko trdne volje. Bila si razgledana, prijetna sogovornica in dobra prijateljica, v družini dobra žena in mama. Rada si prihajala v naš rojanski Marijin dom, rada si pela v cerkvenem pevskem zboru, lepo si se vključila v našo skupnost in vedno si z Liviom prihajala na naše prireditve in praznovanja. Vsi smo te občudovali, ker je tvoj odlični spomin zabeležil datume vseh rojstnih dnevvov prijateljev in njihovih otrok. Na nikogar nisi pozabila.

Tvoje utrujeno telo je podleglo bolezni, a čutim, da tvoj duh živi v večnosti, o kateri sva se večkrat pogovarjali in v katero si trdno verjela, čeprav je bila nama obema njena podoba skrivnostna. Upam, da je tvoj nemir potešen in da si končno našla kraj, kjer ni več bolezni in trpljenja. Vsi, ki smo te imeli radi, te bomo ohranili v svojem srcu in se te z lepimi občutki spominjali. Predvsem take, kakršna si bila, ko je v tebi kar prekipevala želja po pisanju in udejstvovanju: prijazne, živahne, radovedne in polne volje do potovanja, do doživetij, do življenja.

Majda Artač Sturman

Slika

Zelene ceste.

Modra polja.

Modre misli.

Bela jutra.

Pa je –

julij na vasi.

Dragemu g. Vojku Makucu v spomin

Ogromna množica ljudi se je v petek, 22. januarja 2010, na sovodenjskem pokopališču ganjeno poslovila od duhovnika in župnika Vojka Makuca, ki je tako nepričakovano, vsekakor mnogo prezgodaj, odšel od nas 18. januarja, potem ko je podlegel možganski kapi, ki ga je zadela v soboto, 9. januarja. Poleg domačinov so se od njega poslovili številni njegovi verniki iz krajev, kjer je opravljal duhovniško službo, njegovi sobratje in njegovi prijatelji od vsepovsod z Goriškega. Pogrebna svečanost je potrdila, kako zelo so g. Vojka imeli radi, ga cenili, spoštovali. Sv. mašo, pri kateri je somaševalo nad sedemdeset duhovnikov, je vodil goriški nadškof msgr. Dino De Antoni. V slovo so mu spregovorili mnogi, da bi mu izrekli besedo zahvale za vse dobro, ki ga je tako nesebično delil vsakomur in vsem.

Vojko Makuc se je rodil 2. marca 1947 v Gorici. Oče je bil doma iz briškega naselja Snežeče, mati pa iz bližnje Vrtojbe. Šolal se je v Gorici na industrijsko tehničnem zavodu, v Gorici je obiskoval tudi semenišče, v Vidmu pa je opravil teološke študije. Goriški nadškof msgr. Peter Cocolin ga je v duhovnika posvetil v oglejski baziliki 24. junija 1978, naslednji dan, 25. junija, pa je že daroval novo mašo v cerkvi sv. Ignacija na Travniku v Gorici. Duhovniško službo je začel kot kaplan v Zgoniku, nato je prišel za župnika v Pevmo in Štmaver, kjer je preživel najdaljše obdobje. Nekaj časa je tudi nadomeščal župnika v Podgori, dokler ga ni nadškof septembra leta 2004 imenoval za župnika v sovodenjski župniji. Junija leta 2008 je v Sovodnjah praznoval 30-letnico mašništva.

G. Vojko je bil človek izjemne človeške, a tudi intelektualne globine ter širokih obzorij. Za vsakogar je našel prijazno besedo, nasvet, besedo tolažbe in upanja, tudi v trenutkih največje stiske. V njem smo njegovi verniki cenili njegovo široko duhovno in teološko znanje in njegov spoštljiv odnos do vsakogar. Toda g. Vojko je bil predvsem človek globoke vere. »Prinašal nam je vero tudi zaradi tega, ker jo je sam najprej imel,« je v poslovilnem nagovoru ob njegovem grobu dejal Jožko Gruden. V svojih homilijah nam je dajal čutiti, da je Bog resnično Ljubezen. Ni mogoče

Vojko Makuc ob 30-letnici mašništva

mimo njegovih besed ob dnevu Vseh svetih, ko nam je govoril, naj ne bomo ob misli na naše rajne žalostni, ker so vsi naši dragi navzoči v božjem domu večne svetlobe. »In Vojko Makuc v večno živo svetlobo nebes ni le verjel, že to bi bilo dovolj, da bi mu bili hvaležni, v svetlobo kot prebivališče vseh je bil prepričan, kar je neskončno več,« je g. Makucu v slovo napisal Janez Povše. Res, enkratna je dediščina, ki nam jo zapušča g. Vojko, zato skušajmo slediti njenemu sporočilu. Njemu pa naj dobri Bog v večni slavi podeli zaslužen plačilo za vse dobro, ki ga je naredil med nami.

Vladimir Kos

Barve, oprane z dežjem

Tiho, prav tiho dežuje
na slike jeseni.
Barve svetlejšje so,
kakor oprane z dežjem.

Slike so danes
stvaritve potez spremenjenih –
tudi tako
nam Umetnik ustvarja poém.

Kdo bi sicer vse te barve
v jesen komponiral,
v zimo čez toliko tednov,
in znova v pomlad?

Barva, beseda intimna,
iz teksta izvira,
ki ga izreka
Umetnika srčni prekat.

Profesorju Zorku Hareju v spomin

Po daljši bolezni je 30. januarja 2010 v 88. letu starosti umrl dr. Zorko Harej, profesor, kulturni in politični delavec – spet eden tistih primorskih, po večini kmečkih sinov, ki so se »likali« v goriškem malem semenišču in v njem izbrusili svoje znanje, značaje, splošno in srčno kulturo ter se izoblikovali v klene in pokončne ljudi ter prepričane demokrate in narodnjake. Vsakdo, ki se je kdaj pogovarjal ali sodeloval s prof. Harejem, je v njem zaznal veliko občutljivost in pozornost do sočloveka, čeprav je svojo pristno mehko skrival za nekakšno skorjo strogosti in resnosti. Bil je človek, ki je imel kritičen pristop do vsega, kar je počenjal, in si je pred vsako odločitvijo postavljaj veliko vprašanj. Ko pa se je odločil, je stvar izpeljal do konca. Označevale so ga velika redoljubnost in vztrajnost ter zavest, da je mogoče s postopnim delom doseči tudi pomembne cilje.

Zorko Harej

Doma je bil iz Dornberka. Po maturi je vstopil v bogoslovje, a v njem ni dozorel duhovniški poklic, tako se je vpisal na klasično filologijo, najprej v Ljubljani, nato pa v Trstu, kjer je diplomiral z diplomsko nalogo o poetiki oglejskega patriarha in pesnika sv. Pavlina. Od diplome iz klasičnih jezikov leta 1948 do leta 1957 je bil profesor na naših šolah, nato je bil do upokojitve urednik glasbenih in dramskih sporedov na Radiu Trst A, zadolžen pa je bil tudi za druge oddaje, med drugim za usklajevanje in uresničitev niza Radio za šole.

Njegova velika ljubezen je bila glasba, ki jo je vzljubil že od mladih nog. Že v dijaških letih je v Gorici pri prof. Emilu Komelu in drugih sošolcih, odličnih glasbenikih in pevcih, naj za vse omenimo vsaj Mirka Renerja in Lada Piščanca, pridobil glasbeno znanje in se tudi sam poizkušal kot organist in zborovodja v samem semenišču in v domači vasi. Od takrat do zrelih let je vodil številne zборе. Nazadnje, od leta 1977 do leta 1999, se pravi dokler mu ni vid tako močno opešal, da ni mogel več slediti notnemu stavku, je vodil mešani zbor, ki vsako nedeljo in praznik poje v srbski pravoslavni cerkvi sv. Spiridiona v Trstu. Sploh je bil prof. Harej zavzet ekumenski delavec in je rad s svojim Ekumenskim zborom sodeloval pri mašah, ki sta jih na Tržaškem organizirala dr. S. Janežič in dr. A. Kosmač.

Poznamo ga tudi kot skladatelja, ki se je te »obrti«, kot se je sam večkrat izrazil, izučil pri Emilu Komelu, Ivanu Grbcu in Vitu Leviju. Pisal je predvsem za pevske

zbove, in sicer za otroške, dekliške in ženske, moške ter mešane zbove. Njegovemu skladateljskemu delu bi veljalo posvetiti posebno pozornost. Ena od značilnosti pa je, da je znal zelo posrečeno izbirati besedila, ki jih je uglasbil. Rad je segal po besedilih primorskih pesnikov, med katerimi naj omenimo L. Kocjančiča, S. Kosovela, Z. Saksida, K. Široka, L. Šorlijevo, Š. Tonklija in druge.

Leta 1963 je bil med ustanovitelji in do leta 2003 predsednik ter duša Zveze cerkvenih pevskih zborov v Trstu, nato pa njen častni predsednik. Zvezi je dr. Harej posvetil svoje najboljše organizacijske sposobnosti, saj je bil pobudnik nešteti koncertov in revij, tečajev in seminarjev predvsem pa je rad skrbel za obnavljanje zborovskega repertoarja z izvajanjem malo znanih ali neznanih skladb domačih avtorjev in novih skladb, za katere naj poskrbi ZCPZ. Te pesmi, tako je poudarjal, naj bodo napisane v sodobni glasbeni tehniki in v skladu s slovensko tradicijo. Imajo naj zgoščeno, povedno in preprosto besedilo, ki naj nagovarja sedanjega človeka, kar je poudaril tudi v spremni besedi v zadnji pesmarici, ki jo je uredil in je izšla 2009 z naslovom *Zborovske duhovne pesmi Slovencev v Italiji*.

Od študentskih let dalje je bil tudi narodnopolitično dejaven. V letih 1970-77 je bil predsednik tržaškega pokrajinskega sveta Slovenske skupnosti, v letih 1979-89 pa njen pokrajinski tajnik. Bil je tudi izvoljen za svetovalca in odbornika pokrajine Trst. Na pokrajino Trst je prišel leta 1980 in bil na začetku, sicer manj kot eno leto, odbornik. Po politični krizi je leta 1984 prevzel odborništvo za kulturo in ga vodil skoraj do konca desetletja. V tem času mu je uspelo uresničiti nekaj zanimivih pobud. Prva taka prelomnica je bila razstava o kmečki arhitekturi na Krasu z naslovom Kamnita hiša, ki je bila na Pomorski postaji v Trstu. Druga večja razstava je bila o Maksu Fabianiju, arhitektu in urbanistu. Pri tej razstavi se je oprl na izkušnje in znanje arh. Marka Pozzetta. Razstava je bila v konjušnicah Miramarskega gradu. V muzeju Revoltella pa je pokrajina priredila še odmevno razstavo o avstrijski avantgardi. Večja pobuda je bila raziskava o glasbeni preteklosti Trsta do 1950. Pri delu se je naslonil na muzikologa G. Radoleja. Delo se je začelo leta 1984 in je trajalo štiri leta. Razdeljeno pa je bilo po zvrsteh: zborovska, komorna, vokalna in instrumentalna ter simfonična glasba. Na koncu vsakega leta so bili koncerti najznačilnejših primerkov raziskane snovi. V okviru teh koncertov je bila prvič izvedena Vrabčeva simfonična suita *Tri dobe*. Na pokrajini so na njegovo pobudo izvedli tudi popis vseh knjižnic na Tržaškem z več kot tisoč knjigami. Zorko Harej je bil tudi ploden publicist in urednik, saj je napisal nešteto člankov in esejev, uvodov in pregledov. Posebno rad je pisal o primorskih glasbenikih, ki jih je veliko obdelal tudi za PSBL in sam Koledar GMD. Več let je bil tudi podpredsednik upravnega sveta Slovenskega stalnega gledališča in član tržaške škofijske komisije za cerkveno glasbo.

Pogreb prof. Zorka Hareja v pokopališki cerkvi pri Sv. Ani v Trstu je ob veliki udeležbi pogrebcev pokazal, kako zelo smo ga imeli radi in spoštovali, pokopan pa je v Žabnicah, ki so mu bile drugi dom, saj je svoj prosti čas rad preživel v rojstni vasi svoje žene Neli in na samih Sv. Višarjah.

Za vedno je utihnil žametni tenor Bruna Kralja

V soboto, 20. marca 2010, smo na malem slivenskem pokopališču položili k večnemu počitku Bruna Kralja. Umrli je v katinarski bolnišnici štiri dni prej. Po poklicu je bil železničar, velika večina pa ga je poznala predvsem kot pevca, ki je bil obdarjen z izredno lepim glasom. Rodil se je 25. julija 1931 v Slivnem.

Svojo pot zborovskega pevca je začel v otroškem cerkvenem zboru v Šempolaju, temu cerkvenemu zboru je dejansko ostal zvest vse do zadnjega. Bil pa je Bruno Kralj tudi eden tistih pevcev, ki so si glas in ljubezen do petja privzgojili ob fantovskem petju v večernih urah na vasi. Kvartet Kraljev, kot so se malo za šalo malo zares poimeenovali, ker so ob Brunu peli še njegova brata Maks in Stanko ter Ivo Kralj, je zlasti v poletnih večerih v prvih povojnih letih razveseljeval Slivence, predvsem pa fantovsko družbo. To je bil tudi čas, ko se je Bruno začel učiti glasbo pri znanem slivenskem godcu Petru Grassiju. Vključil se je tudi v nabrežinsko godbo in igral kornet, bil pa je tudi med godci ansambla Planika, ki je v tistih povojnih letih veliko igral v okoliških vaseh in po Krasu, vendar je instrument po nekaj letih opustil, saj je čutil, da je zanj petje najbolj pristen način izražanja. Kmalu se je vključil v Moški akademski zbor Jadran, ki ga je v Trstu vodil prof. Zorko Harej. Ko je nekaj let kasneje prof. Harej ustanovil tudi znameniti moški Ekumenski pevski zbor, najdemo v njegovih vrstah spet Bruna Kralja. Oba zbora sta bila zelo pomembna za napredek zborovske kulture na Tržaškem. Zlasti Ekumenski zbor je v našem zamejskem prostoru gotovo opravil nadvse dragoceno vlogo, ne le, ker se je predstavljal z zanimivo in bogato literaturo pravoslavne liturgije, ampak tudi s čisto pevskega in vokalnega vidika je vzbujal občudovanje, saj so ga sestavljali pevci izrednih glasovnih sposobnosti in velike poustvarjalne občutljivosti, ki so znali izpeti še najbolj drobne odtenke glasbenega sporočila, v smislu, ki ga je nakazal zborovodja.

Konec šestdesetih let prejšnjega stoletja srečamo Bruna Kralja v vrstah Fantov izpod Grmade, saj se je povsem normalno vključil v zbor, ki ga vodi njegov sovaščan Ivo Kralj. Ko se je v Nabrežini ustanovil moški zbor Igo Gruden, pa je Bruno Kralj kmalu postal eden glavnih tenoristov tega zbora, ki mu je nepozabni dirigent Sergij Radovič zaupal nič koliko solističnih vlog. Za mnoge je nepozabno, kako je znal odpeti priredbo ruske ljudske Večernij zvon ali solistično vlogo Ljubavne pesmi iz Rezije in Pesem galebu skladatelja Rada Simonitija.

Bruno Kralj

Lep, zvoneč glas, ki ni poznal težav v višini, je natančno in občutljivo sledil glasbeni misli in jo izpel do najbolj finih nians, da je ljudem, ki smo poslušali, zastajal dih in se mravljinčila koža. Tudi pri Zvezi cerkvenih pevskih zborov ostaja Bruno Kralj v spominu kot nepozabni solist in pevec ob številnih večjih, zlasti božičnih koncertih pri Novem Svetem Antonu ali tudi pri Svetem Justu v Trstu. Še nam zveni v spominu nepozabni duet, ki sta ga za neki božični koncert odpela Bruno Kralj in tudi že rajni duhovnik in pesnik ter izredni pevec Albert Miklavec. Nepozabno!

Veselje do petja ga je v zadnjih letih pripeljalo še k Oktetu Odmevi iz Saleža, s katerim je prepeval, vse dokler ga ni bolezen priklenila na bolniško posteljo.

Še eno ljubezen je gojil Bruno Kralj. Redno je pisal dnevnik in vanj beležil dnevno dogajanje, a tudi vtise s koncertov in kulturnih večerov, ki se jih je udeleževal aktivno ali kot poslušalec. Gre za dragocene zapise, ki so velike pričevanjske vrednosti.

Vladimir Kos

Obisk obmestne hiše

Tista lepa, starodavna hiša
mi ne da miru; francoski stil
me ne moti, niti vhodna niša
ali vrsta oken dvojnih kril.

Z balustrade vame zro – duhovi:
kot nekoč oblečeni v meso,
v lesk oblek, brez lučk v očesnih rovih –
vem, kdo so; a kaj me prosijo?

Tiste vdilj prezirane molitve?
Zdi se mi, da rahlo kimajo
v marčnem vetru, ki z ostrino britve
čisti prst pred Véliko nočjo.

Karlo Glavič – steber šentjakobskih zborov

Sv. Jakob že dolgo ni več to, kar je bil, pa vendar je ta tržaška četrt s slovensko šolo in ostalimi manjšinskimi ustanovami pomembna in prepoznavna stvarnost. Še vedno pri Sv. Jakobu živi več slovenskih družin, ki so odigrale in še igrajo odločilno vlogo, da slovenska beseda, pesem in kultura tu še vedno potrjujejo svojo prisotnost.

Sv. Jakob je v nedeljo, 9. maja 2010, izgubil Karla Glaviča; pogrebni obred je bil tri dni kasneje v pokopališki cerkvi pri Sv. Ani in ga je vodil msgr. Marij Gerdol, v slovo pa mu je pel zbor, ki so ga sestavljali pevci od Sv. Jakoba in Sv. Antona Novega ter posamezni pevci ZCPZ pod vodstvom rajnikovega nečaka Edija Raceta in ob orgelski spremljavi Tomaža Simčiča. V imenu ZCPZ iz Trsta mu je v slovo spregovoril Marko Tavčar in ugotavljal, da je padel »steber zvestobe slovenstvu, demokratičnemu mišljenju in verskemu čutenju«.

Karlo Glavič, ki bi avgusta 2010 dopolnil 90 let, je po poklicu gozdni čuvaj, vsi pa smo ga poznali kot odličnega pevca. Rojen je bil pri Sv. Jakobu v Trstu. Od mladih nog je pel na šentjakobskem koru z msgr. Omerzo, Vladom Švaro in do nedavnega pod vodstvom Dine Slama. V prvih povojnih letih je bil pri znamenitem MoPZ Ivan Cankar. Pristopil je tudi k CPZ Novega Sv. Antona, ko ga je vodil L. Klakočar, in v njem vztrajal, dokler so ga noge nosile. Povsem naravno je v letih 1950-1967, ko je delal in živel v Sv. Križu, od koder je njegova žena Marta in kjer sta se jima rodili hčerki Nadja in Silvana, pel v tamkajšnjem cerkvenem zboru. Več let je sodeloval v zboru srbsko-pravoslavne cerkve in bil med ustanovitelji moškega Ekumenskega zbora. Bil je eden stebrov MoPZ Novega Sv. Antona.

Bil je obdarjen tudi z gledališkim talentom. Znamenite so njegove solistične vloge v spevoigrah Vasovalci, Miklavž prihaja in Kovačev študent. Posebno doživetje, ki je vsakomur šlo globoko v dušo, je bilo slišati, kako pretresljivo je znal zapeti ganljive solistične verze znamenite Vodopivčeve postne pesmi Pod oljkami, ali je prav rusko prepričljivo zazvenel kot pripovedovalec ljudske balade o razbojnikovem spreobrnjenju v Žarofovi priredbi Žilo dvenadsat razbojnikov.

Karlu Glaviču je ZCPZ 26.11.2000 na reviji Pesem jeseni podelila posebno priznanje za zasluge na področju cerkvenega petja, poklon osebi, ki je vse svoje življenje redno in z veliko odgovornostjo vztrajal v tej »službi« za občestvo, v katerem je živel.

Karlo Glavič

Ob smrti Gracijana – Čanota Antonija

Gracijan Antoni

»Fantje se zbirajo...« ta začetek znane ljudske nam je prišel na misel, ko smo zvedeli, da je 16. maja 2010 umrl Gracijan Antoni, Čano, kot smo ga vsi imenovali. Star je bil 80 let in 5 mesecev. Vedeli smo, da je bolan, vendar nas je vest o njegovi smrti vseeno presenetila, saj smo ga poznali kot osebo izredne življenjske volje in moči, ki se ni nikoli sprijaznila z boleznijo in s pešanjem.

Čano je v življenju marsikaj preizkusil. Doma je bil iz Brestovice in najmlajši v številni družini Nutčevih. Še deček je služil kot pastir na Kohišču, ob koncu vojne pa je začel pomagati pri obnavljanju porušenih hiš. Na Krasu ni bilo zaslužka, tako je skupaj z drugimi Brstovci šel v Ljubljano, kjer so delali po raznih gradbiščih. Prva povojna leta so bila vse prej kot lahka in mladi fant se je odločil, da bo prestopil mejo in si poiskal nov dom in zaposlitev v Coni A Svobodnega tržaškega ozemlja, kot so to naredili tudi nekateri drugi Brstovci, ki so bili že pred vojno zaposleni v tržiški ladjedelnici ali v drugih tovarnah in delavnicah v Laškem.

Tako se je neke nedelje pod večer pojavil v Mavhinjah in se takoj pridružil skupini znancev in prijateljev, ki so prepevali. Nič čudnega, saj je bilo petje za Čanota, kot za druge Brstovce njegove generacije, res »najljubše opravilo«, kot pravi znana pesem.

Petje je te fante zaznamovalo. Brestovica je bila sredi tridesetih let kulturno in narodnostno izredno živahna vas in Čanota, kot tudi druge ustanovne člane Fantov izpod Grmade, najdemo med zavzetimi pevci v zboru, ki so ga vodili župnik, g. Bernard Špacapan, njegov brat Mirko in sestra Nežica.

Čano se je po prihodu na Tržaško zaposlil v nekem gradbenem podjetju in se kmalu znašel tudi v vrstah enega najbolj živahnih in kakovostnih moških zborov, ki so delovali v Trstu, se pravi v akademskem pevskem zboru Jadran, ki ga je vodil Zorko Harej in ki je deloval do leta 1955. To so bila leta, ko je Svobodno tržaško ozemlje spet prišlo pod italijansko upravo. Čano pa si je z drago Ido iz Sel nad Brestovico ustvaril družino, v kateri so se nato rodili Silvana in Danilo ter Sonja in Boris. Zaradi težke krize v naših krajih ni bilo prave zaposlitve in tako se je odločil, da gre v Lombardijo, kjer se je zaposlil kot voznik tovornjaka. Ko pa so se razmere nekoliko uredile, se je na začetku šestdesetih let vrnil v Devin in se spet lotil zidarskega dela v večjem tržaškem gradbenem podjetju, kjer je bil zaposlen do upokojitve.

Čanota bi se radi spominjali predvsem kot človeka, ki je bil leta 1965 med pobudniki in (s svojim bratom Francem ter ostalimi Brstovci, ki so se po razmejitvi

ustalili v vaseh na tej strani meje), med ustanovitelji zbora Fantje izpod Grmade. Bil je pevec s srcem in dušo, človek, ki je bil globoko prizadet, ko je pred kakim letom ugotovil, da ga glas ne uboga. Bil je inteligenčen, vesten in zvest pevec, ki je prihajal na vaje tudi takrat, ko ni mogel več peti. Bil je eden dveh nosilnih stebrov baritonske sekcije, ki mu je zborovodja Ivo Kralj kar nekajkrat zaupal tudi solistične točke. Pri delu v zboru mu je vedno šlo za stvar, saj se je zavedal, kaj Fantje izpod Grmade v Devinu in v okoliških krajih pomenijo na kulturnem in narodnem področju, pa naj je pripravljala kulturni večer ali obnavljala porušeni rastlinjak, v katerem vadijo vsi devinski zbori in v katerem se dogajajo številne druge prosvetne pobude.

»Fantje se zbirajo«... prav gotovo tudi v večnem Jeruzalemu, kjer Čano nima več težav z glasom in zato lahko s prijatelji spet zapoje...

Vladimir Kos

Aktovka z resnicami

Še zdaj spominjam se pomladne vlage,
dvorane, ki so jo napólnili;
po Ghíni vrtnici je dišal zrak,
iz aktovke sem vlekel glavne misli.

»Vesel sem, da so pametne – živali!«
Še bolj vesel sem uma, volje v nas:
ker z njima nam duhá je Stvarnik dal,
da bi ves svet imel človeka v časti!

Ker duh ni snov, se ga ne da razdati:
naš duh ni matere, očeta dar.
Spočetje je ljubezni prstan zlat,
ki Večni mu duhá dragulj ustvari.«

Še zdaj spominjam se besed razlage,
dvorane, ki so jo zapúščali.
V daljavi me je klical pozni vlak,
čakaje aktovko z resnic fascíklom.

Duhovnik msgr. Ljubo Marc

Msgr. Ljubo Marc

let iz malega semenišča. Popisovati začne dogodke z vstopom v bogoslovje v Gorici leta 1940. V duhovnika je bil posvečen 3. junija 1. 1944 v cerkvi Srca Jezusovega v Gorici. Gospod Ljubo se ni preveč vznemirjal, ko ga je škof po posvečenju 1944 poslal v Cerkno, kjer so partizani malo prej ubili kaplana Lada Piščanca in Ludvika Slugo. Ni se vznemirjal, ko po zaprtju meje 1. 1947 ni mogel več na Gregoriani v Rimu nadaljevati študija cerkvene zgodovine, ki ga je začel leto prej. Ni preklinjal škofa, ko ga je 1. 1948 poslal za župnijskega upravitelja v Drežnico. Na zloglasnem Tolminskem procesu leta 1952 je bil obsojen na deset let krivičnega zapor, skoraj sedem let ga je prestal, zato ker je javno govoril proti oviranju verouka v cerkvah in proti krivičnemu zapiranju duhovnikov. Po obsodbi je zapisal v Črepinjah: »Uredil sem se in odganjal misel na deset let zapor. Tolažil sem se, da nisem sam«. Zapor je prestajal na Žalah v Ljubljani, na Igu in v Škofji Loki. Po vrnitvi na svobodo 1. 1958 je bil sedem let župnik v Godoviču, deset let na Planini, od koder je upravljal še Ustje, in potem celih 35 let v Biljah. Zadnjih deset let je bil v pokoju, a je še vedno rad pomagal v župniji. S Planine je hodil v semenišče v Vipavo učiti družboslovje, iz Bilj pa na Mirenski Grad, kjer je imel predavanja za zakonce in družine. Pisal je v Mladiko, Cerkev v sedanjem svetu, v Družino in Katehetski zbornik. Sv. oče Janez Pavel II. ga je pred enajstimi leti odlikoval z nazivom monsinjor.

Gospod Ljubo je vedno ohranil humor, pogum in pokončno držo, človeško in duhovniško dostojanstvo pa tudi pripravljenost za spravo in odpuščanje. Za vse delo, ki ga je opravil po župnijah z govorno in pisano besedo, kot član komisije za cerkveno umetnost, za dobro počutje, ki ga je ustvarjal med duhovniki, in za vse hudo, ki ga je prestal, se mu je iskreno zahvalil škof Metod Pirih na pogrebu v Biljah, v torek, 24. avgusta. V Ajdovščini je vodil pogreb dekan Alojz Šinkovec, nečak Matej Marc pa se mu je prisrčno zahvalil za zgled značajnega človeka in dobrega strica. Naj se prijeten vonj njegovega humorja, njegove vere in upanja ohranja med nami.

Marko Bitežnik (1958-2010)

Koliko bi še dobrega storil,
koliko dobrega, Marko Bitežnik,
in tega ni več mogel storiti.
Iz obličja v obličje
je zrl smrtno bolezen
in ko je zaznal njen neustavljivi prihod,
se je še bolj na stežaj
razprlo njegovo nežno srce.
»Če ostanem, bom delal dobro,
bom delal dobro za druge.«
Kakšna veličina tega tihega človeka,
kakšne besede, ki jih nisem od nikogar
nikoli kdaj slišal,
besede, ki povedo vse,
kar je Marko Bitežnik bil in na koncu postal.
In ko zdaj pomislim,
zakaj je moral onstran on,
ki se mu je razodel smisel v prvi osebi,
– dobro za druge, ki edino lahko reši vse
in vsakogar –
in ko se nisem mogel pomiriti,
zakaj je moral umreti on,
ki bi res drugim pomagal in pričal za dobro,
mi je bilo dano vedeti,
da je bil za ta svet preobčutljiv
in trpeč preko mere.
Zato ga je Najvišja milost vzela k sebi
in mu podelila spokojnost, dobroto in mir,
plačilo za vse, kar je v tem življenju prestal.

Marko Bitežnik

V spomin Jožetu Felcu

Jože Felc

Kako radi bi o psihiatru in pisatelju Jožetu Felcu pisali za njegovo sedemdesetletnico, a je žal ni dočakal. Na Jožefovo ima svoj god, teden dni pozneje pa svoj rojstni dan. Usoda je hotela, da se bomo v letu 2011 Jožeta hvaležno spomnili brez njega. Za njim ostaja velik krog ljudi, ostajajo zvesti prijatelji in prijateljice iz raznih slovenskih krajev in tudi iz zamejstva, še več, na stotine in stotine, pa je tistih, ki so v zdravniku Jožetu Felcu videli človeka rešitelja svojih dušnih in telesnih težav. Bil je psihiater in je dobrih 40 let opravljal ta zahtevni in odgovorni poklic, kar 32 let je bil tudi predstojnik idrijske psihiatrične bolnišnice, ki kraljuje nad hribčkom Sv. Antona; tisti kraj imenujejo »na Griču«, da se kdo preveč ne zdrzne ali ustraši, vsi pa vejo, da je tam gori okolje, ki skuša biti pacientu kar najbolj »normalno« in domače. Predvsem pa je bil do leta 2009 tam gori primarij Jože Felc, dobra duša, ki je znal človeka potolažiti, in je bilo zdravljenje, tudi zaradi njegove iskrene sočutne drže do vsakogar, uspešnejše. Naj tudi tu ponovim anekdoto, ki mi vedno prihaja na misel ob davnem spominu na verz iz Štrekljeve zbirke ljudskih pesmi (»tam v nemški Idriji, per lubi sveti Barbari«): vprašali so pacientko iz Slovenske Istre, »Kje si bila?«, hitro je odgovorila: »Tam gori v Idriji, kjer je naš zlati doktor Felc.« Bil je poln optimizma, ki ga je rad podarjal bližnjiku, zlasti tistim, ki so ga bili najbolj potrebni.

Jože Felc, »žlahtni glas razuma in upanja«, kot ga je imenovala znana časnikarka, je izdihnil 25. avgusta 2010 v Domu sv. Jožefa v Celju. Pri Mariji na Skalci v Spodnji Idriji ga je pokopal koprski škof Metod Pirih, za slovo sta mu govorila dr. Marko Pišljar in arh. Janez Bizjak. Rodil pa se je Jože na začetku tiste burne pomladi leta 1941 v Spodnji Idriji, ko sta Nemčija in Italija napadli Jugoslavijo in so iz obmejnega pasu na Idrijskem in Cerkljanskem ljudje morali v begunstvo. Jožetova družina ni šla prav daleč, ustavili so se v briški Kožbani, v župnišču, s seboj so imeli štirinajst dni starega dojenčka, kar Jože omenja v neki svoji knjigi.

V šolo je hodil doma, »pri Fari«, kot še rečejo uradni Spodnji Idriji; nekaj časa ga je učila tudi Dragica Kosmačeva, Cirilova sestra. Gimnazijo v Idriji je končal leta 1960, to so bili peti maturanti novoustanovljene gimnazije »Jurija Vege«. Vzgoja je bila, kot povsod v Jugoslaviji, marksistična oziroma »realsocialistična«, sam pa je imel od doma krščansko vzgojo, precej je nanj vplival tudi domači župnik, znani msgr. Franc Rupnik iz Zadloga pri Črnem Vrhu nad Idrijo. Za maturo si je izbral

nalogo iz Dostojevskega, o Bratih Karamazovih. Objavljal je v šolskem listu in v kakšni mladinski reviji, a prvo pesem mu je objavila Toroš-Vodopivčeva Družina.

Že preden je Jože Felc po svoji neustavljivi želji postal zdravnik, zaradi naznanjajoče se hude bolezni, so mu to odsvetovali, se je zapisal besedni umetnosti. To smo vedeli vsi, pričakovali smo, da bo postal pisatelj. In to se je zgodilo. Seveda je bilo popolnoma naravno, da je kot eden glavnih sodelavcev vstopil v uredniški odbor skromne oporečniške, a prav kmalu znamenite revije Kaplje, ki so ga v začetku poleg podpisanega, ki sem bil edini zaposlen, oziroma, dokler ni prišel zraven še prof. Vinko Cuderman, sestavljali sami absolventi ali študentje, bivši maturanti gimnazije Jurija Vege. Skoraj ves čas je bil glavni urednik. Prav o Kapljah je bilo precej napisanega v začetku septembra 2010 ob Jožetovem slovesu od tega sveta. Kaplje so namreč odločilno zaznamovale in oblikovale Jožetov nazorski in splošni položaj v slovenski kulturni srenji. Povezale so ga tudi z zamejsko slovensko kulturo. Ni brez pomena, da sva bila skupaj z Jožetom na tistem nepozabnem shodu, ki ga je bil na Ravnah na Koroškem leta 1969 pripravil takrat enaindvajset in pol letni Drago Jančar v imenu Društva prijateljev zamejskih Slovencev, na katerem sta bila tudi Boris Pahor in Edvard Kocbek. Na 40. (jubilejni Dragi) je kot geslo blestelo njegovo visoko mnenje o teh srečanjih, ki se jih je v začetku udeleževal.

Prva Jožetova knjiga je izšla, ko je imel trideset let. Naslov je bil Dobro jutro, svoboda! Sledilo jih je še petnajst; zadnja, šestnajsta, s pomenljivim naslovom Živeti življenje, namenjena za njegovo sedemdesetletnico (2011), je izšla precej pred nedoživetim jubilejem, a jo je pisatelj še videl; knjiga vsebuje v glavnem njegove izbrane pogovore in nekaj drugih odlomkov. Iz nje nam pisatelj govori o mnogih vprašanih življenja nasploh, o slovenstvu, o delu psihiatra, o naših stiskah; s svojimi iskrenimi in izvirnimi pogledi odgovarja na razna globoka, včasih celo kočljiva vprašanja. Njegovo obširno in raznovrstno literarno delo (romani, eseji, dnevniki, pesmi, urejevanje, strokovno delo), ki ga literarna zgodovina še ni mogla celostno obravnavati, razodeva širino in duhovno globino slovenskega razumnika in besednega umetnika. Janez Bizjak je o tem zapisal: »Vseh šestnajst Felčevih knjig predstavlja šestnajstlistni cvet. Noben cvet nima vrstnega reda svojih listov. Toda v vsakem cvetu je skrito najdražje in najvrednejše, njegovo srce s pelodnim prahom, iz katerega se razvijajo simfonije novega življenja.«

Predem sklenem ta spominski zapis, naj slišimo Jožeta Felca, ki je začel svojo literarno pot s poezijo in jo je z njo tudi zaključil. Upravičeno in iskreno se je zavedal, da spada med slovenske besedne umetnike. Navajamo kitico iz pesmi Molitev za umetnika, ki je bila posthumno objavljena v Idrijskih novicah (3. septembra 2010):

Ko zdajšnji čas se bo do konca utrudil, / bo med smetmi davnin samo še duša imena, / takrat bo jasno, da le umetnik ni zamudil / zaznati večni prav pomena.

Dragi Jože! Bil si Ti, bile so Kaplje in bilo je še marsikaj dobrega in lepega, kar ne bo nikdar umrlo – in tudi Ti ne boš pozabljen, ne med Idrijčani ne med Primorci in Slovenci.

In memoriam prelat prof. dr. Stanko Janežič

Stanko Janežič med kulturnim večerom v Mačkoljah 28. avgusta 2010

Ogromna množica ljudi, duhovnikov in predstavnikov posvetne oblasti, zastopnikov krajevnih uprav, domačinov in prijateljev od vsepovsod, tudi s Tržaškega, se je v petek, 10. septembra 2010, na veličastnem pogrebu v domačem Sv. Miklavžu pri Ormožu poslovila od prelata dr. Stanka Janežiča, ki je v 91. letu starosti, na praznik Marijinega rojstva, umrl v domu duhovnikov v Mariboru.

Dr. Stanko Janežič se je rodil 4. avgusta 1920 v župniji Sv. Miklavž pri Ormožu, mašniško posvečenje je prejel 17. junija 1945 v Zermanu pri Trevisu. Svoje duhovniško službovanje pa je začel prav med nami, kot kaplan na Proseku in Kontovelu (1945-50). Od leta 1950 do 1954 je upravljal župnijo Osp, nato pa do leta 1960 študiral na Gregoriani in Papeškem vzhodnem inštitutu v Rimu ter stanoval v Russicumu. To je bil čas, ko se je navdušil za ekumenizem.

Poznali in cenili smo ga kot vzornega duhovnika in velikega ekumenskega delavca ter organizatorja, univerzitetnega profesorja, pisatelja in pesnika, saj je takoj po vojni nad dve desetletji deloval na Tržaškem in bil med neutrudnimi prenovitelji povojnega kulturnega in verskega življenja v naših krajih. Tako velja za enega soustanoviteljev Študijskih dnevov Draga, zelo dejaven je bil v Društvu slovenskih izobražencev, pri Mladiki in Slovenski prosveti. Po vrnitvi iz Rima je bil župnijski upravitelj v Mačkoljah, škofov delegat in kaplan pri Sv. Vincenciju v Trstu, pa tudi katehet na raznih šolah na Tržaškem. V 60. letih je tudi pridigal pri radijskih mašah. Ko je služboval v Mačkoljah, je bil pobudnik začetka organiziranega živahnega in kakovostnega kulturnega in prosvetnega delovanja v tej vasi. Tako ni slučaj, da se je rad vračal na obisk na Tržaško. Bil je reden obiskovalec Drage ter mnogih kulturnih in verskih prireditvev. Nedavno je ob prazniku sv. Jerneja, čeprav šibak, rad prišel v Mačkolje in med glavno mašo ob obhajanju svojega diamantnega mašnega jubileja z izbranimi besedami nagovoril občestvo. Ob vesti, da je umrl, so zato mnogi prizadeto ugotavljali, da se je prišel v Mačkolje posloviti.

Leta 1969 se je vrnil v Maribor in tu najprej postal stolni vikar, nato leta 1970 honorarni predavatelj na tamkajšnji Teološki fakulteti, bil je tudi spiritual v

Slomškovem dijaškem semenišču in študijski prefekt v mariborskem bogoslovju. Leta 1980 je postal prodekan na tej Teološki fakulteti, 1984 izredni profesor, kar je ostal do leta 1996, ko se je upokojil. V letih 1980-1987 je bil tudi rektor mariborskega bogoslovja.

Bil je ustanovitelj in dolgoletni urednik Slomškove založbe v Mariboru (1992-2004).

Že na Tržaškem je deloval tudi kot neutruden ekumenski delavec, ki je veliko sodeloval z g. dr. A. Kosmačem in drugimi ekumenskimi navdušenci, kot tak je tudi rad sodeloval v ekumenskem moškem zboru, ki ga je dolga leta vodil prof. Z. Harej. V tistih letih je ponovno oživil zbornik Kraljestvo božje (1957-1968); ko se je odpravil v Maribor, pa je leta 1970 začel s sodelavci izdajati ekumenski zbornik V edinosti, ki je imel tudi na Tržaškem več sodelavcev in bralcev. Za svoje vsestransko duhovniško in ekumensko delovanje je bil leta 1999 odlikovan z imenovanjem za papeškega hišnega prelata.

Prof. Janežič se je po bogati beri knjižnih stvaritev zapisal tudi v slovensko književnost, saj je napisal kar 14 del s področja teologije, 16 pesniških zbirk, 3 pesniške antologije in 4 knjige pesmi v prozi, ob tem pa kar 11 proznih del.

Sploh je tudi njegova strokovna publicistična bibliografija zelo obsežna, saj šteje več sto enot.

Progrebna svečanost je potrdila, kako zelo so ga ljudje spoštovali in imeli radi. Kot poročajo, je pri pogrebni maši somaševalo kakih sto duhovnikov, obred pa je vodil mariborski nadškofijski koadjuvator msgr. Marjan Turnšek. V slovo so mu spregovorili mnogi, med drugimi tudi ormoški župan, s Tržaškega pa mačkoljanski župnik Metod Lampe, ki se mu je v imenu faranov zahvalil za vse dobro, ki ga je naredil v tej župniji, in predsednik Sveta slovenskih organizacij Drago Štoka, ki je obudil spomin na dolgoletno prijateljevanje in sodelovanje z rajnim profesorjem. Tako s Kontovela kot iz Mačkolj sta na pogreb prišli lepi delegaciji faranov, ki so se želeli posloviti od duhovnika, ki jim je v mladosti z zgledom in delom postavil trdne temelje zvestobe verskim in narodnim vrednotam.

Vsem, ki smo ga poznali in cenili njegovo delo, bo pokojni duhovnik Stanko Janežič ostal v nepozabnem spominu. Naj mu bo lahka njegova domača zemlja, o kateri je tako rad pel in pisal, bilo pa je to slovo obenem tudi zelo spravljivo in pravzaprav lepo, saj je bilo, kot so mnogi povedali, čutiti globoki mir, ki nas objame, ko se odpravljamo domov. Ko so v večer, med vinske gorice in proti gozdu za pokopališčem pri Sv. Miklavžu zaplavali toni trobente, ki je igrala Ave Mario, so mnogi zaznali, da je Janežičev duh še med nami in da ga je vredno posnemati.

Damijan Paulin

Delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete in njenih članic v sezoni 2009/2010

Svojo 50. obletnico delovanja je Zveza slovenske katoliške prosvete obeležila s postavitvijo operete Emmericha Kálmána Grofica Marica. Slavnostna premiera je bila 2.10. 2009 v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Sledile so štiri ponovitve. Opereta je po petinosemdesetih letih od prve izvedbe na Dunaju v Gorici spet postala uspešnica. Poleg profesionalcev, predvsem solistov in glasbenikov, so v glavnem nastopili sami amaterji, ki delujejo in nastopajo v dramskih skupinah, pevskih zborih in na glasbenem področju v okviru ZSKP. Orkester Arsatelier je zaigral pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča, za režijo celotne predstave pa je poskrbel Emil Aberšek. V vlogi grofice Marice se je predstavila mlada, a že uveljavljena sopranistka Elvira Hasanagić, grof Tassilo pa mlad tenor Sebastjan Podbregar. Kot solisti so nastopili še Mojca Milič v vlogi Lise, Alessandra Schettino v vlogi Manje, Nikolaj Pintar kot knez Dragomir Populescu ter igralci Božidar Tabaj, Majda Zavadlav, Marko Černic, Marko Brajnik, Jasmin Kovic, Nejc Cijan, Egon Cijan. Plesne točke je izvajala skupina AŠKD Kremenjak iz Jamelj, ki jo vodi Jelka Bogatec, zbor pa so sestavljali pevci zborov, včlanjenih v Zvezo. Sodeloval je tudi otroški zbor Ve-

*Uprizoritev
Grofice
Marice
v KCLB
(Foto DD)*

seljaki iz Doberdoba pod vodstvom Lucije Lavrenčič Terpin. Izjemen kulturni podvig je privabil okrog 1500 gledalcev. Zaradi velikega povpraševanja je predvidenim trem ponovitvam sledila še četrta. Predstavo so si ogledali najvišji kulturni in politični predstavniki naše Dežele in iz Slovenije, ki so priznali, da je projekt velik podvig za ljubiteljsko kulturo.

Prizor iz Grofice Marice (Foto DD)

V sklopu praznovanj 50-letnice je Zveza izdala CD ploščo skladb mladega skladatelja Patricka Quaggiata. Predstavitve je bila 14. decembra v komorni dvorani Kulturnega centra Lojze Bratuž. Zgoščenka vsebuje 23 skladb, ki jih izvajajo zbori: OPZ Kraški cvet iz Trebč, DZ Radost iz Godoviča, KŽZ Ipavska iz Vipave, DVS Bodeča neža z Vrha Sv. Mihaela, ŽVS Jezero iz Doberdoba, VS Sraka iz Štandreža, PS Musicum iz Gorice, VS Grgar, MePZ Lojze Bratuž iz Gorice, MePZ Štandrež, MePZ F.B. Sedej iz Števerjana, KZ Ipavska iz Vipave, MePZ Jacobus Gallus iz Trsta, MePZ Hrast iz Doberdoba ter italijanski zbor Ars Musica iz Gorice. Gre za posvetne skladbe za mešani, ženski, moški in otroški zbor. Kar se tiče besedil pesmi, 15 je avtorskih, 6 je ljudskih napevov, dve pa sta sakralni. Večina pesmi je bila posnetih v živo, nekaj je tudi posnetkov. Skladatelj in zborovodja Ambrož Čopi je napisal uvodne besede ob izidu CD plošče. Nikolaj Pintar je povezoval večer. Sodelovala sta še mešani pevski zbor Štandrež in dekleška vokalna skupina Bodeča neža z Vrha Sv. Mihaela. Zbora sta zapela tudi nekaj Quaggiatovih pesmi. Zveza slovenske katoliške prosvete je leta 2004 izdala prvo zbirko in leta 2008 drugo zbirko posvetnih zborovskih skladb Patricka Quaggiata. Ob 50. obletnici je Zveza izdala tudi publikacijo z naslovom 50 let plodnega dela 1959-2009. Na 151 straneh so zabeleženi občni zbori Zveze zadnjih dvajsetih let, prireditve, izdaje publikacij in pesmaric, delovanja včlanjenih društev in Živijo med nami kot svetli vzori pokojni zaslužni kulturni delavci. Gradivo za publikacijo je zbrala Patricija Florenin, urenil pa je Damjan Paulin.

Zborovska in glasbena dejavnost

V Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici je bila v soboto, 21., in v nedeljo, 22. novembra, 51. zborovska revija Cecilijanka. Posvečena je bila 50. obletnici Zveze slovenske katoliške prosvete. Na reviji so sodelovali poleg goriških tudi zbori

Fantje izpod Grmade na 51. Cecilijanki (Foto DP)

iz tržaške in videmske pokrajine ter Koroške in Slovenije. Sobotni koncert so oblikovali: Cerkveni pevski zbor Šentlipš – Koroška (zborrowodja Janez Petjak), Moški pevski zbor Provox – Renče (zborrowodja Ivan Mignozzi), Mešani pevski zbor Štandrež (zborrowodja David Bandelj),

Vokalna skupina Polymnia & Friends – Turriaco (zborrowodja Dorino Fabris), Mešani pevski zbor Hrast – Doberdob (zborrowodja Hilarij Lavrenčič), Moški pevski zbor Fantje izpod Grmade (zborrowodja Ivo Kralj), Mešani pevski zbor F.B. Sedej – Števerjan (zborrowodja Aleksandra Pertot), Moški pevski zbor Skala – Gabrje (zborrowodja Zulejka Devetak), Ženska vokalna skupina Danica (zborrowodja Patricija Rutar Valič), Mešani pevski zbor Lojze Bratuž (zborrowodja Bogdan Kralj). V nedeljo pa so nastopili: Moška vokalna skupina Chorus '97 – Miren (zborrowodja Laura Winkler), Mešani pevski zbor Jazbine-Plešivo (zborrowodja Zdravko Klanjšček), Moška pevka skupina Akord – Podgora (zborrowodja Dario Bertinazzi), Moški pevski zbor Mirko Filej – Gorica (zborrowodja Zdravko Klanjšček), Mešani pevski zbor Podgora (zborrowodja Peter Pirih), Moški pevski zbor Štmaver (zborrowodja Nadja Kovic), Moški pevski zbor Matajur – Špeter (zborrowodja David Klodič), Dekliška vokalna skupina Bodeča neža – Vrh Sv. Mihaela (zborrowodja Mateja Černic). MePZ Rupa-Peč zaradi bolezni zborovodkinje Zulejke Devetak ni nastopil. V soboto je pred pričetkom programa spregovoril Dario Bertinazzi, v nedeljo pa je publiko nagovorila predsednica Zveze katoliške prosvete Franca Padovan.

Druga pomembna revija pevskih zborov je Primorska poje. Zveza je soorganizator te revije, ki je letos bila 41. po vrsti in je bila posvečena 90-letnici požiga Narodnega doma v Trstu in 80-letnici poboja bazoviških junakov. Primorska poje se je odvijala na 32 različnih prizoriščih z 218 pevske skupinami. Začela se je 27. februarja v Ilirski Bistrici, zaključila pa v Trenti 25. aprila. Bazoviškim žrtvam je bil posvečen koncert 17. septembra v Športnem centru AŠD Zarja. Trije koncerti so se odvijali v cerkvah. V cerkvi sv. Jerneja na Opčinah (12. marca), v cerkvi sv. Andreja v Štandrežu (19. marca) in v cerkvi sv. Florjana v Zavarhu (18. aprila). Zveza slovenske katoliške prosvete je organizirala nastope v Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici (14.3.), v cerkvi sv. Andreja v Štandrežu (19.3.) in v Kulturnem centru v Ukvah (21.3.). V tej vasi v Kanalski dolini se je prvič odvijala Primorska poje, ki se je združila s Koroško poje. Nastopili so namreč Koroški in Primorski zbori.

MePZ Hrast iz Doberdoba je pod vodstvom Hilarija Lavrenčiča nastopil v Celovcu na Koroški poje, kjer je izvajal rezijanske pesmi.

Med umetniške dosežke v letu 2009 naj omenimo, da je dekliška vokalna skupina Bodeča neža z Vrha Sv. Mihaela na mednarodnem zborovskem tekmovanju Slovakia cantat v Bratislavi prejela zlato priznanje in prvo mesto ex aequo v kategoriji dekliskih zborov ter drugo mesto in zlato priznanje v kategoriji ljudskih pesmi. Ista skupina je 22. maja nastopila na 4. regijskem tekmovanju otroških in mladinskih pevskih zborov v Kulturnem domu v Novi Gorici in dosegla absolutno prvo mesto in si tako priborila zlato priznanje s pohvalo. Ob tem je skupina bila nagrajena kot zbor z najvišjim številom točk, za najboljšo izvedbo skladbe iz 20. stoletja ter za najboljšo izvedbo priredbe ljudske pesmi. Zborovodkinja Mateja Černic je bila nagrajena za najboljšo izbiro programa. Na reviji izbranih malih skupin Slovenije 2009 v Radovljici je dekliška vokalna skupina Bodeča neža prejela priznanje za najboljšo izbiro programa. MePZ Lojze Bratuž je na zborovskem tekmovanju C.A. Seghizzi v Gorici osvojil prestižno prvo mesto in priznanje kot najboljši zbor iz Italije. Na tekmovanju primorskih pevskih zborov in malih skupin, ki je bilo meseca novembra v Postojni si je MePZ Hrast prislužil zlato priznanje z odliko, vokalna skupina Bodeča neža je domov odnesla zlato priznanje in MePZ Lojze Bratuž pa srebrno priznanje. Dekleta vokalne skupine Bodeča neža so dosegle imeniten rezultat tudi na mednarodnem glasbenem festivalu mladinskih in otroških pevskih zborov v Belgiji, ki je potekal med 30. aprilom in 2. majem 2010. Pod vodstvom Mateje Černic so dekleta dosegla prvo mesto v svoji kategoriji in absolutno drugo mesto med 112 zbori. Na tekmovanju Naša pesem 2010 v Mariboru si je MePZ Hrast iz Doberdoba zaslužil srebrno priznanje. MePZ Lojze Bratuž je na tekmovanju v Vittorio Veneto zasedel 3. mesto v kategoriji ljudske pesmi.

Gledališka dejavnost

Dvanajsti niz veseloiger Iskriveri smeh na ustih vseh se je odvijal od 17. januarja do 7. februarja 2010. Prva se je predstavila igralska skupina Kulturno umetniškega društva Drežnica s Fojevo komedijo Še tat ne more pošteno krasti, v režiji Marijana Bevka. Člani društva Tabor z Opčin pa so se predstavili v Kulturnem centru Lojze Bratuž z Goldonijevo vedro igro Campiello v prevodu in režiji Sergeja Verča. Člani dramskega odseka Prosvetnega društva Štandrež so zaključili niz veseloiger z Gugalnikom v režiji Jožeta Hrovata. Nagrajevanje natečaja Mladi oder, ki ga razpisujeta Slovenska prosveta iz Trsta in Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice, je potekalo 4. februarja. Priznanje so prejeli: Dramske skupine: Dramski odsek Prosvetnega društva Štandrež Branislav Nušič – Kaj bodo rekli ljudje...? Ne joči, Duško, režija Jože Hrovat. Otroške skupine: Štandreška otroška skupina V pričakovanju sv. Miklavža, pripravila Daniela Puja; Otroška dramska skupina SKPD F.B. Sedej iz Števerjana Lučka Susič – Miklavž prihaja, režija Kristina Corsi; Otroški pevski zbor Vrh Sv. Mihaela Evro za prijatelja, besedilo in režija Tatjana Devetak in Luca

Brumat; Otroška skupina SKD Hrast – Doberdob Vik Grabovšek – Kaj se skriva za velikim trebuhom? režija Mateja Černic in Marta Ferletič. Ob tej priložnosti je nastopila otroška skupina SKD Hrast iz Doberdoba, ki je pod vodstvom Mateje Černic in Marte Ferletič uprizorila igrico Vika Grobovška Kaj se skriva za velikim trebuhom? S komedijo Gugalnik so se člani Prosvetnega društva Štandrež uvrstili na zaključni nastop Linhartovega srečanja, ki je bil od 7. do 9. oktobra v Postojni. Za uvrstitev v finale se je skupno potegovalo 130 amaterskih gledaliških skupin iz Slovenije in zamejstva.

Sodelovanje s Koroško in Slovenijo

V tednu od 12. do 20. oktobra 2009 so na Koroškem potekali 14. Primorski kulturni dnevi, ki so z nizom prireditev skušali zblížati dva zamejska svetova. S pestrim sporedom so prireditelji Krščanska kulturna zveza iz Celovca, Zveza slovenske katoliške prosvete iz Gorice in Slovenska prosveta iz Trsta želeli izkoristiti priložnost za spoznanje kulturnega delovanja Slovencev na Primorskem. Prvo srečanje je bilo 12. oktobra v Tischlerjevi dvorani v Celovcu s predstavitev treh knjig: Po sledih fatamorgane Eveline Umek – založba Mladika, Trst; Slovenska govornica v Ovčji vasi dr. Nataše Komac, dr. Vere Smole, dr. Karmen Kenda Jež; Tone Kralj, cerkvene poslikave na Goriškem, Tržaškem in Kanalski dolini Verene Koršič Zorn – Goriška Mohorjeva.

V sredo, 14. oktobra, je v Ražunovi dvorani v Št. Petru gostoval Slovenski kulturni klub iz Trsta z otroško predstavo Medvedek Pu. 14. oktobra sta bila dopoldne v gosteh na višji šoli Šentpeter pesnika Jurij Paljk in Andrej Kralj, zvečer pa sta brala pesmi v prostorih Kluba slovenskih študentov in študentk v Celovcu. Večer je pevsko oplešal nastop dekliške skupine Bodeča neža z Vrha Sv. Mihaela. 16. oktobra je bilo v Ljudski šoli v Bilčovsu srečanje glasbenih šol. Nastopili so učenci SGŠ na Koroškem, Slovenskega centra za glasbeno vzgojo Emil Komel iz Gorice in Glasbene matice iz Trsta. 17. oktobra je bilo srečanje odborov Krščanske kulturne zveze, SNI Urban Jarnik, Zveze slovenske katoliške prosvete iz Gorice, Slovenske prosvete iz Trsta in Slovenskega kulturnega središča Planika iz Ukev. Po srečanju je sledil izlet po poteh Valentina Omana. V nedeljo, 18. oktobra, je v farni dvorani v Selah gostoval dramski odsek PD Štandrež s komedijo Kaj bodo rekli ljudje. Primorski dnevi so se nadaljevali še v ponedeljek, 19. oktobra, z odprtjem likovne razstave v prostorih Mohorjeve knjigarne v Celovcu. Svoja dela sta predstavila Paola Bertolini in Walter Grudina, za glasbeno kuliso je poskrbel violinist Joahim Nanut. Primorski dnevi so se zaključili 20. oktobra v Tischlerjevi dvorani v Celovcu s srečanjem – okroglo mizo – na temo Pomen prisotnosti predstavnikov samostojnih političnih strank SSK in Enotne Liste v občinskih upravah. Nastopili sta obe narodni stranki EL in SSK (Vladimir Smrtnik in Damjan Terpin) s svojimi izvoljenimi župani: Francem Jožefom Smrtnikom, Franko Padovan, Fulvio Premolin in Markom Pisanijem.

Skupne prireditve in proslave

Vsakoletna proslava ob Dnevu slovenske kulture je bila v letu 2010 ena sama v tržiškem gledališču. Imela je deželni značaj in so jo oblikovali člani gledališke šole Studio Art, ki deluje v okviru SSG. Pri proslavi je sodelovala tudi ZSKP. Posebni priznanji sta prejela Boris Pahor in Donatella Ruttar. Slavnostni govor je bil zaupan Tatjani Rojc.

V središču Gorice stoji od 20. februarja 2010 plošča, ki spominja na obisk v Gorici očeta slovenske književnosti, ki je leta 1563 pridigal na trgu pred kvesturo. Plošča je trojezična, slovenska, italijanska in nemška in sicer v jezikih, ki jih je Trubar uporabljal. Pobudo za obeležje je dala slovenska konzulta pri goriški občini, podprle pa so jo razne slovenske kulturne ustanove, med njimi tudi Zveza slovenske katoliške prosvete. Slovesnosti se je udeležil slovenski minister Boštjan Žekš. Pokroviteljstvo je dala tudi goriška občina.

Ob 100-letnici rojstva pesnice, šolnice in kulturne delavke Ljubke Šorlijeve je Zveza, v sodelovanju s Kulturnim centrom Lojze Bratuž in Združenjem cerkvenih pevskih zborov, pripravila občuten poklon zaslužni goriški pesnici. V veliki dvorani Kulturnega centra Lojze

Ženska zasedba zbora L. Bratuž z mladimi recitatorji ob počastitvi 100-letnice rojstva pesnice Ljubke Šorli v KCLB (Foto DD)

Bratuž se je 25. februarja 2010 zbralo veliko ljudi, ki so dokazali, da je spomin na goriško pesnico še vedno živ. Program je predvideval prepletanje petja z recitacijami njenih pesmi. Slavnostni govornik je bil Janez Povše.

Priznanja

Podelitev šestega priznanja Kazimir Humar je potekala 23. marca 2010 v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Priznanje so prejele Slovenske šolske sestre, saj so v stoletni prisotnosti na Goriškem opravile neprecenljivo delo za vzgojo slovenske mladine. Na slovesni podelitvi priznanja sta sodelovala otroška zbora iz Štandreža in Števerjana pod vodstvom Michele De Castro in Martine Hlede. Z recitacijami so program obogatili otroci osnovne šole Josip Abram iz Pevme, ki sta jih za nastop pripravili učiteljici Lidija Jarc in Jožica Žnidarčič. Priznanje podeljujejo Zveza slo-

venske katoliške prosvete, Kulturni center Lojze Bratuž in Združenje cerkvenih pevskih zborov. O vlogi in delu slovenskih šolskih sester na Goriškem je spregovoril dekan Karel Bolčina.

MePZ Lojze Bratuž

Zbor je novo sezono pričel 7. septembra s prvo pevsko vajo. Pevci so imeli kratek oddih v koči sv. Jožefa v Žabnicah. 25. oktobra je zbor nastopil na Burnjaku, tradicionalnem prazniku kostanja v Gornjem Tarbiju v Beneški Sloveniji; 15. novembra je nastopil na regijskem tekmovanju v Postojni, kjer si je pridobil srebrno priznanje; 20. novembra je zbor nastopil v cerkvi sv. Ignacija, na italijanski Cecilijanki, naslednji dan pa na Cecilijanki v Kulturnem centru Lojze Bratuž; 30. januarja pri sv. maši v Auronzu; 20. februarja so nekateri pevci peli v skupnem zboru ob odkritju spominske plošče Primožu Trubarju v Gorici; ob 100-letnici rojstva pesnice Ljubke Šorli so nekateri pevci zbora 23. februarja skupno s podgorskim mešanim zborom peli na goriškem pokopališču ob pesničinem grobu; 25. februarja pa je ženska zasedba zbora pela na proslavi, ki je bila v Kulturnem centru Lojze Bratuž ob 100-letnici rojstva Ljubke Šorli; 12. marca je zbor pel v Šempasu na Primorski poje; 14. marca pa je zbor sodeloval pri organizaciji Primorske poje v Kulturnem centru Lojze Bratuž. 12. aprila je ženski sestav zbora pel v Trstu v Peterlinovi dvorani na podelitvi nagrade Vstajenje, ki je bila podeljena prof. Lojzki Bratuž; 9. maja je ženski del zbora pel v Tolminu na prireditvi, posvečeni 100-letnici rojstva Ljubke Šorli. V petek, 28. maja, je zbor nastopil na 44. izvedbi zborovskega tekmovanja Città di Vittorio Veneto in zasedel tretje mesto v kategoriji ljudske pesmi. 1. junija je zbor sodeloval v Štandrežu na večeru »... tam nekje je zlata roža ...« v spomin na zborovodkinjo Eldo Nanut. 24. 6. je zbor pel pri večerni maši pri Sv. Ivanu ob godovanju zavetnika sv. Janeza Krstnika.

PD Podgora

V začetku septembra je bila sklicana prva seja sezone. Govor je bil o bodočem delovanju mešanega zbora in MoPS Akord. Prisoten je bil tudi dirigent dr. Peter Pirih, ki bo v prihodnje vodil mešani zbor. Z novim dirigentom je pevski zbor nastopil v nedeljo, 4. oktobra, ko je pel pri sv. maši in pri rožnovenski procesiji. 1. novembra je pel pri podgorskem spomeniku padlim, popoldan pa na podgorskem pokopališču. 20. novembra je pel pri maši za Mirka Špacapana in isti večer se je udeležil italijanske Cecilijanke v cerkvi sv. Ignacija na Travniku. Naslednjega dne pa je zbor pel na Cecilijanki v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Pevska skupina Akord je 22. novembra nastopila na Cecilijanki in 4. decembra pa v pokrajinski palači ob predstavitvi knjige Franca Balantiča in Mirka Špacapana Gospod, za tabo se bom zdaj napotil. 3. decembra je bilo v župnijski dvorani v Podgori miklavževanje, na katerem je pod vodstvom Katje Bandelli pela otroška skupina. Dne 8. januarja 2010 je v župnijski cerkvi sv. Justa v Podgori PD Podgora v sodelovanju z ZSKP,

ZCPZ, ŠZ Olympio, Krožkom Anton Gregorič in stranko Slovenska skupnost priredilo božični dobrodelni koncert v spomin na dr. Mirka Špacapana. Na koncertu je pel tudi mešani PZ Podgora in MoPS Akord. 20. febr. so nekateri pevci MePZ Podgora in MoPS Akord peli pri skupnem zboru ob odkritju spominske table Pri-

MePZ Podgora na božičnem dobrodelnem koncertu v podgorski cerkvi v spomin na dr. Mirka Špacapana (foto DD)

možu Trubarju, 21. februarja je MePZ Podgora pel v Milanu pri maši in nato še na koncertu za tam bivajoče Slovence. 22. februarja sta MePZ Podgora in MoPS Akord pela skupno z MePZ Lojze Bratuž na goriškem pokopališču ob grobu Ljubke Šorli. 14. marca sta MePZ Podgora in MoPS Akord pela v Podbrdu na reviji Primorska poje. 18. aprila je PD Podgora v sodelovanju z Združenjem cerkvenih pevskih zborov iz Gorice in pod pokroviteljstvom Goriške nadškofije in Kopske škofije izvedlo 5. natečaj cerkvenega zborovskega petja »Bogomir Špacapan«. Nastopilo je pet zborov, zmagal pa je mešani pevski zbor iz Šempetra. Mešani pevski zbor je 25. aprila pel pri spomeniku padlim v Podgori, 23. aprila v Podsabotinu, 6. junija v cerkvi sv. Andreja v Štandrežu na koncertu cerkvenih pesmi in 13. junija pri sv. maši v Marijinem svetišču na Sveti Gori. Pevci MoPS Akord so 23. aprila peli na otvoritvi razstave volilnih lepakov ob 35-letnici SSK na Goriškem, 14. maja pa se je skupina udeležila 12. Mednarodnega koncerta pevskih zborov v Trziču.

PD Rupa-Peč

Od 22. do 28. junija je društvo sodelovalo na občinskem prazniku. Od 13. do 18. julija se je odvijal pevski teden v Žabnicah. 12. 7. je zbor pel za novomašnika Mirka Butkoviča na Mirenskem Gradu. Od 26.8 do 1.9. je društvo organiziralo izlet v Španijo. 13.9. je zbor pel skupaj z mirenskim zborom na Višarjah. 15. oktobra je bila predstavitev knjige Franceta Barage Miren skozi stoletja, nastopil je otroški zbor. 29. oktobra je Viktor Selva prikazal slike o poletnem izletu po Španiji. Mešani zbor je 1. novembra pel pri spomenikih v Rupih in na Peči. 15. novembra je bila zahvalna nedelja v Rupih. Nastopila sta mešani in otroški zbor.

Otroški pevski zbor je 5. dec. nastopil na miklavževanju v Rupih, 6. dec. na miklavževanju v Gabrjah in 8. decembra na Mali Cecilijanki. 13. dec., na dan sv. Lucije, rupenske zavetnice, je društvo priredilo srečanje z naslovom Z otroško

MePZ Rupa-Peč med koncertom božičnih pesmi v goriški stolnici (Foto DP)

V cerkvi sv. Marka v Rupi je 24. februarja MePZ Rupa-Peč praznoval 75-letnico ustanovitve. Pod vodstvom dirigentke Zulejke Devetak je oblikoval koncert z naslovom *Biti, živeti!* Slavnostni večer je uvedel rupenski otroški pevski zbor, ki je pod vodstvom Zulejke Devetak ubrano zapel nekaj pesmi. Sledil je osrednji del večera, ki ga je izvedel MePZ Rupa-Peč. V svojem nagovoru je predsednica društva Martina Gereon podala zgodovino zbora in uspehe, ki jih je pevska skupina zabeležila v 75 letih plodnega delovanja. Ob visokem jubileju so zboru čestitali razni predstavniki in pevski zbori. Trem stebrom zbora, Ivu Kovicu, Mariju Koncutu in Jožku Maražu so izročili posebno priznanje. MePZ je med sezono večkrat nastopal na raznih prireditvah, tako v domačem kraju kot tudi drugod. Na Primorski poje so se predstavili v Kulturnem domu v Postojni 27. marca 2010. Zbor je tudi stalen gost Sovodenjske poje. Sodeloval je na božičnih koncertih in pel pri spomenikih v Rupi in na Peči. Tudi društveni otroški zbor je bil zelo dejaven. Med drugim se je udeležil 10. revije *Zlata grla*, na kateri so se srečali in tudi tekmovali otroški in mladinski zbori.

25. aprila se je v Rupi začel 41. Praznik fitalje. Prvi dan je zaznamoval nastop otroških pevskih zborov in tekmovanje v cvrtju najboljše fitalje. Praznovanje se je nadaljevalo še 1. in 2. maja. Prvega maja je bil častni govornik deželni svetnik SSK Igor Gabrovec. Prireditelji so poskrbeli tudi za slikarski *ex tempore*.

PD Sabotin

27. junija je otroški zbor pel pri upokojencih v Solkanu. 18. julija se je v cerkvi v Št mavru odvijal koncert z naslovom *Note v mestu*, duo in kvartet violin. Člani društva so 23., 24. in 25. julija sodelovali pri odprtju športno kulturnega centra v Pevmi in pri pripravi Praznika sv. Ane; 4. avgusta pa so sodelovali pri organizaciji 4. kolesarske dirke na Sabotin. 6. septembra so se člani društva udeležili Soške regate.

24. in 25. oktobra je društvo organiziralo 20. Jesenski pohod na Sabotin. Praznovanje se je pričelo 24. oktobra na sedežu društva. Nastopil je domači zbor, sledila je otvoritev razstave modelov letal Julija Srebrniča ob 100-letnici prvega pole-

radostjo – v pričakovanju Emanuela. Nastopili so otroški pevski zbor Štmaver, otroški pevski zbor Rupa-Peč, dijaki orgelskega tečaja in drugi mali glasbeniki iz Rupe. Tanja Kovic je podala nekaj misli o adventu, spremljala je Martina Gereon s kitaro.

ta bratov Rusjan ter ogled dokumentarnega filma. Večer je zaključil nastop MePZ Srečko Kumar iz Kojškega. V nedeljo, 25., je bil pohod na Sabotin s sveto mašo in družabnostjo na sedežu društva. Moški pevski zbor je prvega novembra pel pri spomeniku padlim v Pevmi. 15. no-

Otroški zbor Štmaver z dirigentko Nadjo Kovic na Mali Cecilijanki (Foto DP)

vembra je bila v Štmavru zahvalna nedelja za Pevmo, Oslavje, Štmaver in Podgoro. Po sveti maši je na sedežu društva sledila družabnost. Za to priložnost so člani mladinskega odseka pripravili voz z domačimi pridelki. 22. novembra je moški pevski zbor pel na Cecilijanki. 7. decembra je bilo na sedežu društva miklavževanje. 8. decembra je otroški pevski zbor pel na Mali Cecilijanki. Nagrajevanje, ki nosi naslov Jaslice pri nas doma in pri sosedih, je potekalo na sedežu društva v nedeljo, 10. januarja. Štmavrci že nekaj let sodelujejo tudi pri pripravi razstave jaslic na Sv. Gori. 1. februarja so na sedežu društva gostili Radio Slovenija 1. Na pustni povorki, ki je bila v Gorici v 7. februarja je štmavska pustna skupina dosegla 1. mesto. Pustna skupina je sodelovala še na pustnem praznovanju v Šempetru 13. 2. in v Sovodnjah 14. 2. Od četrтка, 18., do nedelje, 21. februarja, je potekalo praznovanje sv. Valentina, ki ga že vrsto let prireja domače društvo. Najprej je bila otvoritev razstave fotografij Franke Furlan Korenjak; večer sta glasbeno obogatila domači moški zbor in komorni zbor Grgar. 19. februarja je bil na sporedu večer za mlade, naslednjega dne pa so nastopili otroški zbori, sledil je ples. Zaključek praznovanja je bil v nedeljo, 21., s slovesno sv. mašo. Sledil je ples in družabnost. 28. februarja so na sedežu društva gostili italijanske skavte. 5. marca je moški pevski zbor pel na Dobrovem na Primorski poje.

Otroški pevski zbor je pel na otvoritvi razstave pirhov na Sveti Gori. V domači cerkvi se je odvijal koncert v spomin na preminulega župnika Vojka Makuca. Društvo je organiziralo za člane in prijatelje ribiško tekmovanje. Moški pevski zbor je 9. maja pel na Sv. Gori ob skupnem romanju. PD je 16. maja sodelovalo na 11. Mednarodnem pohodu treh mostov. Moški pevski zbor je 18. junija, skupaj z zborom Kresničke iz Nove Gorice, oblikoval kulturni spored Proslave ob obletnici osamosvojitve Slovenije, ki je potekala v Števerjanu. Društvo Sabotin je sodelovalo pri pripravi Praznika svete Ane, v čast zavetnici sv. Ani. Štiridnevno praznovanje je bilo v športno-kulturnem središču v Pevmi od 22. do 25. julija.

PD Štandrež

Dramski odsek Prosvetnega društva Štandrež je 30. januarja 2010 v domači župnijski dvorani Anton Gregorčič premierno uprizoril komedijo Gugalnik. Pod taktirko režiserja Jožeta Hrovata so uspešno odigrali delo srbskega avtorja Novak Novaka. S to premiero je stopil dramski odsek v 45. sezono neprekinjenega dela. V tem obdobju so štandreški igralci uprizorili 120 različnih del in z njimi nastopili 730-krat v več kot sto različnih krajih. Vedro igro Gugalnik so večkrat ponovili. Najprej v domačem kraju (31.1.), v Biljah (6.2.), Kulturnem centru Lojze Bratuž v Gorici (7.2.), Trnovljah (27.2.), Idriji (18.3.), Sovodnjah (20.3.), Mačkoljah (21.3.), Lokovcu (27.6.), Vipavskem Križu (11.7.), Kanalu (28.8.).

MePZ Štandrež med nastopom v domači cerkvi (Foto DP)

Premierna sezona je bila v Štandrežu v letu 2010 posebno bogata. Poleg Gugalnika se je predstavila tudi mladina in uprizorila mladinsko igro Veter in Verica. Prva predstava je bila v župnijski dvorani v Štandrežu 18.4.2010. Delo je režirala Ana Facchini ob mentorstvu Danie-
le Puje. Člani dramskega odseka so bili zelo

aktivni skozi celo leto in tudi v poletnih mesecih. Večkrat so nastopili tudi z igrami Stari grehi, Kdo je zadnji?, Na trimu, Čudna bolezen, Ne joči, Duško, Človek brez smeha in Primorske zdrahe in Kaj bodo rekli ljudje ...? Za igro Gugalnik so prejeli več priznanj in se uvrstili v zaključno Linhartovo srečanje, ki je bilo oktobra 2010 v Postojni. Za ta nastop je bila štandreška skupina izbrana izmed 130 gledaliških skupin, ki so se potegovala za to priznanje. Za ljubitelje gledališča je Prosvetno društvo Štandrež poskrbelo za gledališki abonma s petimi predstavami in v poletnem času z Gledališčem pod zvezdami, ki je potekalo od 5. do 12. junija tudi s petimi predstavami.

Mešani pevski zbor Štandrež je nastopal pod taktirko Davida Bandlja. Udeležil se je tradicionalnih zborovskih prireditev Cecilijanke in Primorske poje ter pripravil več samostojnih koncertov. V božičnem času je izvajal božične melodije v cerkvi v Mariano del Friuli (6.1.2010), v cerkvi sv. Ivana v Gorici (9.1.), v cerkvi sv. Lovrenca v Ronkah (10.1.) in v domači cerkvi (17.1.). Posnel je tudi zgoščenko z motivi Stanka Jericija Stabat Mater. Predstavitve zgoščenke je bila v štandreški cerkvi meseca junija. O zgoščenki je spregovoril Štefan Mauri. MePZ Štandrež je izvedel nekaj

odlomkov iz zgoščenke. Mešani zbor je vabil v Štandrež razne pevske skupine. 14. junija so v župnijskem parku nastopila dekleta vokalne skupine Bodeča neža.

Prosvetno društvo Štandrež je pripravilo Prešernovo proslavo, več večerov je posvetilo predavanju fotografskih posnetkov in organiziralo degustacijo olivnega olja. V mesecu maju je pripravilo večdnevni Praznik špargljev z bogatim programom in organiziralo dva večdnevna izleta. Društvo sodeluje pri raznih pobudah rajonskega sveta (Dan miru in prijateljstva, postavitve plošče o štandreški čitalnici).

PD Vrh Sv. Mihaela

V mesecu avgustu je vokalna skupina s celovečernim koncertom v sodelovanju z instrumentalno skupino Nomos Ensemble nastopila v Vipavi na Imago Slovenija in v Križu v okviru Opere Gianni Schicchi. V Ankaranu so članice skupine imele intenzivne vaje. Društvo je organiziralo izlet v Trzič in Ljubelj ter pomagalo pri pripravi občinskega praznika. 18. septembra je Bodeča neža nastopila v

Dekliška vokalna skupina Bodeča neža na mednarodnem tekmovanju mladinskih in otroških pevskih zborov v mestu Neerpelt v Belgiji, kjer je dosegla prvo mesto.

Novi Gorici ob 100-letnici rojstva Radovana Gobca. Dekliška vokalna skupina Bodeča neža je 14. oktobra pela na Primorskih dnevih na Koroškem, 24. oktobra je sodelovala na reviji malih pevskih skupin Slovenije 2009 in prejela nagrado za izvirno izbiro programa. Nekaj pevk je sodelovalo pri opereti Grofica Marica. Dekliška vokalna skupina je 9. novembra nastopila v Doberdolu, 14. in 15. novembra v obeh zasedbah na regijskem tekmovanju v Postojni. Obe zasedbi sta prejeli zlato priznanje. Otroški pevski zbor je 8. decembra pel na Mali Ceciljanki v Gorici. Dekliška vokalna skupina Bodeča neža je 22. novembra pela na Ceciljanki, 14. decembra na predstavitvi zgoščenke Patricia Quaggiata, ki se je odvijalo v Kulturnem centru Lojze Bratuž; 17. decembra je skupina nastopila skupaj z MPZ Veter v Šentjakobški cerkvi v Ljubljani.

Decembra so otroci in mladina prosvetnega društva imeli veliko dejavnosti. 24. decembra so v sodelovanju s skavti imeli tradicionalno koledovanje po vasi. V nedeljo, 27. decembra, je društvo priredilo božičnico, ki so jo oblikovali mali člani OPZ in dekliška vokalna skupina Bodeča neža. Sledilo je nagrajevanje natečaja Jaslice pri nas doma. 8. februarja je dekliška vokalna skupina Bodeča neža pela na Prešernovi proslavi v Trstu, 28. februarja pa na reviji Sovodenjska poje. Dekleta vokalne skupine Bodeča neža so pele: 20. februarja v Gorici pri skupnem zboru ob odkritju obeležja Primožu Trubarju, 28. februarja na Sovodenjski poje, 1. marca na slavnostnem zasedanju pokrajinskega sveta SSK ob 35-letnici. 18. marca so snemale zgoščenko v Kopru, 26. marca so nastopile na Primorski poje v Boljuncu.

V mesecu marcu je društvo, skupno s KD Danica, sodelovalo na Športnem mesecu. 2. aprila je potekalo barvanje pirhov, na Veliko noč pa je bilo nagrajevanje. 10. jubilejna revija otroških in mladinskih pevskih zborov Zlata grla se je začela s celovečernim koncertom v Kulturnem domu v Sovodnjah 9. aprila, ko so zapela dekleta skupine Bodeča neža in MmPZ Veter iz Ljubljane. Revijalni del pa je potekal v soboto, 10. aprila, v sovodenjskem Kulturnem domu, v nedeljo, 11., pa je bil na vrsti v Kulturnem centru L. Bratuž tekmovalni del revije. Otroški pevski zbor je 25. aprila nastopil na Prazniku fritalje v Rupi. Konec aprila so se pevke dekliške vokalne skupine Bodeča neža udeležile mednarodnega tekmovanja mladinskih in otroških pevskih zborov v mestu Neerpelt v Belgiji. Dosegle so prvo mesto v svoji kategoriji in za svoj nastop prijele zlato priznanje s pohvalo (99/100 točk summa cum laude). V skupni lestvici pa so se povzpele na drugo stopničko, ki so jo delile ex-aequo z mešanim mladinskim zborom iz Singapurja.

14. junija je DVS nastopila v Štandrežu na večeru Pozdrav poletju, ki ga je ob zaključku sezone MePZ Štandrež pripravilo prosvetno društvo.

Društvo je 22. junija organiziralo tradicionalni svetoivanski kres na Largi na Vrhu Sv. Mihaela. Konec sezone je zaznamovalo tudi sodelovanje dekliške vokalne skupine Bodeča neža na večeru, posvečenem Ljubki Šorli, ki ga je v sklopu Snovanj organiziralo SCGV E. Komel. Otroški pevski zbor pa se je udeležil štiridnevnega bivanja v koči sv. Jožefa v Žabnicah.

Radio Spazio 103

V letu, ki je za nami, so se slovenske oddaje na Radiu Spazio 103 nemoteno odvijale. Radijska postaja ima sedež v Vidmu, razpolaga z desetimi frekvencami in krije skoraj celo deželo. Oddaje snemajo v goriškem studiu in jih pošiljajo v Videm. Novost, ki so jo uvedli, je pošiljanje oddaj preko interneta, tako da na sedežu v Vidmu nimajo z njimi dodatnega dela in jih le razvrstijo v pravilno zaporedje.

V zadnjih dveh letih se je za enourno oddajo uveljavil zimski urnik od 18.30 do 19.30 in poletni od 20. do 21. ure. Ob sobotah je posebna oddaja v narečju na sporedu ob 15. uri in je namenjena Benečanom in Rezijanom. Pripravlja in vodi jo ravnatelj radijske postaje Ezio Gosgnach. Slovenske oddaje so torej na sporedu vse dni, razen ob nedeljah. Vsi programi so dosegljivi po internetu na naslovu www.radiospazio103.it. Oddaje so se vrstile po že preizkušenih vzorcih. Nekatere oddaje so namenjene novostim v lahki in narodno – zabavni glasbi, na sporedu so posnetki koncertov in drugih kulturnih prireditev, opozarjajo na odmevne članke v tedniku Novi glas, razgovorijo se o vprašanih sodobne družbe, osvetlijo dogodke iz zgodovine, poročajo o dosežkih znanosti in pojavih v naravi. V Gorici so štirje sodelavci. Stiki s poslušalci so izjemno redki, ker pač oddaje snemajo že prej.

V mesecu februarju so člani Radia zaradi varnostnih razlogov morali zapustiti stare prostore in se preselili v sobico, ki se nahaja v drugem nadstropju Kulturnega centra L. Bratuž. Imajo vse dobre namene nadaljevati, primanjkujejo pa mlade sile.

SKPD F.B. Sedej

Med počitnicami je prišlo do zamenjave dirigenta. Novo sezono so pevci mešanega pevskega zbora začeli 1. oktobra pod vodstvom prof. Aleksandre Pertot. Člani MePZ in dramske družine so sodelovali pri opereti Grofica Marica.

Mladinski krožek je 1. novembra organiziral v Sedejevem domu družabnost za mlade, 7. in 8. novembra pa športni vikend. 15. novembra je Radijski oder iz Trsta predstavil na sedežu društva enodejanko za otroke Medvedek Pu. 21. novembra je MePZ nastopil na Cecilijanki, 4. decembra je bilo v Sedejevem domu miklavževanje. Otroci so igrali igro Miklavž prihaja, ki jo je napisala Lučka Susič v režiji Kristine Corsi. OPZ je 8. decembra nastopil na Mali Cecilijanki. Ob sklepu božičnih praznovanj so tudi letos v Števerjanu pripravili božični koncert. Društvo je na dan Sv. Treh kraljev v goste povabilo doberdobski mešani pevski zbor Hrast. Sodeloval je tudi domači zbor. Med koncertom je bilo tudi nagrajevanje najlepših jasic. Natečaj je organiziral mladinski krožek društva, sodelovali pa so osnovnošolci in otroci, ki obiskujejo prvi razred nižje srednje šole.

8. januarja 2010 je MePZ F.B. Sedej sodeloval na dobrodelnem božičnem koncertu v Podgori, 10. januarja pa so pepli na božičnem koncertu na Gorjanskem. Mladinski krožek je 16. februarja, na pustni torek, priredil pustovanje po vasi, 21. februarja pa izlet na sneg na Zoncolan. 20. februarja je otroški

Pevci MePZ F.B. Sedej na proslavi ob 100-letnici rojstva Ljubke Šorli (Foto DD)

pevski zbor nastopil v Št mavru ob praznovanju sv. Valentina. Mešani pevski zbor je 25. februarja nastopil v KCLB na proslavi, posvečeni Ljubki Šorli ob 100-letnici njenega rojstva. 19. marca je dramska družina priredila Prešernovo proslavo. V dvorani Sedejevega doma sta nastopila otroški zbor in dramska družina s uprizoritvijo Prešernovega Povodnega moža. Navzoče je nagovoril Janez Povše.

Otroški pevski zbor je 23. marca nastopil v KCLB na podelitvi priznanja Kazimir Humar; 11. aprila pa je nastopil na reviji Zlata grla. Na isti reviji je nastopil tudi mali otroški zbor. 16. maja je otroški pevski zbor pel pri sv. maši na Plešivem, 22. maja pa je skupaj z OPZ Plešivo pel pri sv. maši v Števerjanu. Nato sta oba zbora v dvorani Sedejevega doma sooblikovala, skupaj z otroško dramsko družino, prijeten večer prepleten s petjem in krajšimi hudomušnimi prizori. MePZ je 24. aprila nasto-

pil na reviji Primorska poje v Hrpeljah pri Kozini. Ob praznovanju farnega zavetnika sv. Florjana je 2. maja društvo organiziralo družabnost. V nedeljo, 23. maja, so se pevci mešanega zbora v kleti kmečkega turizma Bajta v Saležu srečali z nonetom Primorsko iz Mačkolj, ki ga vodi ista zborovodja. Tri dni kasneje pa so se eni in drugi zbrali na Prinčičevi kmetiji Gradis'ciutta na Jazbinah. Oba koncerta sta spadala v projekt Note v kleti. V soboto, 29. maja, je na razgledni točki ob gostilni Dvor v Števerjanu potekal 5. Likof, pomladni praznik, s katerim društvo Vinoteka – v sodelovanju s krajevno občinsko upravo, društvoma Briški grič in Sedej ter drugimi ustanovami – spodbuja turistično ponudbo. 5. junija je pevski zbor nastopil v Barkovljah na koncertu O, rojstni kraj, ki je bil posvečen pokojnemu jazbinskemu rojaku Antonu Koršiču. Pevci so letno delovanje zaključili v Sedejevem domu ob kramljanju in načrtovanju prihodnje sezone. Od 2. do 4. julija je v Formentinijem parku potekal 40. jubilejni festival narodno-zabavne glasbe.

SKPD Hrast

MePZ Hrast na tekmovanju v Postojni (Arhiv NG)

Mešani pevski zbor Hrast je 20. septembra pel na Kogojevih dnevih, 15. novembra pa na regijskem tekmovanju v Postojni, kjer si je pridobil zlato priznanje z odliko. 22. novembra je mešani pevski zbor pel na 51. Cecilijanki, 12. decembra pa na reviji pevskih zborov v Pušji vasi (Venezona). 4. decembra je bilo miklavževanje. Nastopila je otroška dramska skupina z igrico Vika Grabovška Kaj se skriva za velikim trebuhom v režiji Mateje Černic in Marte Ferletič. Igrico so ponovili 5. decembra v Kulturnem centru Lojze Bratuž. Otroški pevski zbor Veseljaki je 8. decembra pel na Mali Cecilijanki. V četrtek, 4. februarja, ob nagrajevanju natečaja Mladi oder, se je otroška gledališka skupina predstavila v Kulturnem centru Lojze Bratuž z igrico Kaj se skriva za velikim trebuhom v režiji Mateje Černic in Marte Ferletič. V petek, 5. februarja, je bila predstavitev knjige Milana Jazbeca Martin Krpan: diplomat in vojščak. Pri organizaciji večera sta poleg društva Hrast sodelovala še zadruga Rogos in krožek A. Gregorčič.

Mešani pevski zbor je 7. marca pel na Koroški poje v Celovcu in 21. marca na Primorski poje v Cerknem. 10. aprila je sodeloval na reviji v Pivki na povabilo MePZPostojna. 17. in 18. aprila je zbor nastopil na državnem tekmovanju Naša

Pesem v Mariboru; dosegel je 88,7 točk in tako prejel srebrno plaketo v kategoriji mešanih zborov. 22. aprila je društvo, v sodelovanju z agriturizmom pri Cirili, priredilo otvoritev razstave Karmele Rusijan. Gosta večera sta bila moški zbor Skala iz Gabrij in mladi violinist Aleš Lavrenčič.

15. maja je v župnijski dvorani, v organizaciji SKRD Jezero in SKD Hrast, bila gledališka predstava Campiello v izvedbi dramskega odseka društva Tabor z Opčin. Društvo je v soboto, 29. maja, priredilo že šestič zaporedoma tradicionalne Igre brez meja. Otroci so se zbrali na travniku pred župnijsko dvorano v Doberdobi in se pomerili v prijateljskih igrah.

Ob zaključku sezone je društvo 18. junija priredilo v župnijski dvorani celovečerni zborovski koncert. Nastopili so MePZ Hrast, VDS Bodeča neža ter MePZ Zahre iz Saurisa.

9. avgusta je društvo sodelovalo pri uprizoritvi operne komedije Il Campiello po Carlu Goldoniju v občinskem parku v Doberdobi.

Društvo Jadro

V mesecu oktobru je društvo pripravilo tečaja klekljanja idrijskih čipk in slovenščine.

Društvo je skupaj s SKRŠD Tržič izdalo tretjo zbirko razsoodb in zakonov Pravica do uporabe slovenščine pred sodno oblastjo in javno upravo. Predstavitev je

Predstavitev tretje zbirke Pravica do uporabe slovenščine pred sodno oblastjo in javno upravo v galeriji Ars v Gorici (Foto DD)

bila 12. novembra v občinski sejni dvorani v Ronkah. Delo sta predstavila prof. Samo Pahor in odv. Renzo Frandolič. 4. decembra je v občinski knjižnici bila predstavitev knjige Daria Frandoliča z naslovom Kras. Ob prazniku sv. Štefana so 26. decembra odprli razstavo klekljarskih izdelkov. 26. januarja je bila v galeriji Ars na Travniku v Gorici druga predstavitev tretje zbirke Pravica do uporabe slovenščine pred sodno oblastjo in javno upravo. Za izdajo je poskrbelo društvo Jadro, ki je tako dopolnilo razpoložljive informacije prvega in drugega zbornika, ki sta izšla v letih 1992 in 2001.

31. januarja sta ženski pevski zbor iz Ronk in društvo Jadro priredila orgelski koncert v cerkvi sv. Lovrenca. 6. marca, ob praznovanju Dneva žena, so v spodnjih prostorih cerkve v Romjanu imeli v gosteh dramski odsek PD Štandrež, ki je nastopil s predstavo Čudna bolezen.

11. marca je bilo na sedežu društva predavanje o dobrem počutju. 25. marca je društvo Jadro, skupaj s KD Jezero in Kulturnim domom iz Gorice v galeriji Modra's v Doberdobu, priredilo koncert ameriškega kitarista Chrisa Proctorja. 10. aprila je bilo v galeriji restavracije Sgubin v Skrljevem odprtje razstave slikarja Oskarja Beccie iz Ronk. 20. aprila je bil v avditorju v Ronkah vršil koncert kitarista Matija Ferletiča.

V mesecu maju je društvo priredilo na sedežu društva tečaj izdelovanja svetoivanskih venčkov in šopkov kot pripravo na junijsko praznovanje. 5. maja sta društvi Jadro in Tržič v konferenčni dvorani v Vili Vicentini Miniussi v Ronkah priredili literarni večer ob knjigi neobjavljenih pisem Srečku Kosovelu »Mon chere ami ... Dragi Srečko!«, ki je leta 2007 izšla pri Goriški Mohorjevi družbi.

23. junija sta društvi Jadro in Tržič priredili v Selcah kresovanje. Ob kresu so nastopili Kraški muzikanti in pevski zbor staršev otrok romjanske šole. Ob tej priložnosti so nagradili tri najlepše venčke.

Društvi Jadro in Tržič ter Združenje staršev slovenske šole v Romjanu so 3. septembra 2010 priredili na trgu v Panzanu večer z naslovom Živeti z ladjedelnico, pesmi, podobe, pričevanja ob izidu brošure Živeti z ladjedelnico in ob predstavitvi dvojezične knjige »Let 100 Anni«.

MoPZ Mirko Filej

Zbor je 9. oktobra 2009 pel na koncertu, ob slovesnosti obnovitve cerkve na Jazbinah. Na koncertu sta sodelovala še domači župnijski pevski zbor in moška vokalna skupina Chorus 97 iz Mirna.

7. novembra je zbor priredil pevski večer, na katerem so nastopili mešani pevski zbor Delavskega društva iz Maribora, Mešani pevski zbor iz Kroke in Moški zbor Mirko Filej. Zbor je 22. novembra pel na Cecilijanki v KCLB. V božičnem času je zbor sodeloval na dveh koncertih, in sicer na štefanovo v goriški stolnici, dan kasneje pa na koncertu božičnih pesmi na Jazbinah.

MoPZ Mirko Filej na Cecilijanki 2009 (Foto DP)

Zbor je 9. aprila so nastopal na Primorski poje v Vipavi; 11. aprila pri maši staroslovanskega obreda v Nabrežini; 22. maja na koncertu prijateljskih zborov v Mariboru na vabilo društva Svoboda iz Maribora; dne 6. junija na koncertu Marijinih pesmi v Štandrežu.

Delovanje Slovenske prosvete in nekaterih društev v Trstu v sezoni 2009/2010

DSI

Z mesecem oktobrom so se v Peterlinovi dvorani v Donizettijevi ulici v Trstu začela tradicionalna ponedeljkova kulturna srečanja Društva slovenskih izobražencev. Neprekinjena sezona je trajala do konca junija 2010 in v njej se je zvrstil bogat niz preko tridesetih srečanj o najrazličnejših problemih iz kulturnega, družbenega in

političnega življenja. Društvo slovenskih izobražencev ostaja tako eno redkih slovenskih društev, ki deluje v strogem središču mesta in obiskovalcem nudi tudi priložnost za redna družabna srečanja.

Sezona se je začela v ponedeljek, 5. oktobra, z gostom ameriškim Slovincem, psihiatrom dr. Tomislavom Žergajem, ki je govoril o svojih ameriških izkušnjah, o stikih z drugimi ameriški Slovenci in o svojih pogledih na matično stvarnost. V ponedeljek, 12. oktobra, so v Peterlinovi dvorani predstavili knjigo zgodovinarja dr. Andreja Rahtna o življenju in delu Izidorja Cankarja, diplomata dveh Jugoslavij. Na večeru sta poleg avtorja sodelovala še zgodovinar dr. Bojan Godeša in generalni sekretar Centra za evropsko prihodnost mag. Andrej Verčon. V ponedeljek, 19. oktobra, je društvo posvetilo večer problematiki »prosekarja«, vina, ki ga pridelujejo v tržaškem bregu. Na večeru sta sodelovala predsednik Kmečke zveze Franc Fabec in predsednik konzorcija vin »Kras« vinogradnik Andrej Bole. Novembra je društvo posvetilo večer načrtovanemu uplinjevalniku v Žavljah, ki ima na Tržaškem in Koprskem vedno več nasprotnikov. Na to temo sta govorila dolinska županja Fulvia Premolin in koprski naravovarstvenik Franci Malečkar, novembra je bil v gosteh tudi direktor Slovenskega znanstvenega inštituta na Dunaju dr. Vincenc Rajšp, ki je govoril o lavantinski škofiji, jožefinskih zemljevidih in o slovenskem življu na Dunaju.

Sedmega decembra je bila v Peterlinovi dvorani okrogla miza ob izidu zbornika »Med sodbo sodišča in sodbo vesti. Dokumenti sodnega procesa proti škofu Grego-

Podelitev nagrade Vstajenje Lojzki Bratuž (Foto Kroma)

riju Rožmanu«. Oblikovali so jo trije izmed avtorjev prispevkov, dr. France M. Dolinar, prof. Blaž Otrin in dr. Tamara Pečar Griesser, ter predstavnik založbe Družina dr. Janez Gril. Okroglo mizo je vodil časnikiar Ivo Jevnikar. Na zadnjem večeru pred božičnimi prazniki so se člani društva srečali z novim tržaškim šfofom msgr. Gianpaolom Crepaldijem. Govoril je o zadnji encikliki papeža Benedikta XVI. »Caritas in veritate« na socialno tematiko in podal svoje božično voščilo.

Z redno dejavnostjo v novem letu je Društvo slovenskih izobražencev začelo v ponedeljek, 12. januarja, ko je prof. Marija Pirjevec predstavila »Goriško knjigo«, ki jo je uredila prof. Lojzka Bratuž, izdali pa sta jo Slovenska matica in Goriška Mohorjeva družba. Naslednji ponedeljek, 19. januarja, so v Peterlinovi dvorani prikazali pretresljiv film »Angela Vode. Skriti spomin«, za katerega je scenarij napisala Alenka Puhar. Poleg scenaristke sta na pogovoru po predvajanju filma nastopili še režiserka Maja Weiss in zgodovinar Renato Podberšič iz Študijskega centra za narodno spravo v Ljubljani. Zadnji ponedeljek v januarju sta v društvu predavala jamarja Franci Malečkar in Stojan Sancin, ki sta odgovarjala na vprašanje »Je kraško podzemlje zares onesnaženo?«

Februarja je bil gost večera prof. Andrea Avon, ravnatelj na italijanski Nižji srednji šoli Iqbal Masih v Trstu, ki je govoril o poučevanju slovenščine na italijanskih srednjih šolah v Trstu. V ponedeljek, 22. februarja, je bila v Peterlinovi dvorani prva podelitev nagrade Nadja Maganja onkologinji dr. Metki Klevišar iz Ljubljane. Podelitev nagrade so utemeljili predsednik DSI Sergij Pahor, skavtinja Ivica Švab in duhovnik Božo Rustja. Večer je poživil nastop pianistke Samante Gruden. V ponedeljek, 1. marca, so se na lepo obiskanem večeru spomnili 20-letnice zadnje številke zamejske revije Zaliv, ki jo je dvajset let urejal in izdajal pisatelj Boris Pahor. O vlogi in pomenu te revije sta govorila Boris Pahor in njen sodelavec Janez Bizjak. Naslednji ponedeljek, 9. marca, je bil gost DSI psihiater dr. Pavel Fonda, ki je govoril na temo »Tržaška umobolnica: osrednji dogodek psihiatrije 20. stoletja«. V ponedeljek, 23. marca, je bil gost društva pisatelj in pesnik Bert Pribac, avtor publikacije »Piranski zaliv je lahko samo piranski«. Predstavila ga je radijska urednica Loredana Gec, na temo istrske meje pa se je z njim pogovarjal Milan Gregorič. Na začetku večera so odprli tudi slikarsko razstavo Umetniki za Karitas.

V ponedeljek, 19. aprila, je v društvu predaval o srednjeveškem denarju na Slovenskem dr. Andrej Štekar, ki je tudi prikazal posamezne primerke kovancev. Zadnji ponedeljek v aprilu je društvo posvetilo raziskavi »Podoba našega otroka na Tržaškem«, ki sta jo izvedla Danilo Sedmak in Emidij Susič. Poleg obeh avtorjev sta o raziskavi govorila še Marijan Kravos in Lorena Ravbar.

V ponedeljek, 10. maja, je publicist Milan Gregorič predstavil knjigo »Legenda« znanega goriškega raziskovalca krajevne zgodovine Rudija Šimaca. V ponedeljek, 24. maja, so večer posvetili pisatelju, časnikiarju in borcu za neodvisno in demokratično slovenijo Francu Jezi ob izidu izbora njegovih kratkih zgodb »Zakasnela pomlad«. Na večeru so sodelovali urednica knjige Vojka Havlas, župan občine

Hajdina Radoslav Simonič, pisatelj Boris Pahor, raziskovalec bližnje slovenske preteklosti Igor Omerza ter časnikarja Marko Tavčar in Ivo Jevnikar. Knjižnica Dušana Černeta je ob tej priložnosti pripravila razstavo Jezovih knjižnih del. V ponedeljek, 31. maja, je društvo priredilo izjemen umetniški večer z igralcem Jurijem Součkom. Igralec je v režiji Roberta Waltla izvedel Cankarjevega Kurenta, s katerim je navdušil gledalce. Zadnji večer v Peterlinovi dvorani v tej sezoni je zaključil diplomat Milan Jazbec, avtor knjige »Martin Krpan diplomat in vojščak«. Pri predstavitvi zanimivega dela o Levstikovem junaku Krpanu sta sodelovala še Žiga Novak in Andreja Penko z Zavoda Martin Krpan.

Ponedeljkove večere je Društvo slovenskih izobražencev priredilo skupaj z drugimi društvi, v sodelovanju z založbo Mladika, s Knjižnico Dušana Černeta in Krožkom za družbena vprašanja Virgil Šček.

Razstave

Zadnji ponedeljek v novembru so v Peterlinovi dvorani odprli fotografsko razstavo Petra Cvelbarja o treh desetletjih obrazov Drage. Štirinajstega decembra sta v društvu govorili arheologinja Lidija Rupel in Branka Sulčič, ki je pripravila razstavo o gradiščih na Tržaškem in njeno odprtje je bilo na začetku večera. V ponedeljek, 23. marca, ko je bil gost društva pisatelj in pesnik Bert Pribac, so v Peterlinovi dvorani odprli že tradicionalno slikarsko razstavo Umetniki za Karitas. Projekt je predstavila Jožica Ličen, udeležence slikarske kolonije pa likovna kritičarka Anamarija Stibilj Šajin.

Draga 2010

Petinštirideseti študijski dnevi Draga so potekali v Parku Finžgarjevega doma od 3. do 5. septembra. Pod geslom *Za uspeh velikih načrtov sta potrebna vera v smisel in prijateljstvo med izvajalci* (Katica Cukjati) so si sledile dve okrogli mizi in dve predavanji. V petek, 3. septembra, so dr. Hektor Jogan, dr. Damijan

Predavatelj Drago Jančar skupaj z moderatorjem Martinom Brecljem na 45. študijskih dnevih Draga 2010 (Foto Cvelabr)

Paulin, Julija Berdon, Neža Kravos in prof. Joži Peterlin sodelovali pri okrogli mizi »Odnosi med generacijami. Nerazumevanja, konflikti in problemi vključevanja mladih v manjšinske ustanove.« V soboto so štirje predstavniki slovenske manjšine na Koroškem – dr. Zdravko Inzko, dr. Karel Hren, dr. Jože Marketz in dr. Janko

Skupina Perpetuum Jazzile na Študijskih dnevih Draga 2010
(Foto Cvelbar)

ljenje?«. V nedeljo popoldne so se študijski dnevi končali s predavanjem Draga Jančarja »Pisatelj med umetnostjo in angažmajem«. Spremna in zelo uspešna pobuda 45. študijskih dnevov je bil koncert priznane vokalne skupine Perpetuum Jazzile, ki je nastopila na prireditvenem prostoru v petek zvečer.

Mladika

Delovanje založbe Mladika je bilo v pretekli sezoni zelo uspešno kljub finančnim težavam, ki kroziijo tudi tej pomembni kulturni ustanovi slovenske manjšine v Italiji. Svoj program je založba izpeljala tako z idanjem mesečnika kot s knjižnim delom. V pretekli sezoni je revija nadaljevala objavljane nekaterih že vpeljanih rubrik, kot so *Pod črto*, *Intervju*, *Novice Knjižnice Dušana Černeta*, *Moje življenje*

v *Nemčiji* poleg stalnih rubrik *Antena* in *Ocene*. V rubriki *Ocene* sledi revija tako knjižnim novostim kakor tudi slikarskim razstavam v našem prostoru. Uredništvo je pridobilo dva nova sodelavca, in sicer Natašo Stanič, ki je objavljala potopisne prispevke, in Primoža Šturmana, ki je poročal o italijanski manjšini v Istri.

Mladika je že osemtridesetič razpisala literarni natečaj za prozo in poezijo. Komisija je pregledala 74 prispevkov v prozi in 51 ciklusov pesmi in dodelila naslednje nagrade: prvo nagrado za prozo je prejela Darinka Kozinc za novelo *Današnja Aleksandrinka*, drugo nagrado Irena Cigale za novelo *Spomini ob dnevu spominov*, tretjo nagrado pa Manka Kremenšek Križman za novelo *Skodelica kave*. Prvo nagrado za poezijo je prejela Stanka Devjak za cikel pesmi *Provansa*, drugo na-

Bojan Pavletič

Zvoki barv

Platnica postumnega romana Bojana Pavletiča *Zvoki barv*

grado je prejela Marija Švajncer za cikel pesmi Trenutki, tretja nagrada je šla Idi Semenič za cikel pesmi.

Založba Mladika je v pretekli sezoni bralcem ponudila devet novih naslovov. Izšle so knjige tako v slovenščini kot v italijanščini. Alice Zen je uredila dvojezično fotomonografijo pisatelja, profesorja in misleca Alojza Rebule z naslovom »Biografija v slikah – Biografia per immagini«, ki na tristo šestdesetih straneh izčrpno pripoveduje o življenju in delu enega izmed velikanov sodobne slovenske kulturne stvarnosti. Na začetku jeseni sta izšli knjiga na zgodovinsko tematiko, iz angleščine prevedeno delo o primorskih padalcih med drugo svetovno vojno angleškega časnikarja Johna Earla z naslovom »Cena domoljubja«, in knjiga z otroškimi zgodbami Marice Nadlišek Bartol, ki jo je uredila Evelina Umek in ilustrirala Živa Pahor, »Amerika in druge zgodbe o mojih otrocih«. V letu 2010 ob stoletnici pesničinega rojstva je izšla miniaturna izdaja izbranih pesmi Ljubke Šorli v sozaložbi z Goriško Mohorjevo družbo. Zbirko je uredil Marijan Brecelj. Spomladi je založba izdala postumni roman Bojana Pavletiča z naslovom »Zvoki barv«. Z letnico 2001 so izšli še vojni spomini Johna Earla v angleščini z naslovom »From Nile to Danube« – Od Nila do Donave. Mladika je izdala tudi odzive na pomembnejša notranjepolitična in druga družbena dogajanja v času od slovenske politične pomladi naprej, ki jih je napisal Milan Gregorič, v knjigi z naslovom »Moj dom«. »Slovensko-italijanski in italijansko-slovenski slovar elektronike, elektrotehnike in telekomunikacij« sta uredila Karlo Mučič in Marjeta Humar in je izšel septembra 2010. Na koncu poletja je izšel tudi zbornik študijskih dnevov Draga 2009 z naslovom »Slovenci v obdobju globalizacije«.

Založba Mladika se je tudi v letu 2009 udeležila slovenskega knjižnega sejma v Cankarjevem domu v Ljubljani ter knjižnega sejma »Bobi Bazlen« v kavarni San Marco v Trstu.

Vstajenje

Literarno nagrado Vstajenje, ki jo podeljuje istoimenski odbor v velikonočnem času, so leta 2009 podelili Lojzki Bratuž za antologijo Goriška knjiga in za življenjsko delo. Komisija je iz izvirne knjižne bere z letnico 2009 pregledala 24 del zamejskih in zdonskih avtorjev in odločila nagrado podeliti goriški literarni zgodovinariki in univerzitetni profesorici, ki je z Goriško knjigo dodala obsežen prispevek k literarni vedi na Primorskem. Goriška knjiga, ki sta jo izdali Goriška Mohorjeva družba in Slovenska matica, predstavlja pisce, ki so bili bodisi na Goriškem rojeni ali tam živeli ali o Goriški pisali. Knjiga nudi širok razgled nad bogato in razgibano literarno ustvarjalnostjo zadnjih desetletij v naših krajih, še posebej na Goriškem.

Svečana podelitev nagrade Vstajenje je bila v ponedeljek, 12. aprila. Nagrajenko je predstavil publicist Janez Povše, umetniški program pa so oblikovali: Ženska skupina MePZ Lojze Bratuž pod vodstvom Bogdana Kralja, ki je zapela tri Strmčnikove pesmi na besedilo Ljubke Šorli, in člani Radijskega odra Alenka Hro-

vatini, Julija Berdon in Tomaž Susič. Nagrado je Bratuževi izročil podpredsednik Zadružne kraške banke Adriano Kovačič.

Mladi v odkrivanju skupnih poti – Slovenski kulturni klub

Mladinski organizaciji MOSP – Mladi v odkrivanju skupnih poti in SKK – Slovenski kulturni klub vsako leto prirejata literarni, likovni in fotografski natečaj ob prazniku slovenske kulture. Udeleženci natečaja za leto 2009 so se navdihnili ob temi »Zvok trobente plava skozi gozd. Kakor vzdih. Kakor stok«. Posebnost te izvedbe je bila, da so vse strokovne komisije obogatili s prisotnostjo mladih: v vsaki komisiji je bila namreč ena predstavnica društva MOSP, ki je tudi izrazila svoje mnenje nad prispelimi prispevki. Literarno komisijo so sestavljali pisateljica Evelina Umek, urednica Nadia Roncelli in predsednica MOSP-a Maruška Guštin, likovne izdelke so ocenjevali umetnostna kritičarka Magda Jevnikar, likovnik Matej Susič in odbornica MOSP-a Julija Berdon, fotografske pa inž. Marjan Jevnikar, izvedenec Darko Bradassi in odbornica MOSP-a Helena Pertot. Nagrade so podelili 8. aprila v Peterlinovi dvorani v Trstu.

Literarna komisija je prvo nagrado podelila Valentini Oblak za novelo Beethoven, Daniel Doz se je s svojo pesmijo Zvok trobente oz. Tvoja tišina uvrstil na drugo mesto, ex aequo pa sta si tretje mesto delili Giulia Leghissa za novelo Dimitri in trobenta ter Lenart Legiša za pesem Zvok trobente oz. Pomladno jutro. Likovna komisija je najvišjo oceno dodelila Federici Samec, na drugem mestu se je znašla Urška Šinigoj, ki je odnesla tudi nagrado publike, tretje mesto pa je pripadlo Mateju Košuti. Najboljši fotografski prispevek je po mnenju strokovne komisije, ki je ocenila fotografske izdelke, poslala Patricija Uršič, drugo nagrado je prejela Veronica Carli, tretje mesto pa si je prislužil Janoš Jurincic, ki ga je nagradila tudi publika.

Člani mednarodnega krožka MOSP-a so se udeležili ture RML2future. Gre za posebno potovanje, ki ga je organiziral partner YEN-a (Mladina evropskih narodnostnih skupnosti), **med katerim je skupina mladih prevozila 4.000 km v 17 dneh,** da bi spoznala evropske manjšinske jezike. Potovanje se je začelo v Ljouwertu / Leeuwardenu na Nizozemskem, imelo prvi postanek v Pècsu na Madžarskem, kjer so udeleženci sodelovali na drugem projektu YEN-a, to je na mednarodni pevski izmenjavi Voices of Europe, nadaljevalo se je v Trstu, kjer so jih sprejeli člani MOSP-a, in še naprej do Južne Tirolske, Švice, v kantonu Graubünden, kjer živijo Retoromani, pa še naprej do sedeža Sveta Evrope v Strasbourgu. Nazadnje so obiskali nemško govorečo skupnost v Belgiji in se spet odpeljali do izhodiščne točke v Friziji.

Konec julija so se nekateri člani MOSP-a in gojenci gledališke šole Studio Art podali na mednarodno gledališko izkušnjo z naslovom The show must go on! Enotedenske izmenjave, ki je potekala v Želimljah pri Ljubljani, so se poleg tržaške skupine udeležile še skupine iz Slovenije, Avstrije in Malte. Narodnostno pisano skupino je sestavljalo kar 24 mladih.

Draga mladih

Jubilejna 20. Draga mladih je potekala v Zavodu Antona Martina Slomška v Mariboru. Glavni organizator te izvedbe je bilo Akademsko katoliško združenje Amos, sodelovali so tudi Središče Rotunda-primorski družbeni center iz Kopra, Svetovni slovenski kongres (SSK), Mladi v odkrivanju skupnih poti (MOSP),

Poletni del Drage Mladih je potekal v Mariboru. (Arhiv Slovenske prosvete)

Katoliška mladina (KM), Rafaelova družba in Socialna akademija. Osrednja tema mladinskih študijskih dnevov je bila revščina in socialna izključenost z naslovom *Živi in pusti sled*. Prvi je 9. julija pred mlade stopil Zlatko Blažič, avtor znane knjige *Zgodovina moje heroinske odvisnosti in svetovalec v društvu Srečanje*. V soboto je bila na programu okrogla miza, pri kateri so sodelovali dr. Matjaž Mulej, profesor na Ekonomsko poslovni fakulteti Univerze v Mariboru, Aco Prosnik, klinični psiholog in direktor Svetovalnega centra za otroke, mladostnike in starše, pater dr. Robin Schweiger, direktor Jezuitske službe za begunce v Sloveniji, in dr. Bogdan Polajner, direktor inštituta za zasvojenost Eksodus-Z. Istega dne je v večernih urah potekala slavnostna obeležitev dvajsetletnice Drage mladih s krajšim pogledom na njeno zgodovino. Na koncu pa so vsi nazdravili ob okusni torti. Udeleženci so se nato podali na Dravsko nabrežje, kjer je potekal vsakoletni festival Lent. Naslednjega dne je bila na vrsti okrogla miza, pri kateri sta sodelovala socialna delavca Kristina Martelanc in Adam Selj. Debate se je udeležila tudi mag. Jasmina Breznik, ki je spregovorila o svojem delu v institucionalnem varstvu VDC POLŽ v Mariboru, kjer živijo ljudje s posebnimi težavami. Mlade pa so posebno zanimala izkušnja mladih deklet, ki sta se udeležili Projekta Afrika in se v Afriki soočili z najhujšo materialno revščino.

Kot že vrsto let so se tudi leta 2010 teden pred začetkom pouka mladi zbrali na Opčinah v Finžgarjevem domu, kjer so se v družbi sovrstnikov udeležili raznih delavnic. Festival mladinske ustvarjalnosti, kot ga je organizator društvo MOSP (Mladi v odkrivanju skupnih poti) poimenovalo, je letos potekal od 30. avgusta do 4. septembra. Kot uvod v novo sezono so tokrat pripravili štiri delavnice: časnikarsko, čustveno, gledališko in mednarodno.

Prešernova proslava

Slovenska prosveta in Društvo slovenskih izobražencov sta počastila praznik slovenske kulture s Prešernovo proslavo v Peterlinovi dvorani v ponedeljek, 8. februarja. Na sporedu je bila podelitev nagrad literarnega natečaja revije Mladika in priznanj Mladi oder. Kulturni program so izvedli igralci Radijskega odra Julija Berdon, Anka Peterlin, Peter Raseni in Nadia Roncelli ter Dekliška vokalna skupina Bodeča Neža pod vodstvom Mateje Černic. Slavnostna govornica je bila prof. Vilma Purič.

Podelitev priznanj Mladi oder (Foto Maver)

Mladi oder

Priznanja Mladi oder sta Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete podelili že petintridesetič. V Gorici so jih podelili na javni prireditvi v četrtek, 4. februarja, Slovenska prosveta pa jih je nagrajencem izročila na osrednji Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani 8. februarja.

Na Tržaškem so priznanja prejeli: Nižja srednja šola Ivana Cankarja od Sv. Jakoba v Trstu, Osnovna šola Alojz Gradnik z Repentabra, Dramska skupina liceja Franceca Prešerna L'art pur špas, Igralska skupina Tamara Petaros z Opčin, Gledališki krožek Slovenskega kulturnega kluba iz Trsta, gledališka skupina MOSP-a (Mladih v odkrivanju skupnih poti), Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka s Proseka in Kontovela, Skupina Barvana klapa iz Vzgojno zaposlitvenega središča Mitja Čuk na Opčinah, Lutkarji iz Devina in okolice, Igralska skupina Slovenski oder iz Trsta, Otroška dramska skupina Slovenec iz Boršta in Zabrežca, Mala gledališka šola Matejke Peterlin ter Otroški pevski zbor A. M. Slomšek iz Bazovice.

Koroški kulturni dnevi na Primorskem

Kulturna izmenjava med Koroško in Primorsko traja že več kot četrto stoletje. Oktobra 2009 so bili Primorci v gosteh na Koroškem že štirinajstič. Kulturne dneve od 12. do 20. oktobra so priredile Krščanska kulturna zveza, Zveza slovenske katoliške prosvete in Slovenska prosveta. Koledar prireditev je bil kar bogat in pisan. Začetek Primorskih kulturnih dnevov je bil v ponedeljek, 12. oktobra, v Tischlerjevi dvorani v Celovcu. Predstavili so se založba Mladika z delom Eveline Umek »Po sledih fate morgane«, Goriška Mohorjeva z delom Verene Korsič Zorn o primorskih poslikavah Toneta Kralja in SKS Planika z znanstveno publikacijo o slovenski govorici v Ovčji vesi v Kanalski dolini. Za glasbeni okvir sta poskrbeli gojenki

glasbene šole Tomaž Holmar. V sredo, 14. oktobra, so v Ražunovi dvorani v Št. Petru v Rožu nastopili igralci Slovenskega odra iz Trsta s predstavo »Medvedek Pu«. Isti dan sta na višji šoli v Št. Petru nastopila z literarnim branjem pesnika Jurij Paljk in Andrej Kralj. Oba pesnika sta z literarnim branjem nastopila tudi zvečer v prostorih Kluba slovenskih

Gledališka delavnica Slovenskega kulturnega kluba na Festivalu mladinske ustvarjalnosti (Foto Pertot)

študentk in študentov na Koroškem, njun nastop pa je obogatilo petje dekliskega zbora Bodeča Neža z Vrha pri Sovodnjah. Kot je že tradicija so se v petek na ljudski šoli v Bilčovsu srečali gojenci glasbene šole s Koroškega, Emil Komel iz Gorice in Glasbene matice iz Trsta. V soboto, 17. oktobra, je bilo na vrsti srečanje odborov Krščanske kulturne zveze, SNI Urban Jarnik, Zveze slovenske katoliške prosvete in Slovenske prosvete, ki so si v spremstvu gostiteljev ogledali bogate cerkvene poslikave slikarja Valentina Omana. V nedeljo je v farni dvorani v Selah gostovala dramska skupina prosvetnega društva Štandrež s komedijo »Kaj bodo rekli ljudje«. V ponedeljek je bilo še odprtje razstave Paole Bertolini in Walterja Grudine v Mohorjevi knjigarni v Celovcu z glasbenim okvirom Michele Schincariol. Primorski dnevi na Koroškem pa so se končali v torek, 20. oktobra, v Tischlerjevi dvorani v Celovcu z okroglo mizo o pomenu prisotnosti predstavnikov samostojnih političnih strank SSK in EL v občinskih upravah, katere so se udeležili slovenski župani iz Koroške, Gorice in Trsta.

KDČ

Leta 2009 je bilo v Knjižnici Dušana Černeta inventariziranih 300 knjižnih enot, in sicer knjig, brošur in periodičnega tiska. Ob koncu leta je bilo v knjižnici inventariziranih 13.700 knjižnih enot. Knjižnica je tudi nadaljevala inventarizacijo drobnega tiska, predvsem zdomskega, ki predstavlja zelo važen fond pri spoznavanju in raziskovanju delovanja slovenskih društev in ustanov po svetu. S tem delom bo knjižnica nadaljevala tudi v prihodnjih letih. Tako so v prejšnjem letu inventarizirali 287 enot drobnega tiska, ki sedaj obsega lepo število 3.100 enot.

Tudi v preteklem letu so posvetili veliko skrb izpopolnjevanju knjižnega gradiva, predvsem slovenskega zdomskega tiska, ki je prioriteta naloga knjižnice. Sedaj pripravljajo publikacijo, ki bo podrobno predstavila kulturno, predvsem gledališko dejavnost slovenskega življa, ki se je med obema svetovnima vojnoma izselil iz Slovenije, in predvsem iz Primorske. Ti izseljenci so v Argentini razvili

uspešno kulturno delovanje, izdajali so svoje časopise, gradili slovenske domove ter ustanavljali tudi podporna društva. V pripravi je tudi bibliografija slovenskega tiska, ki je izhajala in ki še izhaja v Avstraliji.

Konec leta 2008 so v knjižnici ustanovili nov oddelek, katerega cilj je proučevanje zgodovine primorskih in zdomskih likovnikov. Ideja o ustanovitvi likovnega oddelka pri Knjižnici Dušana Černeta v Trstu se je porodila, ko je slovenski tržaški slikar Edi Žerjal poklonil knjižnici svoj bogati likovni arhiv. Odbor knjižnice je osvojil idejo in pooblastil gospoda Žerjala, da sprejme vodstvo novoustanovljenega odseka.

Knjižnica Dušana Černeta je skupaj z Društvom slovenskih izobražencev pripravila nekaj ponedeljkovih srečanj v Peterlinovi dvorani: 9. oktobra so posvetili večer slovenski kulturi v Argentini in vlogi dr. Tineta Debeljaka; v ponedeljek, 16. marca, sta Knjižnica in Društvo priredila pogovor ob prvi obletnici odkritja žrtev povojnih pobojev v Hudi jami in ob izidu zbornika Totalitarizmi – vprašanja in izzivi, 3. maja sta priredila srečanje, na katerem so predstavili knjigo msgr. Rudolfa Klinca »Dnevniški zapisi 1943-1945«, 17. maja, sta priredila predstavitev zbornika »Slovenija – duhovna domovina. Zgodbe političnih emigrantov«. Govorili so soustvarjalci knjige Jože Dežman in Monika Kokalj Kočevar kot urednika, Irena Uršič, ki v knjigi predstavlja primorske zgodbe, in Lučka Kremžar De Luisa, ki je za knjigo prispevala kratke biografije in slike izbranih osebnosti. Osmega aprila sta pripravila predstavitev knjige »Edvard Kocbek – Osebni dosje št. 584«. Pri predstavitvi so sodelovali avtor Igor Omerza, pisatelj Boris Pahor, pesnik in dramatik Matjaž Kocbek ter založnik David Tasič. Na ogledu sta bila tudi 10-minutni intervju z Edvardom Kocbekom, ki ga je leta 1970 posnel Milan Ljubič, in razstava knjižnih del o »Kocbekovi aferi 1975«. Večer je vodil časninar Ivo Jevnikar. Štiriindvajsetega maja so večer posvetili pisatelju, časnikarju in borcu za neodvisno in demokratično Slovenijo Francu Jezi ob izidu izbora njegovih kratkih zgodb »Zakasnela pomlad«. Knjižnica Dušana Černeta je ob tej priložnosti pripravila razstavo Jezovih knjižnih del.

Radijski oder

Igralska družina Radijskega odra, ki deluje v Trstu od leta 1946, pripravlja dramske produkcije za Radio Trst A in organizira razne umetniške pobude, namenjene otrokom in mladini. V lanskem letu je Radijski oder pripravil dve komediji Jake Štoke pod skupnim imenom »Dani se«, priložnostni mladinski igri za Božič in Veliko noč – »Pojoča smreka« Brune Pertot in »Kaj je videl velikonočni zajček« Eveline Umek –, »Alkimijo srca« Maje Gal Štromar, »Sporočilo sončnic nebu« Franja Frančiča, »Janeza Evangelista« Ivana Mraka, »Daemon« Marjana Tomšiča, »Zvezdo cvetočega travnika« Federica Garcie Lorca, »Dvojnik« Žarka Petana; Maja Lapornik je pripravila niz šestih oddaj s pisateljem Borisom Pahorjem in o njegovem delu z naslovom »Po poteh literature ali Boris Pahor in naš čas«. V dvajsetih delih so posneli knjigo Brune Pertot »Ko se vračajo delfini« in sinhronizirali risanke »Tako in pako«, »Riba te gleda«, ki ga sicer gledamo po italijanskih vsedravnih

televizijskih sporedih z naslovom »Acqua in bocca«, in »Vodinko« za televizijske sporede tržaškega sedeža RAI.

Radijski oder je pripravil igralski tečaj za mlajše igralce, ki so pod vodstvom režiserja Jaše Jamnika naštudirali igro »Snežica« in jo posneli za tržaški radio.

Tudi 12. Gledališki vrtljak, ki ga Radijski oder pripravlja v sodelovanju s Slovensko prosveto in Slovenskim narodnim gledališčem iz Nove Gorice, je bil nadvse uspešen. V dvorani Marijinega doma pri Sv. Ivanu se je od septembra do marca zvrstilo sedem abonmajskih predstav in ena izvenabonmajška. Prvi so nastopili tečajniki Gledališke šole za najmlajše z igrico »Mala morska deklica«, oktobra je nastopil Mini teater iz Ljubljane z igro »Palčica«, novembra je Lutkovno gledališče Maribor uprizorilo igrico »Čebelica Maja«, decembra je Radijski oder uprizoril »Snežno kraljico«. V novem letu je Dramska skupina Bovec gostila s »Pekarno Miš-Maš«, Gledališče na vrhovi iz Nove Gorice je uprizorilo »Polonco in Strah«, Lutkovno gledališče iz Ljubljane je pripravilo predstavo »Šuško«. Marca je izven abonmaja Otroška dramska skupina iz Boršta pripravila »Mavrično ribico«. Na koncu predstave je bilo nagrajevanje risbic »Moj najljubši gledališki junak«.

Sredi junija je v Finžgarjevem domu na Opčinah potekal že deveti gledališki teden za najmlajše ali Mala gledališka šola Matejke Peterlin. Število prijav na to gledališko šolo vsako leto rase, tako da se je enotedenskega tečaja udeležilo 56 otrok, nekaj pa jih je celo izpadlo. V petih dneh so mladi tečajniki, stari od 6. do 14. leta starosti, v dveh skupinah naštudirali pravljico Frana Milčinskega-Ježka »Zvezdica zaspanka«, ki jo je dramatzirala Lučka Susič. Igrico je v dveh ločenih skupinah naštudirala in postavila na oder režiserka Alida Bevk. Za songe in priredbo besedila je poskrbela Lučka Susič; za glasbo je poskrbel Aljoša Saksida; ostali sodelavci pa so bili še Jelka Bogatec (koreografija), Magda Samec (scena), Samuel Kralj (luči in zvok), Tatjana Oletič (koordinacija). Pri intenzivnem enotedenskem tečaju so pomagali še gledališki delavci Anka Peterlin, Maruška Guštin, Helena Pertot, Alenka Hrovatin in Manica Maver. Na koncu tedna so odrsko predstavo ponudili staršem na ogled.

Virgil Šček

Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček je ob rednem delu v sodelovanju z založbo Mladika izdal knjigo Erike Jazbar »35 let Slovenske skupnosti na Goriškem«. Knjigo so predstavili v Gorici, Trstu in na gradu Kromberk. Na tržaški predstavitvi, ki je bila 7. junija v Društvu slovenskih izobražencev v Trstu, so sodelovali predsednik krožka Rafko Dolhar, zgodovinar Adrijan Pahor in avtorica Erika Jazbar. V splošnem pogovoru o slovenski politiki na Goriškem, ki ga je vodil Ivo Jevnikar, pa so sodelovali še pokrajinski tajniki SSK na Goriškem Damijan Paulin, Marjan Terpin, Hadrijan Corsi, Aleš Figelj in Julijan Čavdek. Knjigo so predstavili tudi v Gorici in na gradu Kromberk.

N.B. Ta pregled dejavnosti ne krije v celoti bogate in razvejene dejavnosti društev po tržaškem področju.

Kulturni center Lojze Bratuž v letu 2010

Kulturni center Lojze Bratuž je tudi preteklo sezono začel po ustaljenih smernicah, a vendar z novim zagonom in svežino. Sezona je bila nedvomno bogata, saj je po številu prireditev presegla vse dosedanje. Zvrstilo se je 143 dogodkov iz glasbenega, gledališkega in likovnega sveta, poleg teh pa še kopica predavanj, predstavitev in drugih srečanj.

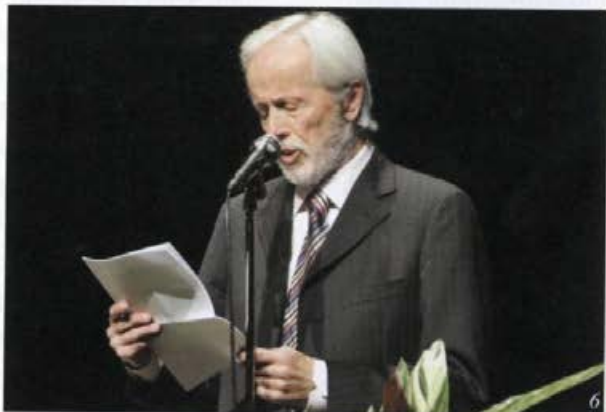
Tudi letos so vsi dogodki natančno zabeleženi v biltenu, ki redno izide na začetku jeseni in je tokrat prvič opremljen z barvnimi fotografijami. Glasbenih prireditev je bilo v sezoni kar 64, seveda poleg pomembnih koncertov tudi manjši glasbeni dogodki. Vrhunska glasbena predstava je bila gotovo Kalmanova opereta Grofica Marica, ki je zaposlila več kot 160 pevcev, glasbenikov, igralcev, plesalcev, odrskih mojstrov in asistentov. S to izjemno predstavo je želela Zveza slovenske katoliške prosvete počastiti 50-letnico delovanja. Posebej še velja omeniti koncert Orkestra RTV Slovenija z dirigentom Antonom Nanutom in mlado goriško sopranistko Alessandro Schettino ter zborovska večera, ki sta ju pričarala moška skupina St. Florianer Sangerknaben in ženska Carmina Slovenica. V centru so se odvijale vsakoletne pevske revije Cecilijanka, Mala Cecilijanka, Primorska poje, Mednarodno klavirsko tekmovanje Città di Gorizia, Evropski natečaj za mlade violiniste in čeliste

do in Vanda Markosig ter Državna revija komorne glasbe ob 90. obletnici društva C.A. Seghizzi. V pestri gledališki sezoni je bilo 49 predstav. Sem štejemo tudi balete, filme, šolske prireditve in otroške veselice. Mlajši gledalci so bili vabljeni triindvajsetkrat, odrasli pa šestindvajsetkrat.

V prostorih centra je bilo med sezono odprtih šest razstav. Posebej sta vredni omembe Fašizem in Slovenci – Izbrane podobe in Volilni lepaki ob 35. obletnici SSK na Goriškem. Sezona je bila bogata s predavanji, predstavitvami knjig, zbornikov in zgoščenk, podelitvami priznanj, kongresi, občnimi zbori in srečanji vseh vrst. Posebno doživetje so bile predstavitve zgoščenke zborovskih skladb skladatelja Patricka Quaggiata, predstavitev antologije poezije Slovencev v Italiji z naslovom Rod lepe Vide in proslava ob 100-letnici rojstva pesnice Ljubke Šorli.

Kulturna ponudba centra se iz leta v leto dograjuje. Uprta je ne samo v slovenska umetniška obzorja in v ustvarjanje italijanskih someščanov, ampak tudi dlje v mednarodno kulturno dogajanje. Za uspeh gre zahvala vsem sodelavcem, ki z veliko mero navdušenja in mladostne zagnanosti prispevajo k uresničevanju kulturnih pobud, pa tudi ustanovam, ki s centrom sodelujejo, ter seveda vsem obiskovalcem.

1. Utrine z božičnice šole E. Komel. (Arhiv SCVG E. Komel)
2. Predstavitve antologije Rod lepe Vide; z leve: Majda Artač Sturman, direktor Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti mag. Igor Teršar, David Bandelj.
3. Odprte razstave Volilni lepaki ob 35. obletnici SSK na Goriškem.
4. Koncert Orkestra RTV Slovenija z dirigentom Antonom Nanutom in goriško sopranistko Alessandro Schettino.
5. Predstavitve zgoščenke zborovskih skladb skladatelja Patricka Quaggiata z vokalno skupino Bodeča neža v ozadju.
6. Slavnostni govornik Janez Povše na proslavi ob 100-letnici rojstva pesnice Ljubke Šorli. (Fotografije 2-6 DD)

SCGV Emil Komel – Arsatelier

Koncertna sezona: Solo&orkester

V šolskem letu 2009/10 je šola Emil Komel obiskovalo skupno 400 gojencev, in sicer v Gorici in na podružnicah v Štandrežu, Doberdobo, Devinu, na Plešivem in v Mirnu. Poučevalo je 42 učiteljev, pretežno honorarcev (32).

Pouk je zaobjemal vse instrumente, tudi harfo in orgle, podiplomski študij klavirja in vse glavne predmete. Poleg rednega pouka glasbil so na šoli še posebni tečajji skupinske igre jazz-a, orkestralne in komorne igre, trobilnega ansambla, baleta in seveda zborovskega petja.

Ob pouku se na šoli vrstijo razredni in skupni **nastopi**, bilo jih je kakih 30, ob teh še božični na sedežu v Gorici in po vseh podružnicah, letos prvič tudi v Gnidovčevem domu na Mirenskem Gradu, ter zaključni ob koncu šolskega leta.

Gojenci redno nastopajo tudi na **srečanjih, prireditvah, razstavah**. Oktobra so igrali na Srečanju glasbenih šol v sklopu *Primorskih kulturnih dnevov* v Bilčovsu na Koroškem, nato v Desklah v okviru mednarodnega festivala sodobne glasbe *Kogojevi dnevi 2009*, novembra na GŠ v Sežani na srečanju trobilcev in tolkalcev Zveze primorskih glasbenih šol (ZPGŠ), decembra na *Adventnem pričakovanju Emanuela* v cerkvi sv. Marka v Rupih, februarja na prireditvi PD Štandrež *Pravljica smo vsi* v tamkajšnji župnijski dvorani. Na nedeljski matineji v knjigarni *Libreria Editrice Goriziana* so ob predstavitvi otroške knjige o Mozartu, ki jo je predstavila prof. M. De Castro, učenci Centra z malo zasedbo čembalom, harfo, violino in trobento odigrali Mozartovo skladbo. Tudi pri odprtju razstav ni manjkalo sodelovanje. Dvajsetčlanski zbor je pod vodstvom Damijane Čevdek zapel na otvoritvi razstave *Umetniki za Karitas* in na *Mali Cecilijanki* (KCLB, december 2009). Učenci šole E. Komel so bili v mesecu februarju na snemanju na slovenskem oddelku televizije RAI Trst za oddajo *Prvi aplavz 2010*, zaigrali so solisti in komorne skupine. Skupno jih je nastopilo šestnajst.

Od pomladanskih sodelovanj naj omenimo udeležbo gojencev šole na srečanju pianistov ZPGŠ v Tolminu in srečanju učencev pihal prav tako v Tolminu (maj 2010). Nastopili so tudi na prireditvi *Naši mladi talenti* v Mirnu (junij 2010).

Posebno odmevni pa so **koncerti** gojencev prof. Gadžijeva. Naj omenimo predsem recital 12-letnega Alessandra Villalva v vili Brandolini v Solighettu (TV), kjer je doživel navdušen aplavz. Alexander Gadžijev je nastopil v marcu kar dvakrat: v avdi-

toriju Pollini v Padovi (organizator *Amici della musica di Padova*) in v muzeju Revoltella v Trstu v sklopu glasbenih matinej. Alex Gadžijev in Giuseppe Guarrera sta se septembra udeležila 9. klavirskega recitala v organizaciji združenja *Chamber Music* v Trstu in bila deležna ne samo ovacij občinstva, ampak tudi zelo pohvalne kritike v tukajšnjih dnevnikih. Vsi trije pianisti so v veliko veselje in ponos mentorju, šoli in naši skupnosti.

Giuseppe Guarrera in Alex Gadžijev z mentorjem prof. S. Gadžijevom

Ob zaključku leta opravijo učenci **notranji izpit** za napredovanje v zahtevnejši razred, nekateri pa tudi **izpit na državnih konservatorijih**. V tem šolskem letu je na konservatoriju Tartini v Trstu 5 gojencev opravilo izpit iz teorije (A. Fantini, D. Klanjšček, A. Lavrenčič, M. Furlan, A. Villalva), 2 iz harmonije (A. Gadžijev, M. Schincariol), 3 stranski predmet klavirja (M. Carlesso, **A. Lavrenčič (10)**, I. Paljk), 3 nižjo stopnjo trobente (E. Gerolimetto, G. Boscarato, Z. Tami). Dva gojenca pa sta opravila izpit v Novi Gorici: 2. letnik solopetja (A. Faganel), 4. letnik nauka o glasbi in 5. letnik kitare (A. Konc). Izpite so opravili z res lepimi ocenami, za kar gre pohvala njim in profesorjem.

Tudi letos so se nekateri učenci udeležili raznih **tekmovanj** in doživeli lepa priznanja. Na tekmovanju za mlade instrumentaliste *Certamen musicum* v Štarančanu sta prejela zlato odličje kitaristka Martina Martellani (prof. M. Fantini) in violinist Aleš Lavrenčič s 100/100 točkami (prof. J. Križnič). S srebrnim priznanjem so bili nagrajeni pianist Alessandro Pasi (prof. M. De Castro), harfistka Doralice Klainscek (prof. T. Donis), duo violin Lara Raum-Samuel Zavadlav (prof. Križnič-Tavčar), z bronastim odličjem pa violinist Samuel Zavadlav (prof. F. Tavčar).

Več učencev se je udeležilo regijskega tekmovanja mladih glasbenikov Primorske: Matej Marušič je bil nagrajen z zlatim odličjem, srebrno je prejel na državnem *Tekmovanju mladih slovenskih glasbenikov* (TEMSIG) 2010 (prof. M. Mikola); Urška Faganel zlato priznanje v solopetju (prof. F. Žgavec), zlato je prejel tudi trio trobent Elisa Gerolimetto, Živa Srebrnič in Gabriele Boscarato (prof. R. Caterini, E. Žerjal) in tudi priznanje za udeležbo na TEMSIG-u 2010. SCGV E. Komel je bil februarja organizator *Regijskega tekmovanja mladih glasbenikov Primorske* za klarinet in saksofon (KCLB, 10.-11. feb, 2010), kar je za šolo vsekakor veliko priznanje.

Državnega tekmovanja TEMSIG sta se udeležila tudi solopevka Martina Kocina in prejela priznanje za udeležbo v 2.a kategoriji (prof. F. Žgavec) in pianist Alexander Gadžijev, ki je prejel zlato priznanje z 98,67 točkami v 2.a kategoriji (prof. S. Gadžijev).

Šola se je predstavila tudi na tekmovanju *Spincich* v Trstu, in sicer s komornimi zasedbami, in se dobro uvrstila: duo trobent Živa Srebrnič in Elisa Gerolimetto; duo harf Claudia Zamparutti in Clelia Furlan.

V letošnjem letu je na pobudo prof. M. De Castro na šoli E. Komel stekla **klavirska revija**. Prijavilo se je 19 pianistov. Zlato priznanje in tudi priznanje za

Klavirska revija - nagrajenci s svojimi učiteljicami

najboljšo obvezno skladbo je prejela pianistka Erika Kosič (prof. N. Klanjšček).

Otroški zbor E. Komel se je udeležil državnega tekmovanja otroških in mladinskih pevskih zborov na 22. reviji v Zagorju ob Savi (marec 2010) in tekmovanja Zlata grla (Sovodnje, april 2010) in obakrat osvojil zlato odličje.

Na centru E. Komel je **sodelovanje** z različnimi ustanovami zelo utečeno. Sodelovali so, letos že devetič, pri organizaciji tekmovanja Mesto Gorica – Nagrada G. Pecar (KCLB, nov. 2009), kot tudi z

orkestrom Alpe-Adria (KCLB, dec. 2009). Prireditvi ob 4. srečanju na temo *Nasilje nad ženskami*, ki poteka v organizaciji goriške Pokrajine, so prispevali vrsto glasbenih točk (palača Alvarez, maj-junij 2010). Sodelovali so tudi na 49. tekmovanju Seghizzi (KCLB, julij 2010) s spremljevalnim koncertom tria Fabio Devetak-flavta, Franko Reja-kitara, Dalia Vodice-klavir (KCLB, julij 2010). Šola E. Komel in ravnatelj Kerševan sta sprejela tudi zavzeto sodelovanje pri komemoraciji glasbenika Emila Komela ob 50-letnici njegove smrti, tako pri predstavitvi publikacije *Emil Komel, goriški skladatelj in zborovodja*, ki jo je izdal Center za vrednotenje ljudskih tradicij, kot tudi pri maši zadušnici (Podturn, avgust 2010).

Center Emil Komel deluje v tesni povezavi z **Mednarodnim centrom za glasbo in umetnost Arsatelier**. Obe ustanovi združujeta glasbeno mladino in glasbenike celotnega tukajšnjega prostora. Gojenci črpajo znanje, ga osvajajo in dobivajo tudi svoje mesto v širšem glasbenem prostoru, glasbeniki se spoznavajo in imajo priložnost skupnega delovanja. Pogosto je sodelovanje nerazdružljivo, enovito. Orkester Arsatelier beleži v tem letu več koncertov. Igral je pri opereti *Grofica Marica* E. Kalmanna (KCLB, oktober 2009), dirigent Hilarij Lavrenčič. Nastopil je tudi pri božičnem koncertu *Glej zvezdice božje*, ki ga vsako leto prireja ZCPZ iz Trsta v (Sv. Just, januar 2010). Na sporedu so bile slovenske božične pesmi v orkestraciji glasbenika Adija Daneva, ki je orkester tudi dirigiral. V marcu je zaigral s solisti Šiškovičem, Legišo, Gadžijevom in Žerjalom na koncertu *Solo&orkester* v sklopu goriške koncertne sezone pod taktirko Marca Feruglia.

Center Komel je pogost pobudnik novih zamisli, novih izbir pri organizaciji različnih **tečajev, seminarjev**, ki so namenjeni gojencem, pogosto učiteljem. Tako so že oktobra organizirali 4-dnevni tečaj za kitariste, ki ga je vodil priznani Sid Jacobs iz ZDA in se je zaključil s koncertom: Glauco Venier-klavir in Sid Jacobs-kitara (KCLB, oktober 2009). V novembru so ponudili tečaj za glasbeno analizo, namenjeno učiteljem in koncertantom, in tečaj za spoznavanje kompozicijskih tehnik za vse, ki bi se radi poskusili v skladateljevanju. Tečaj je vodil prof. David Macculi s konser-

vatorija v Adrii. Januarja je stekel 3-dnevni tečaj za klavir (mentor S. Gadžijev), violino (mentor Č. Šiškovič) in violončelo (mentor V. Legiša), sledil je tečaj za solopetje (mentor A. Švab). Šolo so obiskali tudi predavatelji: Marina Horak je predavala klavirskim pedagogom na temo o skritih potencialih, Alenka Rebula vsem učiteljem o ustvarjalnosti pred ovirami pri vzgojnem delu, Riccardo Zadra in Federica Righini pa o psihofiziologiji glasbenega izvajanja.

Šola je tudi letos poskrbela za najmlajše. Stekla je pevska in instrumentalna delavnica *Glasbeni kampus* v Gorici (na sedežu, 21.-25. junija 2010), ki jo je vodilo večje število učiteljev pod koordinacijo prof. D. Čevdek in prof. M. Feinig. Večji gojenci so odšli na *pevsko-glasbeni teden*, kot je že ustaljena navada, letos v Žabnice (23.-28. avgusta 2010). Vodstvo sta sprejeli prof. D. Čevdek in prof. M. Feinig, ob pomoči mladih Lucije in Nade Tavčar ter Ivane in Tine Paljk. Sodelovalo je več učiteljev.

Snovanja, ki potekajo že 5. leto in so sad vztrajnega dela gojencev in profesorjev, kot tudi ustvarjalnih povezav, in ki jih šola prireja v sodelovanju z Arsateljem, so zaobjemala 10 koncertnih večerov. Potekala so pod pokroviteljstvom goriške Občine in Pokrajine, dežele FJK, občin Števerjan, Doberdob, Krmin, Miran-Kostanjevica in Mestne občine Nova Gorica. Kot običajno tudi to leto prizorišče ni bilo vedno isto, izbira le-tega je bila res pestra. Ob vseh koncertih je izšel tudi koncertni list v šolski redakciji, za tekst je poskrbel ravnatelj.

· **Mi smo pomlad.** In pomlad je na odru zaživela. Združila je: OPZ Glasbene matice iz Ljubljane, učence Centra E. Willems iz Ljubljane, otroke Hiše Montessori iz Bilj ter učence tečajev domisol, otroški pevski zbor in instrumentalno skupino SCGV E. Komel. Na sporedu slovenske otroške pesmi in glasbena pravljica. KCLB, 17. aprila.

· **Peneča klasika.** Godalni orkester ARSEIA iz Škofje Loke in celjski pianist Tilen Draksler, zbor Arsatelier, M. Ferlan, zborovodja, Armin Sešek, dirigent. Izbor najbolj priljubljenih klasičnih skladb. KCLB, 24. aprila.

· **Ko violina zaigra.** Aleš Lavrenčič-violina, Hilarij Lavrenčič-klavir. F. Kreisler: *Tempo di minuetto*, Ch. W. Gluck: *Melodija*, Ch. A. Beriot: *Variacije v d-molu*, J. B. Accolay: *Koncert v a-molu*. Knjižnica F. Bevka v Novi Gorici, 28. aprila.

· **Glasba v točkah.** Učenci SCGV Emil Komel, uspešni na tekmovanjih in revijah 2010. A. Pasi, M. Marušič, E. Kosič, D. Klainscek, M. Martellani, A. Lavrenčič, U. Faganel, trio Gerolimetto-Srebrič-Boscarato, A. Villalva, A. Gadžijev, M. Kocina. KCLB, 8. maja.

· **Noche de musica y vino.** Večer sugestivne atmosfere v opojnosti tople noči. M. Gereon-kitara, F. Reja-kitara, T. Donis-harfa, F. Gavosto-tolkala. K. Di Dio, R. Petronio, I. Sambo-ples, M. Bertolini-glas. Enoteka v Krminu, 21. maja.

· **Klavirski recital.** Pianist Bruno Mereu, diplomant z odliko in pohvalo na konservatoriju M. Paganini, podiplomski študij pri prof. S. Gadžijevu. W. A. Mozart: *Sonata v A-duru K331*, F. Schubert: *Sonata v a-molu D784*, F. Liszt: *Sonetto 104 del Petrarca* in *Valée d'Obermann*, C. Debussy: *Des pas sur la neige* in *L'isle joyeuse*. Dvorana pokrajinskih muzejev v grajskem naselju, Gorica, 9. junija.

· **Glasbeni mozaik.** Osrednja prireditelj ob zaključku šolskega leta. Izbrani solisti, komorne skupine, balet SCGV E. Komel. Gost čezmejni mladinski zbor P. Trubar, pevovodja D. Bandelj. KCLB, 12. junija.

· **Follow me.** Komel Jazz Contemporary Ensemble, razred skupinske igre na jazz oddelku, vodijo G. J. Sturiale, P. Spanghero in F. Gavosto. Kvartet Tritto-Sturiale-Spanghero-Gavosto. Trg sv. Antona, Gorica, 18. junija.

· **Follow me.** Komel Jazz Contemporary Ensemble, razred skupinske igre na jazz oddelku, vodijo G. J. Sturiale, P. Spanghero in F. Gavosto. Trio Vrabc iz Nove Gorice: A. Vrabc, R. Kobal, D. Šuligoj s pevko M. Milone. Sprejemni center Gradina, Doberdob, 19. junija.

· **Stabat mater za Ljubko Šorli.** Poklon šole goriški pesnici ob 100-letnici rojstva. OPZ E. Komel, godalni ansambel Arsatelier, vodja D. Čevdek. J. Kovic, glas. Prva izvedba treh pesmi Ljubke Šorli, uglasbili T. Simčič, Z. Harej, A. Bratuž, priredil in orkestriral P. Quaggiato. Dekliška vokalna skupina Bodeča neža, vodja M. Černic, solistki E. Regulyova-sopran in M. Pahor-mezzosopran, orkester Nova iz Nove Gorice, K. Lavrenčič-basso continuo, L. Pistore, dirigent. G. B. Pergolesi, *Stabat Mater za soli, godala in basso continuo*. Cerkev sv. Ivana, 25. junija.

· **Glasbene pravljice v Brdih.** Pravlјice pripovedovali M. Zavadlav in N. Konc Lorenzutti. Pevsko in glasbeno obliko dali učenci šole Komel. Jazbine, kmetija Aleša Komjanca, 5. in 26. junija.

SCGV Emil Komel sodeluje tudi pri organizaciji **koncertne sezone**, v povezavi s KC Lojze Bratuž in ZCPZ iz Gorice. Na sporedu je bilo 5 koncertov:

· **Orkester RTV Slovenija.** A. Schettino-sopran, A. Nanut-dirigent, v sklopu mednarodnega festivala sodobne glasbe Kogojevi dnevi. Na sporedu Škerjanc, Golob, Mihelčič, Ramovš. KCLB, 17. oktobra.

· **St. Florianer Sängerknaben**, deški zbor, pevovodja Franz Farnberger, KCLB, 20. decembra.

· **Carmina Slovenica, Maribor.** *Na juriš in the mood! – Od koračnic do swinga*, venček partizanskih pesmi, zborovodja Karmina Šilec, KCLB, 18. januarja.

· **Solo&orkester.** Črt Šiškovič-violina, Vasja Legiša-violončelo, Erik Žerjal-pozavna, Sijavuš Gadžijev-klavir. Orkester Arsatelier. Marco Feruglio-dirigent. M. Ravel: *Ma mère l'oye*, L. E. Larsson: *Koncert za pozavno in godala op. 45 št. 7*, L. van Beethoven: *Koncert za klavir, violino, violončelo in orkester v C-duru op. 56*. Za organizacijo koncerta poskrbel SCGV Emil Komel. Na večeru so bile tudi letos podeljene štipendije mladim koncertantom, ki so uspešno opravili avdicijo za igro v orkestru in ki jih podeljuje Fundacija goriške hranilnice CARIGO. Nagrajeni so bili F. Babich, S. Frattini, T. Grego, N. Cristiani, J. Nanut, A. Leban, A. Miklavec, J. Fajt, F. Ivone, E. Pavlic. KCLB, 28. marca.

· **Mladinski zbor GŠ Koper in trio** Barbara Jernejčič-mezzosopran, I. Pahor-violina da gamba, T. Sevšek-čembalo, M. Cilenšek-zborovodja. KCLB, 13. maja.

Mladinski dom v letu 2009-2010

Društvo Mladinski dom je nastalo 7. septembra leta 2004 v odgovor na potrebe goriških družin na vzgojnem, socialnem in kulturnem področju. Nudi didaktično pomoč in varno okolje v popoldanskih urah dijakom, ki obiskujejo slovenske šole na Goriškem. Gojencem so priskrbljeni prevoz od šole do sedeža, kosilo, spremstvo pri opravljanju domačih nalog, pomoč in strokovno svetovanje pri premoščanju specifičnih učnih težav ter prevoz na njihove popoldanske dejavnosti.

Zeleni izziv 2010 (Foto M. Leban)

Pošolski pouk dopolnjujejo še druge specifične ponudbe, kot so logopedska in psihoterapevtska služba, strokovna pomoč z inštrukcijami v posameznih predmetih ter dejavnosti, namenjene mladini, zimovanja, poletna središča, razni tečaji, ekskurzije.

Redna pošolska dejavnost

Kot vsako leto je tudi sezono 2009/2010 otvoril tečaj za petošolce kot pripravo na vstop v nižjo srednjo šolo, ki je potekal od 31. avgusta do 4. septembra v prostorih Mladinskega doma. Prof. Vanda Sever je ponudila gojencem dragocene napotke, kako naj se vedejo v šoli, odgovarjala je na številna njihova vprašanja in jih uvajala v študij italijanščine. David Bandelj je otrokom osvežil znanje slovenščine, Karmen Lemut matematike, Marianna Kosič angleščine, Simon Peter Leban pa zgodovine. V ponedeljek, 14. septembra, je ravnatelj Mauro Leban staršem gojencev, zbranim na uvodnem sestanku pred začetkom pošolskega pouka, obrazložil glavni namen te storitve, in sicer da otroci postanejo čim prej odgovorni in samostojni pri šolskih opravilih.

Tisti teden je v Mladinskem domu stekla storitev popoldanskega pouka. Gojencev je bilo devetnajst. Vlogo vzgojiteljev sta prevzeli uč. Irenka Ferlat ob sodelovanju Simona Petra Lebana za srednješolce in Julija Kramar za osnovnošolce.

Oktobra je Mladinski dom sodeloval tudi na 45. Srečanju najmlajših filmskih in video ustvarjalcev Slovenije v Izoli z risankama *Družina ježkov* ter *Lisica in volk*, ki sta sad videofilmske delavnice pod mentorstvom pedagoga g. Cirila Murnika. Animirani film *Družina ježkov* je meseca marca dobila drugo nagrado na 10. Video natečaju Ota-Hrovatin na Opčinah.

Občni zbor

Na 6. občnem zboru društva 18. novembra 2009, ki je bil na sedežu v ul. Don Bosco 60, sta bila izvoljena nova organa. Teden kasneje pa so si novi odborniki razdelili funkcije. V upravni odbor so bili izvoljeni: Mauro Leban – predsednik, Bernard Spazzapan – podpredsednik, Walter Grudina – tajnik, Valentina Pavio – blagajnik, Irenka Ferlat – gospodar, ter Simon Peter Leban – odbornik. V nadzornem odboru pa je predsednik postal Peter Černic, David Bandelj in Mirjam Černic pa nadzornika. Med glavne smernice delovanja so člani vključili večjo pozornost družinam v težavah, razširjeno paleto pobud, namenjenih mladim – tudi negojencem – in višješolcem ter večje sodelovanje z dekanijo in podobnimi ustanovami, ki se ukvarjajo z mladino.

Zimovanje 2009

Od 27. do 29. decembra je v koči sv. Jožefa v Žabnicah potekalo zimovanje, imenovano **Beli izziv**. V Žabnice so se poleg gojencev Mladinskega doma odpravili še drugi člani, skupno jih je bilo petnajst. Spremljal pa jih je ravnatelj ob pomoči treh vzgojiteljev. Podnevi so se sprehajali, raziskovali okolico, se igrali, se kepali, se brez sank spuščali z vzpetin. Ob mraku so se vračali na toplo in se po skrbnem »obredu« preobuvanja, preoblačenja in po potrebi sušenja opreme, zbirali okrog mize. Večer je sproščeno potekal ob igrah, dinamikah, ogledu risank, pogovorih, večerni molitvi. Med nočnim pohodom so občudovali zvezde in spoznavali ozvezdja, nakar so se pogovarjali o skrivnosti teme in občutkov, ki jih ta vzbuja v človeku. Otroci so stvarno spoznali, da je v temi narava vedno ista, da pa med lučjo (še predvsem tisto z veliko začetnico) in strahom velja obratno sorazmerje. Omembe vreden je še izlet na Sv. Višarje, kjer so se spomnili svojih mam in jih priporočili višarski Materi Božji, se skupno slikali pri križu, se sprehodili in se dolgo igrali in zabavali na snegu. Med refleksijo pred vrnitvijo so veselo podoživljali najlepše trenutke zimovanja in nekoliko presenečeni ugotavljali, da se nam v teh dneh nič ni tožilo po telefončku, ipodu in video-igricah.

Spomladanske dejavnosti 2010

Mladinski dom je v spomladanskem času ponudil svojim članom vrsto zanimivih pobud. V sodelovanju s Študijsko raziskovalnim forumom za kulturo se je od 26. do 28. marca v Domu Franc Močnik odvijal filmski forum z naslovom **Odkrivanje klasičnega filma**. Glavni cilj je bil vplesti publiko in jo navdušiti z ogledom filmov, ki so pomembni bodisi zaradi vsebine kakor zaradi slovesa režiserja ali glavnega igralca. To so bili *Moderni časi* Charlieja Chaplina, *Mož, ki je preveč vedel* Alfreda Hitchcocka ter Johna Forda *Mirni človek* z Johnom Wayneom. Udeleženci so odkrivali lepote omenjenih klasičnih del ob strokovni razlagi izkušenega ljubitelja filmov Carla Zivolija iz Trsta, ki jim je nudil pripomočke, da bi lahko primerno in pravilno doumeli filmsko govorico, in jih opozarjal na pripovedne značilnosti

različnih zvrsti (komika, srhljivka, avantura) ter na uporabo glavnih tehnik kinematografskega sredstva (črno-bela ali barvana slika, pojem »location«, dramatizacija z glasbo, pomen igrilstva in ločitev med vlogo glavnih igralcev in neprotagonistov). Podobna pobuda z ogledom filma *Matrix*, ki se je odvijala 17. aprila na sedežu Mladinskega doma, je bila namenjena starejši mladini.

Pred velikonočnimi počitnicami, 30. marca, pa je psihoterapevt Bogdan Žorž vodil **delavnico o zdravju rabi računalnika**, mobilnega telefona ter drugih sodobnih naprav. Z njim so pravzaprav ugotavljali, koliko so njihovi telefončki in računalniki dejansko tehnični pripomočki, koliko pa preprosto samo igrače, včasih celo nevarne. 13. aprila pa je mladim spregovoril **o medjih** diplomirani komunikolog in odgovorni urednik mladinske revije Ognjišče mag. Božo Rustja. Z udeleženci je

iskal odgovore na vprašanje, kaj imajo mediji od knjige do interneta dobrega in kaj slabega. Zadnja spomladanska pobuda se je dogajala 18. aprila: **obisk Kraljice Krasa**. Skupina gojencev in članov se je z ravnateljem zbrala pri jamarski koči na Vrhu Sv. Mihaela. Najprej jim je predsednik Kraških krtov Edi Gergolet spregovoril o jamarstvu in jim predstavil delovanje društva. Nato so si naredili čelade in se v spremstvu nekaterih jamarjev spustili v Kraljico Krasa, največjo kraško jamo na Goriškem. Plezanje po spolzkih skalah, plazenje v ozkih prehodih, občudovanje kapnikov in stalagmita-simbola jame ter okušanje stoodstotne teme in tišine (!): nepozabno doživetje! Še najbolj zanimiv pa je bil spust v Blatni rov... Ko so po dobri uri zlezli iz jame, so se jamarjem zahvalili, si pripravili kosilo (beri pekli tvist, to je kruh iz moke, vode in soli, in hrenovke) ter se igrali približevanje in zvezdo.

Poletnosti 2010

Po koncu pouka so pri Mladinskem domu potekale poletne dejavnosti. Najprej je od 7. do 11. junija bila na vrsti **priprava na malo maturo** namenjena tretješolcem. Udeleženci so v spremstvu vzgojiteljic Irenke in Martine ponavljali

Na pohodu in rafting na Soči (Foto M. Leban)

snov glavnih predmetov (slovenščina, matematika, angleščina, zgodovina, zemljepis). S prof. Vando Sever so poleg poglobljanja italijanskega jezika imeli priložnost, da so v sproščenem pogovoru razblinili še zadnje dvome v zvezi s potekom izpitov.

V sklopu priprave je 8. junija dijake in njihove starše obiskal tudi psihoterapevt **Bogdan Žorž**. Srečanje je potekalo pod geslom *Hočem in vem, da zmorem*. Najprej je srečal dijake in jim skušal posredovati dobre in praktične nasvete, kako se lotiti treme pred izpiti in ohraniti koncentracijo ter najboljšo psihološko kondicijo za »boj« in za »zmago« nad »prvo težjo preizkušnjo današnje družbe«. Staršem pa je priporočal, naj s svojim pravim pristopom in z utrditvijo osebne moči mladostnikom omogočijo, da se bolj učinkovito soočajo z življenjskimi izzivi, kot je lahko mala matura.

V sklopu Poletnosti so se 14. junija v Mladinskem domu v Gorici začeli tritedenski **Izzivi 2010** (videodelavnica, ekskurzije in zeleni izziv). V tem prvem tednu se je odvijala **videodelavnica** za srednješolce, ki jo je vodil pedagog in mentor mladih filmskih in video ustvarjalcev Ciril Murnik iz Kulturno umetniškega društva *Marnie film* iz Ljubljane. Udeležencem je najprej spregovoril o vrstah filmov in o različnih tehnikah, ki jih uporabljamo pri snemanju. Potem so si otroci ogledali nekatere igrane filme, ki so nastali v okviru videodelavnic iz prejšnjih let ter nagrajeni animirani film *Družina ježkov*. Po tem izjemno bogatem uvodu so se otroci lotili dela. Nastali so trije izdelki: igrana filma *Profesor Pleško* in *Medvedek* ter risanka *Težave na morju*. Ni manjkalo časa tudi za sproščen in prijeten pogovor ter za gojenje medsebojnih odnosov.

Vedno v okviru Izzivov se je v ponedeljek, 21.6., začel res enkratni teden v znamenju raznoraznih **ekskurzij**, pravih pustolovščin, preseganja limitov in dogodivščin, v katerih so prijateljstvo, dobra volja in vzajemna pomoč med udeleženci odigrali pomembno vlogo. Otroci so v spremstvu vzgojiteljev Walterja Grudine in Martine Šolc obiskali bližnjo okolico, in sicer pevski in soški park ter spomenik na Cerju, ki simbolizira obrambo slovenskega naroda pred zasvojevalci skozi različna zgodovinska obdobja. Ob čudovitem pogledu na goriško pokrajino so otroci skušali ugibati, kje živijo, poiskali so goriški grad, poimenovali hribe v okolici. Odpravili so se tudi na daljši izlet na Nevejsko sedlo, kjer je bil na vrsti tarzaning – plezanje po drevesih. Naslednjega dne so šli v Bovec na rafting. Po kratkem ustreznem usposabljanju so se z rafti spustili po Soči in zabava se je začela. Po poti so se večkrat ustavili, da so se špricali in skakali v vodo s strlečih skal. Najbolj zabavno pa je bilo, ko so se opremljeni z rešilnim jopičem po brzicah prepustili toku. Teden se je končal v Sesljanu s kopanjem, razposajenim »špricanjem«, potapljanjem in igranjem. Še enkrat se je na ekskurzijah izkazalo, da so sproščeno vzdušje ter medsebojno spoštovanje in iskreno prijateljstvo nekaj neprecenljivega.

S tednom v naravi, ki ga je Mladinski dom iz Gorice priredil od 28. junija do 2. julija v koči sv. Jožefa v Žabnicah, so se sklenili letošnji Izzivi za srednješolsko mladino. Gre pri tem za t.i. **Zeleni izziv** (še prej pa se je v koči odvijal tečaj za

animatorje s pripravo programan, nato so bile nekajdnevne počitnice, namenjene višješolskim članom). Udeleženci so dobro vedeli, kaj pustijo za sabo, niso pa vedeli, čemu gredo naproti, le sumili so, in to upravičeno, da vsega tega ne bo.

Tudi voditelje je pred začetkom zaskrbelo raznolikost petnajstglave skupine, zato so kot po navadi poleg potrebne opreme nabasali v nahrbtnike tudi dobršno mero zaupanja v božjo previdnost. In dejansko se je izkazalo, da niso povzročili v udeležencih posebnih travm niti prepoved rabe osebnega telefončka niti hoja niti posamezne »neobičajne« točke programa, kot so: plezanje po potočni strugi z doživljanjem kozmičnega izkustva vode, planinarjenje, kopanje v gorskem jezeru, nočno romanje na Svete Višarje, kurjenje skavtskega ognja in pečenje »tvista«, jajc na oko, krompirja, s sladkorjem obloženih jabolok, hrenovk in bolj modernih »marsh mallows«. Vse te dejavnosti so poleg iger in skupinskih dinamik udeležence povezale v pravo skupnost. Na Zelenem izzivu je marsikdo marsikaj počel prvič tudi v zvezi z vsakdanjimi domačimi opravili. Prvič je npr. kdo pomil posodo, čistil in pospravljaj po kuhinji (da ne govorimo o kopalnici), prvič je kdo kuhal, celo se je našel kdo, ki je prvič v svojem življenju lupil kuhano jajce.... Po temeljiti pospravi kočice so se ob koncu pri Marijinem kipcu še enkrat zahvalili za lepo preživete dni v koči, se postavili za zadnjo »gasilsko« sliko in se obogateni odpravili domov skozi Kranjsko Goro, čez Vršič in skozi Trento. Med vračanjem so le na hitro pomahali Ajdovski deklici v pozdrav in si ogledali izvir Soče.

Po poletnih počitnicah je 4. septembra Mladinski Dom stopil v novo šolsko leto 2010/11 z velikim zagonom in elanom. Pred začetkom pouka je organiziral vsakoletni enotedenski tečaj za **pripravo na vstop v srednjo šolo**. Mladinski dom si prizadeva, da bi svoje gojence in člane uspešno spremljal na novi študijski poti, saj predstavlja ta prehod pomembno življenjsko etapo. Izredno kakovostna ekipa profesorjev in vzgojiteljev – prof. Vande Sever, prof. David Bandelj, Martina Šolc, Irenka Ferlat, Simon Peter Leban, Marko Gus in ravnatelj – pa je pripravila pester program, med katerim so petošolci osvežili svoje znanje in pridobili nove informacije in izkušnje.

Šolsko leto 2010/11

V četrtek, 9. septembra, je bilo informativno srečanje s starši gojencev. Ravnatelj Mladinskega doma Mauro Leban je prisotne seznanil z delovanjem za letošnje šolsko leto. Vzgojiteljici Martina Šolc, glavni referent za skupino srednješolcev, in Julija Kramar, odgovorna za osnovnošolce, pa sta predstavili glavne smernice svojega delovanja.

Mladinski dom je tudi letos med svoje splošne izobraževalne in vzgojne cilje postavil v ospredje skrb za vsestranski razvoj otrok, za njihovo rast in dobro počutje. K temu prav gotovo pripomorejo pridobivanje znanj, veščin, zmožnosti in sposobnosti v okviru šolskih predmetov in predmetnih področij, a tudi dodatne dopolnilne dejavnosti, katerim bodo letos posvetili veliko pozornosti.

Poročilo o delovanju Zveze cerkvenih pevskih zborov v letu 2010

Božični koncert v stolnici sv. Justa, ki so ga oblikovali solisti, priložnostni združeni zbor in orkester Arsatelier iz Gorice, dirigent Adi Danev.

Leto 2010 bo ostalo v zgodovini tržaške Zveze cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ) kot mejnik, saj smo 30. januarja 2010 izgubili enega svojih prvih in najbolj trdnih stebrov, dr. Zorka Hareja, ki je za sabo pustil veliko praznino. Dolgoletni predsednik je umrl v svojem 88. letu starosti po daljši bolezni v tržaški bolnišnici.

Pokojni častni predsednik Harej je bil tudi glavni pobudnik letošnje izvedbe že tradicionalnega božičnega koncerta v stolnici sv. Justa v Trstu (17.01.), saj je k sodelovanju povabil mojstra Adija Daneva, domačega glasbenika z izkušnjami na svetovnih odrih. Skupaj sta si zamislila izreden vokalno instrumentalni podvig. Prikaz božične slovenske in svetovne glasbene literature je v celoti sestavil in ga v večji meri tudi sam priredil Danev, ki je izbral skladbe Belarja, Berlioz, Vodopivca, Hareja, Berlina, Haendla idr. Pod njegovim vodstvom so nastopili Mešani mladinski pevski zbor – Trst, ki ga je pripravila Aleksandra Pertot, priložnostni zbor pevcov s Tržaškega, solista Krisztina Nemeth in Damjan Locatelli ter dudar Janez Jocif, posebno 'breme' pa je nosil trideset članski Orkester Arsatelier iz Gorice. Da je šlo za izreden glasbeni dogodek, je potrdila množica poslušalcev, ki je ob tej priložnosti napolnila tržaško katedralo.

Dr. Harej se zaradi zdravstvenih težav ni mogel udeležiti tega težko pričakovanega koncerta, za katerega si je močno prizadeval. Zato so mu organizatorji in izvajalci posvetili večer, kot bi slutili, da se na najlepši način, s pesmijo in glasbo, poslavljajo od njega.

Njegova smrt je vse globoko prizadela in 3. februarja je bila v Peterlinovi dvorani v Trstu žalna seja v spomin na tega izjemnega Primorca, ki je s svojo vizijo, z znanjem in delom bistveno pripomogel k nastanku in delovanju ZCPZ vse do zdajšnjega. Z občutenimi in hvaležnimi besedami so se od dr. Hareja poslovili radijska kolegica Dorica Žagar, njegovi bivši dijaki, maturanti klasičnega liceja 1958, so mu

posvetili občuteno poslovilno pismo, pokrajinski tajnik Slovenske skupnosti Peter Močnik in Umberto Mamo, ki je še zlasti izpostavil nastanek ZCPZ in glavne prelomne dogodke. Sožalne misli je izrekel tudi predstavnik srbsko pravoslavne skupnosti Raško Radovič, kot zadnji pa se je rajnega občuteno spomnil predsednik SSO

Zbor udeležencev poletnega seminarja ZCPZ je pel v petek, 13. avgusta 2010, pri sklepnih sv. maši v župnijski cerkvi v Bohinjski Bistrici. Vodi Helena Fojkar, pri orglah Angela Tomanic. (Fotografiji: arhiv ZCPZ)

Drago Štoka, se pravi ljudje, katerih poti so se na najrazličnejših področjih srečevale s Harejevimi. Od njega so se poslovili tudi premnogi pevci in pevke, ki so v petek, 5.2. prišli na pogreb in mu v Združenem zboru peli pri pogrebni maši.

Delovanje ZCPZ se je od marca dalje nadaljevalo po utečenih tirnicah. V njeni režiji so bili izpeljani trije koncerti v okviru revije Primorska poje (v Marijinem domu v ul. Risorta v Trstu (6.3.), v cerkvi sv. Jerneja ap. na Opčinah (12.3.) in v dvorani KD Igo Gruden v Nabrežini (23.4.).

Prvi pomladni dnevi so že desetletja priložnost, da v središču Trsta nastopijo otroški in mladinski zbori s Tržaškega. Letošnjo že 40. izvedbo revije Pesem mladih je oblikovalo 38 sestavov, ki so se zbrali na Pomorski postaji v nedeljo, 21. marca. Osrednji govor so prireditelji zaupali dolgoletni zborovodji in odbornici ZCPZ, jubilatki, Ljubi Smotlak.

Ob ljudskem misijonu za Slovence iz mesta Trst sta ZCPZ in Slovensko pastoralno središče v četrtek, 15. aprila, povabila v goste Komorni zbor Ave, enega najbolj znanih in kvalitetnih zborov na Slovenskem. Pod vodstvom Andraža Hauptmana so pevci v cerkvi sv. Jakoba izvedli koncert nabožnih pesmi slovenskih in tujih avtorjev.

Ob koncu šolskega leta 2009/10 se je iztekel orgelski tečaj. Že drugo leto zapored je njegove vaje prevzel prof. Matej Lazar, ki se je tedensko srečeval s svojimi gojenci. Svoje znanje so tečajniki pokazali v soboto, 3. julija, v cerkvi sv. Jerneja ap. na Opčinah, z obljubo, da se spet srečajo jeseni. In tako je tudi bilo. Oktobra so se organisti spet zbrali okrog prof. Lazarja, tako da je orgelski tečaj v polnem teku.

Poletje je čas počitnic in oddiha, lahko pa je tudi priložnost za intenzivne vaje in prijetno druženje. ZCPZ zato že desetletja prireja enotedenski poletni seminar v Sloveniji za pevce, zborovodje in organiste, ki je potekal v Bohinjski Bistrici od 8. do 14. avgusta 2010. Pevski del seminarja so vodili Hilarij Lavrenčič (posvetni program), Helena Fojkar Zupančič (verski program) in Mirko Ferlan (priložnostni

moški zbor). Mladi organisti pa so pridobivali nove izkušnje pod mentorstvom prof. Gregorja Klančiča. Z lepim številom otrok pa sta se ukvarjali Renata Vereš, kar se petja tiče, in Urška Šinigoj glede delavnice ročnih spretnosti in risanja.

Pri ZCPZ že vrsto let skrbijo tudi za oživljanje pritrkovalske dejavnosti. Že tradicionalno so se pritrkovalske skupine predstavile občinstvu na Veliki Šmaren na Repentabru. S svojim »tenklanjem«, kot rečejo na Krasu, so praznično obeležili tudi zaključek jubilejne sezone na Sv. Višarjah, ko so se v nedeljo, 3. oktobra, končale tudi pobude v počastitev 650-letnice te božje poti. Praznično vzdušje so priklicali tudi s pritrkovanjem na zvoniku stolnice sv. Justa v Trstu pred začetkom in ob koncu novembrske hvaležnice.

Posebno pozornost so pri ZCPZ letos namenili najmlajšim, otrokom od 4. do 7. leta. Zanje so v sodelovanju s Slovensko prosveto priredili glasbeno delavnico na osnovi Orffove metode, ki poteka v Peterlinovi dvorani v Trstu. Malčki so pod vodstvom usposobljene glasbene pedagoginje razvili svoj glasbeni čut ob petju otroških pesmic in igranju na ritmična in melodična glasbila Orffovega instrumentarija ter ob poslušanju glasbenih pravljic in gibanju ob glasbi z izvajanjem enostavnih plesov.

Gostovanje zborov iz matične Slovenije spada med bistvene oblike bogatenja tržaške koncertne ponudbe, za katero skrbi tudi ZCPZ. Nastopi priznanih skupin namreč predstavijo domačemu občinstvu zanimive in kakovostne programe, ki jih sicer imamo v našem prostoru le redkokdaj možnost slišati. Tako je na jesen prišlo do novega gostovanja. V soboto, 16. oktobra, je v openski cerkvi nastopil sloviti Slovenski komorni zbor iz Ljubljane, ki ga je dolga leta vodil Zvezin prijatelj, dr. Mirko Cuderman. Tokratni program Marijinih pesmi pa je izbrala in zbor pripravila uveljavljena zborovodkinja Martina Batič, ki je svoje prve izkušnje na področju zborovstva pridobivala ravno na Opčinah z vodenjem OPZ Vesela pomlad.

Enajst let je minilo, kar je ZCPZ prvič priredila revijo zborov devinskega, pred sedmimi pa tudi openskega dekanata. Zbori, ki delujejo v okviru openskega dekanata, so zapeli v znameniti lepi cerkvi sv. Trojice na Katinari, ki jo krasijo freske Toneta Kralja, v soboto, 23. oktobra. Zbori od Štivana do Zgonika pa so se naslednjega dne zbrali v cerkvi sv. Nikolaja v Mavhinjahin svoj nastop posvetili duhovniku in skladatelju Mirku Fileju, ki je v težkih vojnih časih služboval prav v tej cerkvi.

Konec novembra so imeli odrasli zbori spet priložnost, da se pokažejo širši javnosti. Na pobudo prirediteljev so zbori na reviji Pesem jeseni zapeli skladbe svojega dolgoletnega predsednika Zorka Hareja in še Emila Komela (ob 50-letnici smrti) ter skladbe na besedila Ljubke Šorli (ob 100-letnici rojstva).

Pomembno mesto v ZCPZ zaseda njen Združeni zbor, ki ga vodi neutrudni Edi Race in šteje skoraj 50 članov tako rekoč od Milj do Devina. Njegovo poslanstvo v tržaški škofiji in izven njenih meja je nezamenljivo, saj krije potrebe slovenske liturgije po vsej pokrajini in ob najrazličnejših priložnostih, predvsem pa sooblikuje osrednja in slovesna bogoslužja v Trstu in njegovi širši okolici.

Skupnost družin Sončnica v sezoni 2009/2010

Leto 2009-2010 je bilo jubilejno leto za našo Skupnost družin Sončnica, saj smo praznovali 10. obletnico ustanovitve. V vseh teh letih je naše društvo skrbelo in negovalo vrednote, ki so temelji družinskega življenja. Skušali smo omogočiti družinam, nji hovim mlajšim in starejšim članom, da so se lahko srečevali in si medsebojno pomagali. Zato smo mi vsi prepričani, je bilo naše delo pomembno za celotno skupnost.

Ob 10. obletnici Skupnosti družin Sončnica - Močnikov Dom v Gorici; predsednice (z leve): Mirjam Bratina, Mojca Terčič, Ana Saksida.

Sezona se je začela z zelo uspešnim TEČAJEM ŠIVANJA ZA MLADINO, ki je potekal od 1. do 4. septembra v prostorih doma F. Močnik v Gorici. Udeležilo se ga je lepo število mladih deklet, ki je pod budnim nadzorom mentorice in izkušene šivilje, gospe Ferletič, spoznalo in si pridobilo osnovne veščine šiviljske obrti. Dekleta so pokazala veliko navdušenje in željo po nadaljnjem izpopolnjevanju v šiviljskih spretnostih.

Sledil je JESENSKI DRUŽINSKI IZLET od Doberdoba do Sredipolja, ki je bil 18. oktobra 2009 s številno udeležbo naših članov. Štartali smo pri doberdobskem pokopališču in si v dvournem sprehodu (naši otroci in mladi so se potepali z bicikli) ogledali jarke iz 1. svetovne vojne, kjer nam je prof. Adrijan Pahor podal kratek pregled takratnega dogajanja na tem območju. Malicali smo pri muzeju 1. svetovne vojne in si nato ogledali spomenik v Sredipolju. Sledilo je pozno kosilo v Doberdobi.

Staršem naše skupnosti je bilo namenjeno MARTINOVANJE, ki je potekalo v vselem vzdušju v soboto, 14. novembra 2009, v Gostišču pri Marjotu v Gonjačah (Brda).

V jesenskih mesecih so se nekateri člani našega odbora srečali s predstavniki raznih ustanov, katerim je blizu problematika družine, mladine in krščanskega življenja. Oktobra je potekalo srečanje z g. Lojzeto Kržišnikom, ki je koordinator vseh katoliških društev za Goriško. Govor je bil o skupnem sodelovanju in medsebojnem obveščanju o raznih pobudah. Novembra smo se srečali z Aljošem Jarcem in Simonom Korenom, tajnikom in predsednikom društva Prihodnost. Slednje je izpeljalo razne pobude za mladino (od predavanj do športa) in je povabilo zraven tudi mlade iz naših družin.

Veliko smo sodelovali s Slovenskim pastoralnim središčem v Gorici pri pripravi božičnih in velikonočnih duhovnih srečanj.

Na občnem zboru dne 22. januarja 2010 smo se člani zbrali, da odobrimo bilanco društva, se pomenimo o preteklem delovanju in o bodočih izzivih nove sezone.

Marec je bil kot ponavadi posvečen nizu predavanj strokovnjakov iz Slovenije in dežele. Na vrsti so bili štirje večeri na vzgojno in družinsko tematiko. Sodelovali so:

Dr. Helena Jeriček Klanšček: SE STRES SPOPRIJEMA Z NAMI ALI MI Z NJIM? (2. marec 2010). Predavateljica nam je pomagala razumeti, kako prepoznati, da smo pod stresom, in kako se odzvati. O stresu danes veliko govorimo in pri tem mislimo predvsem na situacije, ki se ponavljajo ali trajajo in v nas povzročajo nemir, negotovost... Ljudje smo prilagojeni na kratkotrajni stres, ki mu sledi sprostitvev, ne pa na dolgotrajnega in ponavljajočega, ki vodi v različne fizične in duševne bolezni.

Dr. Christian Gostečnik OFM: DRUŽINA PRED NOVIMI IZZIVI (6. marec 2010). Ugotavljali smo, da so velike družbene spremembe pomembno vplivale tudi na pomen in vlogo družine. Ta osnovna družbena celica je v globalizirani družbi pred novimi izzivi, ki jih večkrat ne znamo ovrednotiti. Družina je za vsakega posameznika prostor, kjer se naučimo temeljnih oblik obnašanja, začutimo pripadnost, ljubezen, kjer se odigravajo najpomembnejše zgodbe življenja, ki nas zaznamujejo za vedno. Na osnovi temeljnih izkustev v družini tudi pozneje iščemo sorodna izkustva v vseh pomembnejših odnosih in tako stare vzorce ponavljamo in obnavljamo v prihodnjih rodovih.

Dr. Janez Vodičar: ALI VZGOJA POTREBUJE RELIGIJO? (17. marec 2010).

Predočil nam je, da je večina civilizacij v zgodovini povezovala vzgojo z religijo. V čemer je bil kdo vzgojen kot otrok, je religija ohranjala preko obredja, družbene in duhovne moči tudi v odrasli dobi. Danes to vlogo prevzemajo mediji, ki so že po naravi nagnjeni k senzacijam. Mladi nimajo več čuta za skupnost, niso sposobni videti druge in so gluhi za domovinske vrednote.

Dr. Viljem Ščuka: VREDNOTE ZA VSAKDANJO RABO (23. marec 2010)

Z njim smo razmišljali, da so vrednote pridobljene izkušnje o ustreznosti in neustreznosti nekega vedenja, ki se prenašajo iz roda v rod. Oblikujejo se počasi, v skladu z razvojem, saj so del vedenjskih vzorcev vseh, s katerimi ima posameznik stike. Vrednote izgubijo svoj smisel, kadar imajo ideološko ali politično vsebino in so vredne le, če postanejo življenje in ne ostanejo le besede. Mladi postavljajo na prvo mesto v sistemu vrednot prijateljstvo, fantje se bolj navdušujejo za šport, tehniko in zabavo, dekleta pa za modo, film in umetnost.

Praznovanje starševskega dne je bilo 2. maja 2010 z DRUŽINSKIM IZLETOM V REZIJO. Z avtobusom smo se odpeljali na obisk in ogled te prelepe doline ter se srečali z ljudmi, ki tu živijo, ustvarjajo in delajo. Najprej nas je vodič Sandro sprejel v Kulturnem domu na Ravanci in nam predstavil dolino Rezije, rezijansko narečje, kulturo, navade, gospodarstvo ter nas ob koncu naučil značilni rezijanski ples. S svojo

prisotnostjo nas je počastila tudi vsem dobro znana kulturna delavka Luigia Negro. Nato smo stopili do sedeža Naravnega Parka Julijskih Predalp, ki se nahaja prav tako na Ravanci, in si ogledali učne sobe. Sledil je še ogled tamkajšnje cerkve Sv. Marije Vnebovzete. Po kosilu smo se peš sprehodili po lepi stezi z Ravance do kraja

Izlet iz Doberdoba v Sredipolje 19. oktobra 2009

za Mlin in od tam smo se z avtobusom odpeljali do vasi Solbica, kjer smo поблиže spoznali dejavnost rezijanskih brusarjev v tamkajšnji muzejski zbirki.

Med organizacijsko najbolj zahtevnimi pobudami je vsekakor POLETNO SREDIŠČE SREČANJA 2010, ki je potekalo od 14. junija do 31. julija 2010 v dopoldanskem času z možnostjo kosila. Letos se je naše društvo povezalo s Športnim združenjem Olympija iz Gorice za izpeljavo tega projekta in tako dalo celotni dejavnosti bolj športni priokus. Udeležilo se ga je okrog sto slovenskih otrok od 3. do 11. leta v sedmih tedenskih izmenah. Otroci so posvetili veliko časa prostim igram v prekrasnem parku in športu v telovadnici ŠZ Olympija ter se ukvarjali tudi z različnimi drugimi dejavnostmi, ki vzpodbujajo v njih zanimanje in jim v naravnem okolju nudijo možnost za zdravo rast v skupnosti. Program je bil zelo pester: kopanje v bazenu, delavnice in tečaji ročnih spretnosti, obiski in srečanja z umetniki (predstavitve knjige Marize Perat in njen obisk v središču), sprehodi v naravo, ekskurzije (goriški pesjak, razstava glasbil na Goriškem gradu, razstava igrač v parku Coronini, ogled redakcije otroške revije Pastirček, srečanje Amidei Kids), delavnice v centru CISI. V delo z otroki so bili vključeni izkušeni animatorji in kot pomočniki tudi nekateri dijaki višjih srednjih šol.

V letu 2010 so se iztekla PRAZNOVANJA OB 10. OBLETNICI URADNE USTANOVITVE naše Skupnosti. V okviru posebnega projekta, ki nosi naslov prav »Praznovanje desetletnega delovanja društva« smo obeležili obletnico z lepim in občutnim slavljem v krogu naših družin, prijateljev in somišljenikov 19. junija 2010 v Močnikovem domu v Gorici. Na uradnem delu srečanja so se zvrstili pozdravni nagovori, podelitev priznanja trem predsednicam naše Skupnosti ter prikaz desetletnega razvejenega delovanja društva ob predvajanju fotografij (avdiovizualna razstava, strnjena v DVD-ju, ki je bil izdan ob tej priložnosti). Sledila je zahvalna maša v cerkvi sv. Ivana v Gorici, nato še družabno prijateljsko srečanje ob prigrizku in zdravici.

Kot odbor društva si obetamo zelo plodno in bogato sezono tudi v letu 2010/2011 in vabimo vse, katerim je blizu družinska problematika in se radi zadržujejo na preprostih in spontanah družinskih srečanjih, da se nam pridružijo.

Navihani tiger

V skavtski organizaciji živahno delovanje in številne dogodivščine

Skupina goriških volčičev

Lansko skavtsko leto se je začelo za doberdobski in goriški steg Slovenske zamejske skavtske organizacije iz Gorice s skupnim pohodom na Sabotin, ki ga je organiziralo KD Sabotin iz Štmavra. Lepo vreme je botrovalo pestremu in zabavnemu programu ob začetku sezone, ko so se skavti skupaj z vsemi pohodniki zbrali pri porušeni cerkvi pod Sabotinom in tam prisostvovali nekoliko nenavadni maši na odprtem, ki jo je daroval g. Marijan Markežič. Novo skavtsko leto se je tako začelo z dobrimi obeti. Čez celo leto so se izpeljale tudi skupne pobude, na katerih so se srečali vsi skavti iz goriške pokrajine. Pomembna pobuda z velikim simboličnim nabojem je bil že tradicionalen sprejem betlehemske lučke kak teden pred božičnimi prazniki. Betlehemska lučka, simbol miru za ves svet, so skupno pričakali goriški skavti iz organizacije SZSO, novogoriški skavti ter italijanski goriški skavti iz organizacije AGESCI. Skupni trenutek so skavti vseh treh organizacij obhajali na Kostanjevici nad Novo Gorico. Skupina roverjev in popotnic, najstarejše starostne veje, se je že pred tem podala na Dunaj, kamor je betlehemska lučka priletela neposredno iz Betlehema. Šlo je za zanimivo dogodivščino, ki je poleg samega pomena lučke miru ustvarila tudi nove vezi med posameznimi skavtskimi skupinami iz različnih držav. Člani SZSO-GO so se v predbožičnem času udeležili tudi duhovne obnove, ki so jo organizirale katehistinje duhovnije sv. Ivana in g. Marijan Markežič.

Drugi pomemben skupni trenutek obhajajo skavti v drugi polovici februarja, natančneje 22. februarja. Takrat se je namreč leta 1857 rodil ustanovitelj skavtskega gibanja Robert Stevenson Baden Powell. Svojega ustanovitelja se je Slovenska zamejska skavtska organizacija spomnila vsekakor tudi s skupnim srečanjem, ki je tokrat bilo v Brestovici na Krasu. Šlo je za skupno srečanje vseh skavtov iz Goriške in

Tržaške. Voditelji so pripravili primeren program za vsako starostno skupino, da bi člani bolj spoznali ustanovitelja skavtskega gibanja, njegove vrednote, ki so še danes temelj skavtizma, in preko tega pravzaprav tudi skavtsko organizacijo.

Skorajšnji prihod pomladi in prvo čivkanje lavstovk sta pospremila vse skavte v prijetnejši del sezone, ko so sestanki in srečanja skoraj obvezno na odprtem. Pomlad je tudi zelo pomemben čas, ker se v tem obdobju mladiči in novinci pripravljajo na vstop v skavtsko organizacijo. Gre za tradicionalno Jurjevanje. Letos je bil ta praznik v Jamljah. Vsi slovenski goriški skavti so skupaj s starši in prijatelji praznovali najpomembnejši trenutek za vse mladiče veje volčičev in volkuljic in novince veje izvidnikov in vodnic v lepem vremenu, kljub temu da so bile napovedi še dan pred tem zelo neugodne. Najmlajši, osnovnošolci so prvič izrekli obljubo in tako vstopili v veliko skavtsko družino, v svet džungle, v kateri živijo volčiči in volkuljice. Večina starejših, srednješolcev je z obljubo le potrdila željo, da bi nadaljevala skavtsko pot v veji izvidnikov in vodnic, saj je pred tem skavtizem že spoznala v mlajši veji VV. Pred poletnimi tabori je bila zadnja skupna pobuda srečanje in zahvalna sveta maša ob koncu skavtskega leta v Števerjanu v začetku junija 2008. Predstavitve taborov, ki je sklenila srečanje, je vse člane uvedla v poletne dogodivščine, ki jih je vsaka veja doživljala na taborih.

Delovanje organizacije se je med letom seveda razcepilo po posameznih vejah. Najmlajši skavtiči, osnovnošolci med osmim in desetim letom starosti, so prvine skavtizma spoznavali predvsem skozi igro. Ob sobotah se je krdelo Seeonee zbiralo v brlogu v Doberdolu, krdelo Sambhur pa v Gorici. V duhu Kiplingove Zgodbe o džungli so volčiči in

1. Goriški klan in noviciat na bregu Iške.
2. Postavljanje bivaka na taboru goriškega klana.
3. Člani goriškega klana in noviciata na potovalnem taboru.
4. Goriški volčiči.

volkuljice spoznavali Mowglija in druge prebivalce džungle, Akelo, vodjo krdela, rjavega medveda Baluja, črnega panterja Bagiro, nevarnega tигра Širkana in ostale. Tudi oni sami so se v dveh tedenskih sestankih uvajali v življenje v džungli. Udeležili so se številnih lovov (krajših izletov in prenočevanj), na katerih so se borili proti Širkanu in opicam Bandarlog, ki v džungli edine živijo brez zakonov. Višek skavtske sezone je bil seveda tabor, na katerega sta se krdeli Seonee in Sambhur podali skupno. Letos je nekaj več kot 30 volčičev in volkuljic taborilo v koči v Klancu pri Kozini od 19. do 24. julija. Otroci so se na taboru spustili v čaroben svet Sherwoodskega gozda. Spoznali so Robina Hooda, lady Marian in vse ostale gozdne prebivalce, ki se borijo proti nepravičnemu princu Ivanu in šerifu iz Nottinghama. Na koncu so seveda otroci po boju z vojaki princa Ivana osvobodili kralja Riharda Levjesrčnega in celotno Anglijo.

Veja IV, ki vključuje srednješolce in višješolce od 11. do 16. leta starosti, je svoje člane pritegnila predvsem skozi pustolovščino, z življenjem v stiku z naravo ter ročnimi spretnostmi. V lanskem skavtskem letu je na Goriškem delovalo sedem vodov: Gamsi, Bobri, Pume in Sove iz Gorice ter Modrasi in Srne iz Doberdoba. Sestanki so potekali ločeno v Gorici in Doberdobo. Na tedenskih sestankih so izvidniki in vodnice spoznavali različne vidike tipičnega skavtskega življenja: poglobili so poznavanje orientacijskih spretnosti (uporaba kompasa, branje topografske karte), se seznanili s tipičnimi ročnimi spretnostmi (kurjenje ognja, postavljanje bivakov). Vse te spretnosti so seveda praktično preverili na poletnem taboru, ki je potekal od 19. do 30. julija v Selah pri Šentjerneju. S tem je bilo 45 srednješolcev in višješolcev v bolj tesnem stiku z naravo. Skavtski stil življenja ne predvideva elektronskih pripomočkov in sodobne tehnologije, ki so se ji morali izvidniki in vodnice odpovedati. Tudi to je bil zanje poseben izziv. Prvi del tabora, ki je bil v celoti ambientiran v svetu Alice in njene čudežne dežele, je bil namenjen predvsem zgradbam in postavljanju tabornega prostora. Na vrsto pa so kasneje prišle tudi tipične skavtske veščine, kot so pionieristika, sposobnost orientiranja, pa tudi iznajdljivost.

Najstarejša veja roverjev in popotnic, ki vključuje člane od sedemnajstega do dvajsetega leta starosti, je z mlajšimi člani noviciata tedenska srečanja imela v Gorici. Skozi pogovore, a tudi z delom na terenu, so spoznavali vlogo voditeljev in skavtizem kot način služenja bližnjemu. Tedenske sestanke so popestrili z občasnimi izhodi in prenočevanji. Skavtsko leto so si tako razdelili v več sklopov ter v vsakem obravnavali določeno problematiko. Veja RP je svoje celoletno delovanje sklenila s potovalnim taborom od 16. do 22. avgusta. Približno deset članov veje NORP – RP je tabor začelo v Iškem vintgarju: že prvi dan so si izbrali zahtevno, a očarljivo pot, ki je pomenila tudi zahtevno hojo po potoku Iški. V nadaljevanju tabora so se tudi oni podali na Kočevsko. Tam so prebili dva dni in skozi kočevski gozd prišli vse do Dolenjske. Tudi sami so obiskali brezna v Kočevskem rogu in Bazo 20. Do Novega mesta so se spustili z raftom po Krki. Tabor so sklenili na kraju, kjer so pred njimi že taborili izvidniki in vodnice: v Selah pri Šentjerneju.

Neponovljivo leto 2010!

Najmanj kar lahko rečemo za slovenski šport, je to, da je leto 2010 bilo naravnost navdušujoče. Še vsakič doslej smo se lahko ob končnih letošnjih obračunih veselili pomembnih zmag in prvih mest. Vsakič smo lahko zmagoslavno v domovino sprejemali svetovne in evropske prvake. Zgodovinski pomen leta 2010 pa tiči drugje: Slovenija se je uveljavila v najpomembnejših in najbolj odmevnih tekmovanjih v svetovnem merilu. Mislim na Petro Majdič in njeno bronasto olimpijsko kolajno v nemogočem finalnem sprintu v Vancouvru, mislim na Tino Maze in na njeni dve srebrni olimpijski kolajni kljub neurejenemu reprezentančnemu statusu. In mislim na ponovno nogometno pravljico, na fante Matjaža Keka, ki so se na nogometnem svetovnem prvenstvu odlično odrezali in se niso uvrstili v osmino finala samo zaradi nesrečnega spleta okoliščin. K temu bi lahko seveda še dodali zelo dobre predstave košarkarskih reprezentantov na svetovnem prvenstvu v Turčiji, ki so s kapetanom Jako Lakovičem na čelu (izvorno je njegov oče iz Doberdoba) zasedli osmo mesto v končni razvrstitvi, ter na odbojkarje ACH Volleya z Bleda, ki so priplezali v sam evropski klubski vrh.

Majdičeva in Mazejeva, »srčni dami« slovenskega smučanja

Ko je v poznih večernih urah nekega mrzlega februarkega večera celotna Slovenija strmela v ekrane, se je na drugi strani sveta, v kanadskem Vancouvru, dogajal čudež. Le nekaj ur pred tem je namreč po mnenju mnogih najboljša sprinterka na smučeh Petra Majdič grdo padla v nezavaran jarek ob progi in si pri tem hudo poškodovala rebra. Kljub temu se ni vdala in bila z vsemi tekmovalkami na štartni ravnini. V kvalifikacijskih tekih je tako počasi napredovala in se kljub hudim bolečinam uvrstila v sam finale. Zmagala je v svoji četrtfinalni skupini in se v polfinalu kot levinja borila za novo napredovanje. Med nasprotnicami je bila tudi ena izmed najboljših tekačic na smučeh, Poljakinja Justina Kowalczyk. Zaradi hudih bolečin se je Petra v veliki finale uvrstila z zadnjim možnim časom. Nihče si ni upal upati kaj več od tega, kar je Petra že dosegla. Kljub temu pa so bili tistega večera (17. februarja) Slovenci enotno pred televizijskimi ekrani... in zgodil se je čudež. S strašansko voljo in željo po zmagi se je kljub štirim zlomljenim rebrom enakovredno kosala z vsemi

Tina Maze (zgoraj)
in Petra Majdič

nasprotnicami. Še več... vseskozi je dajala občutek, da se z lahkoto drži vodilne dvojice Marit Bjorgen – Justina Kowalczyk. In res je celotno progo izpeljala v njuni družbi: v ciljni ravnini, ko je postalo jasno, da bo Majdičeva osvojila kolajno, se ni mogel nihče prepričati, da se to res dogaja. *»20 let delam za to. Čudež je bil, da sem sploh prišla na štart. Ta medalja je posuta z diamanti, ne zlata,«* je izmučena, a presrečna Petra opisala občutke po izpolnitvi velikega cilja. Ob prihodu na cilj je za nekaj trenutkov zaradi bolečin celo izgubila zavest. Po rentgenskem slikanju v bolnišnici je Majdičeva le nekaj ur po finalu spet bila na tekmovališču, za podelitev kolajn. Njeno sporočilo rojakom, ki so jo takrat spremljali od doma, je bilo preprosto: *»Če sem jaz zmogla, potem zmore vsa Slovenija! Ne se nikoli predat, četudi smo večkrat na kolenih. Vedno lahko vstanemo, vse lahko naredimo. Čudeži se dogajajo!«*

Pravo olimpijsko pravljico je za slovenske barve v istem obdobju »spisala« alpska smučarka Tina Maze. Kljub temu da je že večkrat pokazala svojo vsestranskost in da njen smučarski talent priznavajo vsi strokovnjaki belih strmin, je Tini še manjkala kolajna iz najpomembnejšega tekmovanja, olimpijskih iger. Mazejeva je svojo »pomanjkljivost« v Vancouvru povsem nadoknadila. In to z obrestmi. V domačo Črno na Koroškem je prinesla kar dve srebrni kolajni. Če je bila visoka uvrstitev v veleslalomu, ki je Tinina paradna disciplina, še napovedljiva, pa je »leteča Korošica« povsem presenetila, ko se je tik pod vrh zavihтела tudi v superveleslalomu. *»Tina iz Črne do olimpijske srebrne«* je bilo geslo, ki so ga vzklikali vsi njeni navijači, začevši z goriškim trenerjem Andreo Massijem. Mazejeva je v superveleslalomu štartala z visoko številko 22. Očitno pa je bila Tina v življenjski formi. Z izjemno hitro in natančno vožnjo je zaostala samo za zmagovalko, Avstrijko Andreo Fischbaher. Ko je prečkala ciljno črto, je bila seveda navdušena: *»Potrditev, da zmoreš. To je največ, kar lahko narediš. Boriš se za to, treniraš za to, veliko ljudi vate ne verjame, ti pa verjameš in na koncu sta se mi ta vložek in trud obrestovala.«* Izredna uvrstitev ji je vlila nove samozavesti za nadaljevanje tekmovanja: *»Želim si naprej. Želim se boriti. Vem, da sem sposobna nove dobre uvrstitve in borila se bom do konca!«* In Tinina pravljica se je res sanjsko nadaljevala. Le pet dni po prvi srebrni kolajni (20. februarja) je na Tininem vratu 25. februarja zalesketala še druga. Za zmagovalko Nemko Viktorio Rebensburg, je zaostala samo 4 stotinke sekunde. Tina Maze je tako postala prva med slovenskimi tekmovalci, ki se lahko pohvali z dvema olimpijskima odličjema in se je tako vpisala v zgodovino slovenskega športa. Rezultat je še toliko bolj zgovoren, če pomislimo, da je Mazejeva celo sezono trenirala s svojo ekipo zunaj reprezentance. Nesoglasja med Tino Maze in takratnim vodstvom Smučarske zveze Slovenije (SZS) so skoraj pripeljala do tega, da bi Mazejeva zamenjala reprezentančni dres. Tako drastičnemu sporu so se pred olimpijskimi igrami le izognili, Črnjanka je tako dve srebrni prismočala naši matični domovini. *»Ko sem prišla na igre, sem vedela, da sem dobro pripravljena, ampak nikoli si ne bi mislila, da bom osvojila dve kolajni«*, je po dvojnem uspehu dejala Mazejeva, ki

se je takoj po olimpijskih igrah z novim vodstvom SZS le uspela dogovoriti. Slovenskim navijačem ni treba več skrbeti, da bo Tina kolajne osvajala za druge države!

Slovenija gre naprej!

Pesem, ki je v začetku prejšnjega desetletja pospremila na pot slave Katančeve in Zahovičeve četice, je oplemenitila tudi poletje 2010. »Slovenija gre naprej« so v juniju prepevali čisto vsi, od Prekmurja do Pirana, pa tudi marsikdo čez mejo. Fanti selektorja Matjaža Keka so se v Južno Afriko odpravili sproščeno: vedeli so, da so svoje »svetovno prvenstvo« že osvojili takrat, ko so novembra 2009 z odločilnim golom Zlatka Dedića sredi Maribora izločili zvezdniško Rusijo. Sproščenost jim je očitno zelo dobro dela. Slovenska nogometna reprezentanca je na svetovnem prvenstvu le za las »zgrešila« napredovanje v osmino finala. Med šestnajstimi najboljšimi nogometnimi reprezentancami na svetu je bila vse do 93. minute tekme med ZDA in Alžirijo. Ko je ameriški reprezentant Donovan zabil odločilni gol proti severno afriški reprezentanci, so se slovenske sanje v trenutku razblinile. Neverjetni met uvrstitve v naslednji krog je sicer izpuhtel, a zelo dobrega vtisa, ki ga je slovenska reprezentanca pustila pred svetovno javnostjo, le ni mogel izbrisati. Slovenci so v svoji skupini zbrali 4 točke, v kar so pred SP verjeli le največji optimisti. Zmaga nad Alžirijo, kljub nezanimivi tekmi, je kot prva zmaga na takem tekmovanju postala precedens zgodovine slovenskega nogometa. Tudi drugo srečanje v predtekmovalni skupini bi lahko bilo pravo zmagoslavje Slovenije: proti Američanom so Slovenci povedli kar z 2-0, nakar sta jih premagali trema, neizkušenost in padec v koncentraciji. Američani so uspeli izenačiti (in bi skoraj zmagali, če bi sodnik ne razveljavil veljavnega gola). V spominu nogometnih navdušencev pa bo nedvomno ostal prvi polčas tekme proti ZDA, ko je Slovenija igrala kot dobro utečena in vrhunska ekipa. Poraz proti Angliji, ki je bil sicer pričakovan, je v ospredje postavil Udinesejevega vratarja Samirja Handanovića, ki se je izkazal z nekaj prvovrstnimi posegi (škoda, da popularnosti ni izkoristil v prestopnem roku, ko bi lahko predsedlal na kakega evropskega velikana: v igri je dalj časa bil npr. Bayern iz Münchna).

Slovenski navijači so svoje fante na Brniku pričakali navdušeno: vsi so vzklikali junakom in Keku postavljali slavoloke. Vprašanje, ki se pri tem seveda postavlja, je, ali bo nogometno gibanje v Sloveniji to nenadno popularnost svojega športa znalo izkoristiti. Na klubski ravni je namreč nogomet v Sloveniji zelo reven in (veliko indicev na to kaže) tudi dodobra podkupljen. Reprezentančna slava bi lahko pomenila nov začetek. Kar pa je seveda po vsej verjetnosti samo utopija.

Slovenija na svetovnem nogometnem prvenstvu

»Šli smo na basket!« – »In na odbojko tudi!«

Primož Brezec

Tako kot je utopično pričakovati, da bi uspehi, ki jih je slovenska košarkarska reprezentanca zabeležila v zadnjih dveh letih, pomagali slovenskemu košarkarskemu sistemu iz vse globlje krize, v kateri se utaplja že nekaj let. Ljubljanska Olimpija, ki je vedno predstavljala slovensko košarko po Evropi, danes ni več moštvo evropskega formata. »Igračka« se je očitno razbila, Slovenija pa kljub temu lahko še vedno računa na odlične košarkarje. Letošnje svetovno prvenstvo se ni začelo z najboljšimi obeti: reprezentanci so se odpovedali nekateri od najboljših posameznikov. Med odsotnimi smo zabeležili Erazma Lorbka, Matjaža Smodiša, Sašo Vujačića in v zadnjem trenutku tudi Bena Udriha. Slovensko geslo »Gremo na basket!« je tako tik pred začetkom prvenstva zvenelo le še kot oguljena fraza. Izakazalo pa se je povsem drugače: Slovenci so ponovili lanski uspeh, ko so na evropskem prvenstvu osvojili četrto mesto. Letos so pod vodstvom kapetana Jake Lakoviča in najboljšega posameznika Gorana Dragića odigrali zelo kakovostno v predtekmovalni skupini. Tudi v osmini finala so odločno odpravili Avstralijo, njihova pot se je ustavila šele v četrtfinalu proti kasnejšemu finalistu Turčiji, ki je med drugim igrala na domačih tleh. Slovenija je na koncu osvojila osmo mesto: ne gre za izreden uspeh, lahko pa ga označimo za zelo dober rezultat.

Odbojkarji ACH Volleya z Bleda

Na klubski ravni so v letu 2010 še najbolj presenetili odbojkarji ACH Volleya z Bleda. Odbojka ni bila v Sloveniji nikoli med najbolj priljubljenimi športi, a je po zaslugi Blejcev v zadnjih sezonah to postala. Dejansko je ta odbojgarska ekipa edini klub, ki v Sloveniji lahko še napolni kako dvorano. Lani je redno polnila ljubljansko halo Tivoli in z zelo kakovostnimi nastopi premagovala veliko bolj kotirane nasprotnike. S kombinacijo mladih odbojkarjev in izkušenih igralcev so Blejci pristali med četverico najboljših evropskih ekip. Njihova odbojgarska »doktorska disertacija« je bila dvoboj z italijansko Macerato. V osmini finala so slovenski odbojkarji uveljavljene Italijane dvakrat premagali s 3-2. Na prvi tekmi so četrti set osvojili celo pri 34. točki. Veliko mero samozavesti pa so v četrtfinalu pokazali tudi proti avstrijskemu Innsbrucku. Po porazu na prvi tekmi so Blejci odigrali zelo zrelo povratno tekmo v Tivoliju in slavili v zlatem setu. Polfinalni obračun proti evropskim prvakom iz Trenta pa je bil zanje le pretrd oreh. Odbojka pa je kljub temu Slovincem močno prirasla k srcu.

Bruna M. Pertot

Prav lepo mi poje ta višarski zvon

Primeri se, včasih, da človek izgubi samega sebe, ni ga več. Se pravi: je, vendar ni več on, v njem je nekdo, ki mu je sicer podoben, a s prejšnjim jazom nima nič skupnega, pa naj ga še tako hrepeneče išče. Tako dogajanje ni majhna stvar. Kaj, če se tisti tvoj jaz ne povrne nikoli več? Če ti namesto prejšnjega prekipevajočega jaza ostane le maneken, v ohlapno viseči, brezbarvni obleki in ga nič na svetu ne more premakniti z mesta?

»Jaz se hočem najti!« sem pribila z nesluteno energijo in polagala cvetlične lončke v podstavke z vodo. Popoldanske temperature so se namreč dvigale preko petintrideset.

»To vam mora zadostovati za tri dni in tri noči,« sem se sklonila čez to cvetenje in skoraj bi se me polastila tesnoba, najbolj zaradi begonij in cinij, ki so v svoji popolnosti najbolj krhke in ranljive. A sem se uprla in rekla ne.

»Ko pa bi se morebiti primerilo, da bi se ne vrnila, no, kaj sem že hotela reči?« sem zazehala iz zadrege.

»Pa saj se to ne bo zgodilo, vsekakor, v nedeljo ponoči se bo zagotovo zlilo, vas odžejalo in napojilo, ker Bog vidi in previdi!«

Ta zelena bitja v cvetju so bila zagotovo zelo presenečena, da sem jih iz njihovih prijaznih koticov prenesla na novo mesto in jih tesno stlačila drugo ob drugo. Ostala so tako rekoč brez sape. Jaz pa tudi. A čim sem si nadela nahrbtnik in obrnila ključ v vratih, sem začutila, da bo vse lepo in prav. Še več: da bo to nekaj posebnega.

Spomin s Svetih Višarij: avtorica je v sredini z Zoro Piščanc, ki ji objema ramena.

Prevzela me je evforija nenačrtovanega odhoda, brez priprav, brez bi ne bi, pa še to in še ono, nič! Še sinoči bi si ne bila mislila, da je kaj takega mogoče, vstati sredi noči in si reči:

»No, pa grem!«

A bila je še noč, čeprav se je tudi ona pripravljala na odhod in v hribu so se že začenjale pomenkovati prve ptice.

»H komu naj grem? Kdo ima besede življenja, tega in onega, kdo ključke do našega jaza?« sem si pripenjala varnostni pas. Ko bi ne bila začutila klica, ki me je vrgel iz sna, nepričakovano, sredi noči, bi sedaj ne sedala v avto in se podajala na pot, ne da bi komurkoli črhnila, da pač grem.

Razprla sem krila in odletela. Dobesedno. In nato letela, letela, za seboj sem puščala morje in Kras, Goriško in tisto malo Furlanske nižine in cesto, cesto, cesto, ki je bila, ob tisti uri, tako omamno prazna in samotna.

»Zdržati morate: tri dni in tri noči,« sem ponovila v daljavo.

»A ko bi se primerilo, da se ne vrnem, no, pa saj se to ne bo zgodilo,« se mi je spet zazdelo, da bo vse lepo in prav.

Že sem se bližala goram, že se je spočenjalo jutro v soju vodoravnih, belorumenih in rožnatih žarometov in ko sem zavozila v Kanalsko dolino, sem tam daleč, na vzhodu, med zelenimi vrhovi, uganila cerkvico. A rojevanje novega dne je jemalo vid: od tam je bil prišel klic, ki me je sredi noči vrgel pokonci.

»Sem že tu, prihajam,« sem rekla pohlevno tja gor.

Potem nisem rekla nič več in tudi mislila ne. Od vsepovsod so se dvigale meglice, drobne, bele, a niso bile prav meglice, v resnici so bili spomini, nisem vedela, da jih je toliko in da so tako zelo pomembni in lepi: dolgo, morda predolgo so čakali name.

»Saj nazadnje nič ni bilo več kot prej,« sem hotela opraviti s tem in se prepustila vrhovom smrek in Julijcev, v naročju gondole, o kateri sem se dolga leta zaklinjala, da ne bom nikoli, prav zagotovo nikoli, stopila vanjo.

Od vrha dol me je dosegel glas zvona.

»Saj prihajam, sem že tu!« sem ponovila, kar se da olikano.

In ne da bi prej stopila kamorkoli, sem pristala v mali cerkvici:

»Pozdravljena, milosti polna! Dolgo, predolgo me ni bilo sem gor, ne vem, kaj naj rečem!«

»Ne reci nič!« je prišlo naravnost dol od oltarja.

In sam Bog ve, kaj je bilo v tistem višarskem jutru z mojimi očmi, saj, meglice v dolinah, meglice v vrhovih, kadilo in sveče, videla sem, kako je stopila na oltar in se mi nasmehnila in na k nebu obrnjenih dlaneh nosila nekaj, česar bi prvi trenutek ne mogla prepoznati. Šele ko si je s pogledom šla čez roke, sem začutila, da je to, kar nosi, košček mojega nekdanjega jaza, tistega drobca matične celice, ki sem jo bila nekoč pustila tu, na Njeni gori.

»Saj se ta reč ne more nikdar izgubiti,« sem si nesla dlani na srce, potešena in srečna in zaobjela ljudi okoli sebe, ki so stali tam ure in ure in, ne glede na narodno

pripadnost, odgovarjali v slovenščini, italijanščini, furlanščini in nemščini, z enako toplino, z enakim zanosom.

»Prepričana sem, da je vsaj polovica teh prišla sem v upanju, da se zopet najde, da spravi skupaj koščke svojega jaza, če naj nadaljuje pot. Bog ve, če se je še komu nasmehnila!« sem bežno pogledala naokrog in se znašla v nekih drugih, pozornih očeh.

»Blagor vam, ki se znate tako lepo pogovarjati!« me je prepotena roka prijela za laket in me postavila na trdna tla.

»Kako to mislite?« sem se s težavo obvladovala.

»To, da govorite z Njo, z višarsko Marijo! Ne zamerite mi, a opazujem vas, odkar ste stopili v cerkev,« je zardela, jaz pa še bolj.

»Želite, da vaju predstavim?« nisem vedela, kaj bi s tem.

»Glejte, brez šale! Kolikokrat sem poskusila, a mene sploh ne poslušajo! Kako to gre?« Zajetna Štajerka, pravzaprav prijetna, je pričakovala, še več, zahtevala je odgovor.

»Greece, greece,« kaj naj ji rečem!

»Gre tako, da je treba gledati tako in tako in ne drugače in poslušati in se ne ukvarjati s tem, kar je okoli nas, sicer ni nič.«

»Pa niste hudi?« jo je zaskrbelo, da me je v hipu minila nevolja.

»Kaj bom huda,« sem ji podarila nasmeh, da bi jo pomirila.

»Povem vam, popolnoma ste zadeli! A ne morem se zbrati, ne morem! Ni mogoče se zbrati, ko izgubljaš hčer v cvetu let.«

»Pa poskusite spet in spet,« sem postajala težka kot svinec od obupa, ki je vrel iz nje.

»Če želite, se lahko pomeniva zunaj.«

»Ne, sestro imam tu, nekje. Hvala vam. Poskušala pa bom, dokler ne bo šlo,« mi je stiskala roko. Cerkev se je praznila, Štajerko pa je sestra prijela pod roko in jo odvedla s seboj. Pomahali sva si v pozdrav.

»Tu, pred tem oltarjem, sem se bila naučila tega, kar sem hotela posredovati nesrečni ženi.

Saj nisem vedela, kaj pomeni moliti, še malo ne, dokler nisem tu spoznala ljudi, ki so živeli za to in iz tega.

Pohitela sem, da bi ujela vsaj krajec tistega zlatega gorskega jutra, saj so me nekje, tam nad kapelico, ob potki za na Lovce, čakali spomini: morala sem se pripraviti na spopad z njimi.

In kot da sem bila tu še včeraj, sem takoj našla jasico, kjer smo posedali mi, zvesti, in prepevali ure in ure. In, prav kot takrat, sem se tudi tokrat usedla naravnost na veliko bodečo nežo, tako da me je nemudoma vrglo spet pokonci. Prelepa »Carlina acaulis,« ploščata zelenomodra zvezda, polna bodic, je kaznovala zdaj tega, zdaj onega, da si je presenečeno otipaval boleče mesto, tako da je bil naš smeh še bolj neukročen in razposajen. Karlina, tako smo jo poimenovali, je bila huda, a

brez hudobije, saj spada med najbolj zdravilne rastline, in ker je čakala in čakala, me je nazadnje vendarle pričakala. A bila sem sama in drugih ni bilo.

V tej samoti in tišini ni bilo težko iz sedanjih, novih Višarij stopiti na tiste, nekdanje, brez elektrike, brez vzpenjače, brez smučišč, in zopet najti ljudi, ki sem jih bila tu spoznala in ki so mnogim mladim pokazali, katera je najlepša pot skozi življenje in nam davno pred Janezom Pavlom II. naročali, naj bomo luč v temi sovraštva in sol zemlje.

Že ob prvem pogledu na naju jo je premagal smeh:

»Kakšni nahrbtniki! Kaj nista pomislili, da na Višarje ne pridemo po ravnem?« je naju objela in z roko potežkala tovor. Svetovala je, naj bi vsaj polovico pustili v dolini, saj lahko vsak trenutek skočiš tja, če česa zmanjka. Ne ne ne! Kaj pa če nas zajamejo hude neville, kdo bo hodil skozi bliskanje in grmenje v dolino? Za dva tedna je bilo treba toliko in toliko!

»In, če ne bosta zmogli?«

»Bova!« sva bili trmasto uglašeni in stopili za prijateljico po cesti, ki je od postaje vodila ven iz vasi in nato na stezo, ki še danes zavije ob križu, na desno in te potem popelje do vrha. In, ko smo bile že daleč na polju, smo prav tam, nedaleč od križa, zagledale mlado črnolaso gospo, v družbi črnolasega dekleta in prav tako črnolasega fantiča. – »To so pa Bratuževi!« je bila Zora ganjena in navdušena.

»Kaj tisti, o katerih nama tolikokrat pripoveduješ?«

»Tisti. Škoda, da smo že tako daleč, sedaj ne moremo nazaj. Morda bi jih tudi zmotili na tem prelepem jutranjem sprehodu. Saj se bomo prav gotovo kje srečali!«

Na naju je učinkovalo silovito, kakor lahko učinkujejo tako tragični dogodki, zlasti, ko si star trinajst ali šestnajst let. Na to ne pozabiš nikoli.

Zora je za naju postajala nenadomestljiva, ne samo zaradi topline in prijateljstva, temveč tudi zato, ker je nama prva pripovedovala zares nepozabne stvari in dogodke, o katerih pri nas ni nikoli nihče govoril in smo v njeni družbi spoznavale večino čudovitih ljudi, o katerih je nama govorila.

Ko smo s travnikov zabredle med smreke in se pričenjale vzpenjati, je nama kar na pamet citirala verze Ljubke Šorlijeve, gospe, ki smo jo bile pravkar videle s hčerko in sinom, tam doli med zelenjem. Nato je nama zdeklamirala še nekaj iz pesmi njenega brata Ladota, umorjenega v Cerknem. Takrat nisem mogla razumeti, kako je utegnila biti tako vedra in brez sovraštva. Potem, potem pa:

»Kri mučencev rojeva nove svetnike in junake. To je znano. Tudi tega ne vešta?«

Ne, tudi tega nisva vedeli! Moralo je preteči veliko let, preden se mi je začelo svitati.

»Kaj ko bi zmolile vsaj desetko rožnega venca? Stavim, da ga nimata!«

»Doma mora biti še tisti od birme,« sem bila, ne vem, ... zakaj, v zadregi.

»Nič zato. Dovolj je, da ga ima eden od navzočih. Lahko si pomagamo tudi s

smrekovo vejico z desetimi poganjki,« je povlekla na dan svojega. S sestro sva odgovarjali negotovo, tako, bolj nerodno, ker se pri nas doma ni molilo in, odkar nisva bili več otroka, je še sveti angel ostal sam za zaveso v sobi.

Toda molitev je prekinilo petje. Prelep tenor je v žlahtnem gorskem jutru na ves glas dajal duška svojemu veselju nad življenjem: »Prav lepo mi poje ta višarski zvon, Marija je njegov patron.«

»Ne hodi tja, « me je prijateljica povlekla za srajco, da sem morala naprej, ker je tenor pripadal mlademu doktorju, duhovniku iz Rima, ki se je bril na potoku, z ogledalom pritrjenim na smrekino deblo.

Trije neobriti kosmatinci, ki so nas dohiteli, so bili monsinjorji, ki so se vračali s ture na Ponce, Viš, Montaž: »Tako, tako je treba na Višarje, z molitvijo in ne kot mi divjaki,« so se smejali.

Tudi na Višarski planini je bilo kaj videti in poslušati.

»Zora, ti pa poznaš prav vse,« sem jo pogledala občudujoče.

»Kaj ne bi!« je bila židane volje, vesela in zardela od hoje. Seveda je poznala zelo veliko ljudi, saj se je, kar je bilo ostalo od katoliške veje po vojnem in povojnem klestenju, pretakalo skozi Placuto, v Gorici, kjer je imel sedež, uredništvo in tiskarno edini časopis, ki se je brez strahu postavil na stran krščaskih vrednot in kjer je bila zaposlena. Bila pa je v tistih letih tudi priljubljena pisateljica in kulturna delavka in gojila stike z »ameriško Slovenijo« in pisala tudi za verski tisk v zdomstvu.

»Od kod pa ta drobiž?« jo je vprašal doktor Humar.

»Naravnost iz Trsta, iz Barkovelj, kjer sva z Ladotom rojena in kjer sva preživela otroštvo.«

»In ju pelješ na Svete Višarje?«

»Saj vidite.«

»Sveto delo, sveto delo! Od tam gor vidiš dlje in več kakor pa tam, ob morju!« To je bilo na Višarski planini, kjer smo se odžejale z legendarnim višarskim čajem in kjer sta smeh in pričakovanje rastla iz minute v minuto. Takrat so bile Višarje svetel otok sredi vrhov, nikdar kasneje mi ni nobena gora, ne Triglav, ne Jungfrau, niti Eiger ali kakšna druga, tako prirasla k srcu kot takrat Montaž s svojo skalnato katedralo. Bila je ljubezen na prvi pogled in taka ljubezen traja, traja in gre s teboj.

»Vidim, da prihajajo skavti!« je rekla prijateljčina prijateljica.

In res so prihajali, s svojimi voditelji. To je pomenilo kresovanje ob višarskem križu in nato prepevanje pozno v noč.

»In potem?« sem bila polna pričakovanja. Krog prijateljev je vse bolj naraščal.

»Potem? Je preveč vsega, če tako hitimo, nam polovica lepega zbeži iz rok.«

Tisti potem pa je vsekakor prihajal in odhajal: procesija z lučkami okoli višarskega hriba, ob polni luni, toda luna je samo svetilka, ki sveti na vse vrhove, da jih lahko vidiš tudi ponoči.

»In potem?«

»Ah, ta neučakanost! Potem pa prepevanje ob svečah in svetilkah, do dveh ponoči, pri Kersteinovih, ki imajo gostišče nasproti cerkvi,« in ga še danes imajo.

»In potem?«

»Potem bomo pa videli!«

V nedeljo zgodaj zjutraj smo se spustile v dolino, ker je bilo na Višarjah preveč romarjev. Pri šolskih sestrah smo bile deležne izvrstnega kosila. Skupnost šolskih sester je bila enkratna in se je vsakomur vtisnila v neizbrisen spomin. Popoldne smo poslušale orgljanje sestre prednice, ki je imela navado igrati dela slavnih mojstrov, v mali cerkvi na koru.

»In potem?«

Potem so se pod lipo pričeli zbirati pevci, ki so se prav slučajno srečali na poti in se zmenili, da jih bodo nekaj zapeli. Takrat sem prvič videla profesorja Hareja, ki je zahajal v Žabnice, k bodoči ženi, pa nisem vedela, da bo že tisto jesen postal moj čudoviti profesor in da tako zelo ljubi petje in glasbo. Peli pa so samo moški, ženski glasovi so morali molčati in koncertu ni bilo videti konca, peli so preveč lepo, preveč lepi so bili tisti glasovi.

Na Višarje smo se vračali v temi, a nič zato, bilo nas je veliko.

»Kam pa danes?« sva vprašali s sestro. Zora je bila videti skrivnostna.

»Včeraj nisem hotela načrtovati, ker se je vreme zdelo negotovo in tudi, ker bi potem gotovo klepetale tja do dveh. Toda vreme je čudovito, zato predlagam, da se odpravimo na jagode in borovnice tja proti Zajzeri!«

»Ah, kakšen navdih! Kakšna ideja!«

»Upam, da jih najdemo: morda pa utegnemo nabrati kaj rododendrona in encijana, zares bi bilo lepo!« se je pripravljala, kako prirediti sprejem prvemu avtomobilu, ki je naslednjega dne privozil na Višarje. Gospod Jože Vošnjak, Štajerec in duhovnik, rojen pevec, se je bil pripeljal s svojo malo »petsto«, po nezaslišano nevarni potki, ki je vodila iz Zajzere na Višarje in je bila po mnenju mnogih neprevozna.

Ah, bila bi hotela videti vse, ljudi in dogodke, ki so si potem sledili leta in leta, a pozabila sem na bodečo nežo in se z dlanjo temeljito naslonila nanjo, vse do krvi.

»No, no, pa saj to ni nič,« sem si brisala rdeče kapljice.

»Rekli so, da je doma, v Trstu, deževalo« sem bila olajšana.

Globinsko oživljanje spomina lahko zraste v globinsko molitev srca, v oživljanje najprej sebe in nato vseh tistih, ki si jih ljubil, tistih, ki so šli z nami skozi življenje ali morda samo košček poti. Višarje so bile svetel otok sredi vrhov. Bile so tudi edina neznana blagodejna postaja slovenskega križevega pota, kjer so mnogi iskali koščke svojega jaza in jih našli, da so lahko preživeli. Bili so čudoviti ljudje, ki so nam mlajšim naročali: »Bodite sol zemlje!«

Proti domu sem vozila mimo in počasi, z vsemi koščki jaza zbranimi skupaj, vsaj zdelo se mi je tako. Eno je bilo gotovo: v vsakem izmed nas je nešteto teh koščkov, med temi je gotovo tudi košček tistih, ki smo jih srečali v življenju. Naroče je, ko se ti tudi en sam izgubi in to v kateremkoli trenutku.

KOLENDAR	4
IZ VERSKEGA DOGAJANJA	
Blažena Mati Terezija iz Kalkute <i>Anton Štrukelj</i>	29
»Sonce mojega življenja« <i>Hrabroslav Lokošek</i>	35
Žlahtni kamni božjega mesta <i>Marijan Peklaj</i>	37
Slovenski škofje v obeh Amerikah <i>Franci Petrič</i>	40
Svete Višarje – 650 let romarske poti <i>Jurij Paljk</i>	48
Nadškof Sedej in prva svetovna vojna <i>Renato Podbersič ml.</i>	51
Janez Jenko – prvi škof obnovljene koprške škofije <i>France M. Dolinar</i>	57
PRIČEVANJA, RAZPRAVE	
300-letnica baročne prenove cerkve sv. Petra v Zatoľminu <i>Silvester Gaberšček</i>	62
Slovenci in italijanski preporod <i>Branko Marušič</i>	65
Odmevi na italijanski vojaški pohod v Libiji <i>Ivan Vogrič</i>	70
Slovenski literarni Trst in njegov dvojnik: Trieste <i>Tatjana Rojc</i>	73
Šola kot nuja za »preživetje« <i>Adrijan Pahor</i>	77
Pred 90-letnico Slovenskega gorniškega kluba Skala <i>Miran Mihelič</i>	80
Študij krasoslovja v Sloveniji <i>Andrej Kranjc</i>	96
Z gojenjem sivke proti zaraščanju Krasa <i>Niko Štokelj</i>	100
Kobilarna Lipica pred nelahkimi izzivi <i>Fabio Gergolet</i>	102
Zgodba o prosekariju ubrala pravo pot <i>P.V.</i>	104
Hazardiranje ali patološko igranje na srečo <i>Bernard Špacapan</i>	106
Home banking oz. bančno poslovanje po svetovni spletni mreži <i>Mara Petaros</i>	111
40. Festival narodno-zabavne glasbe »Števerjan 2010« <i>Marjan Drufovka</i>	113
Ob 15. obletnici Pihalnega orkestra Komen <i>Ivan Uršič</i>	116
Težave vaščanov z opuščeno vojašnico pri Banih <i>Pavel Vidau</i>	119
Filip Terčelj – pričevalec in mučenec <i>Marija Pegan</i>	121
Ob zaključku Vincencijanskega leta <i>Karolina Godina</i>	124
JUBILEJI IN OBLETNICE	
Življenjski jubilej Ljube Smotlak <i>Igor Gregori</i>	128
Humbert Mamolo – osemdesetletnik <i>Dorica Žagar</i>	130

Devetdeset let Elke Eržen Beličič <i>M.T.</i>	131
100-letnica rojstva Ljubke Šorli <i>Janez Povše</i>	132
Ob 100-letnici rojstva Cirila Kosmača <i>Lojzka Bratuž</i>	134

DRUŽBENOPOLITIČNI ZAPISI

35 let Slovenske skupnosti v F-JK <i>Alojz Tul</i>	136
Ob obisku treh državnikov v Trstu <i>Ivo Jevnikar</i>	143
Tržaški uplinjevalniki – neskončna zgodba nejasnih obrisov <i>Helena Jovanovič</i>	148
Grenko poletje v Reziji <i>Giorgio Banchig</i>	152
(Ne)odkrivanje grobišč v Sloveniji <i>Ivo Žajdela</i>	154
Slovenščina kot temelj dvo- in večjezičnosti <i>Martina Piko Rustia</i>	159

DELOVANJE MOHORJEVIH DRUŽB 2009/2010

Goriška Mohorjeva družba <i>Marko Tavčar</i>	161
Celovška Mohorjeva družba <i>Anton Koren</i>	165
Celjska Mohorjeva družba <i>Alenka Veber</i>	169

SPOMINSKI ZAPISI

»Radijski glas« – Irena Srebotnjak <i>Ivo Jevnikar</i>	175
Spomin na Nadjo Pahor Verri <i>Dorica Žagar Filipčič</i>	177
Dragemu g. Vojku Makucu v spomin <i>Marija Češčut</i>	179
Profesorju Zorku Hareju v spomin <i>Marko Tavčar</i>	181
Za vedno je utihnil žametni tenor Bruna Kralja <i>M.T.</i>	183
Karlo Glavič – steber šentjakobskih zborov <i>V.J.</i>	185
Ob smrti Gracijana – Čanota Antonija <i>M.T.</i>	186
Duhovnik msgr. Ljubo Marc <i>M.P.</i>	188
Marko Bitežnik (1958-2010) <i>Janez Povše</i>	189
V spomin Jožetu Felcu <i>Tomaž Pavšič</i>	190
In memoriam prelat prof. dr. Stanko Janežič <i>MR-MT</i>	192

KULTURNA DEJAVNOST

Delovanje Zveze slovenske katoliške prosvete 2009/2010 <i>Damijan Paulin</i>	194
Delovanje Slovenske prosvete v Trstu 2009/2010 <i>Nadja Roncelli</i>	211
Kulturni center Lojze Bratuž v letu 2010 <i>Danilo Čotar</i>	222
SCGV Emil Komel – Arsatelier <i>Vida Bitežnik</i>	224
Mladinski dom v letu 2009-2010 <i>Mauro Leban</i>	229
Delovanje Zveze cerkvenih pevskih zborov v letu 2010 <i>Alenka Hrovatin</i>	234
Skupnost družin Sončnica v sezoni 2009/2010 <i>Odbor</i>	237

SKAVTIZEM IN ŠPORT

V skavtski organizaciji živahno delovanje <i>Navihani tiger</i>	240
Neponovljivo leto 2010! <i>Andrej Černic</i>	243

ZGODBE ŽIVLJENJA

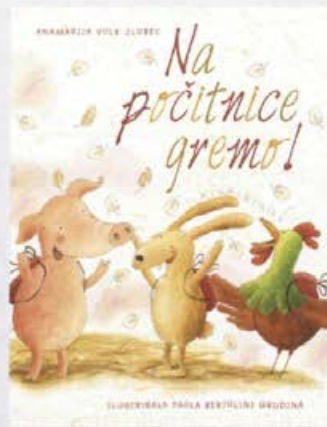
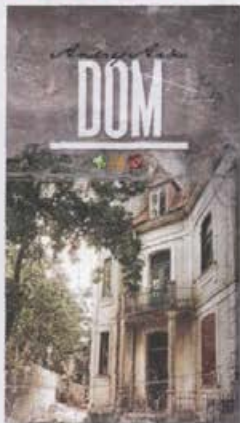
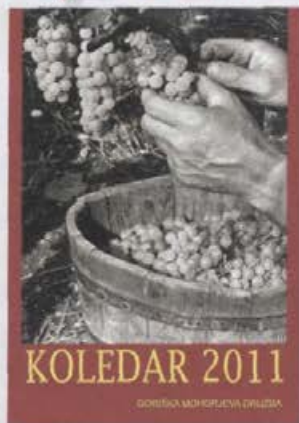
Prav lepo mi poje ta višarski zvon <i>Bruna M. Pertot</i>	247
---	-----

PESMI

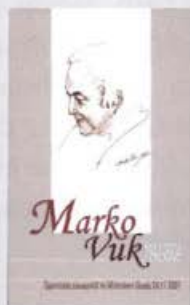
Martinovo poletje <i>Majda Artač Sturman</i>	99
Gugalnica <i>Majda Artač Sturman</i>	105
Rudarji <i>Vladimir Kos</i>	127
Nagasáki s starodavnimi zidovi <i>Vladimir Kos</i>	129
Stroji Gospodove ladje <i>Vladimir Kos</i>	133
Morje, morje... <i>Majda Artač Sturman</i>	174
Moj oreh <i>Majda Artač Sturman</i>	174
Obisk <i>Majda Artač Sturman</i>	176
Slika <i>Majda Artač Sturman</i>	178
Barve, oprane z dežjem <i>Vladimir Kos</i>	180
Obisk obmestne hiše <i>Vladimir Kos</i>	184
Aktovka z resnicami <i>Vladimir Kos</i>	187

Knjižna zbirka za leto 2011

Izdaje v letu 2010

Izdaje v sozaložbi 2009-2010

